

สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Language Institute and Global Affairs, Chiang Rai Rajabhat University

มังรายสาร Mangrai Saan

Journal of Humanities and Social Sciences

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)
Vol. 11 No. 1 (January - June 2023)

ISSN Print : 2672 - 9113
ISSN Online : 2673 - 0170

วารสารมังรายสาร

สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Mangrai Saan Journal, Language Institute and Global Affairs, CRRU

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นสื่อกลางเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ประเภทยุทธศาสตร์วิจัย และบทความวิชาการ ทางด้าน Social Sciences แยกเป็นสาขาย่อย ได้แก่ General Arts and Humanities, Language and Linguistics, Religious studies, Education, Cultural Studies และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเผยแพร่ผลงานวิชาการให้แก่อาจารย์ นักศึกษาและนักวิจัยทั้งในและนอกสถาบัน

ฉบับที่ตีพิมพ์

ฉบับที่ 1 ปีที่ 11 มกราคม - มิถุนายน 2566

บรรณาธิการอำนวยการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัชย์ มุ่งไธสง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.อดิสรณ์ ประทุมถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทัศน์ คล้ายสุวรรณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์

มหาวิทยาลัยพะเยา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิพันธ์ อุทยานกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง อินทร์ไชย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์กรรณ์ รอดทรัพย์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Senior lecturer ดร.ศศิวิมล คล้ายคลึง

National University of Singapore

อาจารย์ ดร.ณัฐพล สันธิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อาจารย์ ดร.ปฐมพงษ์ สุขเล็ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏพินุลสงคราม

อาจารย์ ดร.สุภาวดี เพชรเกตุ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิ

อาจารย์ ดร.กมลลภา นาคแทน
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์ ดร.รัชดา มาอากาศ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (พิษณุโลก)
อาจารย์ ดร.ทัตพิชา สกุลสืบ
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ศาสตราจารย์ ดร.พนอเนื่อง สุทัศน์ ณ อยุธยา
ศาสตราจารย์ ดร.อัญชลี วงศ์วัฒนา
รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติมา สุทธิวรรณ
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเรือง ชื่นสุวิมล
รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะธิดา ช้างผึ้ง
รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์
รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์
รองศาสตราจารย์ ดร.สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลธิชา บำรุงรักษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชไมภัค เตชสอนันต์
รองศาสตราจารย์ ดร.โสภณา ศรีจำปา
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรธนิษฐ์ ศรีจอมทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.ประกาศิต สิทธิธิดกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.เจตหล้า สุนทรวิภาต
รองศาสตราจารย์ ดร.คมสัน รัตนะสิมากุล
รองศาสตราจารย์ ดร.ประนอม แก้วระคน
รองศาสตราจารย์ ดร.วิรุณศิริ ใจมา
รองศาสตราจารย์ นราวัลย์ พูลพิพัฒน์
รองศาสตราจารย์ ยุพิน จันทรเรือง
รองศาสตราจารย์ สนิท สัตโยภาส
รองศาสตราจารย์ ศรีวิไล พลมณี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ เบญจาทิกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แคทรียา อังทองกำเนต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิกา พรหมมาศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด อินทจามรรักษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา เจียพงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยา สัมจันทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิสิฐ จันมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบศิริ ภักดีพินิจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ไชยชมภู
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุชนิ รังษีชัชวาล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิวัตร พัฒนะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติมา กาวิระ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทัย พานิช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอุษา สุวรรณประเทศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลเรขา ศิริชัยราวรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธีระชัยมหิทธิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย คำแสน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ เวชชะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปวีณา ลีตระกูล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ลีตระกูล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรชัย มุ่งไธสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธีรา อะทะวงษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรณ บัญพัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสงี่ยม บุญพัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิพันธ์ อุทยานกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง อินทร์ไชย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัททยา ลีทธิวิเศษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิวภรณ์ สองแสน
Senior lecturer ดร.ศศิวิมล คล้ายคลึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัทธา บุญยรัตน์
อาจารย์ ดร.ไกล่รุ่ง อามระดิษ
อาจารย์ ดร.สุภาวดี เพชรเกต
อาจารย์ ดร.ปฐมพงษ์ สุขเล็ก
อาจารย์ ดร.กมลวดี บุรณวัฒน์
อาจารย์ ดร.สมลักษณ์ เลี้ยงประยูร
อาจารย์ ดร.พรหมพิสิฐ พันธุ์จันทร์
อาจารย์ ดร.ชฎาพัศฐ์ สุขกาย
อาจารย์ ดร.สุดาร์ตน์ พญาพรหม
อาจารย์ ดร.วรรณวิรัตน์ ตุงคะเวทย์
อาจารย์ ดร.ณัฐพล สันธิ
อาจารย์ ดร.อาภิสรา พลนรัตน์
อาจารย์ ดร.ศรินพรรณ ชุ่มอินทจักร
อาจารย์ ดร.สุกัญญา ขลิบเงิน
อาจารย์ ดร.สมยศ จันทร์บุญ
อาจารย์ ดร.ชิมมี อุปรา

อาจารย์ ดร.เบญจมาภรณ์ สุริยวงศ์
อาจารย์ ดร.อนันตา สุขวัฒน์
อาจารย์วรัณัฐ บุญเจริญ

บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารมังรายสาร ได้ผ่านการตรวจสอบเชิงวิชาการ
จากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านต่อบทความ
ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือว่าเป็นทัศนะ
และความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร
บทความที่ลงพิมพ์ในวารสารฯ เป็นลิขสิทธิ์ของสถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

จากบรรณาธิการ

วารสารมังรายสาร Mangrai Saan Journal เป็นวารสารที่จัดอยู่ในกลุ่ม 1 ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai - Journal Citation Index Center : TCI) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ประเภทบทความวิจัยและบทความวิชาการ ทางด้าน Social Sciences แยกเป็นสาขาย่อย ได้แก่ General Arts and Humanities, Language and Linguistics, Religious studies, Education, Cultural Studies และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเผยแพร่ผลงานวิชาการของอาจารย์ นักศึกษา และนักวิจัยทั้งในและนอกสถาบัน

วารสารฉบับนี้ จัดตีพิมพ์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 11 ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2566 ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 9 เรื่อง มีเนื้อหาที่น่าสนใจทางด้านการใช้ภาษา คติชน วรรณกรรมและการจัดการเรียนรู้ ได้แก่เรื่อง “กลวิธีการสื่อความหมายในการนำเสนอ ชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022” “การประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่อง “พญาลวง” เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” “การพัฒนาแบบการสอน 5 REs ตามแนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์ร่วมกับปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ” “การพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูในโรงเรียนจังหวัดเชียงราย” “จุฬอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ” “ฉันทสึงเวพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาล ที่ 4: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” “พิธีส่อนขวัญ: พิธีกรรมแห่งความเชื่อของชาวชุมชนหนองแขวงอำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี” และ “พิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบกทางทะเล และทางอากาศ เพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ.2000 และปัญหากฎหมาย”

กองบรรณาธิการวารสารมังรายสาร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากบทความที่น่าสนใจในวารสารฉบับนี้ พร้อมทั้งสามารถนำไปต่อยอดทางด้านวิชาการต่อไป และขอประชาสัมพันธ์สำหรับท่านที่มีบทความวิจัย หรือบทความวิชาการ กองบรรณาธิการ ขอเชิญชวนส่งบทความเสนอพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารมังรายสารในฉบับต่อ ๆ ไป

บรรณาธิการ
มิถุนายน 2566

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

กลวิธีการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022
Communicative Strategies in The Presentation of Miss Grand Thailand
2022 National Costume

ชนิกา พรหมมาศ, อาทิตย์ ดรุณัยธร

Chanika Prommas, Artid Darunaithorn

1

การประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่อง “พญาหลวง” เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ใน
ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

An Application of Using Belief in “Phaya Luang” for Creating Value and
a New Meaning in the Cultural Products of Tai Lue Community in Ban
Luang Nua, Luang Nua Subdistrict, Doi Saket District, Chiang Mai Province

ธิติณัฏฐา จินาจันทร์, ศันสนีย์ กระจ่างโหม, เพ็ญญาส ศรีชัย

Thitinadda Chinachan, Sansanee Krajangchom, Pachernwaat Srichai

19

การพัฒนารูปแบบการสอน 5 REs ตามแนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์ร่วมกับ
อภิปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและ
ความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ

Development of A 5 REs Teaching Model Based on Educational
Neurosciences, and Metacognition to Enhance Communicative
English Speaking Ability and Cognitive Ability in terms of Attention

สุจินตา คำเงิน, ลำไย สีหามาตย์, สุวิทย์ อุปสัย, วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์

Sujinta Khamngoen, Lumyai Seehamat, Suwit Uopasai, Wilaiporn Ritticoop

37

การพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3

โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูในโรงเรียนจังหวัดเชียงราย

The Development of a Chinese Language Textbooks for Grades 1-3

by Using Teachers’ Participatory Process in Schools, Chiang Rai Province

วรรณวิรัตน์ ตุงคะเวทย์, จงรักษ์ มณีวรรณ, จิรปริยา โชควรรณ

Wanwirat Tungkawet, Jongrak Maneewan, Jirapreeya Chokwarakorn

55

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

คำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา: การศึกษาด้านความหมาย
และโลกทัศน์

The Invectives in Phayao Dialect Speakers: A Study of Meaning and
Worldview

เอี่ยมพร ทิพย์เดช

Uamporn Thipdet

75

งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
ตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ

“Ngu Ngon Thong” Tale: The study of the relationship between man and
nature based on the Ecocriticism theory

วรารณ เกิดพิมาย, สุภาพร คงศิริรัตน์, สุวรรณี ทองรอด

Waraporn Gerdpimai, Supaporn Kongsirirat, Suwannee Thaongrod

91

ฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

Chan Sangwoei Phra Maha Sawettrachat in the Reign of King Rama IV:
Power relations of King Mongkut

ณัฐพล ใจเอี่ยม

Nattapol Chaiaiam

109

พิธีส่อนขวัญ: พิธีกรรมแห่งความเชื่อของชาวชุมชนหนองแขวง
อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

Sorn Khwan: The Soul Retrieval Ceremony in Nong-Waeng Community,
Ban Phue District, Udon Thani Province

เอี่ยมพร ทิพย์เดช, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์, สุริยะกาล ทองเหลา

Uamporn Thipdet, Premvit Vivattanaset, Suriyakan Thonglao

129

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

พิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล
และทางอากาศ เพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรม
ข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ.2000 และปัญหากฎหมาย

147

The Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea, and Air,
Supplementing the 2000 Un Convention Against Transnational Organized
Crime and Its Legal Problems

คณัสนันท์ สุนทรวิภาต

Kanassanun Soontornvipart

กลวิธีการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติ มิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022

ชนิกา พรหมมาศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
chanika.p@nsru.ac.th

อาทิตย์ ทรุณย์ธร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
artid2922@gmail.com

รับบทความ: 7 เมษายน 2566

แก้ไขบทความ: 4 พฤษภาคม 2566

ตอบรับบทความ: 30 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการตั้งชื่อชุดและกลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 จำนวน 77 ชุด โดยการรวบรวมข้อมูลชื่อชุดพร้อมข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติ (ชุดประจำจังหวัด) จากเพจเฟซบุ๊ก Miss Grand Thailand เพื่อนำมาวิเคราะห์กลวิธีการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022

ผลการวิจัยพบว่ามีกลวิธีในการตั้งชื่อชุดที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น 10 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามผู้ที่มีบทบาทสำคัญ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสถานที่ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสิ่งของ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามพืช กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามประเพณี พิธีกรรม หรือเทศกาล กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสัตว์ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามอาหารพื้นถิ่น กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการละเล่น และกลวิธีการตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดง นอกจากนี้พบว่ากลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการเปิดเรื่องมี 4 กลวิธี ได้แก่ เริ่มด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเขียน เริ่มด้วยบทนำโดยใช้เรื่องประกอบ เริ่มด้วยคำพูดของบุคคลสำคัญ และเริ่มด้วยการให้คำจำกัดความ ส่วนกลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการดำเนินเรื่องมี 3 กลวิธี ได้แก่ เป็นความเข้าใจที่นำเสนออยู่ในขอบข่ายของชื่อเรื่อง เป็นข้อเท็จจริงที่มีการลำดับเนื้อหากันอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยง และเป็นเหตุผลที่สนับสนุนกัน และกลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการปิดเรื่องมี 3 กลวิธี ได้แก่ เขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ เขียนบทสรุปแบบสอดคล้องกับบทนำ และเขียนบทสรุปแบบให้ข้อคิดกับผู้อ่าน โดยกลวิธีการใช้ภาษาในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 นั้นมีความโดดเด่น

เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ ความคิด และวิถีชีวิตความเป็นท้องถิ่นของทั้ง 77 จังหวัด
ได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: กลวิธีการสื่อความหมาย, การนำเสนอ, ชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022

Communicative Strategies in The Presentation of Miss Grand Thailand 2022 National Costume

Chanika Prommas

Assistant Professor, Ph.D., Lecturer

Thai Major, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Nakhon Sawan Rajabhat University

chanika.p@nsru.ac.th

Artid Darunaithorn

Assistant Professor, Ph.D., Lecturer

Thai Major, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Nakhon Sawan Rajabhat University

artid2922@gmail.com

Received: April 7, 2023

Revised: May 4, 2023

Accepted: May 30, 2023

Abstract

This research aimed to study the naming strategies of the costume and the word choice strategies for explaining the concept of 77 Miss Grand Thailand 2022 national costumes. The data of costume's names and the words explaining the concept of national costumes (provincial costumes) were gathered from Miss Grand Thailand Facebook official page in order to analyze the communicative strategies in the presentation of Miss Grand Thailand 2022 national costumes.

The result found that there were 9 types of costume naming strategies representing the local identity including; naming after notable people, naming after places, naming after things, naming after plants, naming after tradition, ceremony and festival, naming after animals, naming after historical myths or background of locality, naming after local food, naming after sports or traditional games, and naming after performing arts. In addition, the result showed that there were 4 types of the word choice strategies for explaining the concept of exposition including; starting with words related to the story, starting the introduction with the supporting story, starting with the speech of notable people, and starting with giving the definition. Furthermore, there were 3 types of the word choice strategies for explaining the concept of story continuity including; the understanding

presented in the area of the title, facts based on coherence, cohesion, and supporting rationality. And, there were 3 types of the word choice strategies for explaining the concept of ending including; writing the conclusion emphasized on key points, writing the conclusion related to the introduction, and writing the conclusion focused on giving life lesson to readers. The strategies of language usage in the presentation of Miss Grand Thailand 2022 national costume are distinguished and unique that can well represent the identity, the idea, and local lifestyle of 77 provinces.

Keywords: Communicative strategies, The presentation, Miss Grand Thailand 2022 national costume

บทนำ (Introduction)

เวทีการประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์ (Miss Grand Thailand) จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2556 (ปี ค.ศ. 2013) โดยถือกำเนิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของ นายณวัฒน์ อิสรไกรศีล ที่ต้องการปฏิรูปการประกวดนางงามในประเทศไทยให้ทัดเทียมระดับสากล โดยใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์มากกว่า 20 ปีในการทำงานวงการนางงามและวงการบันเทิงมาผสมผสานกัน นอกจากนั้น ณวัฒน์ อิสรไกรศีล ยังเป็นประธานและผู้ก่อตั้งเวทีการประกวดสาวงามระดับนานาชาติ โดยใช้ชื่อว่า มิสแกรนด์อินเตอร์เนชันแนล (Miss Grand International) ซึ่งถือเป็นเวทีนางงามระดับนานาชาติเวทีแรกของโลกที่มีจุดกำเนิดและก่อตั้งโดยคนไทย เพื่อแสดงถึงศักยภาพของประเทศไทย ในเวทีโลก (โสภภาพรณ วิรุฬหมาส, 2561: 1)

เวทีการประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์ได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเป็นสุดยอดการประกวดนางงามในระดับโลก โดยได้รับการรับรองจาก GLOBAL BEAUTIES ผู้จัดลำดับ RANKING GRAND SLAM BEAUTY PAGEANT ระดับโลก ซึ่งการประกวดมิสแกรนด์อินเตอร์เนชันแนลนี้จะเป็นการจัดในรูปแบบมาตรฐานสากลที่ทันสมัยที่สุด สำหรับเวทีการประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์ได้จัดการประกวดมาอย่างต่อเนื่อง และได้รับความนิยมจากประชาชนกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้นทุกปี ปัจจุบันมีผู้ติดตามเพจเฟซบุ๊ก Miss Grand International กว่า 6 ล้านคน และเพจเฟซบุ๊ก Miss Grand Thailand กว่า 2 ล้านคน (ข้อมูล ณ วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565)

วัตถุประสงค์สำคัญของการจัดการประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์ คือ เพื่อคัดเลือกตัวแทนผู้หญิงไทยที่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณสมบัติ ทั้งด้านความสวย ความรู้ความสามารถ ไหวพริบปฏิภาณ และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม สำหรับผู้ที่ได้รับตำแหน่งมิสแกรนด์ไทยแลนด์จะเป็นตัวแทนประเทศไทยไปประกวดมิสแกรนด์อินเตอร์เนชันแนล (Miss Grand International) ซึ่งในปี พ.ศ. 2559 ได้มีการเปลี่ยนรูปแบบใหม่ให้เหมือนกับการประกวดนางงามในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเวเนซุเอลา โดยการให้ทั้ง 77 จังหวัดจัดการประกวดมิสแกรนด์ขึ้น เพื่อคัดเลือกสาวงามที่เป็นตัวแทนของแต่ละจังหวัดโดยใช้ชื่อ "มิสแกรนด์" แล้วตามด้วยจังหวัด เช่น มิสแกรนด์กรุงเทพมหานคร มิสแกรนด์ขอนแก่น มิสแกรนด์นครสวรรค์ มิสแกรนด์ภูเก็ต ในการประกวดจัดให้มีการเข้าร่วมกิจกรรมของนางงามในแต่ละจังหวัด โดยให้นางงามมีส่วนร่วมในการเผยแพร่สถานที่ท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรมและของดีในจังหวัด นำเสนอผ่านชุดประจำท้องถิ่นของแต่ละจังหวัด ภายใต้หัวข้อการนำเสนอความเป็นไทย (ปวิวัติ นามทองใบ และปัทมาวดี ชาญสุวรรณ, 2564: 25-26)

การประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์ในปี 2022 (พ.ศ. 2565) เป็นปีแห่งการฉลองครบรอบ 10 ปี ซึ่งในการประกวดรอบชุดประจำชาติ (National Costume) ถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่มีความสำคัญและสามารถดึงดูดใจผู้ชมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชุดจะต้องมีความสวยงาม และโดดเด่นด้วยการสะท้อนแนวคิดอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะการตั้งชื่อชุดที่เป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติประกอบการนำเสนอ ยกตัวอย่าง 1 ใน 5 ชุดประจำชาติยอดเยี่ยม คือ ชุดมนตรามหาสมุทร (มิสแกรนด์ระยอง) ปี 2022 มีข้อความอธิบายแนวคิด คือ (Miss Grand Thailand. 2565)

ชื่อชุด

ชุดมนตรามหาสมุทร

ข้อความอธิบายแนวคิด

ผู้ออกแบบได้นำเอาตอน นางผีเสื้อสมุทรแปลงกายเป็นมนุษย์มาออกแบบ โดยผ่านการเชิดหุ่นกระบอกไทย ที่เป็นศาสตร์และศิลป์ อันเป็นเอกลักษณ์อีก อย่างหนึ่งของประเทศไทย นำมาประยุกต์ใช้ในชุดประจำชาติมิสแกรนด์ จังหวัดระยอง สื่อถึงนางผีเสื้อสมุทรในร่างยักษ์ ที่ข่มขืนตราแปลงร่างเป็นหญิง สาวที่สวยงาม เปรียบเสมือนผู้หญิงที่มีทั้งด้านความแข็งแกร่งเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ แต่ยังคงมีความอ่อนหวานงดงาม ตามแบบฉบับของผู้หญิงไทย

จากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิธีการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ของผู้เข้าประกวดจาก 77 จังหวัด โดยการรวบรวมข้อมูลจากอัลบั้ม VOTE Top50 "Best Natonal Costume"-MGT'22 ของเพจเฟซบุ๊ก Miss Grand Thailand (Miss Grand Thailand. 2022) เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการศึกษาการกลวิธี การตั้งชื่อว่ามีกลวิธีใดบ้างที่ใช้ในการตั้งชื่อชุด รวมทั้งศึกษาการกลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ว่ามีกลวิธีเปิดเรื่อง ดำเนินเรื่อง และปิดเรื่องอย่างไรในการนำเสนอความโดดเด่น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ ความคิด และวิถีชีวิตความเป็นท้องถิ่นของแต่ละจังหวัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาการกลวิธีในการตั้งชื่อชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022
2. เพื่อศึกษาการกลวิธีในการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยเรื่อง กลวิธีในการสื่อความหมายของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีในการใช้ภาษา การตั้งชื่อ การใช้ข้อความอธิบาย และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์

2. รวบรวมข้อมูลของชื่อชุดและข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 จำนวน 77 จังหวัด จากอัลบั้ม VOTE Top50 "Best Natonal Costume"-MGT'22 ของเพจเฟซบุ๊ก Miss Grand Thailand (Miss Grand Thailand. 2022) โดยแบ่งออกเป็น 4 ภูมิภาคตามการแบ่งของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ 17 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน) 20 จังหวัด ภาคกลาง 26 จังหวัด และภาคใต้ 14 จังหวัด เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการศึกษาในการท้าววิจัย

3. วิเคราะห์กลวิธีในการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ที่แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ กลวิธีในการตั้งชื่อชุด โดยใช้กรอบแนวคิดด้านกลวิธีในการตั้งชื่อชุดประจำชาติของมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2018 ของสมิทธิ์ชาติ พุมมา (2561) และกลวิธีในการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดชุดประจำชาติในการเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

ส่วนประกอบของเนื้อหาในข้อความของภาคภูมิ วรรณภา (2559) และกาญจนา นาคสกุล และคณะ (2561) ดังนี้

ตาราง 1 กรอบแนวคิดวิเคราะห์กลวิธีสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022

กลวิธีสื่อความหมายในการตั้งชื่อชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022		
1. กลวิธีการตั้งชื่อ	2. กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดชุด	
สมิทธิ์ชาติ พุมมา (2561)	การเปิดเรื่อง	
	ภาคภูมิ วรรณภา (2559)	กาญจนา นาคสกุล และคณะ (2561)
1. กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสิ่งของ	1. การเขียนบทนำโดยใช้เรื่องประกอบ	1. เริ่มเรื่องอย่างตรงไปตรงมา
2. กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสัตว์	2. การเขียนบทนำโดยการสรุป	2. เริ่มด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเขียน
3. กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามบุคคล	3. การเขียนบทนำโดยการอธิบายให้เห็นจริง	3. เริ่มด้วยการกระตุ้นให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้ใคร่อ่าน
4. การตั้งชื่อชุดตามพืช	4. การเขียนบทนำโดยใช้คำถาม	4. เริ่มด้วยการให้แง่คิดคิดเตือนใจ
5. การตั้งชื่อชุดตามสถานที่		5. เริ่มด้วยการโน้มน้าวและชักจูงให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม
6. การตั้งชื่อชุดตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นหรือวิถีชีวิต		6. เริ่มด้วยการให้คำจำกัดความ
7. การตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดง		7. เริ่มด้วยข่าวหรือปัญหาสังคม
8. กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามประเพณีพิธีกรรม หรือเทศกาล		8. เริ่มด้วยการให้คำถามหรือข้อความที่น่าประทับใจ
9. กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามตำนานประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น		9. เริ่มด้วยการยกคำคม สุภาษิต หรือคำพูดของบุคคลสำคัญ
10. การตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการเล่น		10. เริ่มด้วยบทประพันธ์ร้อยกรองหรือบทเพลง
การดำเนินเรื่อง		
	1. เนื้อหาอยู่ในขอบข่ายของชื่อเรื่อง	1. นำเสนอความรู้
	2. เนื้อหามีประเด็นสนับสนุนกัน	2. ข้อเท็จจริง
	3. เนื้อหามีลำดับความสัมพันธ์เชื่อมโยง	3. ข้อคิด
	4. มีเนื้อหาสำคัญครบถ้วน	4. ความเข้าใจ
		5. พรรคนะ
		6. เหตุผล
		7. อารมณ์
		8. ความรู้สึก
การปิดเรื่อง		
	1. เขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ	1. สรุปด้วยคำถาม
	2. เขียนบทสรุปด้วยการตั้งคำถาม	2. สรุปด้วยคำคม สุภาษิต และร้อยกรอง
	3. เขียนบทสรุปแบบสอดคล้องกับบทนำ	3. สรุปด้วยข้อความที่ให้แง่คิด
	4. เขียนบทสรุปแบบให้ข้อคิดกับผู้อ่าน	

4. นำเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการศึกษาพฤติกรรมการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 จำนวน 77 ชุด จากเพจเฟซบุ๊ก Miss Grand Thailand สรุปผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการตั้งชื่อของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 และเพื่อพฤติกรรมการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พฤติกรรมการตั้งชื่อของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022

ผู้วิจัยศึกษาพฤติกรรมการตั้งชื่อโดยใช้กรอบแนวคิดของสมิทธิชาติ พุมมา (2561) โดยศึกษาพฤติกรรมการตั้งชื่อในด้านการนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่น และนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 พบว่ามีพฤติกรรมการตั้งชื่อ 10 พฤติกรรมตามลำดับ ได้แก่ พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตาม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามสถานที่ พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามสิ่งของ พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามพืช พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามประเพณี พิธีกรรม หรือเทศกาล พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามสัตว์ พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามอาหารพื้นถิ่น พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามกีฬา หรือการละเล่น และพฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดง โดยเรียงลำดับความถี่จากมากไปน้อยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 พฤติกรรมการตั้งชื่อชุดตามผู้ที่มีบทบาทสำคัญ

พฤติกรรมการตั้งชื่อเรื่องตามผู้ที่มีบทบาทสำคัญ หมายถึง การตั้งชื่อชุดตามบุคคลในท้องถิ่นทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และไม่มีชีวิต อาจเป็นมนุษย์หรือมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ชื่อของบุคคลสำคัญในท้องถิ่น เทวดา นางฟ้า ยักษ์ ครุฑ เงือก รวมไปถึงตัวละครในวรรณคดี การตั้งชื่อชุดตามผู้ที่มีบทบาทสำคัญมีจำนวน 16 ชุด 16 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 20.78 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ
ชุดท้าวเวสสุวรรณ วัดจุฬามณี	ฉะเชิงเทรา	องค์ท้าวเวสสุวรรณ
ชุดเทพธิดาอุทุมพร	ชุมพร	เทวดาประทานพร
ชุดเทพโศกทรัพย์	ราชบุรี	ขุนหญิงกั๊กทองมา หรือแม่นางกั๊ก
ชุดนาคะเทวี	หนองคาย	องค์นาคะเทวี
ชุดพญากาเผือก	เชียงราย	พญากาเผือก หรือท้าวขัติยามหาพรหม
ชุดมนตรามหาสมุทร	ระยอง	นางผีเสื้อสมุทร
ชุดมหาบารมีพระแม่โพสพ	อ่างทอง	พระแม่โพสพ
ชุดมนโรรักษ์กนิรี	นครศรีธรรมราช	พระสุนทร-มนโรรักษ์
ชุดศรีท้าวสมุทร	สมุทรสาคร	องค์นาคานาคินี
ชุดไหม ชั่น ลาย ไทยทรงดำ	เพชรบุรี	กลุ่มชาวไทยดำ
ชุดสันหลังของชาติ	อำนาจเจริญ	ชวมนา
ชุดองค์นาคกนิรี ศรีพังงา	พังงา	กนิรี 4 ตน
ชุดอัปสรสุวรรณเทวีศรีเทพไอยรา	อยุธยา	นางฟ้านางสวรรค์
ชุดเอกกัลยาชายาชาละวัน	พิจิตร	นางจระเข้แปลงกายเป็นมนุษย์ทั้งดงาม
ชุดThe Grand's Warrior	พิษณุโลก	เจ้าพระยาปราบหงสาวดี
ชุด Warrior of Andaman	กระบี่	นักรบแห่งท้องทะเลอันดามันเมืองกระบี่

1.2 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสถานที่

กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสถานที่ หมายถึง การตั้งชื่อเรื่องตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น ทะเล หุ่น วัด น้ำตก ปราสาท ภูเขา ฯลฯ การตั้งชื่อชุดตามสถานที่มีจำนวน 15 ชุด 15 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 19.48 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ
ชุดกัลยาณิศรีกันตัง	ตรัง	ทะเลตรัง
ชุดดอกบัวตองหนึ่งในห้าบุปผาพนาวัลย์	แม่ฮ่องสอน	ทุ่งบัวตองดอยแม่ฮูค
ชุดนครแห่งสรวงสวรรค์	นครสวรรค์	วัดศรีอุทุมพร
ชุดมนต์ตรา อารยธรรมวนัมรุง	บุรีรัมย์	ปราสาทหินพนมรุ้ง
ชุดสสุรธาราม (สะ-สุ-ระ-ดา-ราม)	สระบุรี	วัดวังเตาราง
ชุดสุวรรณวาริศรีสโธ	สตูล	น้ำตกวังสายทอง
ชุดสุวรรณหงส์	นนทบุรี	พระอุโบสถเรือสุวรรณหงส์ภายในวัดทะเล
ชุดศิริ นาคินเทวินคร มณีวงศ์	นครนายก	วัดมณีวงศ์
ชุดหมอยาอินทนนท์ สูงสุดแดนสยาม	เชียงใหม่	ยอดดอยอินทนนท์
ชุดอัฐฤติธานี	ปัตตานี	วัดช้าง
ชุดอิสตรีมิตรภาพ	ตาก	สะพานมิตรภาพไทย-พม่า
ชุด Fashion Show of The Andaman	ภูเก็ต	ทะเลภูเก็ต
ชุด Golden Mermaid of Songkhla	สงขลา	หาดทรายแก้ว
ชุด Iconic of Mukdahan	มุกดาหาร	หอแก้วมุกดาหาร
ชุด Tour Bangkok Thailand	กรุงเทพฯ	เสาชิงช้า แลนมาร์ก ย่านเมืองเก่า

1.3 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสิ่งของ

กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องตามสิ่งของ หมายถึง การตั้งชื่อชุดตามสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี การตั้งชื่อชุดตามสิ่งของมี 10 ชุด 10 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 12.99 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ
ชุดจันทบูร Power of woman	จันทบุรี	เสื้อจันทบูร
ชุดเทวานารีราชินีผ้าไทย	หนองบัวลำภู	ผ้าทอ แปรนด์ชุมชนทอผ้าไทย
ชุดจากวังใหม่สู่ไทยโมเดิร์น	ชัยนาท	ผ้าทอแห่งชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านเนินขาม
ชุดสลุงหลวงกลางเมืองกลางคันคร	ลำปาง	สลุง
ชุดหัตถกรรมแกะสลักไม้ทอง Queen of Timebers	แพร่	ไม้สักทอง
ชุดอารีกา สาว	อุดรธานี	มอเตอร์ไซด์
ชุด “KING RUBY หับทิมแห่งสยาม”	ตราด	พลอยแดง
ชุด Pearl Goddess of Thailand มุกแท้เมืองระนอง อัญมณีแห่งท้องทะเลไทย	ระนอง	ไข่มุก
ชุด Thai skilljar ดินเผาทรงเครื่องเบญจสิริ	ปทุมธานี	เครื่องปั้นดินเผา
ชุด The Marvelous of Sivichai	สุราษฎร์ธานี	เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับของประติมากรรมรูปปั้นหล่อสัมฤทธิ์พระโพธิสัตว์ อวโลกิเตศวรปัทมปาณี

1.4 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามพืช

กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามพืช หมายถึง การตั้งชื่อชุดตามพืชที่มีในท้องถิ่น อาจเป็นพืช สมุนไพร ผัก ผลไม้ ดอกไม้ ทั้งชนิดที่รับประทานได้ และรับประทานไม่ได้ การตั้งชื่อชุดตามพืชมี 8 ชุด 8 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 10.38 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	พืช
ชุดกัญชาจนบุรี	กาญจนบุรี	กัญชา
ชุดกล้วย กสิกรรม	ร้อยเอ็ด	รวงข้าว
ชุดบุษบาวาลลี ศรีศรีบึงกาฬ	บึงกาฬ	ดอกสิริธรวัลลี
ชุดมะม่วงมหาชนก	กาฬสินธุ์	มะม่วงมหาชนก
ชุดราชพฤกษ์ภูษามหาสงกรานต์แก่นนคร	ขอนแก่น	ดอกราชพฤกษ์ หรือดอกคูณ
ชุดสับปะรดทองคำ	ประจวบคีรีขันธ์	สับปะรด
ชุดสารภีบุษบานารศรีภูมามยาว	พะเยา	ดอกสารภี
ชุดสุพรรณนิการ์บุรี	สุพรรณบุรี	ดอกสุพรรณนิการ์

1.5 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามประเพณี พิธีกรรม หรือเทศกาล

กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามประเพณี พิธีกรรม หรือเทศกาล หมายถึง การตั้งชื่อชุดตามประเพณี วัฒนธรรม หรือเทศกาลของแต่ละท้องถิ่น การตั้งชื่อชุดตามประเพณี วัฒนธรรม หรือเทศกาลมี 7 ชุด 7 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 9.09 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	ประเพณี วัฒนธรรม หรือเทศกาล
ชุดจุ่มสระหรี หรือบุญไชย	ลำพูน	ประเพณียี่เป็ง
ชุดนางอัปสรสวรรค์ชั้นดาวดึงส์	อุทัยธานี	ประเพณีตักบาตรเทโว
ชุดปราสาทผึ้ง นารีสกลนคร	สกลนคร	ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
ชุดพุทธบูชาผามณฑล	ยโสธร	เทศกาลวันมาฆบูชา
ชุดอัญญาศรี ราชธานีแห่งเทียน	อุบลราชธานี	ประเพณีแห่เทียนพรรษา
ชุดเฮือไฟ	นครพนม	ประเพณีไหลเรือไฟ
ชุด Amazing Thailand ปฎิมาเทียนชัยแห่งศรัทธา	เลย	ประเพณีแห่เทียนพรรษา

1.6 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสัตว์

กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสัตว์ หมายถึง การตั้งชื่อชุดตามสัตว์ต่าง ๆ ที่มีอยู่จริงหรือมีอยู่ในตำนานของท้องถิ่นนั้น ๆ การตั้งชื่อชุดตามสัตว์มี 6 ชุด 6 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 7.79 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	สัตว์
ชุดคนเลี้ยงช้าง “กุย เขียน อาเจียง”	สุรินทร์	ช้าง
ชุดติดตาริอัสรา (ติด-ตาริ-อัส-สะ-รา)	สระแก้ว	ผีเสื้อปางสิดา
ชุดทักษิณปัชชาสกุณาสงเสียง	นราธิวาส	นกกรงหัวจุก
ชุดพินิกซ์ แห่งแดนอีสาน	นครราชสีมา	นกกระเรียนไทย
ชุดมัสยาศากังราว วาริชาติรังสรรค์	กำแพงเพชร	ปลาตะเพก
ชุดแมงยู่มะ	เพชรบูรณ์	แมงกะพุนน้ำจืด สายพันธุ์น้ำไหล

1.7 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น

กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น หมายถึง การตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่นที่มีความสำคัญและบุคคลทั่วไปอาจรู้จัก การตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่นมี 5 ชุด 5 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 6.50 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	ตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น
ชุดกระซิบรักบันลือโลก	น่าน	ตำนานความรักอันบริสุทธิ์ของหนุ่มสาว
ชุดเทวสถิตย์	ปราจีนบุรี	ตำนานสิ่งศักดิ์ที่คอยปกป้องรักษาป่าในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน
ชุดศรีสระเกษเกศดา	ศรีสะเกษ	ตำนานพระนางศรีสระผม
ชุดหม้ายภูมิ	ชัยภูมิ	ตำนานพรานป่า
ชุด Arawan wonder of the world	สมุทรปราการ	ตำนานความเชื่อ “ช้างเอราวัณ”

1.8 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามอาหารพื้นถิ่น

กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามอาหารพื้นถิ่น หมายถึง กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามอาหารที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ เช่น ส้มตำ ข้าวหลาม การตั้งชื่อชุดตามอาหารพื้นถิ่นมี 4 ชุด 4 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 5.20 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	กีฬาหรือการละเล่น
ชุดกล้วยเดี่ยว ซูโหทัย	สุโขทัย	กล้วยเดี่ยวสุโขทัย
ชุดข้าวหลามพิลาสนิทัศน์	ชลบุรี	ข้าวหลาม
ชุดตำแซบ อุดรธานี ไทยแลนด์	อุดรธานี	ส้มตำ
ชุด THE KHAO LAM	นครปฐม	ข้าวหลามหวานมัน

1.9 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการละเล่น

กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการละเล่น หมายถึง การตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการละเล่นของในแต่ละท้องถิ่น การตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการละเล่นมี 3 ชุด 3 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 3.89 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	กีฬาหรือการละเล่น
ชุดขี่ม้าก้านกล้วย	สิงห์บุรี	การละเล่นม้าก้านกล้วย
ชุดมนตรามวยสยาม	สมุทรสงคราม	กีฬามวยไทย
ชุด HANUMAN THAI BOXING	ลพบุรี	มวยลพบุรี

1.10 กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดง

กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดง หมายถึง การตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดงของในแต่ละท้องถิ่น เช่น การฟ้อนรำ หรือการแสดงดนตรีต่าง ๆ การตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดงมี 3 ชุด 3 จังหวัด จากชื่อชุดทั้งหมด 77 ชุด 77 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 3.89 ดังนี้

ชื่อชุด	จังหวัด	ศิลปะการแสดง
ชุดนางโห่ผู้ดี ศรีสารคาม	มหาสารคาม	การแสดงวงโปงลาง
ชุดนาฏลักษณ์ปักขไธ	ยะลา	โนราห์
ชุดศาสตร์ศิลป์ แดนดินด้ามขวาน	พัทลุง	หนังตลุง โนราห์

2. กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022

การศึกษาการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ส่วนประกอบของเนื้อหาในข้อความของภาคภูมิ วรรณภา (2559) และกาญจนา นาคสกุล และคณะ (2561) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การเปิดเรื่อง

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการเปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 การเขียนข้อความเพื่อเปิดประเด็นบอกกล่าวกับผู้อ่านว่ากำลังนำเสนอเนื้อหาใด และเรื่องนั้นมีความน่าสนใจ หรือมีความสำคัญอย่างไร การเขียนเกริ่นนำเรื่องเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นหลักของเรื่อง

จากการศึกษาพบว่า กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการเปิดเรื่องมี 4 กลวิธีตามลำดับ ได้แก่ เริ่มด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเขียน เริ่มด้วยบทนำโดยใช้เรื่องประกอบ เริ่มด้วยคำพูดของบุคคลสำคัญ และเริ่มด้วยการให้คำจำกัดความ

2.1.1 เริ่มด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเขียน

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการเปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ด้วยการเริ่มด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเขียน จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวพบว่ามี 60 ชุด คิดเป็นร้อยละ 77.92 ยกตัวอย่าง

ชื่อชุด	จังหวัด	เริ่มด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเขียน
ชุด Tour Bangkok Thailand	กรุงเทพมหานคร	Tour Bangkok on the iconic Tuk Tuk discover ourstanding architecture เสาชิงช้า แลนด์มาร์ค ย่านเมืองเก่า สถานที่สุดชิคที่ผสมผสานกลิ่นอายความคลาสสิก
ชุดกาญจนาบุรี	กาญจนบุรี	กาญจนบุรีได้เป็นพื้นที่นำร่อง สนับสนุนบุกเบิก ในการปลูกและส่งเสริมกล้วยาเป็นเศรษฐกิจใหม่
ชุดมะม่วงมหาชนก	กาฬสินธุ์	มะม่วงมหาชนกเกิดจากการผสมข้ามสายพันธุ์โดยบังเอิญ ตั้งชื่อว่า “มหาชนก” หรือ “ราชาทรงโปรด”

2.1.2 เริ่มด้วยบทนำโดยใช้เรื่องประกอบ

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการเปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ด้วยการเริ่มด้วยบทนำโดยใช้เรื่องประกอบ จากการศึกษาพบว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวจะพบว่ามี 15 ชุด คิดเป็นร้อยละ 19.48 ยกตัวอย่าง

ชื่อชุด	จังหวัด	เริ่มด้วยบทนำโดยใช้เรื่องประกอบ
ชุด หม่าซัยกูมิ	ชัยภูมิ	จากตำนานพรานป่าที่ออกล่าสัตว์เป็นระยะเวลานาน
ชุด กระซิบรักบันลือโลก	น่าน	จากตำนานความรักอันบริสุทธิ์ของหนุ่มสาว สู่ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังอันทรงคุณค่า ปูม่าน ยาม่าน แห่งวัดภูมินทร์

2.1.3 เริ่มด้วยคำพูดของบุคคลสำคัญ

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการเปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ด้วยการเริ่มด้วยคำพูดของบุคคลสำคัญ จากการศึกษาพบว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวจะพบว่ามีเพียง 1 ชุด คิดเป็นร้อยละ 1.29 ได้แก่

ชื่อชุด	จังหวัด	เริ่มด้วยคำพูดของบุคคลสำคัญ
ชุด Warrior of Andaman	กระบี่	จาก comment ของ คุณณวัฒน์ อิศรโกศล ว่า “กระบี่ก็ต้องมีกระบี่ครับ”

2.1.4 เริ่มด้วยการให้คำจำกัดความ

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการเปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ด้วยการเริ่มด้วยการให้คำจำกัดความ จากการศึกษาพบว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวจะพบว่ามีเพียง 1 ชุด คิดเป็นร้อยละ 1.29 ได้แก่

ชื่อชุด	จังหวัด	เริ่มด้วยการให้คำจำกัดความ
ชุด สลึงหลวงกลาง เมืองเขลางค์นคร	ลำปาง	“สลึง” เป็นภาษาพื้นเมืองของชาวล้านนา หมายถึง ภาษาที่ใส่น้ำขนาดใหญ่ ทำด้วยโลหะเงินมีลักษณะ เช่นเดียวกับขันน้ำหลวง แปลว่าใหญ่

2.2. การดำเนินเรื่อง

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการดำเนินเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 การเขียนข้อความเพื่อให้มีเนื้อหาสอดคล้องต่อเนื่องกับการเปิดเรื่องที่กล่าวไว้ในตอนต้น การเขียนข้อความพียงเขียนเพื่อขยายความ อธิบายความจากส่วนนำเรื่องให้ผู้อ่านได้เห็นและเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยการเขียนอาจมีการนำเอาตัวอย่าง กรณีศึกษาต่าง ๆ มาประกอบกัน โดยแต่ละย่อหน้าต้องมีประเด็นต่อเนื่อง สอดรับกับหัวเรื่องและประเด็นหลักของเรื่องเป็นสำคัญ (ภาคภูมิ หรรณภา, 2559 : 118)

จากการศึกษาพบว่า กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการดำเนินเรื่องมี 3 กลวิธีตามลำดับการปรากฏ ได้แก่ เป็นความเข้าใจที่นำเสนออยู่ในขอบข่ายของชื่อเรื่อง เป็นข้อเท็จจริงที่มีการลำดับเนื้อหากันอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยง และเป็นเหตุผลที่สนับสนุนกัน ดังนี้

2.2.1 เป็นความเข้าใจที่นำเสนออยู่ในขอบข่ายของชื่อเรื่อง

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการดำเนินเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ปี 2022 เป็นความเข้าใจที่นำเสนออยู่ในขอบข่ายของเรื่อง (ชื่อชุด) จากการศึกษาพบว่า การดำเนินเรื่องดังกล่าว พบว่ามี 49 ชุด คิดเป็นร้อยละ 63.63 ยกตัวอย่าง

ชื่อชุด	จังหวัด	เป็นความเข้าใจที่นำเสนออยู่ในขอบข่ายของชื่อเรื่อง
ชุด พญากาเผือก	เชียงราย	ที่เปรียบเสมือนต้นโลก ต้นธาตุ ต้นธรรม ก่อเกิดเป็นตำนานพญากาเผือก มารดาแห่งพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ผู้นำแสงสว่างแห่งอริยธรรมมาโปรดชาวโลก
ชุด กัลยาณิศรีกันตัง	ตรัง	ตัวชุดประดับด้วยไข่มุกมาเรียงร้อยเป็นลวดลาย สลับกับพลอยสีเขียวที่แสดงถึงความสวยงามของเกาะมุกดำมรกต จุดท่องเที่ยวที่เรียกรายได้ต่อไปให้จังหวัดและประเทศ อีกทั้งยังเป็นอันซีนไทยแลนด์ และสะท้อนความอ่อนหวานสง่างามผ่านชุดนี้

2.2.2 เป็นข้อเท็จจริงที่มีการลำดับเนื้อหาอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยง

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการดำเนินเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 เป็นข้อเท็จจริงที่มีการลำดับเนื้อหาอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยง (ชื่อชุด) จากการศึกษาพบว่า การดำเนินเรื่องดังกล่าว พบว่ามี 26 ชุด คิดเป็นร้อยละ 33.76 ยกตัวอย่าง

ชื่อชุด	จังหวัด	เป็นข้อเท็จจริงที่มีการลำดับเนื้อหาอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยง
ชุด Tour Bangkok Thailand	กรุงเทพฯ	จารึกไว้ด้วยเอกลักษณ์อันโดดเด่นของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและความปรานีของงานแกะสลักบนแผ่นไม้
ชุดกัญชาจนบุรี	กาญจนบุรี	ทำรายได้ให้กับกลุ่มชุมชน และได้ถูกปลดล็อกออกจากกลุ่มพืชยาเสพติดในขณะนี้แล้วนั้น จึงหยิบยกเอาถิ่นชามาสื่อผ่านในรูปแบบของชุดประจำจังหวัดและชุดที่ทำจากผ้าใยกล้วยที่เอาเส้นใยของต้นกล้วยมาถักทอเป็นผ้าผืน

2.2.3 เป็นเหตุผลที่สนับสนุนกัน

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการดำเนินเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 เป็นเหตุผลที่สนับสนุน จากการศึกษาพบว่า การดำเนินเรื่องดังกล่าว พบว่ามีเพียง 2 ชุด คิดเป็นร้อยละ 2.59 ยกตัวอย่าง

ชื่อชุด	จังหวัด	เป็นเหตุผลที่สนับสนุนกัน
ชุดมโนราห์กนิรี	นครศรีธรรมราช	จึงได้หยิบยกเอาตัวละครหลักจากเรื่องพระสุธน-มโนราห์ ผสมผสานกับมรดกภูมิปัญญาด้านการแสดงของภาคใต้
		อย่างโนราห์มาใช้สื่อแทนการบอกเล่าประชาชนสัมพันธ์

2.3 การปิดเรื่อง

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 การเขียนข้อความสรุป คือ การปิดท้ายข้อเขียนเพื่อให้ผู้อ่านได้ครุ่นคิดหรือได้คิดคำนึงถึงประเด็นเรื่องที่นำเสนอ และเป็นการช่วยเน้นย้ำถึงสาระสำคัญของข้อเขียนที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารกับผู้อ่านเป็นสำคัญ (ภาคภูมิ วรรณภา, 2559 : 120)

จากการศึกษาพบว่า กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการปิดเรื่องมี 3 กลวิธีตามลำดับการปรากฏ ได้แก่ เขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ เขียนบทสรุปแบบสอดคล้องกับบทนำ และเขียนบทสรุปแบบให้ข้อคิดกับผู้อ่าน ดังนี้

2.3.1 เขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 เป็นการเขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ จากการศึกษพบว่า การดำเนินเรื่องดังกล่าวพบว่ามี 46 ชุด คิดเป็นร้อยละ 59.74 ยกตัวอย่าง

ชื่อชุด	จังหวัด	เขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ
ชุด Tour Bangkok Thailand	กรุงเทพมหานคร	จึงถูกนำมารังสรรค์ผ่านชุดประจำชาติอันทรงคุณค่า ตัวชุดใช้เทคนิคการต่อกลายผ้า ตกแต่งด้วยเพชรสีแดงทับทิม ผสมผสานความเป็นร่วมสมัยได้อย่างงดงาม
ชุด ห่ม้ายภูมิ	ชัยภูมิ	พัฒนามาเป็นห่ม้ายภูมิอันลือลั่น รสชาติเปรี้ยวฉ่ำ กลิ่นหอมหวาน กินกับข้าวเหนียวพร้อมพริกเกลือสด แซ่บจืดถูกปากคนทั่วทั้งแผ่นดิน
ชุด พญาภาเมือง	เชียงราย	เป็นเรื่องเล่าขานของชาวล้านนาเวียงกาหลง หรืออำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน ที่เป็น “เมืองแห่งธรรม-แดนพุทธภูมิ-ถิ่นกาขาว-ชาวศรีวิไล”

2.3.2 เขียนบทสรุปแบบสอดคล้องกับบทนำ

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 เป็นการเขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ จากการศึกษพบว่า การดำเนินเรื่องดังกล่าวพบว่ามี 30 ชุด คิดเป็นร้อยละ 38.96 ยกตัวอย่าง

ชื่อชุด	จังหวัด	เขียนบทสรุปแบบสอดคล้องกับบทนำ
ชุด นางวลักษณ์ปักษีใต้	ยะลา	โนราสามารถปรับเปลี่ยนตัวให้เข้ากับยุคสมัยได้เป็นอย่างดี จนได้ประกาศรับรองขึ้นทะเบียน “เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แห่งมวลมนุษยชาติ” จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)
ชุด Pearl Goddess of Thailand มุกแท้เมืองระนอง อัญมณีแห่งท้องทะเลไทย	ระนอง	ชุดเหมาะสมกับสตรีผู้สูงศักดิ์ดุจเทพธิดา ร่ายรำตามจังหวะเสียงเกลียวคลื่นทะเล นำไข่มุกแท้จากเมืองระนองมาร้อยเรียงอย่างประณีต ความงามดุจเทพปั้นจะสะกดทุกสายตาบนเวที

2.3.3 เขียนบทสรุปแบบให้ข้อคิดกับผู้อ่าน

กลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการปิดเรื่องของชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 เป็นการเขียนบทสรุปแบบให้ข้อคิดกับผู้อ่าน จากการศึกษาพบว่าการดำเนินเรื่องดังกล่าว พบว่ามีเพียง 1 ชุด คิดเป็นร้อยละ 1.29 ได้แก่

ชื่อชุด	จังหวัด	เขียนบทสรุปแบบให้ข้อคิดกับผู้อ่าน
ชุด ทักษิณปัชชา สกุนาส่งเสียง	นราธิวาส	เสียงเรียกร้องของนกกระจ่างเป็นการบอกนัยยะสำคัญว่า ถ้าเราสามารถส่งเสียงแสดงออกได้อย่างเสรี ที่ขับเคลื่อนส่งเสริมเรียกร้องให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นประเทศเสรีในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงอย่างสมบูรณ์

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

ผลการวิจัยพบว่ากลวิธีการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 สอดคล้องกับกรอบแนวคิดด้านกลวิธีการตั้งชื่อชุดประจำชาติของมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2018 ของสมิทธิ์ชาติ พุมมา (2561) ที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นจำนวน 10 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามผู้ที่มิมีบทบาทสำคัญ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสถานที่ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสิ่งของ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามพืช กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามประเพณี พิธีกรรม หรือเทศกาล กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสัตว์ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามอาหารพื้นถิ่น กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการละเล่น และกลวิธีการตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดง

นอกจากนี้ กลวิธีการตั้งชื่อชุดประจำชาติของมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ด้านการนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่นทั้ง 4 ภาคของประเทศไทยพบว่ามีลักษณะแตกต่างกัน ดังผลการวิจัยที่ปรากฏในตารางนี้

ตาราง 2 สรุปกลวิธีการตั้งชื่อชุดชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ด้านการนำเสนออัตลักษณ์จำแนกตามท้องถิ่นทั้ง 4 ภูมิภาค

ที่	การตั้งชื่อ	ชุดผู้เข้าประกวดแบ่งเป็น 4 ภูมิภาค				รวม	ร้อยละ
		เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้		
1	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามผู้ที่มีบทบาทสำคัญ	3	2	7	4	16	20.77
2	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสถานที่	4	2	4	5	15	19.48
3	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสิ่งของ	3	1	4	2	10	12.98
4	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามพืช	1	4	3	-	8	10.38
5	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามประเพณี พิธีกรรม หรือเทศกาล	2	5	-	-	7	9.09
6	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสัตว์	2	2	1	1	6	7.79
7	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น	1	2	2	-	5	6.49
8	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามอาหารพื้นถิ่น	1	1	2	-	4	5.19
9	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการละเล่น	-	-	3	-	3	3.89
10	กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดง	-	1	-	2	3	3.89
รวม		17	20	26	14	77	100

จากการวิจัยพบว่าชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ผู้ออกแบบให้ความสำคัญของผู้ที่มีบทบาทสำคัญผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสถานที่ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสิ่งของ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามพืช กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามประเพณี พิธีกรรม หรือเทศกาล กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามสัตว์ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาของท้องถิ่น กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามอาหารพื้นถิ่นตามลำดับ ส่วนกลวิธีการตั้งชื่อที่พบน้อยที่สุด คือ กลวิธีการตั้งชื่อชุดตามกีฬาหรือการเล่น และกลวิธีการตั้งชื่อชุดตามศิลปะการแสดง สอดคล้องกับงานวิจัยของสมิทธิ์ชาติ พุมมา (2561 : 141) ที่ว่า กลวิธีการตั้งชื่อที่พบบากนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผู้ออกแบบชุดนิยมใช้กลวิธีการตั้งชื่อชุดด้านการนำเสนอเนื้อหาตามสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและเป็นรูปธรรมมากกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม นั่นอาจเป็นเพราะผู้ที่มีบทบาทสำคัญ สถานที่ สิ่งของ พืชสามารถสามารถมองเห็นได้ประจักษ์ชัดเจนและได้รับการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องจึงเป็นนามนัยที่ใช้แทนจังหวัดนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ชื่อชุดของแต่ละจังหวัดยังสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นของทั้ง 4 ภูมิภาคได้เป็นอย่างดี เช่น ภาคเหนือและภาคใต้นิยมนำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว เช่นทุ่งบัวตองดอยแม่ฮูด (แม่ฮ่องสอน) ยอดดอยอินทนนท์ (เชียงใหม่) ทะเลตรัง (ตรัง) หาดทรายแก้ว (สงขลา) น้ำตกวังสายทอง (สตูล) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมนำเสนอประเพณี พิธีกรรม หรือเทศกาล เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ (นครพนม) ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง (สกลนคร) ประเพณีแห่เทียนพรรษา (อุบลราชธานี) และภาคกลางนิยมนำเสนอเกี่ยวกับผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เช่น ท้าวเวสสุวรรณ วัดจุฬามณี (ฉะเชิงเทรา) เทพโศกทรัพย์ (ราชบุรี) พระแม่โพสพ (อ่างทอง)

จากการศึกษากลวิธีการตั้งชื่อชุดชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 ด้านการนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่นทั้ง 4 ภาคที่กล่าวมา อาจกล่าวได้ว่าสาวงามผู้เข้าประกวดทั้ง 77 จังหวัดได้เป็นตัวแทนในการเผยแพร่สถานที่ท่องเที่ยว ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และของดีในท้องถิ่นทุกจังหวัดผ่านกลวิธีการใช้ภาษาในการนำเสนอชุดประจำชาติ (ชุดประจำจังหวัด) ได้อย่างงดงาม อลังการ และสร้างความภาคภูมิใจด้วยวัฒนธรรมความเป็นไทยที่ไม่เหมือนใคร

นอกจากนี้ การศึกษาการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการเปิดเรื่อง พบว่ามี 4 กลวิธีเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ เริ่มด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเขียน เริ่มด้วยบทนำโดยใช้เรื่องประกอบ เริ่มด้วยคำพูดของบุคคลสำคัญ และเริ่มด้วยการให้คำจำกัดความ โดยเฉพาะกลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการเริ่มด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเขียน พบมากถึง 60 ชุด คิดเป็นร้อยละ 77.92 เนื่องจากข้อความอธิบายมีขนาดสั้น การเปิดเรื่องจึงเป็นการเปิดประเด็นเข้าสู่เรื่องที่ให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนกลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการดำเนินเรื่อง พบว่ามี 3 กลวิธี ได้แก่ เป็นความเข้าใจที่นำเสนออยู่ในขอบข่ายของชื่อเรื่อง เป็นข้อเท็จจริงที่มีการลำดับเนื้อหาอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยง และเป็นเหตุผลที่สนับสนุนกัน โดยเฉพาะกลวิธีการดำเนินเรื่องด้วยความเข้าใจที่นำเสนออยู่ในขอบข่ายของชื่อเรื่อง พบมากถึง 49 ชุด คิดเป็นร้อยละ 63.63 เพราะการดำเนินเรื่องในข้อความอธิบายด้วยกลวิธีดังกล่าวจะนำเสนอแนวคิดและความหมายของชุด ถ่ายทอดความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจแนวคิดและความหมายได้อย่างชัดเจน และกลวิธีการใช้ข้อความอธิบายแนวคิดในการปิดเรื่อง พบว่ามี 3 กลวิธี ได้แก่ เขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ เขียนบทสรุปแบบสอดคล้องกับบทนำ และเขียนบทสรุปแบบให้ข้อคิดกับผู้อ่าน โดยเฉพาะกลวิธีการปิดเรื่องด้วยการเขียนบทสรุปแบบย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ พบมากถึง 46 ชุด คิดเป็นร้อยละ 59.74 เพราะการปิดเรื่องด้วยการเน้นย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญจะช่วยให้เน้นย้ำถึงสาระสำคัญของข้อความอธิบายแนวคิดของชุดประจำชาติได้อย่างชัดเจนที่สุด

จากการวิจัยเรื่อง กลวิธีการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2022 สะท้อนให้เห็นว่า ส่วนใหญ่การนำเสนอชุดมุ่งเน้นและนิยมการนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของไทยเป็นสาระสำคัญ สอดคล้องกับสมิทธิ์ชาติ พุมมา (2561 : 149) กล่าวว่า การที่ได้ศึกษารู้ถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นต่าง ๆ จะเป็นการเพิ่มพูนความรู้รอบตัวให้กว้างขึ้น และยังทำให้เป็นคนละเอียด รู้จักคิดพิจารณา รู้จักวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักการแก้ไขปัญหา รู้จักการวิเคราะห์และเรียบเรียงเนื้อหาให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ด้านความเชี่ยวชาญในการทำงานวิชาการ และได้ความภาคภูมิใจ คือ ทำให้เห็นว่าประเทศไทยมีสิ่งขึ้นชื่อจำนวนมาก และภาคภูมิใจในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่คนไทยควรใส่ใจ เพราะสิ่งนี้เป็นมรดกตกทอดสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ศึกษากลวิธีการสื่อความหมายในการนำเสนอชุดประจำชาติของมิสแกรนด์ไทยแลนด์ปี 2023 และนำมาเปรียบเทียบกับกัน เพื่อให้เห็นพัฒนาการด้านการนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่น
2. ศึกษาการตั้งชื่อชุดประจำชาติในประเทศอื่น ๆ เช่น โครงสร้าง ที่มาภาษา ลักษณะภาษา ที่มาของชื่อชุด

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา นาคสกุล และคณะ. (2561). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 5 : กระบวนการคิดและการเขียน ร้อยแก้ว*. กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปฐวิติ นามทองใบ และปัทมาวดี ชาญสุวรรณ. (2564). ศิราภรณ์ : เครื่องประดับศีรษะในการประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 13(1) 21-37.
- ภาคภูมิ วรรณภา. (2554). การเขียนเพื่อการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- สมิทธิ์ชาติ พุมมา. (2563). *การนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่นจากการประกวดชุดประกวดชุดประจำชาติของมิสแกรนด์ไทยแลนด์ ปี 2018*. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยทักษิณ. สงขลา.
- โสภภาพรรณ วิรุฬหมาส. (2561). การรับรู้ผ่านการสื่อสารการตลาดที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์เวทีการประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์. *การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 13 ปีการศึกษา 2561*, 16 สิงหาคม 2561 ณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต.
- Miss Grand Thailand. (2022). Retrieved November 25, 2022, from Album: VOTE Top50 "Best National Costume"-MGT'22 Website: <https://shorturl.asia/f62oO>

**การประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่อง “พญาลวง” เพื่อสร้างคุณค่าและ
ความหมายใหม่ในผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อบ้านลวง
เหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**

ธิตินัดดา จินาจันทร์

นักวิจัย

สถาบันวิจัยพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

thitichin.25@gmail.com

ศันสนีย์ กระจำจโนม

นักวิจัย

สถาบันวิจัยพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

mm_sansanee@yahoo.com

เผชญิวาส ศรีชัย

นักวิจัย

สถาบันวิจัยพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

dr.pachernwaat@gmail.com

รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2566

แก้ไขบทความ: 27 เมษายน 2566

ตอบรับบทความ: 8 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้คติความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนจำนวน 3 คน การสนทนากลุ่มและอบรมเชิงปฏิบัติการกับชาวบ้านในชุมชน 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 จำนวน 16 คน และครั้งที่ 2 จำนวน 15 คน ผลการศึกษาพบว่า จากคติความเชื่อเรื่องพญาลวงที่ชาวไทลื้อบ้านลวงเหนือสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในสิบสองปันนาผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะนั้น เมื่อนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2 ประเภทตามความต้องการของชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ 1) ถุงย่ามที่มีลวดลายพญาลวงประดับตกแต่ง และ 2) โคมไฟเส้นด้ายที่ตกแต่งด้วยลวดลายพญาลวงแล้วนั้น พบว่ามีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ของพญาลวงให้มีความทันสมัยมากขึ้น สอดคล้องกับกระแสความสนใจของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน พร้อมกันนั้นยังมีการสร้างคุณค่าและให้ความหมายใหม่แก่ผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ประเภทนี้โดยอ้างอิงจากคติความเชื่อเดิมว่า

พญาลวงจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ มั่งคั่ง โดยใช้เรื่องเล่าที่เรียบเรียงขึ้นใหม่นั้นช่วยหนุนเสริมให้คุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมมีความเด่นชัดและมีมูลค่าเพิ่มขึ้นอีกด้วย

คำสำคัญ: พญาลวง, คติความเชื่อ, ไทลื้อ, คติชนสร้างสรรค์, ชุมชนลวงเหนือ

An Application of Using Belief in “Phaya Luang” for Creating Value and a New Meaning in the Cultural Products of Tai Lue Community in Ban Luang Nua, Luang Nua Subdistrict, Doi Saket District, Chiang Mai Province

Thitinadda Chinachan

Researcher

Multidisciplinary Research Institute,

Chiang Mai University

thitichin.25@gmail.com

Sansanee Krajangchom

Researcher

Multidisciplinary Research Institute,

Chiang Mai University

mm_sansanee@yahoo.com

Pachernwaat Srichai

Researcher

Multidisciplinary Research Institute,

Chiang Mai University

dr.pachernwaat@gmail.com

Received: February 1, 2023

Revised: April 27, 2023

Accepted: May 8, 2023

Abstract

The purposes of this qualitative research were to study the beliefs in a mythical creature ‘Phaya Luang’ by the Tai Lue people and to implement the beliefs to create new values and meanings in cultural products for the Tai Lue Ban Luang Nua community, Doi Saket district, Chiang Mai province. The study was conducted via document analysis, in-depth interviewed three informants, two focus group meetings and workshops with 16 informants in the first meeting and 15 informants in the second one. The study found that, the belief in ‘Phaya Luang’ that the Tai Lue people in Ban Luang Nua inherited from their ancestors from

Sipsongpanna through oral literature, could be further developed into two types of the cultural products, corresponded to the villagers in the community's needs: 1) satchel bags decorated with 'Phaya Luang' patterns and 2) yarn lanterns decorated with 'Phaya Luang' patterns. The newly developed cultural products had the modernized appearances which were in accordance with the young generation's interests. Meanwhile, there were also value creation and new meanings to these two types of products based on the old belief that the mythical creature would bring abundance and wealth. The newly organized storytelling underpinned the value of the cultural products and bringing the myth of 'Phaya Luang' to create new values and meanings would increase the value of the community's products more remarkable.

Keywords: Phaya Luang, Beliefs, Tai Lue, Creative folklore, Luang Nua Community

บทนำ (Introduction)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันมายาวนานนับตั้งแต่พญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ในปีพ.ศ.1839 และรวบรวมรัฐน้อยใหญ่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา มีประชากรหลัก (Majority) คือชาวไทยวน ชาวไทยวนมีความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่น ๆ มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย นับตั้งแต่พญามังรายซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวไทลื้อเพราะพระองค์เป็นพระโอรสของนางเทพคำชาย ธิดาของท้าวรุ่งแก่นชายเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งเป็นชาวไทลื้อ (สรสวดี อ่องสกุล, 2561: 41) เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หลายครั้งได้แสดงให้เห็นถึงการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวไทลื้อมาอยู่ในพื้นที่ล้านนาในประเทศไทยอยู่เป็นระยะในสมัยราชวงศ์มังราย แต่การโยกย้ายครั้งใหญ่ที่สุดเกิดขึ้นในช่วงที่พญาจำบ้านและพญาภาวิละได้กอบกู้เอกราชจากพม่าได้แล้ว และไปกวาดต้อนผู้คนจากเมืองต่าง ๆ ที่อยู่เหนือขึ้นไปมาไว้ในพื้นที่ล้านนา

ชาวไทลื้อคือกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่อพยพมาตั้งรกรากอยู่ในหลายพื้นที่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือของไทยมากที่สุด โดยกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดน่าน เป็นต้น แม้ว่าการอพยพโยกย้ายครั้งใหญ่จะเกิดขึ้นในช่วงของการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองเล็กเมืองน้อยมาไว้ในเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่น ๆ ที่เคยเป็นอาณาจักรล้านนาแต่เดิม ดังที่ไกรศรี นิมมานเหมินท์ให้นิยามว่าเป็นยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ในช่วงปีพ.ศ.2325-2353 (สรสวดี อ่องสกุล, 2561: 242-243) แต่ชุมชนชาวไทลื้อในบางพื้นที่มีหลักฐานยืนยันว่ามีการอพยพมาตั้งรกรากก่อนหน้านั้นเป็นเวลานาน เช่น ชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือ อำเภอฝาง เชียงใหม่ ซึ่งมีหลักฐานจากข้อความบนเสาไม้บ้าน มีใจความว่าสร้างบ้านเมื่อวันเสาร์ที่ 3 เมษายน พ.ศ.1932 อีกทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงการเสด็จประพาสสิบสองปันนาของพญาแสนเมืองมา (พ.ศ.1928-1944) และเมื่อกลับมายังล้านนาในปีพ.ศ.1932 ชายาของพระองค์ได้ประสูติพระโอรส ให้ชื่อว่าสามประหลู่มังแกนตามชื่อดินแดนพม่าฝั่งแควที่เสด็จมาถึง (เดวิด เค วัยอาจ, 2556: 116 และ ฌริสสร อีรติป, 2543: 36) จึงสันนิษฐานว่า เมื่อครั้งพญาแสนเมืองมาเสด็จกลับมาถึงยังพม่าฝั่งแคว (สันนิษฐานว่าอยู่ในบริเวณพื้นที่ตำบลอินทิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน) ในปีพ.ศ.1932 นั้น อาจจะมีชาวไทลื้อติดตามมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่นี้ ต่อมาเมื่อพญาภาวิละได้กวาดต้อนกลุ่มคนจากเมืองต่าง ๆ มาไว้ในเชียงใหม่ในยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง จึงน่าจะมีชาวไทลื้อจากสิบสองปันนาอพยพมาอีกระลอกหนึ่งเพื่อสมทบกับญาติพี่น้องที่เคยมาตั้งรกรากอยู่ก่อนหน้านั้นหลายร้อยปี (เกษฎาวัลย์ ตันริยงค์ และคณะ, 2558: 58) และกระจายไปตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนชาวไทลื้อที่ใหญ่ที่สุดคือชุมชนบ้านลวงเหนือและบ้านลวงใต้ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นชุมชนเดียวกัน แต่ต่อมาถูกแบ่งออกด้วยทางหลวงแผ่นดิน จึงทำให้แต่ละชุมชนมีการสืบทอดวัฒนธรรมไทลื้อของตนเองและมีการบริหารจัดการจนสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว มีการผลิตสินค้า เช่น ผ้าฝ้ายทอมือจำหน่ายในชุมชน มีการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากทุกพื้นที่ โดยชุมชนไทลื้อบ้านลวงได้มีการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวมาก่อน แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือมีการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวขึ้นมาเช่นกัน และได้สร้างศูนย์เรียนรู้เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้วัฒนธรรมไทลื้อและการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์การเรียนรู้ไต้ลื้อบ้านใบบุญ ตำบลลวงเหนือ ประกอบกับในชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือมีวัดศรีมงคลเมืองซึ่งเป็นวัดโบราณที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวโยงไปถึงพญาสามฝั่งแกนในราชวงศ์มังราย มีเสาไม้บ้านที่เป็นหลักฐานการตั้งถิ่นฐาน และมีผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมหลายแห่งอยู่ภายในชุมชน จึงทำให้ชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือพัฒนาอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม หลังจากเกิดวิกฤติการณ์โรคระบาดโคโรนาไวรัส-19 ในประเทศไทยตั้งแต่เดือนมกราคม 2563 เป็นต้นมา ได้ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในทุกภาคส่วนอย่างรุนแรง ชุมชนท่องเที่ยวบ้านลวงเหนือก็ได้รับผลกระทบนี้ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีปัญหาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังคงเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบดั้งเดิมที่ไม่มีการสร้างสรรค์ให้แปลกใหม่ จึงไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนในชุมชนมากนัก จึงทำให้สินค้า ผลิตภัณฑ์บางส่วนตกค้างและเสื่อมสภาพไป ไม่เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน คณะนักวิจัยจึงร่วมมือกับชาวบ้านและช่างฝีมือในชุมชนในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือ ซึ่งมีการใช้คติความเชื่อเรื่องพญาลวงมาเป็นแนวคิดในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีความแปลกใหม่และทันสมัยมากขึ้น พร้อมกับการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเหล่านั้นให้เป็นเชิงคติชนสร้างสรรค์

ความเชื่อเรื่อง “ลวง” หรือ “พญาลวง” ของชาวไทลื้อมีต้นกำเนิดจากความเชื่อเรื่องมังกรของชาวจีน ชาวไทลื้อในสิบสองพันนา รวมถึงรัฐฉานได้รับเอาความเชื่อนี้เข้ามาไว้ในวัฒนธรรมของตน และเมื่อมาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา จึงส่งต่อวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องลวงหรือพญาลวงไปยังกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ ในล้านนาด้วย (ธรร สิมกิง, 2560: 8) ในชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ นั้น มีการสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องพญาลวงมาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งชื่อหมู่บ้านมีคำว่าลวงประกอบอยู่ จึงมีการพยายามนำเอาคติความเชื่อนี้มาถ่ายทอดให้เป็นรูปธรรมโดยการออกแบบพญาลวงตามแต่จินตนาการของศิลปินแต่ละคน เพื่อนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนมาบ้างแล้ว แต่การใช้งานพญาลวงที่สร้างสรรค์นั้นยังจำกัด เนื่องจากรูปแบบของพญาลวงที่ศิลปินแต่ละคนสร้างสรรค์ขึ้นนั้นมีรายละเอียดความยากง่ายแตกต่างกันไป จึงทำให้รูปแบบของพญาลวงที่สร้างสรรค์มาแล้วนั้นเป็นเพียงต้นแบบที่นำไปใช้ผลิตซ้ำได้ค่อนข้างยาก และขาดการสื่อความหมายต่อสังคม

การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อบ้านลวงเหนือเพื่อนำไปสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความเชื่อมโยงถึงความหมายของพญาลวง หรือ การสร้างเรื่องเล่า (storytelling) เพื่อสื่อความหมาย เป็นต้น ซึ่งการประยุกต์คติความเชื่อไปใช้ในการนำเสนอในรูปแบบใหม่ เนื้อหาใหม่ หรือวัตถุประสงคิใหม่นั้น จัดเป็นกระบวนการหนึ่งในแนวคิด “คติชนสร้างสรรค์” แนวคิดใหม่ด้านคติชนวิทยา

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อ บ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) นี้เป็นการศึกษาข้อมูลความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อ บ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาต่อยอดในการสร้างผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ ที่มีฐานจากความเชื่อเรื่องพญาลวง

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้ศึกษาความเชื่อเรื่อง “ลวง” หรือ “พญาลวง” ของชาวไทลื้อในชุมชนบ้านลวงเหนือ ประกอบกับความเชื่อเรื่องพญาลวงที่ปรากฏในเอกสารหรือในพื้นที่ต่าง ๆ ในพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา และนำคติความเชื่อเรื่องพญาลวงไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อสร้างคุณค่าและให้ความหมายใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทใหม่ของสังคม

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้ทำการศึกษาวิจัยในชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของคนในชุมชนลวงเหนือจำนวน 3 คน โดยคัดเลือกจากภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล ว่ามีความรู้ ประสบการณ์ด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีของชาวไทลื้อที่เหมาะสมจะเป็นผู้ให้ข้อมูล และ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 ครั้ง จำนวน 16 คน 1 ครั้ง และจำนวน 15 คน 1 ครั้ง โดยใช้วิธีรับสมัครผู้ที่มีทักษะฝีมือด้านศิลปหัตถกรรมและมีความสนใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขอบเขตด้านระยะเวลาศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้ศึกษาวิจัยตั้งแต่วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2565 – 7 กุมภาพันธ์ 2566

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือวิจัย 2 ประเภทในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ตอบคำถามผ่านรูปแบบการสนทนากลุ่ม 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อสอบถามข้อมูลในเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่มีความสำคัญ โดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มในแต่ละครั้ง ใช้การบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียงร่วมกับการจดบันทึกและการถ่ายภาพด้วยกล้องดิจิทัล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพญาลวงจากเอกสารประเภทต่าง ๆ ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในชุมชนด้วยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อในชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือ

นอกจากนั้น ได้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Meeting) เพื่อเก็บข้อมูลความต้องการและศักยภาพของชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ไปออกแบบกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ชาวบ้านในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการทั้ง 2 ครั้ง โดยเน้นการประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่องพญาลวงไปพัฒนาผลิตภัณฑ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ความเชื่อเรื่องพญาลงของชาวไทลื้อ เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพญาลงของชาวไทลื้อบ้านหลวงเหนือ และวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของการนำคติความเชื่อเรื่องพญาลงไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ให้ผลิตภัณฑ์เหล่านั้นโดยใช้แนวคิดคิดค้นสร้างสรรค์เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

ทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

ประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อบ้านหลวงเหนือ

ชาวไทลื้อมีถิ่นฐานที่ตั้งอยู่ในดินแดนสิบสองพันนา หรือพื้นที่ส่วนหนึ่งของมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน ชาวไทลื้อมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวไทยวนในล้านนา ตั้งแต่เมื่อครั้งก่อนการกำเนิดอาณาจักรล้านนา เนื่องจากพระมารดาของพญามังรายคือนางเทพคำชายเป็นพระธิดาของท้าวรุ่งแก่นชาย เจ้าเมืองเชียงรุ่ง พญามังรายจึงมีเชื้อสายไทลื้อจากพระมารดา (ณริสสร ชีรทีป, 2543: 22) หรือการนำตัวอักษรธรรมล้านนาไปพัฒนาเป็นตัวอักษรไทลื้อผ่านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากล้านนาไปสู่เชียงตุง เชียงรุ่ง (สรสวดี อ่องสกุล, 2561: 166) เป็นต้น

ประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวไทลื้อในชุมชนบ้านหลวงเหนือได้เล่าสืบกันต่อมามีชาวไทลื้อจากสิบสองพันนาได้อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่บริเวณบ้านหลวงเหนือและลงใต้ตั้งแต่ปีพ.ศ.1932 เนื่องจากมีหลักฐานตัวอักษรที่บันทึกไว้ที่ฐานของเสาโอบบ้านหลักใหม่ที่เปลี่ยนเป็นเสาคอนกรีตมีใจความว่า “ตั้งบ้านวันเสาร์ 3 เมษายน พ.ศ.1932” ซึ่งตัวอักษรที่บันทึกไว้นั้นเป็นตัวอักษรภาษาไทย สันนิษฐานว่าสร้างเป็นเสาคอนกรีตมานานกว่า 70 ปีโดยอ้างอิงจากคำสัมภาษณ์ของนางพรรษา บัวมะลิ ผู้ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ไทลื้อบ้านใบบุญ ที่ให้ข้อมูลว่า เสาโอบบ้านที่เป็นปูนครอบนั้นมีมาก่อนตนเองเกิดแล้ว แต่เดิมเป็นเสาไม้มีตัวอักษรสลักไว้แต่ไม่รู้ว่าเป็นอักษรอะไร ต่อมาได้ผู้ฟังไปจึงทำเป็นเสาปูนครอบ แต่เสาปูนที่เห็นในปัจจุบันนี้เป็นเสาที่บูรณะมาแล้ว เป็นรอบที่ 3 (สัมภาษณ์นางพรรษา บัวมะลิ)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีการกล่าวถึงพญาแสนเมืองมาได้เสด็จประพาสตามหัวเมืองต่าง ๆ โดยพาพระนางติโลกจุฑาเทวี พระชายาของพระองค์ซึ่งเป็นเจ้านายเชื้อสายสิบสองพันนาซึ่งทรงครรภ์ได้ 3 เดือนตามเสด็จประพาสด้วย ต่อมาอีก 7 เดือนจึงได้เสด็จกลับมาถึงพันนาฝั่งแกน พระนางติโลกจุฑาเทวีก็ได้ประสูติพระโอรส ในปั้มะเส็งเอกศก จุลศักราช 751 หรือปีพ.ศ.1932 พระโอรสซึ่งมีพระนามว่าพญาสามจึงมีสร้อยว่าฝั่งแกน หรือสามประญาฝั่งแกนตามชื่อดินแดนพันนาฝั่งแกน (เดวิด เค วัยอาจ, 2556: 116, สรสวดี อ่องสกุล, 2561: 166 และพระยาประชาภิจักรจักร, 2557: 315) จึงสันนิษฐานว่าในปีพ.ศ.1932 นั้นอาจจะมีชาวไทลื้อติดตามพญาแสนเมืองมามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่นี้ ต่อมาเมื่อพญากาวิละได้กวาดต้อนกลุ่มคนจากเมืองต่าง ๆ มาไว้ในเชียงใหม่ในยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง ซึ่งเป็นการอพยพโยกย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ครั้งใหญ่ที่สุด จึงน่าจะมีชาวไทลื้อจากสิบสองพันนาอพยพมาอีกระลอกหนึ่งเพื่อสมทบกับญาติพี่น้องที่เคยมาตั้งรกรากอยู่ก่อนหน้านั้นหลายร้อยปี โดยจำนวนชาวไทลื้อที่อพยพมาตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่มากที่สุดอยู่ที่ตำบลหลวงเหนือ และตำบลลงใต้ อำเภอดอยสะเก็ด (เกษภาวัลย์ ดันริยงค์ และคณะ, 2558: 58 และ ณริสสร ชีรทีป, 2543: 23)

ชื่อบ้านหลวงเหนือเป็นการตั้งชื่อตามเมืองหลวงในสิบสองพันนาเช่นเดียวกับชื่อของหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ตั้งชื่อตามเมืองดั้งเดิมที่ได้จากมา เช่น เมืองสาตร(เมืองสาต) เมืองวะ เมืองเล็น เป็นต้น โดยเมืองหลวงดั้งเดิมนั้นตั้งอยู่ในตอนเหนือของสิบสองพันนา ใกล้กับเขตแดนพม่า แบ่งออกเป็น 2 เขต คือ หลวงเหนือและหลวงใต้

(โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551: 11) สำหรับหมู่บ้านลวงเหนือและหมู่บ้านลวงใต้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ นั้น แต่เดิมเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อกัน แบ่งอาณาเขตตามทิศที่ตั้ง แต่ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนเชียงใหม่-ดอยสะเก็ด จึงทำให้สองหมู่บ้านแยกออกจากกัน ทางกายภาพและตามการแบ่งเขตการปกครอง

ชาวไทลื้อในชุมชนบ้านลวงเหนือมีการสืบทอด ส่งต่อวัฒนธรรมไทลื้อจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีวัฒนธรรมที่สืบทอดอย่างเข้มแข็งคือวัฒนธรรมภาษา โดยเฉพาะภาษาพูด และวัฒนธรรมการแต่งกาย แต่อย่างไรก็ตาม ในอดีตประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา ผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลและความเห็นว่า ชาวไทลื้อในชุมชนยังไม่มีวัฒนธรรมทอผ้าในวัฒนธรรมไทลื้อของตนเองมากนัก และยังมีความรู้สึกอายที่จะพูดภาษาไทลื้อในที่สาธารณะ แต่ต่อมาเมื่อมีการจัดงาน “สืบสานตำนานไทลื้อ” และพัฒนาไปเป็นงาน “สืบสานตำนานไทลื้อโลก” ในจังหวัดพะเยา ซึ่งได้รับการผลักดันจากนักการเมืองท้องถิ่นในขณะนั้น จึงทำให้ตนเองเริ่มสนใจสืบค้นว่าบรรพบุรุษวัฒนธรรม ประวัติความเป็นมาของคนไทลื้อในชุมชนเป็นอย่างไร และมีความมั่นใจที่จะสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทลื้อให้เข้มแข็งมากขึ้นจนพัฒนามาเป็นศูนย์การเรียนรู้ไ้ลื้อบ้านใบบุญจนถึงปัจจุบัน (สัมภาษณ์นางพรรษา บัวมะลิ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2564)

แนวคิดคติชนสร้างสรรค์ (Creative Folklore)

แนวคิดคติชนสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมที่นำเอาข้อมูลคติชนที่มีอยู่ในสังคมมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อตอบรับกับบริบทใหม่ ๆ ในสังคม อาทิ การท่องเที่ยว เศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยนำเอาข้อมูลคติชนมาผลิตซ้ำ สร้างสรรค์ สร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมใหม่ โดยจากปรากฏการณ์คติชนสร้างสรรค์ในสังคมไทยที่ผ่านมา พบว่ามีการนำเสนอคติชนสร้างสรรค์ใน 3 ลักษณะคือ 1) การนำเสนอในรูปแบบใหม่ 2) การนำเสนอด้วยเนื้อหาใหม่ และ 3) การนำเสนอด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ (ศิริพร ณ ถลาง, 2559: 121)

ข้อมูลคติชนส่วนใหญ่ที่ปรากฏในปรากฏการณ์คติชนสร้างสรรค์ของไทยคือเรื่องเล่าที่ได้จากนิทานหลากหลายประเภท ซึ่งเรื่องเล่าเหล่านั้นยังปรากฏร่วมกับความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อเป็นข้อมูลคติชนประเภทมุขปาฐะประเภทหนึ่งซึ่งส่งอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีชีวิต วิถีปฏิบัติของคนในสังคมนั้น ๆ (มัลลิกาคณานุรักษ์, 2550: 37) ในขณะที่นักคติชนบางท่านจำแนกความเชื่ออยู่ในประเภทข้อมูลคติชนแบบผสม (เรณู อรรถาเมศวร์, 2535: 158) ซึ่งความเชื่อจะสัมพันธ์กับประเพณีพิธีกรรมที่ดำเนินต่อเนื่องจากความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ คติความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อในชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือก็ได้ส่งอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเช่นกัน โดยปรากฏในรูปแบบของเรื่องเล่าที่เล่าสืบทอดกันมาในชุมชน ศิลปกรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนปรับตัวเป็นชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในช่วงเวลาประมาณ 15-20 ปีที่ผ่านมา คติความเชื่อเรื่องพญาลวงจึงถูกนำมาใช้เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นอีกอัตลักษณ์ของชุมชนนอกเหนือไปจากวัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมด้านอาหาร หรือวัฒนธรรมภาษา

การนำเอาข้อมูลคติชนประเภทต่าง ๆ มาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าในฐานะของทุนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในบริบทของการท่องเที่ยวที่จัดเป็น “คติชนสร้างสรรค์” (Creative Folklore) ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ทางคติชนวิทยาที่ศิริพร ณ ถลาง ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า เป็นการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ของสังคมไทย มีการนำคติชนไปสร้างใหม่ ผลิตซ้ำ ประยุกต์ ต่อยอด ตีความหมาย สร้างความหมายใหม่ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น (ศิริพร ณ ถลาง, 2559: 19) และแนวคิดคติชนสร้างสรรค์

นี้มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นกรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่องพญาลงของชาวไทลื้อบ้านหลวงเหนือเพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ความเชื่อเรื่องพญาลงของชาวไทลื้อ

लग หรือพญาลง เป็นความเชื่อของชาวล้านนาที่รับอิทธิพลผ่านมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ โดยมีต้นกำเนิดความเชื่อเรื่องมังกรมาจากจีน โดยมีคำเรียกว่า “หลง” ในภาษาจีนกลาง และ “เล้ง” ในภาษาจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนเชื่อว่ามังกรเป็นสัตว์ที่สื่อถึงฟ้าฝนซึ่งเชื่อมโยงถึงความอุดมสมบูรณ์ มังกรจึงปรากฏเป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิจีน และแผ่อิทธิพลความเชื่อนี้ไปยังประเทศต่าง ๆ ที่จีนมีอิทธิพลครอบคลุมไปถึง ไม่ว่าจะเป็น ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม อิเบต เป็นต้น รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่อาศัยอยู่ในสิบสองปันนา รวมถึงรัฐฉานในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ในปัจจุบันก็ได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องมังกรมาจากจีน (วชรธร สิมกิง, 2560: 8) โดยออกเสียงเพี้ยนจากศัพท์เดิมว่า หลง หรือ เล้ง มาเป็นलगหรือพญาลง

ต่อมาเมื่อชาวไทลื้ออพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในล้านนาจึงได้นำเอาวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ของชาวไทลื้อเข้ามาด้วย แต่สันนิษฐานว่าพญาลงที่ปรากฏในงานศิลปกรรมล้านนานั้น ได้รับอิทธิพลผ่านมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อโดยผ่านงานศิลปะของพม่าอีกทอดหนึ่งในยุคที่พม่าเข้ามาปกครองล้านนา โดยปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ของงานศิลปกรรม เช่น นาคทนต์ คันทวย ไม้แกะสลัก งานปูนปั้น ชุมประตู่โขง โขงพระธาตุ (วชรธร สิมกิง, 2560: 11 และ ชมรมฮักตัวเอง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2561, ออนไลน์)

ในภาษาล้านนามีคำว่า “लगหลั่นผ้า” ซึ่งหมายถึงตัวलगเล่นก่อนเมฆ ใช้เรียกปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเมื่อมีแสงฟ้าแลบอยู่ในกลุ่มเมฆโดยปราศจากเสียงฟ้าร้อง เปรียบได้กับพญาลงลงมาว่ายวนเล่นอยู่ในก้อนเมฆบนท้องฟ้า ในช่วงปีพ.ศ.2546-2547 กลุ่มเยาวชนหลายเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนที่รวมตัวกันดำเนินกิจกรรมทางดนตรีและการแสดงพื้นบ้านล้านนาได้ประดิษฐ์การแสดงชุดใหม่ชื่อว่า “लगหลั่นผ้า” โดยใช้คติความเชื่อเรื่องलगหรือพญาลงในล้านนามาเป็นต้นแบบ ใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องกระทบหลายชนิดมาบรรเลงร่วมกันกับเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าเพื่อบรรเลงเพลงที่มีจังหวะรวดเร็ว คึกคัก โดยเสียงที่เกิดขึ้นจะแทนการเคลื่อนไหวของพญาลงในหมู่เมฆตามจินตนาการของผู้ประพันธ์เพลง

ในด้านวรรณกรรม लगหรือพญาลงปรากฏอยู่ในวรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์หลายเรื่อง อาทิ นิทานเรื่องเสียวงาวเสียวหลั้ว นิทานที่ปรากฏการเล่าในเขตเมืองน่าน หรือปรากฏในคำกี่ยวสาวที่เปรียบเทียบงามของหญิงสาวในยามเยื้องย่างว่างดงามเหมือนलगหลั่นผ้า หรือปรากฏในเวสสันดรที่ปณี หรือ เวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี ในตอนที่กล่าวถึงการสร้างเมรุบรรจุศพของนางมัทรีว่ามีลวดลายของพญาลงอยู่บนนั้น หรือในธรรมบทปลาช่อน ก็ได้บรรยายถึงบรรยากาศในช่วงฤดูฝนที่ฟ้าฝนคะนอง มีแสงแลบแปลบปลาบ เพราะพญาลงเล่นอยู่ในก้อนเมฆ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 5834 และ ชมรมฮักตัวเอง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2561, ออนไลน์)

लगในความเชื่อของชาวไทลื้อและชาวล้านนานั้น มีลักษณะร่วมของสัตว์หลายประเภท อย่างน้อย 5 ประเภท ซึ่งลักษณะของการผสมผสานรูปลักษณะของสัตว์หลายชนิดเช่นนี้มีชื่อเรียกว่า “ปญฺจรูป”

ตามศัพท์ทางโบราณคดี (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2563, ออนไลน์) ซึ่งในด้านศิลปกรรมพื้นถิ่นนั้น ลวงมีความใกล้ชิดกับนาค และมังกร

นอกจากพื้นผิววัฒนธรรมล้านนาแล้ว ความเชื่อเรื่องพญาลวงยังปรากฏในลาวและอีสาน ดังปรากฏการเรียกนาคในภาษาลาวโบราณว่าลวง และปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องสินไซ ซึ่งเรียกนางนาคว่านางลวง (โสวิทย์ บำรุงศักดิ์, 2557: 83)

สำหรับชาวไทลื้อในชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือนั้น ความเชื่อเรื่องพญาลวงมีการบอกเล่าสืบทอดกันมาว่าพญาลวงเป็นสัตว์มงคล สัตว์นำโชค หากพญาลวงบินอยู่บนท้องฟ้าจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล หากพญาลวงอยู่ในแม่น้ำ จะทำให้น้ำอุดมสมบูรณ์ พญาลวงเป็นสัตว์มงคลที่เชื่อมระหว่างมนุษย์กับสวรรค์ ดังนั้น หากมนุษย์ทำความดีจะสามารถได้พบเห็นพญาลวง และรูปลักษณะของพญาลวงนั้น ประกอบด้วยรูปลักษณะของสัตว์หลายชนิดมีมากกว่า 5 ชนิดขึ้นไป ซึ่งนางพรรษา บัวมะลิ ผู้ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ไทลื้อบ้านโบบุญได้แต่งกลอนไว้ดังต่อไปนี้

“หน้าคล้ายวัววงและงาเหมือนดังช้าง
ลำตัวนั้นนาคมังกรเป็นหนึ่งเดียว
ปีกดุจหงษ์ทรงงดงามอร่ามยิ่ง
ผู้ใดเห็นจะเป็นผู้มีบุญญา

เขาเยี่ยงกวางสง่างามยามแลเหลียว
เอนคดเคี้ยวเยี่ยงงูเกล็ดปลา
เท้าก้าววิ้งดุจเหยี่ยวเกี้ยวเวหา
ลวงเหล่านี้นำไว้ในเมืองลวง”
(นางพรรษา บัวมะลิ-ผู้ประพันธ์)

จากบทกลอนที่นางพรรษาได้ประพันธ์ไว้นั้น ปรากฏชื่อสัตว์ถึง 8 ชนิดที่มารวมกันเป็นลักษณะของพญาลวง ได้แก่ หน้าวัว วงและงาของช้าง เขากวาง ลำตัวยาวคล้ายพญานาคและงู มีเกล็ดปลา มีปีกเหมือนหงษ์ และส่วนเท้าเหมือนเหยี่ยว ซึ่งรูปลักษณะของพญาลวงในจินตนาการของแต่ละคนนั้นมีลักษณะแตกต่างกันไป การรวมตัวดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทลื้อของชาวฝีมือนชุมชนครั้งหนึ่งจึงมีการออกแบบพญาลวงและประดิษฐ์ออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งสละข้างทำตุ๊กตาไม้ในชุมชนได้ออกแบบและประดิษฐ์ตุ๊กตาไม้รูปพญาลวงออกมาจนกลายเป็นต้นแบบของพญาลวงของชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือ

2. การประยุกต์ใช้คติความเชื่อเรื่องพญาลวงเพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ออกแบบใหม่ และการสร้างเรื่องเล่า (storytelling)

เมื่อชุมชนต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของตนให้มีความทันสมัยมากขึ้น แต่ยังคงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน จึงนำเอาคติความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อในชุมชนบ้านลวงเหนือไปใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ 2 ประเภท ได้แก่ ถุงย่าม และโคมไฟเส้นด้าย โดยคณะนักวิจัยและชาวบ้านในชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือที่เข้าร่วมการประชุมกลุ่มและการอบรมเชิงปฏิบัติการได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลความเชื่อพญาลวงในประเด็นต่าง ๆ อาทิ รูปลักษณะของพญาลวงตามความเชื่อของชาวไทลื้อในชุมชน ความหมายของพญาลวง ความเหมาะสมในการใช้งานพญาลวงในบริบทต่าง ๆ ศักยภาพของชาวบ้านในการออกแบบและผลิตผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน เป็นต้น แล้วจึงนำเอาข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้แนวคิดคติชนสร้างสรรค์เป็นกรอบคิดว่าจะนำเอาคติความเชื่อเรื่องพญาลวง ซึ่งเป็นข้อมูลคติชนประเภทหนึ่งไปนำเสนอในรูปแบบใดบ้าง

ผลการศึกษาพบว่ามีการปรับปรุงลักษณะของลวดลายพญาลงในถุงย่ามที่ทางชุมชนเคยออกแบบไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ปักลายพญาลงบนถุงย่ามในกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น จึงมีการออกแบบรูปแบบการประดับตกแต่งถุงย่ามด้วยลวดลายพญาลงใหม่ โดยใช้เทคนิคการปะติดเศษผ้าแทนการปักลาย พญาลงที่ออกแบบมาจึงมีลักษณะที่เป็นลายเส้นเรียบง่าย ลวดทอนรายละเอียดของลวดลายพญาลง นำเสนอในลักษณะของงานศิลปะแบบมินิมอลลิสม์ (minimalism) ที่กำลังเป็นที่นิยมในกลุ่มคนรุ่นใหม่ แต่ยังคงรูปลักษณะของสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นพญาลง และเพิ่มเติมด้วยองค์ประกอบอื่น เช่น รูปก้อนเมฆ เพื่อสื่อให้เห็นว่าพญาลงกำลังแหวกว่ายอยู่ในหมู่เมฆบนท้องฟ้า

เศษผ้าที่ใช้ปะติดเป็นรูปพญาลงนั้น นักออกแบบใช้เศษผ้าที่มีสีสั่นในโทนสีพาสเทล (pastel) ที่มีการใช้สีขาวเข้าไปผสมทำให้สีอ่อนลง ซึ่งโทนสีพาสเทลเป็นโทนสีที่กำลังเป็นที่นิยมในกลุ่มคนรุ่นใหม่ เช่นเดียวกับศิลปะแบบมินิมอลลิสม์ การเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของลวดลายพญาลงจากการปักลายที่มีความละเอียดสูงและสื่อถึงศิลปะไทยอย่างชัดเจนไปเป็นศิลปะร่วมสมัย เป็นการสร้างคุณค่าใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ถุงย่ามที่แต่เดิมอาจจะถูกมองว่าเป็นของใช้พื้นถิ่นที่คนในพื้นที่ชนบทใช้กัน ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย คนรุ่นใหม่สามารถใช้ถุงย่ามที่ตกแต่งด้วยการปะติดเศษผ้าสีพาสเทลลวดลายพญาลงแบบมินิมอลลิสม์นั้นได้อย่างเต็มใจ และส่งผลในทางบวกต่อการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย โดยไม่จำกัดอยู่เพียงแค่งานกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น

สำหรับโคมไฟเส้นด้ายซึ่งในชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือมีการผลิตโคมไฟจากเส้นด้ายเป็นผลิตภัณฑ์ประจำชุมชนอยู่ก่อนแล้วนั้น มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของโคมและเพิ่มเติมด้วยลวดลายพญาลง ผลิตภัณฑ์โคมไฟเส้นด้ายของชุมชนแต่เดิมนั้นผลิตเป็นรูปทรงกลมและรูปทรงหัวใจเท่านั้น ซึ่งไม่แตกต่างจากโคมไฟเส้นด้ายที่ผลิตในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ การปรับเปลี่ยนรูปแบบของโคมไฟเส้นด้ายด้วยการนำคติความเชื่อเรื่องพญาลงมาประดับตกแต่งจึงเป็นการสร้างคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ว่าเป็นผลิตภัณฑ์เฉพาะชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือเท่านั้น

แนวคิดในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของโคมไฟเส้นด้ายนั้น ใช้ลักษณะของ “โคมผัด” ของชาวล้านนาที่นิยมใช้งานในพิธีตั้งธรรมหลวงหรือพิธีเทศน์มหาชาติมาเป็นเค้าโครง โคมผัด คือโคมที่หมุนได้ มีลักษณะคล้ายโคมเวียนของภาคกลาง มีโครงสร้างเป็นรูปทรงกระบอกซ้อนกันสองชั้น มีกระดาดเงินกระดาดทองที่ติดเป็นลวดลายรูปสัตว์ตามปັນักษัตรประดับอยู่โดยรอบโคมชั้นใน เมื่อจุดผางประทีปด้านใน ความร้อนจากผางประทีปจะส่งผลให้กลไกของโคมผัดชั้นในหมุนรอบตัว และแสงไฟจากผางประทีปจะส่องกระทบกับกระดาดลวดลายรูปสัตว์และทอดเงาออกมายังโคมชั้นนอก (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 1245-1248)

เมื่อพัฒนาโครงสร้างของโคมไฟเส้นด้ายโดยใช้โครงสร้างของโคมผัดนั้น ทำให้รูปแบบการใช้งานโคมไฟเส้นด้ายมีความหลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นตั้งพื้นหรือห้อยแขวนประดับ ในส่วนของการประดับตกแต่งนั้นได้ใช้ลวดลายพญาลงที่ออกแบบขึ้นตามแต่จินตนาการของช่าง โดยตัดกระดาดเป็นรูปพญาลงที่ออกแบบไว้แล้วนำไปสอดไว้ระหว่างเส้นด้ายที่พันรอบกระดาดสองชั้น เมื่อเปิดโคมไฟ แสงไฟจากหลอดไฟข้างในจะส่องกระทบกระดาดที่ติดเป็นรูปพญาลงเห็นเป็นภาพเงา (silhouette) เด่นชัด

โคมไฟเส้นด้ายที่ออกแบบใหม่โดยใช้ลวดลายพญาลงมาตกแต่งนี้จะมีคุณค่าของผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือเพิ่มเข้ามาเพื่อสื่อเรื่องราวความเชื่อของชาวไทลื้อ นอกจากจะผลิตเป็นสินค้าเพื่อจำหน่ายโดยทั่วไปแล้ว โคมไฟเส้นด้ายลวดลายพญาลงยังสามารถนำไปประดับตกแต่งภายในชุมชนในโอกาสพิเศษได้ อาทิ ในเทศกาลยี่เป็ง ซึ่งโคมไฟหลายชนิดถูกใช้

ประดับตกแต่งสถานที่ในช่วงเทศกาลยี่เป็ง หากนำโคมไฟเส้นด้ายลวดลายพญาลงไปประดับในชุมชน จะมีคุณค่าต่อชาวไทลื้อในชุมชนเพิ่มมากขึ้นเพราะมีเรื่องราวที่ยึดโยงกับความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีต

นอกจากคุณค่าที่ถูกสร้างขึ้นมากับการใช้คติความเชื่อเรื่องพญาลงในผลิตภัณฑ์ของชุมชนแล้ว ยังมีการสร้างความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ทั้งสองประเภทนี้ด้วย กล่าวคือ ได้นำเอาความหมายจากความเชื่อเดิมของพญาลงที่ชาวไทลื้อเชื่อว่า หากผู้ใดทำความดีจะได้พบเห็นพญาลง ซึ่งจะบันดาลให้เกิดโชคดี มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากพญาลงนั้นแหวกว่ายอยู่ในหมู่มะเมฆ จึงเกี่ยวข้องกับท้องฟ้า ก้อนเมฆ และสายฝน ที่จะตกลงมายังพื้นดินเพื่อหล่อเลี้ยงพืชพันธุ์ธัญญาหารให้เจริญเติบโต เมื่อนำเอาลวดลายพญาลงมาตกแต่งในผลิตภัณฑ์ทั้งสองประเภท จึงมีการสร้างความหมายใหม่ให้กับผลิตภัณฑ์ทั้งสองประเภทนั้น อาทิ เมื่อใช้ถุงย่ามลวดลายพญาลง จะทำให้ผู้ใช้มีโชค มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ หรือหากใช้โคมไฟลวดลายพญาลง ก็จะทำให้เกิดความโชคดี มั่งคั่ง บริบูรณ์พูนสุขทั้งตนเองและสถานที่เท่าที่แสงไฟจากโคมส่องไปถึง เป็นต้น

ภาพที่ 1-2 ภาพถุงย่ามปักลายพญาลงแบบเดิมที่ชุมชนประดิษฐ์ขึ้น เปรียบเทียบกับถุงย่าม

ที่ปรับเปลี่ยนเทคนิคการผลิตและรูปปลั๊กลวดลายพญาลงให้มีลักษณะของมินิมอลลิสม์
ที่มา: ศันสนีย์ กระจ่างโฉม (ผู้วิจัย) (5 กรกฎาคม 2565)

ภาพที่ 3 โคมไฟเส้นด้ายที่ตกแต่งด้วยลวดลายพญาลงที่ออกแบบตามจินตนาการของช่างฝีมือ

ที่มา: ศันสนีย์ กระจ่างโฉม (ผู้วิจัย) (12 พฤษภาคม 2565)

ความหมายใหม่ของผลิตภัณฑ์ทั้งสองประเภทนั้น จะถูกหนุนเสริมด้วยเรื่องเล่า (storytelling) เรื่องพญาลงตามความเชื่อของชาวไทลื้อชุมชนบ้านลงเหนือ ซึ่งได้นำเอาข้อมูลความเชื่อที่เรียบเรียงแล้ว ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างลักษณะของพญาลงตามคำบอกเล่า ความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของพญาลงที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ และบทกลอนที่นางพรรษา บัวมะลิ ได้ประพันธ์ไว้ เพื่อนำไปสื่อสารในสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่ออินโฟกราฟิกส์ (infographics) สื่อการตลาดออนไลน์ หรือการให้ข้อมูลแนบในผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย (Research Discussion and Conclusion)

จากการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่องพญาลงในการออกแบบผลิตภัณฑ์ของชุมชน จากการดำเนินการวิจัยร่วมกับชาวไทลื้อในชุมชนบ้านลงเหนือ ได้ประยุกต์เอาความเชื่อเรื่องพญาลงที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นในรูปแบบของมุขปาฐะมาสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 2 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ กล้วยามลายพญาลงและโคมไฟเส้นด้ายลายพญาลง โดยถอดเอาความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรมมาสร้างเป็นพญาลงที่เห็นเป็นรูปธรรมสำหรับการตกแต่งในกล้วยามที่ผู้บริโภคทุกวัยสามารถใช้งานได้โดยไม่ต้องรู้สึกละอายใจ หรือล้าสมัย จึงสร้างลวดลายพญาลงในศิลปะแบบมินิมอลลิสม์ ซึ่งจะสัมพันธ์กับการเลือกใช้ประเภทของวัสดุและสี โดยการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ เลือกใช้ผ้าฝ้ายทอมือย้อมหม้อม ให้สีฟ้าอ่อนที่สามารถสื่อถึงสีของท้องฟ้าที่อยู่ของพญาลงที่เหาะมาว่ายวนในกลุ่มเมฆ

ลวดลายพญาลงที่ออกแบบมาเพื่อใช้ประดับตกแต่งกล้วยามนี้มีความทันสมัย อยู่ในสมัยนิยม สื่อถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้วยรูปพญาลงและรูปก้อนเมฆ ซึ่งอาจจะต้องมีการให้ความรู้แก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับพญาลงเพิ่มเติมผ่านเรื่องเล่าและสื่ออินโฟกราฟิกส์ เนื่องจากลายเส้นและลวดลายพญาลงที่สร้างสรรค์ขึ้นนี้มีเทคนิคการสร้างคือการปะติดที่แตกต่างไปจากเทคนิคการทอผ้าที่ลวดลายบนผ้าทอนั้นมักจะเป็นรูปทรงเรขาคณิต จึงทำให้ลวดลายพญาลงบนกล้วยามมีลายเส้นที่อิสระ ไม่อ้างอิงกับภูมิปัญญาการทอผ้าแต่เดิมของชาวไทลื้อ ทั้งนี้ ลวดลายบนผ้าทอของชาวไทลื้อ หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ นั้นเป็นลวดลายเรขาคณิตเนื่องจากการใช้เทคนิคการทอผ้าเป็นตัวกำหนด แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนผ้าแตกต่างกันไปตามแต่โลกทัศน์ของชนแต่ละกลุ่ม อาทิ กลุ่มปกากะญอ ม้ง หรืออาข่าที่มีลวดลายรูปทรงเรขาคณิตเพื่อใช้ทอหรือเย็บบนเครื่องแต่งกายจำนวนมาก โดยลวดลายเหล่านั้นได้มาจากการถ่ายทอดเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่อยู่รอบตัว วิถีชีวิต อัตลักษณ์ชนเผ่ามาสร้างเป็นลวดลายบนเครื่องแต่งกาย เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเหล่านี้อาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นต้น (กษิรา ภิวงศ์กูร บุญชู บุญลิขิตศิริ และภรดี พันธุภากร, 2562)

ส่วนโคมไฟเส้นด้ายนั้น แต่เดิมเป็นโคมไฟที่ใช้เส้นด้ายพันขึ้นรูปเป็นทรงกระบอกหรือรูปทรงหัวใจ ไม่มีการตกแต่งลวดลายใด ๆ เข้าไป คณะนักวิจัยจึงได้ร่วมกับชาวบ้านในชุมชนออกแบบลวดลายพญาลงเพื่อตกแต่งเข้าไปในโคมไฟ โดยลวดลายพญาลงนั้นมีการลดทอนรายละเอียดลง คงไว้แต่เส้นร่างที่สื่อให้เห็นรูปทรงเป็นวงของข้าง หางของปลา เขาของกวาง ปีกของนก หรือ เท้าของสิงห์ เป็นต้น

โคมไฟเส้นด้ายลวดลายพญาลงสามารถนำไปใช้งานได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการตกแต่งบ้านหรือตกแต่งชุมชนในเทศกาลต่าง ๆ โดยนอกจากจะให้แสงสว่าง ความสวยงามแล้ว ยังทำให้เกิดคุณค่าทางอารมณ์ ทำให้ผู้ใช้เกิดความอบอุ่นใจ มีความหวัง เพราะความหมายใหม่ที่สร้างขึ้นนั่นเอง การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่แก่ผลิตภัณฑ์อาจจะส่งผลต่อการสร้างรายได้ที่มากขึ้น เพราะสอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันที่จำหน่ายในพื้นที่อื่น ๆ

2. การประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่องพญาลวงเพื่อสร้างคุณค่าใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ของชุมชน

คุณค่า (Value) ของผลิตภัณฑ์ที่มีความสำคัญต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้บริโภคที่จะเลือกหรือไม่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้น ๆ หรือไม่ การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของผลิตภัณฑ์จึงเกี่ยวข้องกับคุณภาพและราคาของผลิตภัณฑ์เป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันนั้นได้เปลี่ยนไป โดยนำมิติด้านอารมณ์เข้ามาเพิ่ม จึงทำให้องค์ประกอบการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภคตามแนวคิดการรับรู้คุณค่า (Perceived Value) ประกอบด้วย คุณค่าด้านการใช้งาน (functional value) คุณค่าทางสังคม (social value) คุณค่าทางอารมณ์ (emotional value) คุณค่าทางความรู้ความคิด (epistemic value) และคุณค่าที่มีเงื่อนไข (conditional value) (นฤมล กิมภากรณ์ และคณะ, 2562: 9-10 และกฤตนันท์ ดีเต๋นกีร์ติสกุล และดวงกมล ชาติประเสริฐ, 2565: 36-37)

เมื่อนำแนวคิดการรับรู้คุณค่าการบริโภคมาวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ถุงย่ามและโคมไฟเส้นด้ายของชุมชนซึ่งนำเอาความเชื่อเรื่องพญาลวงมาประดับตกแต่งด้วยนั้น พบว่าปรากฏคุณค่าหลายด้านตามแนวคิดการรับรู้คุณค่า ได้แก่ 1) คุณค่าทางสังคม เป็นคุณค่าที่มีมากที่สุดเนื่องจากรูปแบบของพญาลวงนั้นเชื่อมโยงถึงกลุ่มไทลื้อในชุมชนโดยตรง เมื่อมีรูปพญาลวงปรากฏบนผลิตภัณฑ์ทั้งสองชนิดนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือ เนื่องจากสร้างขึ้นมาจากฐานความเชื่อของชุมชน 2) คุณค่าทางความรู้ความคิด รูปพญาลวงที่ปรากฏบนผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นพญาลวงที่สร้างขึ้นด้วยรูปแบบมินิมอลลิสม์บนถุงย่าม หรือรูปพญาลวงบนโคมไฟเส้นด้ายนั้น เป็นรูปลักษณะที่มีความแปลกใหม่ ซึ่งน่าจะกระตุ้นความสนใจใคร่รู้ของผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี และความสนใจนั้นจะนำมาซึ่งการค้นคว้าเพื่อเรียนรู้ว่ารูปพญาลวงนั้นคืออะไร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ซึ่งผู้บริโภคสามารถค้นคว้าหาความรู้เหล่านี้ได้ผ่านเรื่องเล่าและสื่ออินโฟกราฟิกส์ที่ผลิตขึ้นเพื่อหนุนการรับรู้คุณค่าความรู้ความคิดนี้ 3) คุณค่าทางอารมณ์ รูปพญาลวงที่ปรากฏบนผลิตภัณฑ์จะก่อให้เกิดให้ผู้บริโภคเกิดอารมณ์ต่าง ๆ ตามแต่ประสบการณ์และการรับรู้ของแต่ละคน อาทิ ความรู้สึกชอบในรูปลักษณะของพญาลวงแบบมินิมอลลิสม์ ความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย มีความหวัง เมื่อใช้งานโคมไฟเส้นด้ายที่มีรูปพญาลวงที่มีการให้ความหมายใหม่แก่ผลิตภัณฑ์ รวมถึงความรู้สึกภาคภูมิใจของคนในชุมชนเมื่อได้เห็นรูปพญาลวงที่ตนเองเคารพไปปรากฏในผลิตภัณฑ์ เป็นต้น สำหรับคุณค่าด้านการใช้งานและคุณค่าที่มีเงื่อนไขนั้น อาจจะไม่ปรากฏชัดในการใช้ความเชื่อพญาลวงในผลิตภัณฑ์ทั้งสองชนิดนี้

จากการดำเนินงานวิจัย ได้สร้างคุณค่าใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ จากเดิมที่ถุงย่ามมีคุณค่าด้านการใช้งานเป็นหลัก การนำเอาความเชื่อพญาลวงไปประดับตกแต่งบนถุงย่ามด้วยศิลปะแบบมินิมอลลิสม์จึงทำให้เกิดคุณค่าใหม่แก่ผลิตภัณฑ์ดังที่อภิปรายไว้ข้างต้น หรือจากเดิมที่โคมไฟเส้นด้ายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีสีสันสวยงามให้แสงสว่าง แต่ไม่มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์โคมไฟเส้นด้ายของชุมชนอื่น ๆ แต่อย่างใด เมื่อนำเอาความเชื่อพญาลวงไปประดับตกแต่งเป็นโคมไฟเส้นด้ายลวดลายพญาลวง จึงมีคุณค่าใหม่เพิ่มขึ้น มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันโดดเด่นของชาวไทลื้อบ้านลวงเหนือ เมื่อผลิตภัณฑ์เกิดคุณค่าในหลายมิติ จะส่งผลต่อการสร้างมูลค่าให้เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต

3. การประยุกต์ใช้ความเชื่อเรื่องพญาลวงเพื่อสร้างความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ของชุมชน

การอภิปรายในหัวข้อนี้ จะอภิปรายถึงการสร้างความหมายใหม่ของผลิตภัณฑ์หลังจากการนำเอาความเชื่อเรื่องพญาลวงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ประเภท แต่เดิมนั้น ผลิตภัณฑ์ถุงย่ามและโคมไฟเส้นด้าย มีความหมายในฐานะของผลิตภัณฑ์ที่ใช้งานในชีวิตประจำวัน ถุงย่ามใช้ใส่ของ โคมไฟให้แสงสว่างความสวยงามแก่สถานที่ แต่เมื่อนำเอาความเชื่อเรื่องพญาลวงมาประยุกต์ใช้โดยตกแต่งลวดลายพญาลวงเพิ่มเข้าไปในผลิตภัณฑ์ จึงเกิดการสร้างความหมายใหม่ขึ้นมา กล่าวคือ แต่เดิม ชาวไทลื้อบ้านลวงเหนือเชื่อว่า

หากผู้ใดทำความดีจะได้พบเห็นพญาลวง ซึ่งจะบันดาลให้เกิดโชคลี มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากพญาลวงนั้น แหวกว่ายอยู่ในหม่อมเมฆ จึงเกี่ยวข้องกับท้องฟ้า ก้อนเมฆ และสายฝนที่จะตกลงมายังพื้นดินเพื่อหล่อเลี้ยงพืชพันธุ์ธัญญาหารให้เจริญเติบโต เมื่อนำลวดลายพญาลวงไปประดับตกแต่งถุ้งยาม จึงสร้างความหมายใหม่ว่า เมื่อใช้ถุ้งยามลวดลายพญาลวงแล้ว จะทำให้ผู้ใช้ถุ้งยามนั้นมีโชค มีความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ เหมือนได้เก็บเอา โชคลาภไว้ในถุ้งยาม หรือ โคมไฟเส้นด้ายที่ประดับตกแต่งด้วยลวดลายพญาลวง นั้น มีการสร้างความหมายใหม่ขึ้นมาว่า เมื่อเปิดไฟฟ้าใช้งาน แสงไฟที่ส่องสว่างแผ่ออกมาจากโคมไฟ จะทำให้ความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง บริบูรณ์พูนสุขทั้งผู้ใช้โคมไฟ และสถานที่ที่เอาที่แสงสว่างนั้นจะส่องไปถึง

การให้ความหมายกับผลิตภัณฑ์ทั้งสองชนิดที่ประดับตกแต่งด้วยรูปพญาลวงนั้นเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์คติชนสร้างสรรค์ที่หลายชุมชนมีการสร้างความหมายใหม่ให้แก่ข้อมูลคติชนเดิม เช่น การนำเอาความเชื่อเรื่องผีบั้งเต้าไปสร้างสรรค์เป็นส่วนประกอบของธงเพื่อใช้ในขบวนแห่ประเพณีสงกรานต์พระพุทธรูปในอำเภอกูเรือ จังหวัดเลย ก็มีการให้ความหมายของการนำเอาผีบั้งเต้ามาใช้ประกอบนี้ว่าจะช่วยปกป้องผู้คนจากสิ่งไม่ดี ช่วยให้อร่าราญ เกิดโชคลี มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ เป็นต้น (ไทยโรจน์ พวงมณี คชสิทธิ์ เจริญสุข และสุภาวดี สำราญ, 2565: 79)

4. ความสำคัญของเรื่องเล่าต่อการสร้างการรับรู้ในสื่อโซเชียล มีเดีย

ในยุคปัจจุบันที่โซเชียลมีเดียเข้ามามีบทบาทในชีวิตของผู้คนอย่างสูงนั้น การถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านสื่อจึงมีการปรับเปลี่ยนให้ไปเหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้อ่าน/ผู้ฟังหรือผู้รับสาร อีกทั้งสื่ออินเทอร์เน็ตได้เปิดโอกาสให้เกิดการตลาดในรูปแบบออนไลน์มากขึ้น การสื่อสารจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างความน่าสนใจให้กับสินค้าหรือสิ่งที่ต้องการนำเสนอ จึงเกิดการสร้างเรื่องเล่าซึ่งมีรูปแบบแตกต่างจากการเขียนสื่อสารในยุคเดิม เนื่องจากมีปัจจัยที่แตกต่างกันมาก ไม่ว่าจะเป็นประเภทของสื่อที่นำเสนอ ผู้อ่าน/ผู้ฟังที่มีความหลากหลายมากขึ้นเนื่องจากสื่อโซเชียลมีเดียเป็นสื่อที่เปิดกว้าง ไม่จำกัดคุณสมบัติของผู้รับสารเหมือนสื่อในรูปแบบเดิม

การเล่าเรื่องเป็นกลยุทธ์การจัดการความรู้ที่สำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการทำงานขององค์กร (ลักษณะสุภา พึงผล, 2560: 21) เช่นเดียวกับการนำเสนอคติความเชื่อ และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ออกแบบใหม่นี้สู่ผู้บริโภคที่มีพื้นฐานความรู้ ความสนใจที่หลากหลายนั้น จึงต้องคำนึงถึงหลักการของการเล่าเรื่องข้ามสื่อ ซึ่งปัจจุบันได้กลายมาเป็นเครื่องมือของการสื่อสารที่รวมเอาแนวคิดการเล่าเรื่อง การตลาด และการผลิตสื่อโดยกระบวนการบูรณาการ โดยหลักการของการเล่าเรื่องข้ามสื่อจะต้องเล่าเรื่องหลักผ่านเรื่องย่อยหลายเรื่องที่มีความเกี่ยวเนื่องกันโดยที่เรื่องเล่าย่อยเหล่านั้นจะต้องมีความสมบูรณ์ในตัวเอง ต้องคำนึงถึงเทคนิคการนำเสนอที่แตกต่างกันไปตามรูปแบบของสื่อที่ต่างกัน และต้องคำนึงถึงธรรมชาติของสื่อแต่ละประเภท พฤติกรรมของผู้อ่าน/ผู้ฟัง รวมถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมในการรับสื่อ เรื่องราวต่าง ๆ จะมีการเชื่อมโยงกันด้วยความตั้งใจสื่อสารของผู้ผลิตและการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร และผู้ส่งสารจะผลิตเรื่องราวหลักและพัฒนาต่อไปร่วมกับผู้รับสารโดยผ่านประสบการณ์และจินตนาการของผู้ส่งสาร (ธาม เชื้อสถาปนศิริ, 2558: 59)

การสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อที่ปรากฏในผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นี้ มีจุดประสงค์เพื่อนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นบนฐานความเชื่อเรื่องพญาลวงของชาวไทลื้อบ้านลวงเหนือบนสื่อออนไลน์ อาทิ เฟซบุ๊ก ไลน์ ซึ่งเน้นกลุ่มผู้รับสารที่เป็นคนรุ่นใหม่ จึงผลิตอินโฟกราฟิกส์เพื่อถ่ายทอดเรื่องเล่าที่ได้จากการระดมความคิดของชาวบ้านในชุมชนและผ่านการเรียบเรียงมาแล้ว ข้อความที่เขียนในอินโฟกราฟิกส์จึงไม่ยาวมากนัก เนื้อหากระชับ บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา

ของกลุ่ม/ชุมชน ความเชื่อเรื่องพญาลวง จุดเด่นของผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์และพัฒนาขึ้นบนฐานของคติความเชื่อของชุมชน นอกจากข้อความที่สื่อสารโดยตรงแล้ว ยังมีการใช้ภาพถ่าย ภาพลายเส้น และตกแต่งภาพอินโฟกราฟิกส์ด้วยลวดลายและสีสันที่ดึงดูดความสนใจของผู้รับสาร

เรื่องเล่าและสื่ออินโฟกราฟิกส์ที่ผลิตขึ้นนี้เป็นการหนุนเสริมให้เกิดคุณค่าทางความรู้ความคิดแก่ผลิตภัณฑ์ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้บริโภค และกระตุ้นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดีหากนำไปใช้ในการตลาดออนไลน์

จากการอภิปรายผลการศึกษาค้างต้น จะเห็นว่าการนำเอาคติความเชื่อและเรื่องราวของชุมชนไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น นอกจากจะเป็นการยกระดับผลิตภัณฑ์ด้วยการสร้างคุณค่าและสร้างความหมายใหม่แล้ว การนำเอาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไปสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวนั้นจะส่งผลต่อการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนภายใต้บริบทของการท่องเที่ยว หรือบริบททางสังคมในยุคปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม ควรตระหนักด้วยว่า การพัฒนานั้นยืนหยัดอยู่บนฐานคติชนเดิมมากน้อยเพียงใด หรือควรมีขีดจำกัดเท่าใดจึงจะไม่บิดเบือนคติชนหรือวัฒนธรรมเหล่านั้นจนกลายเป็นคติชนเทียม (Fakelore) ซึ่งไม่มีความจริงแท้ (Authentic) แต่เดิมหลงเหลืออยู่

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ศักยภาพและทักษะฝีมือด้านศิลปหัตถกรรมของชาวไทลื้อ บ้านลวงเหนือยังมีอีกหลากหลาย อาทิ การทอผ้าไทลื้อที่มีเอกลักษณ์เฉพาะด้วยการใช้สีและลวดลายผ้าทอของไทลื้อ จึงอาจจะนำเอารูปแบบการประยุกต์ใช้คติความเชื่อเรื่องพญาลวงกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนในครั้งต่อไปศึกษาวิจัยการใช้ความเชื่อเรื่องพญาลวงไปออกแบบลวดลายผ้าทอประจำชุมชนได้ในอนาคต แต่ต้องมีการศึกษาวิจัยที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น เทคนิคการออกแบบลายผ้าทอด้วยการพล็อตกราฟ หรือศึกษาความเหมาะสมในการนำเอาคติความเชื่อเรื่องพญาลวงไปใช้ในผ้าทอหรือเครื่องแต่งกายแต่ละประเภท เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤตนัน ดิเตนกีรติสกุล และ ดวงกมล ขาติประเสริฐ. (2565). การรับรู้คุณค่าผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมไทยของผู้บริโภคภายในประเทศ. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 17(2), 31-58. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmscrru/issue/view/17291>
- กษิรา ภิวงศ์กูร, บุญชู บุญลิขิตศิริ และ ภรดี พันธธากกร. (2562). การศึกษาลวดลายชาติพันธุ์ชนเผ่าในการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกหมู่บ้านกระเหรี่ยงรวมมิตร. *วารสารมังรายสาร*. 7(2), 123-140. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/mrsj/article/view/192149>
- เกษภาวัลย์ ตันริยงค์ และคณะ. (2558). *แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม(ไทลื้อ)โดยกรมมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- ชมรมอภิตัวเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (29 พฤษภาคม 2561). *ลวงเหล่านฝ่า*. สำนักพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์. https://www.matichonweekly.com/column/article_102481

- ณริสสร ชีรทีป. (2543). *ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทลื้อ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัด เชียงใหม่ พ.ศ.2460-2540: ศึกษาผ่านลักษณะและเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำที่เป็นทางการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับคิด, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). CMUDC. <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:97319>*
- เดวิด เค วัยอาจ. (2556). *ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์.
- ไทยโรจน์ พวงมณี, คชสิทธิ์ เจริญสุข และสุภาวดี สำราญ. (2565). อัตลักษณ์และสุนทรียภาพของหน้ากาก ผิบบึงเต้าที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านไฮตาก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย. *วารสารมังรายสาร*, 10(2), 67-81. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/mrsj/article/view/260436>
- ธาม เชื้อสถาปนศิริ. (2558). เล่าเรื่องข้ามสื่อ. *วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการสื่อสาร*, 2(1), 59-88. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jcin/article/view/42386>
- นฤมล กิมภรณ์ และคณะ. (2562). การรับรู้คุณค่าหลายมิติจากประสบการณ์การบริโภคผลิตภัณฑ์เพื่อความงาม. *วารสารวิทยาการการจัดการ*, 36(2), 1-30. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jms_psu/article/view/192791/156165
- พระยาประชาภิจักรจักร. (2557). *พงศาวดารโยนก*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- เพ็ญสุภา สุขคตะ. (26 พฤศจิกายน 2563). *นาค มกร กิเลน ปัญจรูป วิวัฒนาการของศิลปะทวารวดี ขอม ลังกา พุกาม จีนในล้านนา (จบ)*. สำนักพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์. https://www.matichonweekly.com/column/article_374305
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 11*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย.
- มัลลิกา คณานุกัษ. (2550). *คติชนวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เรณู อรรธนาเมศวร์. (2535). *คติชนวิทยา*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ลักษณ์สุภา พิงผล. (2560). *การใช้เรื่องเล่าในการพัฒนาทักษะการขาย. (การค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทฉบับคิด, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).*https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:126509
- วรชธร สิมกิง. (2560). *มกร นาค พญาลวง*. เชียงใหม่ : ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2559). *คติชนสร้างสรรค์: บทสังเคราะห์และทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สรสวดี อ่องสกุล. (2561). *ประวัติศาสตร์ล้านนา (ฉบับสมบูรณ์)*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- โสวิทย์ บำรุงภักดิ์. (2557). เป็น อยู่ คือ : พญาใหญ่ พญานาค พญาลวง และพญามังกร. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 21(2), 79-89. http://www.cubs.chula.ac.th/old/index.php?option=com_content&view=article&id=118:-21-2-2557&catid=9:2012-04-29-09-31-55&Itemid=5

ข้อมูลสัมภาษณ์

1. นางพรธชา บัวมะลิ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2564

**การพัฒนารูปแบบการสอน 5 REs ตามแนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์
ร่วมกับอภิปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสาร
ภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ**

สุจินตา คำเงิน

นักศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา
Sujinta151@gmail.com

ลำไย สี่หามาศย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา
Paepaelumyai@gmail.com

สุวิทย์ อุปสัย

รองศาสตราจารย์ น.สพ.ดร., อาจารย์
คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
suwuop@kku.ac.th

วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา
wilaiporn.ri@gmail.com

รับบทความ: 7 เมษายน 2566

แก้ไขบทความ: 4 พฤษภาคม 2566

ตอบรับบทความ: 30 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการสอน 5 REs ที่ใช้แนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์และอภิปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ และความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอน 5 REs ที่ส่งผลต่อความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจของนักเรียน วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนาแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็น/สังเคราะห์แนวคิด/ทฤษฎี/พัฒนาร่างต้นแบบรูปแบบการสอน ระยะที่ 2 นำร่างรูปแบบการสอนไปทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กและหาดัชนีประสิทธิผล ระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้ของรูปแบบ

การสอนโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง Pretest-Posttest Control Group Design กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผางขุนพลณ์ ปีการศึกษา 2565 ภาคเรียนที่ 1 โดยการสุ่มอย่างง่าย กลุ่มทดลองจำนวน 31 คน ได้รับรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น และกลุ่มควบคุมจำนวน 34 คน ได้รับการสอนแบบปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบทดสอบปฏิบัติด้านการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ และ 4) แบบวัดความตั้งใจ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าสถิติ Hotelling T2

ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการสอน 5 REs ที่พัฒนาแล้ว มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ชั้นไฝรู้ (Reception) 2) ชั้นฝึกฝน (Rehearsal) 3) ชั้นสร้างความรู้จากสถานการณ์ใหม่ (Refreshing) 4) ชั้นฝังใจจำ (Recalling) และ 5) ชั้นตรวจสอบและประเมินผล (Refection) โดยนำมาสร้างเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 80.79/83.29 2. ผลการใช้รูปแบบการสอน 5 REs พบว่า ค่าเฉลี่ยความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และค่าเฉลี่ยความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: รูปแบบการสอน, ประสาทวิทยศึกษาศาสตร์, อภิปัญญา, ความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ, ความสามารถเชิงพุทธิปัญญา

Development of A 5 REs Teaching Model Based on Educational Neurosciences, and Metacognition to Enhance Communicative English Speaking Ability and Cognitive Ability in terms of Attention

Sujinta Khamngoen

Doctor of Philosophy student of Curriculum and Teaching
School of Education, University of Phayao
Sujinta151@gmail.com

Lumyai Seehamat

Assistant Professor, Ph.D., Lecturer
School of Education, University of Phayao
Paepaelumyai@gmail.com

Suwit Uopasai

Associate Professor, Ph.D., Veterinarian, Lecturer
Faculty Veterinary Medicine, Khon Kaen University
suwuop@kku.ac.th

Wilaiporn Ritticoop

Assistant Professor, Ph.D., Lecturer
School of Education, University of Phayao
wilaiporn.ri@gmail.com

Received: April 7, 2023

Revised: May 4, 2023

Accepted: May 30, 2023

Abstract

The objectives of this research were to 1) develop 5 REs Teaching Model based on Educational Neurosciences, and Metacognition to enhance Communicative Speaking English Ability and Cognitive Ability in terms of Attention for Upper Secondary Students, and 2) study the effect of the use of the 5 REs Teaching Model on Communicative Speaking English Ability and Cognitive Ability in terms of students' attention. The research and development

concluded 3 phases: Phase 1: studied the need assessment, synthesized the relevant theory, and developed a draft prototype. Phase 2: tried out the teaching model draft with small group samples and examine by using Effectiveness index. Phase 3: studied the effect of the teaching model through prettest-posttest control group design research. The samples were Mattayomsuksa 6 students of Fangchanupathum School in the first semester of 2022 academic year, chosen by simple random sampling, and consisted of 31 students in experimental group who was taught by using the teaching model developed, while 34 students in control group was taught with conventional teaching. The instruments were 1) Lesson plans 2) Achievement test 3) Communicative English speaking ability test 4) Attention battery test. The data were analyzed by Mean, Standard Deviation, and Hotelling T2.

The research results revealed that 1. The teaching model composed of five steps: 1) Reception 2) Rehearsal 3) Refreshing 4) Recalling, and 5) Refection by developing the lesson plans which had the E1/E2 efficiency at 80.79/83.29, 2. The average scores of Communicative Speaking English Ability test in experiment group were significantly higher than the control group at .01 level and the average scores of Cognitive Ability in terms of Attention in experiment group were significantly higher than the control group at .01 level.

Keywords: Model of teaching, Educational Neurosciences, Metacognition, Communicative English-Speaking Ability, Cognitive Ability

บทนำ (Introduction)

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสารทั้งทางด้านการพูดและการเขียน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประชากรในระดับที่จะสื่อสาร แสวงหาความรู้ ประกอบอาชีพ ตลอดจนเจรจาต่อรองสำหรับการแข่งขันด้านเศรษฐกิจและสังคมในเวทีสากล (ชัชริย์ บุณนาท, 2561 : 235) กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนภาษาอังกฤษในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีนโยบายเร่งปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งระบบเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาพัฒนาศักยภาพผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสริมสมรรถนะด้านทักษะและการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้กรอบมาตรฐานความสามารถทางภาษาอังกฤษของสหภาพยุโรป หรือ CEFR แต่พบว่าผลการสำรวจการวัดระดับความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของประชากรในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก หรือ EF English Ranking พบว่า ในปี 2561 ประเทศไทยได้ถูกจัดอันดับให้เป็นประเทศที่มีความสามารถทางภาษาอังกฤษอยู่ในระดับ ต่ำ (Low Proficiency) อันดับที่ 64 และ ถูกเลื่อนลงมาสู่กลุ่มที่มีความสามารถทางภาษาอังกฤษต่ำมาก (Very low Proficiency) อันดับที่ 100 ในปี 2564 (Education First, 2018, 2021) โดย ปิ่นพนพ ผจกญทรพรค, ณัฐวุฒิ โพธิ์ทักษิณ และนรินทร์ มุกมณี (2564: 914) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในโรงเรียนของประเทศไทยคือยังใช้วิธีสอนแบบเดิม สอนตามตำรา ไม่จัดบรรยากาศในการสื่อสารให้กับผู้เรียน เน้นการอ่านและการเขียน ยึดหลักไวยากรณ์ การแปล แต่ไม่เน้นการพูด เน้นด้านการสอบเข้ามหาวิทยาลัย นักเรียนขาดโอกาสในการพูดภาษาอังกฤษในสภาพจริง ขาดการบูรณาการกับชีวิตจริง ซึ่งกาญจนาพร รุจิโณม (2561 : 205) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะการพูดสื่อสารว่าเป็นทักษะที่จำเป็นเพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่าทักษะอื่น ๆ ส่วนฤทธิไกร ไชยงาม, กันยารัตน์ ไวกำ และหทัย ไชยงาม (2561: 7) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีรูปแบบการสอนที่สามารถทำให้นักเรียนกล้าพูด กล้าแสดงออก ไม่กลัว ชอบและรักการเรียนภาษา เห็นความสำคัญและมีเป้าหมายในการเรียนภาษาอังกฤษและนำไปใช้ได้จริง ผู้วิจัยจึงสนใจการพัฒนาแบบการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษที่ใช้แนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์ (Educational Neuroscience) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิดความรู้จำการรับรู้ (Sensory Memory) ที่เข้ามาผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ความสามารถในการจดจำคำศัพท์ โครงสร้างประโยค รูปแบบการสนทนาและสามารถนำออก (Retrieve) มาใช้สนทนาในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งการที่จะทำให้เกิดการเก็บความรู้จำอย่างมีประสิทธิภาพนั้นเราจะต้องมีความตั้งใจ (Attention) ในสิ่งที่ได้พบได้สัมผัสหรือได้ยิน ความจำเหล่านี้จะอยู่กับเราในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เรียกว่าความจำระยะสั้น (Short-term Memory) แต่บางครั้งเมื่อเราต้องการใช้ความจำเหล่านี้ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เราจะมีส่วนความจำที่มีลักษณะเป็น Dynamic ของความจำระยะสั้น นั่นก็คือ ความจำขณะทำงาน (Working Memory) ซึ่งเป็นความจำที่เราสามารถดึงออกมาใช้แก้ปัญหา โดยสุวิทย์ อุปสัย (2558) พบว่าความสามารถเชิงพุทธิปัญญา (Cognitive Ability) ในด้านความตั้งใจ (Attention) ส่งผลต่อความจำขณะทำงาน (Working Memory) อันเป็นตัวแปรที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

นอกจากนี้อภิปัญญา (Metacognition) เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน การพัฒนาตนเองด้วยการตระหนักรู้ในความคิดของตนเอง ความสามารถประเมินและควบคุมความคิดของตนเอง ความสามารถในการสร้างกระบวนการรับรู้ เก็บความรู้ คัดเลือกความรู้มาใช้แก้ปัญหา คาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้น และกำกับติดตามหรือตรวจสอบตนเอง ฉะนั้นผู้เรียนควรมีทักษะในการควบคุมการรู้คิดใน 2 องค์ประกอบ (Flavell, 1985) ได้แก่ 1) ความรู้ในอภิปัญญา (Metacognition Knowledge)

ที่เป็นความรู้ที่ผู้เรียนได้สะสมไว้ในความจำระยะยาว (Long term memory) คือผู้เรียนทราบว่าตนเองรู้อะไร คิดอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร และมีวิธีการในการบรรลุเป้าหมายอย่างไร และ 2) ประสบการณ์ในอภิปัญญา (Metacognition Experience) 3 ด้าน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การตรวจสอบ (Monitoring) และการประเมินผล (Evaluation)

จากหลักการ แนวคิดและสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นในด้านการประมวลผลข้อมูล (The Information Processing Family) เรียกว่า 5 REs โดยผสมแนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์และแนวคิดอภิปัญญา (Metacognition) ที่ส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ โดยกิตติศักดิ์ วรรณทอง, ทัศนีย์ บุญเดิม และปณศพร วรรณานนท์ (2556) พบว่าความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ (Attention) ส่งผลต่อความจำขณะทำงาน (Working Memory) ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน (Srikoon, Boonterm, Nethanomsak and Ngang, 2017) นอกจากนี้ผู้เรียนควรมีความตระหนักรู้ในความคิดของตนเอง ประเมินและควบคุมความคิดของตนเอง สร้างกระบวนการรับรู้ เก็บความรู้ คัดเลือกความรู้มาใช้แก้ปัญหา คาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้น และกำกับติดตามหรือตรวจสอบตนเองเพื่อให้ตัวเองประสบความสำเร็จในการเรียน (O'Neil and Abedi, 1996) การพัฒนารูปแบบการสอนตามแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมาจะส่งผลต่อเนื่องในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอน 5 REs ที่ใช้แนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์และอภิปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ และความสามารถเชิงพุทธิปัญญา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอน 5 REs ที่ส่งผลต่อความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาของนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การดำเนินการวิจัยและพัฒนาแบ่งเป็น 3 ระยะ มีกระบวนการพัฒนานวัตกรรมในรูปแบบ R1D1, R2D2, R3D3,RiDi (กมลมาลย์ วิรัตน์เศรษฐสิน, 2561: 30-41) ครอบคลุมกระบวนการ ดังแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 1 ระยะที่ 1 การศึกษา/สังเคราะห์แนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและพัฒนาร่างต้นแบบรูปแบบการสอนฯ (R1D1)

การวิจัย 1(R1)	การพัฒนา 1(D1)
1. สังเคราะห์แนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ Teaching Model, Educational Neuroscience (Attention), Metacognition 2. สืบหาความต้องการจำเป็นด้านสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียน ประชากร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวนทั้งสิ้น 19,645 คน ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 34 โรงเรียน ครูผู้สอนภาษาอังกฤษจำนวน 210 คน และผู้ปกครองของนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2564 กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนจำนวน 339 คน ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 34 คน ครูผู้สอนภาษาอังกฤษจำนวน 210 คน และผู้ปกครองของนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ปีการศึกษา 2564 จำนวน 339 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่, 2564: 29-37) โดยใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเพื่อจัดลำดับสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ โดยใช้ดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็น หรือ Modified Priority Needs Index: PNI Modified ที่ปรับปรุงโดยนางลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (สุวิมล ว่องวานิช, 2558: 18)	1. จัดทำร่างต้นแบบรูปแบบการสอนตามแนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์และอภิปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (Draft Prototype) จากนั้นตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน 2. พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ได้แก่ คู่มือการใช้รูปแบบการสอนและแผนการจัดการเรียนรู้ 3. พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ แบบทดสอบการพูดภาคปฏิบัติ และชุดทดสอบความตั้งใจ 4. ปรับปรุงร่างรูปแบบฯ และเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และได้ร่างรูปแบบการสอน (Draft prototype)

แผนภูมิที่ 2 ระยะที่ 2 นำร่างรูปแบบการสอน (Draft Prototype) ไปทดลองใช้ในกลุ่มทดลองขนาดเล็ก (R2D2)

การวิจัย 2 (R2)	การพัฒนา 2 (D2)
1. นำคู่มือการใช้รูปแบบการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบการสอน มาทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเล็ก กลุ่มกลางและกลุ่มใหญ่ ได้แก่ นักเรียนในสังกัดโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์ โรงเรียนเวียงแหงวิทยาคมและโรงเรียนไชยปราการ กลุ่มละ 25-34 คน รวม 90 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ และหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ (E_1/E_2) ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2. ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสอนกับการทดลองกลุ่มเล็กด้วยการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index)	1. ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ (E_1/E_2) ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 เท่ากับ 80.79/83.29 2. ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสอนกับการทดลองกลุ่มเล็กด้วยการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index) มีค่าระหว่าง 0.50-0.62 3. ปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการสอนและแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องโดยนำข้อมูลจากผลการสอบการทำการกิจกรรมระหว่างเรียนและการบันทึกผลหลังการสอนของครูมาวิเคราะห์และปรับปรุงต้นแบบรูปแบบการสอน 4. นำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นนำเสนอแก่ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสม หลังจากนั้นทำการปรับปรุงรูปแบบการสอนตามข้อเสนอแนะ

E.I = ผลรวมของคะแนนทดสอบหลังเรียน – ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน (จำนวนนักเรียน)X(จำนวนคะแนนเต็ม) – ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน (เผชิญ กิจระการและสมนึก ภัททิยธนี, 2545: 30-36)	ของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำต้นแบบรูปแบบการสอนไปใช้ในการทดลองขั้นที่ 3 ไปใช้ในการทดลองภาคสนามต่อไป
---	---

แผนภูมิที่ 3 ระยะเวลาที่ 3 การศึกษาผลการใช้ของรูปแบบการสอนในกลุ่มตัวอย่าง (R3D3)

การวิจัย 3 (R3)	การพัฒนา 3(D3)
1. ดำเนินการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) ทดลองตามแบบแผน การวิจัย Pretest-posttest Control Group Design (Cambell and Stanley, 1969) โดยนำรูปแบบ การสอน แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการสอน เครื่องมือวัด ทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยม ศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ประชากร คือนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์ อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 11 ห้องเรียน จำนวน 334 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนฝางชนูปถัมภ์ จำนวน 2 ห้องเรียน โดยแบ่งเป็น ○ กลุ่มทดลอง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/4 จำนวน 31คน ใช้รูปแบบการสอน 5REs ○ กลุ่มควบคุม คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/5 จำนวน 34 คน จัดการสอนแบบปกติ การได้มาของกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยสุ่มนักเรียนจำนวน 2 ห้องเรียน และสุ่มเพื่อให้ได้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอีกครั้ง 2. ศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอน ดังนี้ 1) ความสามารถ ด้านการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการพูดภาษาอังกฤษ 2) ความสามารถ เชิงพุทธิปัญญา ด้านความตั้งใจ ได้แก่ ความถูกต้อง ในการปฏิบัติภาระงาน และเวลาตอบสนองการปฏิบัติภาระงานวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าสถิติ Hotelling T²	สรุปและนำเสนอรูปแบบการสอน 5 REs ตามแนวคิด ประสาทวิทยาศาสตร์และอภิปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและ ความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในรูปของแผนการจัดการ เรียนรู้

ผลการวิจัย (Research Results)

1. การพัฒนารูปแบบการสอนแบบ 5 REs ที่ใช้แนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์และอภิปัญญา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ และความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้รูปแบบการพัฒนา 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1.1 ขั้นรับรู้ (Reception) เป็นขั้นสร้างการรับรู้และความสนใจใคร่รู้เนื้อหาใหม่โดยตั้งเป้าหมายในการกำหนดพฤติกรรมกรเรียนและวางแผนการกำกับกรเรียนของตนเอง โดยครูแนะนำ

หัวข้อที่จะเรียน นักเรียนแสดงความคิดเห็นถึงความสำคัญของหัวข้อที่จะเรียนเพื่อให้มีความชัดเจนในการพัฒนาตนเองมากขึ้น มีความพยายาม และแรงจูงใจในการทำงานให้สำเร็จ

1.2 ขั้นฝึกฝน (Rehearsal) ขั้นนี้เป็นการให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโครงสร้างภาษาคำศัพท์ และบริบทการใช้ภาษาที่จำเป็นสำหรับการสื่อสารโดยเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีการรับสารและส่งสาร นำเสนอผ่านสถานการณ์ในชีวิตประจำวันเหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนรับรู้ข้อมูลเนื้อหาใหม่ ๆ จากประสาทสัมผัสทั้งห้า ตั้งแต่สามด้านขึ้นไป ผ่านการแสดงความรู้สึกนึกคิดโดยฝึกจนชำนาญ จนจำคำศัพท์ ข้อความและรูปประโยคในเนื้อหาบทเรียนได้ให้มากที่สุด เพื่อให้ นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้าที่เป็นเนื้อหาสาระหรือสถานการณ์ที่เรียนรู้ นักเรียนมีความใส่ใจและตั้งใจในการเลือกรับรู้ข้อมูล ครูกระตุ้นให้นักเรียนนำข้อมูลที่ได้อาจจะระบบ หมวดย่อย หาความสัมพันธ์ของข้อมูลจัดระบบข้อมูลเป็นกลุ่มเพื่อสะดวกต่อการจำและการคงอยู่ของข้อมูลในความจำต่อไป

1.3 ขั้นสร้างความรู้จากสถานการณ์ใหม่ (Refreshing) นำองค์ความรู้จากขั้นที่ 1-2 เชื่อมโยงกับประสบการณ์และความรู้เดิม โดยนำมาคิดวางแผนรูปแบบการนำเสนอภาษาเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์ใหม่ โดยมีความร่วมมือในการทำงานและมีการวางแผนการทำงานร่วมกันในลักษณะการสนทนาโต้ตอบในงานคู่ งานกลุ่ม ตามที่ได้วางแผนและตกลงกันไว้ในขั้นที่ 1 ฝึกปฏิบัติการพูดจนเกิดความชำนาญและเกิดเป็นความจำที่คงทน ในขั้นนี้เป็นการฝึกให้นักเรียนมีการวางกลยุทธ์ในการคัดเลือกความรู้หรือวิธีปฏิบัติมาใช้แก้ปัญหา การเรียงลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงาน การรวบรวมจัดหมวดหมู่อุปสรรคที่สามารถจะเกิดขึ้นได้เพื่อหาแนวทางที่จะให้บรรลุปุสรคที่เกิดขึ้น

1.4 ขั้นฝังใจจำ (Recalling) ขั้นนี้นักเรียนจะนำเสนอความสามารถและฝึกปฏิบัติการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษโดยการนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน โดยเป็นการนำเสนอสถานการณ์การใช้ภาษาสื่อสารกับกลุ่มเพื่อนหรือกับครูตามแบบที่ครูและนักเรียนเลือกในขั้นที่ 1 ผ่านกิจกรรมทางภาษาอย่างหลากหลาย เช่น การพูดนำเสนอเดี่ยว การแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงละครสั้น หรือการพูดสนทนาถามตอบกับครู เป็นต้น เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนมองเห็นถึงศักยภาพของตนเองในการใช้ภาษาได้อย่างหลากหลายลดข้อจำกัดของนักเรียนและสร้างโอกาสในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างดีที่สุด นอกจากนี้ นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม Challenge โดยสุ่มนักเรียนออกมาแสดงบทบาทสมมุติ และพูดสนทนาฉับพลันเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนตามสถานการณ์ต่าง ๆ มาใช้เพื่อเป็นการดึงเอาความรู้ที่ได้จากการจัดประสบการณ์มาใช้ให้ได้มากที่สุด

1.5 ขั้นตรวจสอบประเมินผล (Reflection) นักเรียนประเมินตนเองตามเป้าหมายการเรียนรู้ที่ตั้งไว้ มีการให้ข้อมูลย้อนกลับในด้านการปฏิบัติงาน มีการตรวจสอบ ประเมินการทำงานด้านยุทธวิธีการวางแผนการปฏิบัติงาน ปัญหาอุปสรรคที่พบ มีการตรวจสอบทบทวนวิธีการหรือกลยุทธ์ที่ได้เรียนรู้ไป ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเอง รู้และทราบข้อผิดพลาด และมีการแก้ไขข้อผิดพลาด รวมถึงมีความสามารถในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการเรียน ว่าการเรียนบรรลุตามความมุ่งหมายหรือไม่ตลอดจนประเมินความพึงพอใจของตนเองเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงาน และเสนอแนะแนวทางแก้ไขในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป

จากการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้รูปแบบการสอนแบบ 5 REs ด้วยการหาประสิทธิภาพ E1/E2 แสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้รูปแบบการสอนแบบ 5 REs

ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้	E ₁	E ₂	แปลความ
หน่วยที่ 1 Talking about hobbies and pets			
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 My hobbies	80.47	81.47	ผ่านเกณฑ์
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 My hobbies	80.09	82.53	ผ่านเกณฑ์
หน่วยที่ 2 Talking about procedure and direction			
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 Talking about procedure	80.94	85.25	ผ่านเกณฑ์
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 Direction	80.41	86.26	ผ่านเกณฑ์
หน่วยที่ 3 Ordering Food and buying things			
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 Ordering food	81.65	81.55	ผ่านเกณฑ์
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 Buying things	81.18	82.65	ผ่านเกณฑ์
เฉลี่ย	80.79	83.29	ผ่านเกณฑ์

2. ผลการใช้รูปแบบการสอนแบบ 5 REs ที่ส่งผลต่อความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจของนักเรียน

2.1 ผลการใช้รูปแบบการสอนแบบ 5 REs ที่ส่งผลต่อความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษก่อนเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยทดสอบค่าสถิติ Hotelling T² พบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ($T^2 = .035$; $F_{(2,62)} = 1.091$; $p = .342$) จึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษหลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้การทดสอบค่าสถิติ Hotelling T² พบว่ามีความแตกต่างระหว่างกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($T^2 = .786$; $F_{(2,62)} = 24.361$; $p = 0.000$) ดังนั้นจึงทำการทดสอบความแตกต่างทีละคู่โดยการทดสอบ Univariate ผลการทดสอบพบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและด้านทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังแสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้านการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังเรียน โดยทดสอบ Univariate

กลุ่ม	ทดลอง (n=31)		ควบคุม (n=34)		F	P
	($\bar{X}$)	(S.D.)	($\bar{X}$)	(S.D.)		
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	23.97	2.27	21.32	3.93	12.918**	.001
ทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ	51.18	4.56	44.57	7.93	16.472**	.000

** $P < .01$ เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2.2 ผลการใช้รูปแบบการสอน 5 REs ที่ส่งผลต่อความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านความสามารถเชิงพุทธิปัญญาในด้านความตั้งใจพิจารณาจาก 1) ความถูกต้องในการปฏิบัติภาระงาน และ 2) เวลาตอบสนองในการปฏิบัติภาระงานดังนี้

2.2.1) ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านความถูกต้องในการปฏิบัติภาระงานก่อนเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยทดสอบค่าสถิติ Hotelling T² พบว่า ไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ($T^2 = .022$; $F_{(8,56)} = 154$; $p = .996$) จึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความถูกต้องในการปฏิบัติภาระงานหลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยทดสอบค่าสถิติ

Hotelling T^2 พบว่ากลุ่มทดลองปฏิบัติการงานได้ถูกต้องมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($T^2 = .019$; $F_{(8,56)} = 7.134$; $p = .000$) ดังนั้นจึงทดสอบความแตกต่างที่ละคู่โดยการทดสอบ Univariate ผลการทดสอบแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความถูกต้องในการปฏิบัติการงานด้านความตั้งใจของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังเรียนโดยการทดสอบ Univariate

องค์ประกอบ	กลุ่มทดลอง (n=31)		กลุ่มควบคุม (n=34)		F	P
	($\bar{X}$)	(S.D.)	($\bar{X}$)	(S.D.)		
SR-dot	31.94	7.32	27.94	7.02	5.037*	.028
SR-letter	38.06	6.22	35.52	5.49	3.039	.086
Focus dot	8.74	1.57	6.74	2.92	11.357*	.001
Focus-letter	8.29	1.29	6.82	2.62	7.925*	.006
Sustain-dot	8.87	1.49	7.50	3.24	4.638*	.035
Sustain-letter	7.58	1.59	6.06	2.15	10.403*	.002
Select ch. - letter (20)	48.03	2.49	41.88	13.07	6.631*	.012
Select ch. - letter (21)	16.13	2.63	14.24	4.16	4.711	0.34

* P .05 เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

** P .01 เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2.2.2) ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเวลาตอบสนองในการปฏิบัติการงานก่อนเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการทดสอบค่าสถิติ Hotelling T^2 พบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ($T^2 = .040$; $F_{(8,56)} = .280$; $p = .970$) จึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเวลาตอบสนองในการปฏิบัติการงานหลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการทดสอบค่าสถิติ Hotelling T^2 พบว่ากลุ่มทดลองทำได้เร็วกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($T^2 = 0.825$; $F_{(8,56)} = 5.776$; $p = .000$) ดังนั้นจึงทดสอบความแตกต่างที่ละคู่โดยการทดสอบ Univariate ดังผลการทดสอบแสดงในตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของเวลาตอบสนองในการปฏิบัติการงานด้านความตั้งใจของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังเรียนโดยการทดสอบ Univariate

องค์ประกอบ	กลุ่มทดลอง (n=31)		กลุ่มควบคุม (n=34)		F	P
	($\bar{X}$)	(S.D.)	($\bar{X}$)	(S.D.)		
SR-dot	434.59	62.35	503.90	80.71	14.799**	.000
SR-letter	539.27	107.37	591.34	128.57	3.106	.083
Focus dot	412.82	92.36	468.49	73.73	7.346**	.009
Focus-letter	402.34	109.97	477.97	135.07	6.057*	.017
Sustain-dot	419.40	70.03	485.96	52.48	6.538*	.013
Sustain-letter	496.11	100.86	538.06	93.54	3.027	.087
Select ch. - letter (20)	422.30	37.92	444.555	32.54	6.268*	.015
Select ch. - letter (21)	512.02	133.51	589.74	111.10	6.55*	.013

* P .05 เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

** P .01 เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

1. การพัฒนารูปแบบการสอน 5 REs ตามแนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์ร่วมกับอภิปัญญา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอน (Teaching Model) ประสาทวิทยาศาสตร์ (Educational Neuroscience) ในเรื่องความตั้งใจร่วมกับอภิปัญญา (Metacognition) โดยได้สำรวจความต้องการจำเป็นในด้านสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย นำผลการศึกษามาเปรียบเทียบและจัดลำดับความสำคัญ และออกแบบร่างรูปแบบการสอนร่วมกับแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่สังเคราะห์มาจนได้รูปแบบการสอน โดยทำเป็นแผนจัดการเรียนรู้และดำเนินการทดลองนำได้ประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 80.79/83.29

มีการนำเสนอตามองค์ประกอบตามแนวคิดของ Joyce and Weil (2009 : 179-182) การพัฒนารูปแบบการสอนใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม มีการทดลอง 3 ระยะ มีแผนการดำเนินการทดลองชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามแบบแผนการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ มีการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (EI) ในการทดลองระยะที่ 2 โดยค่าดัชนีประสิทธิผลมีค่าระหว่าง 0.50-0.62 ทำให้ได้รูปแบบการสอนที่มีคุณภาพ เกิดทักษะและการเรียนรู้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนารูปแบบการสอนของ นิภาวรรณ นาวาวัฒน์ (2562) ที่ได้พัฒนารูปแบบการสอนทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยทำการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสำรวจหัวข้อความต้องการในด้านทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในโรงแรมและหาค่าดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบการสอนก่อนการนำไปใช้

2. ผลการใช้รูปแบบการสอน 5 REs ตามแนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์ร่วมกับอภิปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและความสามารถเชิงพุทธิปัญญาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.1 ด้านความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยดูได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนตามรูปแบบการสอน 5 REs ซึ่งเป็นเช่นนี้เพราะผู้เรียนจะถูกกระตุ้นด้วยกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนและเรียกความสนใจ โดยให้นักเรียนวางเป้าหมายในการเรียนในด้านเนื้อหาสาระและความคาดหวังว่าจะเรียนรู้เนื้อหาใด นักเรียนจะมีวิธีการใดที่ทำให้ การเรียนประสบความสำเร็จในขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้ (Reception) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมอภิปัญญาโดยนักเรียนเริ่มตระหนักรู้ในความคิดของตนเอง รู้จักวางแผนการทำงาน วางเป้าหมายในการเรียนเลือกหรือใช้กลยุทธ์ในการเรียนเพื่อให้การเรียนประสบความสำเร็จจะทำให้นักเรียนรู้จักตนเองมากขึ้น และมีความสามารถในการกำกับตนเองในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ สอดคล้องกับ O'Neil & Abedi (1996) และ Slavin (2003: 203) ที่ได้กล่าวนักเรียนจะคิดถึงกลวิธีสำหรับประเมินความเข้าใจของตนเอง ไตร่ตรองถึงเวลาที่จะต้องใช้ในการเรียนเรื่องหนึ่ง ๆ และคัดเลือกแผนที่มีประสิทธิภาพเพื่อการเรียนและการแก้ไขปัญหา กิจกรรมการเรียนการสอนในขั้นที่ 2 ขั้นฝึกฝน (Rehearsal) ฝึกให้ผู้เรียนภาษาผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ มีการใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น YouTube Website ภาษาอังกฤษ ใบกิจกรรมที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียน มีความยากง่ายเหมาะสมทำให้นักเรียนมีความมั่นใจในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและไม่รู้สีกังวล อันจะเป็นพื้นฐานให้นักเรียนสามารถพัฒนาการเรียนภาษาต่อไป นักเรียนได้ศึกษาคำศัพท์ โครงสร้างประโยค และบทสนทนาใหม่

ๆ โดยได้ฝึกสมาธิและการจดจำจากกิจกรรม การพูดทวนซ้ำบทสนทนา (Drill) และการแสดงออกด้วยการแสดง สีหน้าและท่าทางประกอบคำศัพท์และประโยคในบทสนทนา เมื่อมีการฝึกทวนซ้ำ (Drill) หลาย ๆ รอบ จะทำให้นักเรียนเกิดความจำเนื้อหาบทเรียนที่เป็นเนื้อหาใกล้ตัวและใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและสามารถนำออกมาใช้ได้เมื่อพบกับสถานการณ์ที่จำเป็นต้องใช้ภาษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Jacquemot และ Scott (2006) ที่ได้อธิบายกระบวนการเกิดการจำที่เกิดเป็นความจำระยะสั้นเกี่ยวกับคำพูดเกิดจากการประมวลข้อมูลทางภาษาและการฝึกซ้ำ โดยนักเรียนสามารถนำออกมาใช้ได้อีกครั้งเมื่อจำเป็นต้องแก้ปัญหาโดยเป็นความจำที่เราสามารถดึงออกมาใช้แก้ปัญหา อีกทั้งนักเรียนมีโอกาสนในการออกแบบสถานการณ์ร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน ในขั้นที่ 3 ขั้นสร้างความรู้จากสถานการณ์ใหม่ (Refreshing) โดยได้แบ่งบทบาทหน้าที่ในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการแสดง ฝึกการทำงานเป็นทีมโดยมีการแบ่งหน้าที่และช่วยเหลือซึ่งกันและกันวางแผน การทำงานให้ประสบความสำเร็จ ในขั้นนี้เป็นการฝึกให้นักเรียนมีการวางแผนยุทธในการคัดเลือกความรู้หรือวิธีปฏิบัติมาใช้แก้ปัญหา นักเรียนได้คำนึงถึงการเรียงลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานว่าสถานการณ์ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น จะเริ่มแบบใด ดำเนินต่อแบบใด และจะจบแบบใด ดังที่ Baker และ Brown (1984: 21 – 24) ได้สรุปว่าผู้เรียนต้องตระหนักรู้ถึงทักษะ กลวิธี แหล่งข้อมูลที่จะเป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อประกอบ การเลือกตัดสินใจ และสามารถสรุปกลวิธีในการแก้ปัญหาการเรียนได้นอกจากนี้กิจกรรมการให้ข้อมูลย้อนกลับ ขั้นที่ 4 ขั้นฝังใจจำ (Recalling) เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงตามบทที่ได้คิดค้นมาตามหัวข้อหน้าชั้นเรียนตามสถานการณ์ที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นจะมีกิจกรรม Challenge โดยนักเรียนทุกคนยอมรับในกฎกติกาว่าครูจะสุ่มใครคนใดออกมาก็ได้ เพื่อมาจับคู่กับเพื่อนในชั้นเพื่อพูดฉกฉวยในสถานการณ์ที่ให้ครูมีการเสริมแรงทางบวก ไม่หยุดนักเรียนเมื่อนักเรียนพูดผิด แต่จะบันทึกไว้แนะนำในตอนท้ายของบทเรียนในขั้นที่ 5 ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจและกล้าที่จะพูดสื่อสารมากขึ้น สำหรับขั้นตอนนี้ ครูจะให้นักเรียนชื่นชมเพื่อนที่ออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียนด้วยคำพูดเชิงบวก เช่น Tremendous, และเป็นประโยคเช่น You did your best! You did very good job! โดยคำพูดเชิงบวกส่งผลต่อการรับรู้ของสมอง กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อมภายนอกผ่านทางตัวรับ (Sensory Receptor) จากประสาทสัมผัสต่าง ๆ เป็นการนำเข้าสู่ของกระแสประสาทส่วนกลาง (Central Nervous System) สมองส่วน Frontal Cortex ที่ทำหน้าที่ Executive Function ร่วมกับสมองส่วนอื่น ๆ ในการประสานข้อมูลการรับรู้ (Perception) ของปัจจัยที่เข้ามาโดยถูกกำหนดด้วยความรู้หรือประสบการณ์เดิม (Prior Experiences) ที่อยู่ในความทรงจำระยะยาว โดยรูปแบบการตอบสนองของความจำระยะยาวจะขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งมีศูนย์ควบคุมอยู่ที่สมองส่วน Limbic System และการควบคุมจาก Executive Function ผ่านการทำงานของความจำขณะทำงาน (Working Memory) ซึ่งเป็นศูนย์ในการเก็บข้อมูลชั่วคราวแบบพลวัตร (A Dynamic Temporary Storage Center) ค่าของอารมณ์ (Emotional Valence) ส่งผลให้บุคคลมีการรับรู้และเลือกรูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมผ่านทางระบบประสาทยนต์ (Motor Nerve) และส่งผลย้อนกลับ (Feedback) ต่อการรับสิ่งเร้าที่เข้ามาทาง Sensory Input ซึ่งเป็นกระบวนการที่เรียกว่า Action-reaction Loop (Anderson, 2009, สุวิทย์ อุปสัย, 2558) ในขั้นที่ 5 ขั้นตรวจสอบประเมินผล (Reflection) โดยครูให้กำลังใจและให้ข้อเสนอแนะโดยรวมนักเรียนอยากจะทำอะไรดีในการนำเสนอหน้าชั้นเรียน ปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานและการเรียนบรรลุเป้าหมายหรือไม่ โดยให้นักเรียนช่วยกันเสนอแนะแนวทางแก้ไขต่อไป นักเรียนมีความมั่นใจมากขึ้นเพราะครูไม่ได้กล่าวเฉพาะเจาะจงว่าใครพูดผิด ทำให้นักเรียนสะท้อนคิดการทำงานของตนเอง นักเรียนไม่รู้สึกอายหน้าและรู้สึกมั่นใจในการพัฒนานตนเองต่อไป กล่าวได้ว่ารูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นนี้ สอดคล้องกับ Oxford (1990) ที่ได้เสนอกลวิธี

ในการเรียนภาษาที่นำไปสู่ความสำเร็จ (Meta-cognitive Strategies) ที่นักเรียนใช้ในการวางแผนการเรียน เพื่อให้กระบวนการเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อนักเรียนทราบเป้าหมายการเรียน ทราบแนวทางในการพัฒนาตนเอง ผู้เรียนก็จะเกิดความตั้งใจ (Attention) ในการเลือกความรู้ เช่น คำศัพท์ รูปประโยคมาสร้างเป็นสถานการณ์ใหม่ตามประสบการณ์ของตนเอง ทำให้เกิดการโยงประสบการณ์กับความรู้ใหม่มาใช้ให้เกิดพัฒนาการด้านภาษาต่อไป การปฏิบัติซ้ำ ๆ หรือการฝึกเกี่ยวกับรูปประโยคซ้ำ ๆ (Drill) ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการกักเก็บความรู้ไว้ในความจำระยะยาว และสามารถดึง (Retrieve) ความจำนั้นออกมาใช้ได้เมื่อต้องการในสถานการณ์จำเป็น เช่น ในกิจกรรม Challenge การสอบปฏิบัติการพูดและการสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุวิทย์ อุปสัย (2558), เจนจิรา วียาสิงห์ (2561), กิตติศักดิ์ วรรณทอง, ทศนีย์ บุญเต็ม และปณศพร วรรณานนท์ (2556) ที่นำแนวคิดการพัฒนารูปแบบการสอนที่ใช้แนวคิดประสาทวิทยาศาสตร์เป็นฐานในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้

2.2 ความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความตั้งใจ พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยด้านความถูกต้องในการปฏิบัติภาระงานและเวลาตอบสนองในการปฏิบัติภาระงานด้านความตั้งใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ที่เป็นเช่นนี้เพราะผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอน 5 REs ได้ดังนี้ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 REs ขั้นที่ 2 ขั้นฝึกฝน (Rehearsal) เป็นกระบวนการให้ผู้เรียนตั้งใจหรือ concentrate ในสิ่งที่เรียน มีการฝึกซ้ำ (Repeat) และทวนซ้ำ (Drill) ซึ่งน่าจะทำให้เกิด ความแข็งแรงของกระแสประสาทของผู้เรียน ซึ่งส่งผลต่อความสามารถด้านพุทธิปัญญาทั้งความจำขณะทำงานและความตั้งใจของผู้เรียน ผู้เรียนได้มีการฝึกทวนซ้ำเสมอ ๆ เป็นการส่งเสริมความจำขณะทำงานของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ไปสู่ความจำระยะยาวได้ดี โดยนักเรียนสามารถนำออกความจำได้อีกครั้งเมื่อจำเป็นต้องแก้ปัญหาโดยเป็นความจำที่เราสามารถดึงออกมาใช้แก้ปัญหา นอกจากนี้ขั้นที่ 4 ขั้นฝังใจจำ (Recalling) เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงตามบทที่ได้คิดค้นมาตามหัวข้อหน้าชั้นเรียนตามสถานการณ์ที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นจะมีกิจกรรม Challenge โดยนักเรียนทุกคนยอมรับในกฎกติการว่าครูจะสุ่มใครคนใดออกมาก็ได้เพื่อมาจับคู่กับเพื่อนในชั้นเพื่อพูดฉับพลันในสถานการณ์ที่ให้ ครูไม่หยุดนักเรียนเมื่อนักเรียนพูดผิด แต่จะบันทึกไว้และนำในตอนท้ายของบทเรียนในขั้นที่ 5 ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจและกล้าที่จะพูดสื่อสารมากขึ้น สำหรับขั้นตอนนี้ครูจะให้นักเรียนชื่นชมเพื่อนที่ออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียนด้วยคำพูดเชิงบวก เช่น Tremendous, Excellent และเป็นประโยคเช่น You did your best! You did very good job! ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถเชิงพุทธิปัญญาด้านความจำขณะทำงาน ในกิจกรรม Challenge เพราะนักเรียนต้องใช้ภาษาในการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อใหการเรียนประสบความสำเร็จ โดยนักการศึกษาด้านประสาทวิทยาศาสตร์พบว่า ความตั้งใจ (Attention) ส่งผลต่อความจำขณะทำงาน (Working Memory) (Bertrand & Camos, 2015) ดังนั้นการจัดกิจกรรมการสอนในรูปแบบการสอนในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ถ้านักเรียนมีความตั้งใจมากก็จะส่งผลต่อการประสบความสำเร็จในการเรียนภาษาในขั้นตอนที่ 4 ด้วยโดยกระบวนการความตั้งใจ (Attentional Process) นั้นส่งผลต่อการรับรู้สิ่งเร้าที่มากกระตุ้น (Sensory Input) หรือเพิกเฉยต่อสิ่งเร้าที่ไม่สนใจ (Inhibition) ทำให้มีความสามารถในการรับและจำแนกสิ่งเร้านำไปสู่การเก็บความจำรับรู้ความรู้สึก (Sensory Store) เมื่อได้ผ่านการเลือกและกรองก็สามารถนำเข้าสู่ความจำขณะทำงาน นอกจากนี้ความตั้งใจยังส่งผลต่อการบันทึกความจำ (Encoding) เพื่อนำไปเก็บเป็นความจำระยะยาว (Long-term Memory) ซึ่งเป็นความจำที่เราสามารถระลึกได้ (Retrieval) (Sarter et al., 2003) ในเวลาหรือสถานการณ์ที่จะต้องใช้ภาษาในการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อใหการเรียนประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา รุ่งอนุรักษ (2562) ที่พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอน

แบบ DEN มีคะแนนเฉลี่ยการทำงานของสมองในด้านความตั้งใจและความจำขณะทำงานสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น เน้นการพัฒนาความสามารถด้านการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ นักเรียนจะมีความมั่นใจเมื่อได้เรียนเนื้อหาที่ง่าย ใกล้ตัว และรูปประโยคที่ไม่ซับซ้อนจนเกินไปโดยนักเรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์เข้าสู่การเรียนรู้

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในขั้นฟังใจจำ (Recalling) ในกิจกรรม Challenge นั้นในครั้งแรกอาจจะยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะนักเรียนยังไม่มี ความมั่นใจ แต่เมื่อนักเรียนฝึกใช้ภาษาอย่างต่อเนื่อง จะทำให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมพูดฉบับพลันได้ดีขึ้น ครูผู้สอนไม่ควรเร่งนักเรียน และควรเสริมแรงทางบวกเสมอ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรพัฒนารูปแบบการสอนที่ใช้ทฤษฎีประสาทวิทยาศาสตร์ร่วมกับปัญญาในการพัฒนา การสอนอ่านและเขียนภาษาอังกฤษ ภาษาต่างประเทศที่ 2 อื่น ๆ และรายวิชาอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กมลมาลย์ วิรัตน์เศรษฐสิน. (2561). การวิจัยและพัฒนา. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ*. 8(2), 30-41.
- กาญจนาพร รุจิโณม. (2561). การสื่อสารภาษาอังกฤษของคนไทยกับการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21. *วารสารศิลปการจัดการ*. 2(3), 199-210.
- กิตติศักดิ์ วรรณทอง, ทศนีย์ บุญเต็ม และปณศพร วรรณานนท์. (2556). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิทยาศาสตร์ สมรรถนะสมองเชิงพุทธิปัญญาและผลงานสร้างสรรค์ของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วย การใช้สื่อพหุผัสสะที่ใช้ความรู้ประสาทวิทยาศาสตร์เป็นฐาน ประกอบการสอน. *วารสารประสาทวิทยาศาสตร์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 8(2), 1-13.
- เจนจิรา วียาลิงห์.(2561). การศึกษาความสามารถเชิงพุทธิปัญญาความสามารถเชิง Metacognition และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ฮอโมนจากต่อมไร้ท่อของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้รูปแบบการสอนCMEN. *วารสารประสาทวิทยาศาสตร์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 12(4), 8-22.
- ชัชริย์ บุณนาค.(2562). ปัญหาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทย และข้อเสนอแนะด้าน ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ปี 2564 – 2568. *การประชุมวิชาการ และนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 2. “Graduate School Conference 2018”*, 15 พฤศจิกายน 2562 ณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- นิภาวรรณ นาวาวัฒน์. (2562). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ร่วมกันด้วย
การเสริมศักยภาพที่ส่งเสริมความสามารถในการเขียนเพื่อการสื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
(ภาษาอังกฤษ) บัณฑิตวิทยาลัย. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปิ่นทนต์ พงษ์ทรรพ, ณัฐวิทย์ โพธิ์ทักษิณ และนรินทร์ มุกมณี. (2564). ปัญหาการเรียนภาษาอังกฤษ
ของคนไทย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(3), 911-920.
- เผชญิ กิจระการ และสมนึก ภัททิยธนี. (2545). ดัชนีประสิทธิผล. *วารสารการวัดผลการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 8(2), 30-36.
- ฤทธิไกร ไชยงาม,กันยารัตน์ ไวกำ และหทัย ไชยงาม. (2561). ปัญหาและแนวทางการแก้ไขเพื่อพัฒนา
ทักษะผู้เรียนภาษาอังกฤษของชุมชนเรียนรู้ทางวิชาชีพครูผู้สอนภาษาอังกฤษในสังกัดองค์การ
บริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 12(2), 7-17.
- วาสนา รุ่งอนุรักษ. (2562). การพัฒนารูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงออกแบบผสมผสานกับ
ประสาทวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาแบบร่วมมือการทำงานของสมอง
และผลการเรียนรู้วิชาฟิสิกส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์
หลักสูตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่. (2564). *สารสนเทศทางการศึกษา ปีการศึกษา 2564.
เอกสารหมายเลข 1/2564 .กลุ่มส่งเสริมการศึกษาทางไกลเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.*
- สุวิทย์ อุปสัย. (2558). การพัฒนารูปแบบการสอนตามแนวคิด *constructivism* และ *metacognition*
ร่วมกับความรู้ประสาทวิทยาศาสตร์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความสามารถด้านคำศัพท์
วิทยาศาสตร์สุขภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียน
การสอน, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิมล ว่องวานิช .(2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.*
- Anderson ,M.C. (2008). Working memory as a predictor of written arithmetical skills in
children: The importance of central executive functions. *British Journal of
Educational Phychology*. 78(2), 181-203.
- Baker, L., & Brown, A. L. (1984). *Metacognitive skills and reading*. In P. D. Pearson,R.
Barr,M.L.Kamil and P.Mosenthal (Eds.),*Handbook of Reading Research*(pp.353-394).
New York : Longman.
- Bertrand,R, & Camos,V.(2015).The role of attention in preschoolers' working memory.
Cognitive Development, 33(1),14-27.
- Cambell, Donald T. & Stanley, Julian T. (1969). *Experimental and Quasi-Experimental
Designs for Research*. Boston: Houghton Mifflin Company.

- Education First. (2018). The world's largest ranking of countries and regions by English skills. Retrieved May 15, 2022, from <https://www.ef.com/assetscdn/WIBlwq6RdJvcD9bc8RMd/cefcom-epi-site/reports/2018/ef-epi-2018-english.pdf>
- Education First. (2021). The world's largest ranking of countries and regions by English skills. Retrieved May 15, 2022, from EF Website: <https://www.ef.com/assetscdn/WIBlwq6RdJvcD9bc8RMd/cefcom-epi-site/reports/2021/ef-epi-2021-english.pdf>
- Flavell, J. H. (1985). *Cognitive development (2nd ed.)*. Englewood Cliffs: NJ Prentice-Hall.
- Jacquemot, C. & Scott, K.S. (2006). What is the relationship between phonological short-term memory and speech processing? *Trends in Cognitive Sciences*, 10(11), 480-486.
- Joyce, B. and Weil, M. (2009). *Model of Teaching*. 7th ed. Boston: Pearson Education.
- O'Neil, J. & Abedi. (1996). Reliability and Validity of a State Metacognition Inventory: Potential for Alternative Assessment. *The Journal of Education Research*, 89(4): 234-235
- Oxford, R.L. (1990). *Language learning strategies: What Every Teacher should know*. Boston: Heinle & Heinle.
- Sarter, M., Bruno, J. P., Givens, B. (2003). Attentional functions of cortical cholinergic inputs: What does it mean for learning and memory?. *Neurobiology of learning and memory*, 80(3), 245-256.
- Slavin, R. E. (2003). *Educational psychology: Theory and practice*. Boston, Mass.: Allyn and Bacon.
- Srikoon, S., Bunterm, T., Netthanomsak, T., Ngang, T.K. (2017). A Comparative Study of the Effects of the Neurocognitive-based Model and the Conventional Model on Learner Attention, Working Memory and Mood. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, 14(1), 83-110.

การพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูในโรงเรียนจังหวัดเชียงราย

วรรณวิรัตน์ ตุงคะเวทย์

อาจารย์ ดร.,

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

dangxiangming24@gmail.com

จรงค์ มณีวรรณ

อาจารย์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

kimono_ket@hotmail.com

จิรปริยา โชควรรณ

อาจารย์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Jiraphreeya.sen@cr.ru.ac.th

รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2566

แก้ไขบทความ: 25 มีนาคม 2566

ตอบรับบทความ: 3 เมษายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในจังหวัดเชียงราย และเพื่อหาประสิทธิภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเพื่อร่วมกันพัฒนาเนื้อหาแบบเรียนภาษาจีน คือ ครูผู้สอนภาษาจีนของแต่ละโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย โรงเรียนละ 1 คน ทั้งหมด 6 โรงเรียน ได้แก่ 1. โรงเรียนเทศบาล 1 (ปากอคำ) 2. โรงเรียนอนุบาลพญาเม็งราย 3. โรงเรียนอนุบาลแม่สาย (สายศิลปศาสตร์) 4. โรงเรียนอนุบาลเชียงของ 5. โรงเรียนเทศบาล 1 บ้านเก่า 6. โรงเรียนปูกง (อินทราธาราษฎร์อุปถัมภ์) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้หาประสิทธิภาพแบบเรียนภาษาจีน คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ของโรงเรียนเทศบาล 1 (ปากอคำ) อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย จำนวน 93 คน

การพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับครูผู้สอนภาษาจีนมีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1. การวิเคราะห์ 2. การออกแบบ 3. การประเมินและพัฒนา 4. การนำไปทดลองใช้ 5. การสรุปผลและแก้ไข ผลการประเมินคุณภาพของแบบเรียนจากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า การพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนทั้ง 3 ระดับชั้น มีคะแนนคุณภาพค่าเฉลี่ยรวมด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบของแบบเรียนอยู่ในระดับดี โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวมตามลำดับ คือ 4.09, 4.33 และ 4.49

ผลการหาประสิทธิภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ได้ผลประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามลำดับชั้น คือ 81.04/83.67, 81.38/84.50 และ 85.17/86.33

คำสำคัญ: การพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3, กระบวนการมีส่วนร่วมของครูในจังหวัดเชียงราย, ประสิทธิภาพของแบบเรียน

The Development of a Chinese Language Textbooks for Grades 1-3 by Using Teachers' Participatory Process in Schools, Chiang Rai Province

Wanwirat Tungkawet

Ph.D., Lecturer

Faculty of Humanities, Chiang Rai Rajabhat University

dangxiangming24@gmail.com

Jongrak Maneewan

Lecturer

Faculty of Humanities, Chiang Rai Rajabhat University

kimono_ket@hotmail.com

Jirapreeya Chokwarakorn

Lecturer

Faculty of Humanities, Chiang Rai Rajabhat University

Jiraphreeya.sen@cr.ru.ac.th

Received: February 1, 2023

Revised: March 25, 2023

Accepted: April 3, 2023

Abstract

This study aims to develop and test the effectiveness of the Chinese textbooks for primary school students (grades 1-3) by using the teachers' participatory process. The population was utilized to cooperatively design and create Chinese textbook content included one Chinese teacher from each school in Chiang Rai province, from a total of six schools: 1) Pakodam Municipality School 1, 2) Phayamengrai Kindergarten School, 3) Anuban Maesai School (liberal arts), 4) Anuban Chiang Khong School, 5) Tessaban 1 Bankao School, and 6) Pukaeng (Intraratuppatham) School. The sampling group used to test the effectiveness of Chinese language learning at all three levels consisting of 93 students in grades 1-3 at Pakodam Municipality School 1 in Mae Lao District, Chiang Rai Province.

The development of Chinese textbooks for grades 1-3 by using the teachers' participatory process consisted of 5 steps as follows: 1) Analysis 2) Design 3) Evaluation and Development 4) Tryout 5) Summary and Revision. The findings of textbook quality evaluation

by the experts, it is founded out that the development of Chinese textbooks at all three levels in terms of content, language used, and textbook components were at a good level. The average scores respectively were 4.09, 4.33 and 4.49. The textbook's effectiveness results for grades 1-3 were based on the established criteria, which were $E1/E2 = 81.04/83.67$, $E1/E2 (80/80) = 81.38/84.50$, and $E1/E2 (80/80) = 85.17/86.33$, respectively.

Keywords: Development of Chinese Textbooks for Grades 1-3, Teachers' Participatory Process in Chiang Rai Schools, Efficiency of Textbooks

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดภาษาจีนไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ทำให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรู้ได้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และสถานศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนตามความพร้อม ตามบริบทท้องถิ่น รวมทั้งสามารถจัดหลักสูตรในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับผู้ที่มีความสนใจในการเรียนภาษาจีน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 210) นอกจากนี้ยังได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาจีนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปีพุทธศักราช 2557 เพื่อมุ่งเน้น ส่งเสริม สนับสนุนผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ใช้ทักษะภาษาจีนด้านการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐได้เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนภาษาจีน โดยกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนภาษาจีน คือ พัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะทางด้านการสื่อสารภาษาจีน ไม่ว่าจะเป็นด้านการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนและการแสดงออก รวมถึงการนำภาษาจีนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ แต่เนื่องจากปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในบางระดับชั้นยังมีอุปสรรคหลายประการ เช่น นโยบายการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนที่ยังไม่ชัดเจน หรือเนื้อหาของสื่อการเรียนการสอนที่ยังไม่สอดคล้องกัน จากรายงานการวิจัยการพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย ระดับประถมศึกษา (2559: 19) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในระดับประถมศึกษายังมีปัญหาในด้านของเนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับระดับความรู้ของผู้เรียน และไม่มีความต่อเนื่องกัน ซึ่งเป็นผลให้การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์ปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย โดยการประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทำให้โรงเรียนในจังหวัดเชียงรายมีการเปิดสอนภาษาจีนในระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงชั้นมัธยมศึกษาเพิ่มมากขึ้น และได้นำหลักสูตรแกนกลางฯ ดังกล่าวมาจัดการเรียนการสอน และบูรณาการกับรายวิชาภาษาจีนของโรงเรียน โดยกำหนดให้วิชาภาษาจีนเป็นวิชาเลือกที่จัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ คณะผู้วิจัยได้มีการจัดอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) กับครูผู้สอนภาษาจีนของโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวนทั้งหมด 6 โรงเรียน ในวันที่ 18 สิงหาคม 2564 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในระดับชั้นประถมศึกษา โรงเรียนส่วนใหญ่ยังมีครูผู้สอนภาษาจีนไม่เพียงพอ จึงได้มีการทำความร่วมมือ (MOU) กับคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ในด้านการจัดส่งนักศึกษาชาวจีนไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพการสอนภาษาจีน ภายใต้โครงการ International Internship Program (IIP) ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2560 ครูผู้สอนภาษาจีนของโรงเรียนดังกล่าวได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียน และสื่อที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนว่า ปัจจุบันถึงแม้จะมีสื่อการสอนและแบบเรียนภาษาจีนที่สามารถเลือกใช้ได้อย่างหลากหลาย แต่เมื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้กับนักเรียนแล้ว พบว่าเนื้อหาในแบบเรียนยังขาดความต่อเนื่อง ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเนื้อหาบางตอนยังไม่สอดคล้องกับบริบทหรือเหมาะสมกับผู้เรียนทั้งหมด เมื่อนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพชาวจีนไปช่วยฝึกสอนจะแก้ปัญหาโดยการจัดทำเอกสารประกอบการเรียนภาษาจีน หรือสร้างสื่อการสอนภาษาจีนขึ้นมาด้วยตนเอง แต่เนื่องจากยังขาดประสบการณ์ในการจัดทำเนื้อหาภาษาจีนให้มีความเหมาะสมกับนักเรียน รวมทั้งการออกแบบเนื้อหาการสอน หรือการพัฒนาแบบเรียนในแต่ละระดับชั้นต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน จึงส่งผลกระทบต่อระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนอีกด้วย

จากปัญหาและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 ให้กับโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 6 โรงเรียน และเนื่องจากนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นวัยที่เริ่มเรียนรู้ สนใจในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สามารถจดจำรายละเอียดต่าง ๆ ได้ดี คณะผู้วิจัยจึงมีการเลือกพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนให้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นลำดับแรก เพื่อเป็นพื้นฐานทางการเรียนภาษาจีนสำหรับผู้เริ่มเรียน อีกทั้งเพื่อให้ครูผู้สอนภาษาจีน หรือนักศึกษาชาวจีนที่ได้ไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพในโรงเรียนดังกล่าว สามารถนำแบบเรียนที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้เสริมเพิ่มเติมในการจัดการเรียนการสอนได้ การออกแบบและพัฒนาแบบเรียนดังกล่าวใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับครูผู้สอนภาษาจีนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 6 โรงเรียน โดยมีกระบวนการความร่วมมือตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์ ออกแบบและพัฒนาเนื้อหาของแบบเรียนเพื่อนำไปทดลองใช้ และนำมาประเมินผลเพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบเรียนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาเนื้อหาของแบบเรียนตรงตามความต้องการของครูผู้สอนภาษาจีนในพื้นที่ และมีความสอดคล้องเหมาะสมกับผู้เรียน รวมทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการสอนภาษาจีนสำหรับครูผู้สอนในระดับชั้นที่สูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อหาประสิทธิภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อให้ได้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สำหรับผู้ที่เริ่มเรียนภาษาจีนตั้งแต่แรกเริ่ม และสามารถใช้เป็นแบบเรียนเสริมของผู้เรียนได้ นอกเหนือจากแบบเรียนหลักที่ครูผู้สอนใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในห้องเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเพื่อจัดอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) พุดคุยปัญหา ความต้องการ และร่วมกันออกแบบเนื้อหาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 คือ ครูผู้สอนภาษาจีนของโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย ตัวแทนโรงเรียนละ 1 คน จำนวน 6 โรงเรียน ได้แก่ 1. โรงเรียนเทศบาล 1 (ปากอคำ) อำเภอแม่ลาว 2. โรงเรียนอนุบาลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย 3. โรงเรียนอนุบาลแม่สาย (สายศิลปศาสตร์) อำเภอแม่สาย 4. โรงเรียนอนุบาลเชียงของ อำเภอเชียงของ 5. โรงเรียนเทศบาล 1 บ้านเก่า อำเภอพาน 6. โรงเรียนปูกง (อินทราราษฎร์อุบลมณี) อำเภอพาน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ทำความร่วมมือ (MOU) กับคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ในด้านการจัดส่งนักศึกษาชาวจีนไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดสอบประสิทธิภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ของโรงเรียนเทศบาล 1 (ปากอคำ) อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย จำนวน 93 คน โดยแบ่งเป็นระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 33 คน และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 30 คน คณะผู้วิจัยได้เลือกกลุ่ม

ตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากจำนวนนักเรียนในแต่ละระดับชั้นของโรงเรียนเทศบาล 1 (ปากอคำ) มีจำนวนมากเพียงพอต่อการทดสอบประสิทธิภาพแบบเรียนทั้ง 3 ขั้นตอน คือ แบบ1:1 (นักเรียน 3 คน) แบบ 1:10 (นักเรียน 10 คน) และแบบ1:100 (จำนวนนักเรียนทั้งชั้นเรียน)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่1-3

2.2 แบบประเมินคุณภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1 -3 โดยมีการประเมินทั้งหมด 3 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านเนื้อหา 2. ด้านภาษาที่ใช้ และ 3. ด้านองค์ประกอบของแบบเรียน

2.3 แบบทดสอบภาษาจีนสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 ลักษณะข้อสอบเป็นแบบปรนัย (4 ตัวเลือก ก ข ค ง) จำนวน 20 ข้อ

2.4 แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบภาษาจีน โดยพิจารณาและตรวจสอบขอบเขตเนื้อหาของแบบทดสอบภาษาจีนว่ามีความสอดคล้องและเหมาะสมหรือไม่

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินงานวิจัย

การพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับครูในจังหวัดเชียงราย มีการดำเนินการทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์: คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สอบถามปัญหาการเรียนการสอนภาษาจีน และมีการจัดอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) กับครูผู้สอนภาษาจีนทั้ง 6 โรงเรียน เพื่อวิเคราะห์ความต้องการด้านเนื้อหาของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3

3.2 การออกแบบ: คณะผู้วิจัยและครูผู้สอนภาษาจีนร่วมกันออกแบบโครงร่างเนื้อหาของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 โดยแบบเรียนแต่ละระดับชั้นมีทั้งหมด 8 บทเรียน การออกแบบเนื้อหามีการใช้ข้อความ ภาพ และสถานการณ์จำลองให้เหมาะสมกับบทเรียน

3.3 การประเมินและพัฒนา: นำแบบเรียนภาษาจีนทั้ง 3 ระดับชั้นที่ออกแบบแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ประเมินคุณภาพแบบเรียนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบของแบบเรียน ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาจีน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย 1 คน และตัวแทนครูผู้สอนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษา 2 คน โดยคณะผู้วิจัยนำผลประเมิน ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุงแก้ไข พัฒนาแบบเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียน และให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.4 การนำไปทดลองใช้: นำแบบเรียนที่ได้แก้ไขและพัฒนาแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาประสิทธิภาพของแบบเรียน (E1/E2) ในแต่ละระดับชั้น ซึ่งแบ่งการทดลองใช้เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. ทดลองใช้กับนักเรียน 3 คน (แบบ1:1) 2. ทดลองใช้กับนักเรียนจำนวน 10 คน (แบบ1:10) และ 3. ทดลองใช้กับนักเรียนทั้งชั้นเรียน (แบบ1:100) ขั้นตอนการทดลองใช้แบบเรียนแบบ1:1 และแบบ1:10 คณะผู้วิจัยได้หาข้อบกพร่องในด้านต่าง ๆ ของแบบเรียน และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับปัญหาของแบบเรียนเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป และนำแบบเรียนที่ผ่านการแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนทั้งชั้นเรียน (แบบ1:100) นำผลคะแนนระหว่างเรียนและคะแนนทดสอบหลังเรียนที่ได้ไปแปลผลคะแนนสรุปเป็นประสิทธิภาพของแบบเรียน

3.5 การสรุปผลและปรับปรุง: อภิปรายผลการทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนทั้ง 3 ระดับชั้นกับครูผู้สอนภาษาจีนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 6 โรงเรียน เพื่อสรุปผลประสิทธิภาพของแบบเรียนที่คณะผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำข้อสรุปและข้อคิดเห็นที่ได้จากการอภิปรายกับครูผู้สอนภาษาจีนของแต่ละโรงเรียนไปปรับปรุงแก้ไขแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้น

ประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 ให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบของแบบเรียน พร้อมส่งมอบแบบเรียนภาษาจีนทั้ง 3 ระดับชั้นให้กับโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ผลประเมินคุณภาพด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบของแบบเรียน ภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำเสนอข้อมูลเป็นตารางสถิติ

4.2 วิเคราะห์ผลประสิทธิภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้สูตร E1/E2 ซึ่ง E1 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการระหว่างเรียน โดยเป็นคะแนนรวมของแบบฝึกหัดท้ายบทเรียนทั้งหมด และ E2 คือ คะแนนรวมของแบบทดสอบการประเมินหลังเรียน หลังจากที่ได้เรียนครบทุกบทเรียนแล้ว ซึ่งการทดสอบประสิทธิภาพแบบเรียนของแต่ละระดับชั้นจะแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1.แบบ 1:1 ทดลองใช้กับนักเรียน 3 คน 2.แบบ 1:10 ทดลองใช้กับนักเรียนจำนวน 10 คน และ 3.แบบ 1:100 ทดลองใช้กับนักเรียนทั้งชั้นเรียน

ผลการวิจัย (Research Results)

1.ผลการพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในจังหวัดเชียงราย

แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 ที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีกระบวนการวิเคราะห์ ออกแบบและพัฒนา ร่วมกับครูผู้สอนภาษาจีนของโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 6 โรงเรียน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 : การวิเคราะห์

ร่วมกันอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับความต้องการด้านเนื้อหาของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นปีที่ 1-3 โดยครูผู้สอนภาษาจีนแต่ละโรงเรียน ร่วมกันเสนอแนะ โดยมีประเด็นด้านเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาในแต่ละระดับชั้น หรือในแต่ละบทเรียนควรมีความต่อเนื่อง เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับการแนะนำตนเองสามารถแบ่งเป็น 3 บทเรียนแรก คือ บทที่ 1 เป็นการทักทายทั่วไป บทที่ 2 การแนะนำชื่อหรือแนะนำอายุ ส่วนบทที่ 3 การแนะนำครอบครัว รวมถึงให้น่าประโยคที่เกี่ยวข้องกับการทักทาย แนะนำชื่อ อายุของบทเรียนที่ 1-2 มาให้ผู้เรียนได้ฝึกแนะนำตนเองในบทที่ 3 ด้วย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คำศัพท์และประโยคอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสามารถฝึกการแนะนำตนเองได้มากขึ้น

2. ภาพประกอบแบบเรียนควรสอดคล้องกันในแต่ละบท คือ มีการยกตัวอย่างรูปภาพให้ตรงกับคำศัพท์ หรือบทสนทนาได้ตอบ

3. มีการแบ่งหมวดหมู่คำศัพท์ เช่น หมวดคำศัพท์ครอบครัว หมวดคำศัพท์เครื่องเขียน หมวดคำศัพท์อาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น นอกจากนี้ประโยคที่ใช้ในแบบเรียนไม่ควรยากเกินไป ควรเน้นประโยคความเดียว เนื่องจากผู้เรียนเป็นระดับชั้นประถมศึกษา

4. เนื้อหาที่ออกแบบนั้นควรสอดคล้องกับเนื้อหาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาจีน) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

5. คำศัพท์ที่นำมาใช้ในการออกแบบเนื้อหาควรสอดคล้องกับคำศัพท์ของการสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีนสำหรับเยาวชน (Youth Chinese Test : YCT) เนื่องจาก YCT เป็นเนื้อหาสากลที่ใช้วัดระดับความรู้ทางภาษาจีนกลางของชาวต่างชาติที่เรียนภาษาจีนเป็นภาษาที่สองอย่างมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 : การออกแบบ

ออกแบบและพัฒนาโครงร่างเนื้อหาตามข้อสรุปที่ได้ทำการอภิปรายกลุ่มร่วมกับครูผู้สอนภาษาจีนทั้ง 8 โรงเรียน โดยเนื้อหาของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 แบ่งออกเป็น 8 บทเรียน ในแต่ละบทเรียนประกอบด้วยเนื้อหาทั้งหมด 8 ส่วน คือ 1. คำศัพท์ 2. บทสนทนาได้ตอบ 3. ฝึกอ่านผสมเสียงพินอิน 4. ฝึกทบทวนคำศัพท์ 5. ฝึกอ่านประโยค หรือบทอ่านสั้น 6. คำศัพท์น่ารู้ 7. แบบฝึกหัดทบทวน และ 8. การฝึกเขียนตัวอักษรจีนตามลำดับขีด

1. แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1: บทที่ 1 สวัสดี (你好) บทที่ 2 เธอชื่ออะไร (你叫什么名字?) บทที่ 3 เธออายุเท่าไร (你几岁了?) บทที่ 4 สีอะไร (什么颜色?) บทที่ 5 เขาใคร (他是谁?) บทที่ 6 เธอมีหนังสือไหม (你有书?) บทที่ 7 เธอต้องการกินอะไร (你要吃什么?) บทที่ 8 เธอต้องการดื่มอะไร (你要喝什么?)

2. แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2: บทที่ 1 สวัสดีทุกคน (大家好) บทที่ 2 บ้านของเขามีใครบ้าง (你家有谁?) บทที่ 3 นี่คืออะไร (这是兔子。) บทที่ 4 คุณแม่สวยมาก (妈妈很漂亮。) บทที่ 5 มือของฉัน (我的手) บทที่ 6 ผมของฉันยาว (我的头发长。) บทที่ 7 ฉันชอบกินแอปเปิล (我喜欢吃苹果。) บทที่ 8 ฉันชอบกินไอศกรีม (我喜欢吃冰淇淋。)

3. แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3: บทที่ 1 ขอบคุณ (谢谢!) บทที่ 2 เขาเป็นคนจีน (他是中国人。) บทที่ 3 วันนี้วันอะไร (今天星期几?) บทที่ 4 วันนี้ฉันไปโรงเรียน (今天我去学校。) บทที่ 5 ดินสอของฉัน (我的铅笔) บทที่ 6 กระโปรงสีแดง (红色的裙子) บทที่ 7 ฉันอยากกินไก่ทอด (我想吃炸鸡。) บทที่ 8 รสชาติเป็นอย่างไรบ้าง (味道怎么样?)

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและพัฒนา คณะผู้วิจัยนำแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ที่ออกแบบและพัฒนาขึ้น ให้กับผู้เชี่ยวชาญจำนวนทั้งหมด 5 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบของแบบเรียนทั้ง 3 เล่ม ผลการประเมินคุณภาพแบบเรียน แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูในโรงเรียน จังหวัดเชียงราย

รายการประเมินคุณภาพ	แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นปีที่ 1			แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นปีที่ 2			แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นปีที่ 3		
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลผล	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลผล	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลผล
ด้านเนื้อหา									
1. เนื้อหามีความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตรในสถานศึกษา	4.40	0.80	ดี	4.60	0.49	ดีมาก	4.80	0.40	ดีมาก
2. เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมต่อวัยผู้เรียน	3.40	0.49	ปานกลาง	4.00	0.89	ดี	4.20	0.75	ดี
3. เนื้อหาในแต่ละบทมีความต่อเนื่องกันเป็นไปตามลำดับขั้นตอน	3.80	0.75	ดี	3.60	0.80	ดี	4.40	0.80	ดี
4. เนื้อหาในแต่ละบทมีแบบฝึกหัดที่สอดคล้องเหมาะสมและมีความหลากหลาย	4.20	0.75	ดี	3.60	0.80	ปานกลาง	4.00	0.89	ดี
5. เนื้อหาในแบบเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.60	0.49	ดีมาก	4.80	0.40	ดีมาก	4.80	0.40	ดีมาก
คะแนนรวมด้านเนื้อหา	4.08	0.66	ดี	4.12	0.68	ดี	4.44	0.65	ดีมาก
ด้านภาษาที่ใช้									
6. ภาษาที่ใช้มีความถูกต้องและเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	4.20	0.75	ดี	4.40	0.80	ดี	4.20	0.75	ดี
7. ภาษาที่ใช้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย	3.80	0.75	ดี	4.00	0.89	ดี	4.20	0.75	ดีมาก
8. ภาษาที่ใช้มีความถูกต้องตามหลักของคำศัพท์และไวยากรณ์	3.40	0.49	ปานกลาง	4.60	0.49	ดีมาก	4.40	0.49	ดี
9. ภาษาที่ใช้กับชื่อเรื่องของแต่ละบทมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา	4.00	0.89	ดี	4.40	0.80	ดี	4.80	0.40	ดีมาก
10. การเว้นวรรคและรูปแบบของประโยคมีความเหมาะสมและถูกต้อง	4.20	0.75	ดี	4.20	0.75	ดี	4.60	0.49	ดีมาก
คะแนนรวมด้านภาษาที่ใช้	3.92	0.73	ดี	4.32	0.75	ดี	4.44	0.58	ดี

รายการประเมินคุณภาพ	แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นปีที่ 1			แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นปีที่ 2			แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นปีที่ 3		
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลผล	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลผล	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลผล
ด้านองค์ประกอบ									
11. องค์ประกอบของเนื้อหาในแต่ละบทมีความครบถ้วนและเหมาะสม	4.00	0.89	ดี	4.60	0.49	ดีมาก	4.20	0.75	ดี
12. รูปแบบของเนื้อหามีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดผู้เรียนได้	4.20	0.56	ดี	4.60	0.49	ดีมาก	4.80	0.40	ดีมาก
13. ลักษณะสีและขนาดของตัวอักษรมีความชัดเจน อ่านง่ายและเหมาะสมกับผู้เรียน	4.60	0.24	ดี	4.80	0.40	ดีมาก	4.60	0.49	ดีมาก
14. ความยาวของเนื้อหาในแต่ละบทมีความเหมาะสม	4.00	0.80	ดี	4.00	0.89	ดี	4.60	0.49	ดี
15. รูปภาพที่ใช้ประกอบมีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และดึงดูดผู้เรียนได้	4.60	0.24	ดี	4.80	0.40	ดีมาก	4.80	0.40	ดีมาก
คะแนนรวมด้านองค์ประกอบ	4.28	0.55	ดี	4.56	0.53	ดีมาก	4.60	0.51	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยรวมคุณภาพทั้ง 3 ด้าน	4.09	0.69	ดี	4.33	0.65	ดี	4.49	0.58	ดี

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูในโรงเรียน จังหวัดเชียงราย จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน พบว่าค่าเฉลี่ยรวมคุณภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 อยู่ในระดับดีทั้งสามระดับชั้น เมื่อพิจารณาคะแนนประเมินของแบบเรียนแต่ละระดับชั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

1) แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1: คะแนนประเมินโดยรวมด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบของแบบเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี คิดเป็น 4.09 (S.D. = 0.69) โดยคะแนนประเมินด้านองค์ประกอบของแบบเรียนอยู่ในลำดับดีมาก คือ 4.28 (S.D. = 0.55) คะแนนประเมินลำดับถัดมาคือ ด้านเนื้อหา โดยมีค่าเฉลี่ย 4.08 (S.D. = 0.66) และคะแนนประเมินด้านภาษาที่ใช้ได้คะแนนเฉลี่ยเป็นลำดับสุดท้าย คือ 3.92 (S.D. = 0.73) ข้อเสนอแนะโดยสรุปของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน คือ เนื้อหาบทสนทนาบางบทมีความยาวและค่อนข้างยากเกินไปสำหรับผู้เรียน ควรปรับประโยคบทสนทนาให้สั้นลง รวมทั้งให้แก้ไขการใช้ภาษาที่ใช้ในการอธิบายแบบฝึกหัดท้ายบทเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น

2) แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2: คะแนนประเมินโดยรวมด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบของแบบเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี คิดเป็น 4.33 (S.D. = 0.65) โดยคะแนนประเมินด้านองค์ประกอบของแบบเรียนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.56 (S.D. = 0.53) คะแนนประเมินลำดับถัดมาคือ ด้านภาษาที่ใช้ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.32 (S.D. = 0.75) และคะแนนประเมินที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านเนื้อหา โดยมีค่าเฉลี่ย 4.12 (S.D. = 0.68) ข้อเสนอแนะโดยสรุปของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน คือ ควรปรับแบบฝึกหัดท้ายบทให้มีความหลากหลาย เนื่องจากยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาของบทเรียน และให้แก้ไขภาษาที่ใช้ในคำอธิบายของแบบฝึกหัดให้มีความชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งปรับจำนวนบทสนทนาให้มีความใกล้เคียงกันในแต่ละบท

3) แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3: คะแนนประเมินโดยรวมด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบของแบบเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี คิดเป็น 4.49 (S.D. = 0.58) โดยคะแนนประเมินด้านองค์ประกอบของแบบเรียนมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.60 (S.D. = 0.51) ส่วนคะแนนประเมินด้านเนื้อหา และภาษาที่ใช้ได้รับคะแนนเฉลี่ยระดับเท่ากัน คือ 4.44 ข้อเสนอแนะโดยสรุปของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน คือ เนื้อหาของแบบฝึกหัดควรมีความสอดคล้องกันในแต่ละบท หรือมีรูปแบบที่เหมือนกัน เช่น แบบฝึกเติมคำจับคู่ หรือเติมประโยค เป็นต้น นอกจากนี้แบบฝึกหัดควรมีความหลากหลายเพื่อทบทวนความจำให้กับผู้เรียนปรับแก้ไขการเว้นวรรค และการใช้ภาษาในการอธิบายคำชี้แจงของแบบฝึกหัด ด้านองค์ประกอบของแบบเรียนควรเพิ่มภาคผนวกคำศัพท์ไว้ท้ายแบบเรียน

2. ผลการหาประสิทธิภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3

คณะผู้วิจัยนำแบบเรียนทั้ง 3 ระดับชั้นที่ได้แก้ไขและพัฒนาแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนเทศบาล 1 (ปากอคำ) จังหวัดเชียงราย เพื่อหาประสิทธิภาพของแบบเรียนดังกล่าว โดยแบ่งการทดลองแต่ละระดับชั้นดังนี้

1. การทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

ผลการทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 8 บท โดยมีการทดลอง 3 ขั้นตอน คือ แบบ1:1 แบบ1:10 และแบบ1:100 มีผลการทดลองดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการหาประสิทธิภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (E1 / E2)

จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:1 (3 คน)	134	55.83	35	58.33
$E1/E2 (80/80) = 55.83/58.33$				
จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:10 (10 คน)	577	72.13	149	74.50
$E1/E2 (80/80) = 72.13/74.50$				
จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:100 (33คน)	1945	81.04	502	83.67
$E1/E2 (80/80) = 81.04/83.67$				

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่1 จำนวน 3 คน (แบ่งเด็กเก่ง ปานกลาง และอ่อน) ได้ผลประสิทธิภาพ (E1/E2) = 55.83/58.33 จากการสัมภาษณ์ผู้เรียน พบว่า ประโยคในบทสนทนาบางตอนมีความยาวเกินไป ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถพูดสื่อสารออกมาได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง คณะผู้วิจัยได้แก้ไขข้อบกพร่องเพื่อนำแบบเรียนไปทดลองใช้ในแบบ 1:10

และการทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กับนักเรียนจำนวน 10 คน ได้ผลประสิทธิภาพ (E1/E2) = 72.13/74.50 ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถทำแบบฝึกหัดท้ายบทได้ทั้งหมด เนื่องจากแบบฝึกหัดบางตอนเป็นประโยคภาษาจีนเพียงเท่านั้น ไม่มีพินอินเป็นตัวประกอบการอ่าน ส่งผลให้คะแนนเก็บระหว่างเรียนของผู้เรียนยังไม่สูงตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

และผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แบบ 1:100 มีนักเรียนจำนวนทั้งหมด 30 คน พบว่ามีประสิทธิภาพ (E1/E2) = 81.04/83.67 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80

2. การทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

ผลการทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 บท โดยมีผลการทดลอง 3 ขั้นตอน คือ แบบ 1:1 แบบ 1:10 และแบบ 1:100 มีผลการทดลองดังตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผลการหาประสิทธิภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 (E1/E2)

จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:1 (3 คน)	148	61.67	38	63.33
$E1/E2 (80/80) = 61.67/63.33$				
จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:10 (10 คน)	614	76.75	159	79.50
$E1/E2 (80/80) = 76.75/79.50$				
จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:100 (33คน)	1953	81.38	507	84.50
$E1/E2 (80/80) = 81.38/84.50$				

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 3 คน (แบ่งเด็กเก่ง ปานกลาง และอ่อน) ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ $(E1/E2) = 61.67/63.33$ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เรียน พบว่า คำศัพท์ของบางบทเรียนมีจำนวนค่อนข้างมาก ทำให้เกิดความสับสน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถจำคำศัพท์ได้ทั้งหมด คณะผู้วิจัยจึงมีการแก้ไขจำนวนคำศัพท์ โดยแต่ละบทมีจำนวนคำศัพท์ที่ใกล้เคียงกัน

และทดลองแบบ1:10 กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 10 คน พบว่า คะแนนประสิทธิภาพ $(E1/E2) = 76.75/79.50$ ซึ่งเป็นคะแนนที่ค่อนข้างดีในขั้นตอนการทดลองแบบ 1:10 คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่สามารถทำแบบฝึกหัดได้ แต่แบบฝึกหัดบางตอนค่อนข้างยาก ทำให้ผู้เรียนเว้นว่างไว้ ซึ่งส่งผลต่อคะแนนการวัดประสิทธิภาพแบบเรียน

และขั้นตอนการทดลองแบบ1:100 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กับนักเรียนจำนวน 33 คน ได้คะแนนประสิทธิภาพ $(E1/E2) = 81.38/84.50$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ 80/80 แสดงให้เห็นว่าแบบเรียนภาษาจีนที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้

3. การทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ผลการทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 8 บท โดยมีการทดลอง 3 ขั้นตอน คือ แบบ 1:1 แบบ 1:10 และแบบ 1:100 มีผลการทดลองดังตารางที่ 4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ผลการหาประสิทธิภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (E1/E2)

จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:1 (3 คน)	171	71.25	44	73.33
$E1/E2 (80/80) = 71.25/73.33$				
จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:10 (10 คน)	610	76.25	157	78.50
$E1 E1/E2 (80/80) = 76.25/78.50$				
จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน 80 คะแนน (E1)		คะแนนทดสอบหลังเรียน 20 คะแนน (E2)	
	คะแนนรวม	ร้อยละ	คะแนนรวม	ร้อยละ
แบบ1:100 (33คน)	2044	85.17	518	86.33
$E1/E2 (80/80) = 85.17/86.33$				

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3 คน มีคะแนนประสิทธิภาพ (E1/E2) = 71.25/73.33 และขั้นตอนการทดลองใช้แบบเรียน แบบ 1:10 นักเรียนจำนวน 10 คน พบว่า ได้คะแนนประสิทธิภาพ (E1/E2) = 76.25/78.50 และขั้นตอนการทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แบบ 1:100 กับนักเรียนจำนวนทั้งหมด 30 คน มีคะแนนประสิทธิภาพ (E1/E2) = 85.17/86.33 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ 80/80 แสดงให้เห็นว่าแบบเรียนที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเพียงพอในการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากการสัมภาษณ์ผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีพื้นฐานการเรียนรู้ภาษาจีนมาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จึงสามารถอ่านตัวอักษรจีน หรืออ่านพินอินเป็นส่วนใหญ่ได้ เป็นผลให้คะแนนระหว่างเรียน และคะแนนทดสอบหลังเรียนอยู่ในระดับดี ประกอบกับ ผู้เรียนได้ฝึกทำแบบฝึกหัดท้ายบทที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำคำศัพท์และประโยคได้มากขึ้น อีกทั้งระหว่างการสอนครูผู้สอนมีการใช้กิจกรรมการสอนที่หลากหลายทำให้ผู้เรียนเกิดความสุข สนุกสนาน และสนใจในบทเรียนมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้คะแนนระหว่างเรียน และทดสอบหลังเรียนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด

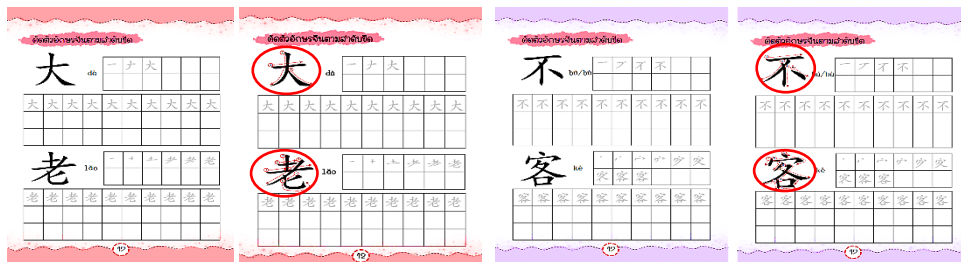
อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

1. ผลการพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในจังหวัดเชียงราย

แบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 ที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของครูสอนภาษาจีนของโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 6 โรงเรียน โดยเริ่มจากการอภิปรายกลุ่มร่วมกัน (Focus Group Discussion) เพื่อพูดคุยปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาจีน วิเคราะห์เนื้อหาที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และร่วมกันพัฒนาโครงร่างเนื้อหาแบบเรียนดังกล่าว การออกแบบเนื้อหาภาษาจีนทั้ง 3 ระดับชั้น คณะผู้วิจัยใช้แนวทางการออกแบบและพัฒนาของปราณี ปราบริปู และคณะ (2560: 351) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การนำเสนอเนื้อหาจะต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน

มีความถูกต้องตามหลักวิชาและเป็นปัจจุบัน มีความง่ายเหมาะสมกับวัยผู้เรียน โดยเนื้อหาที่คณะผู้วิจัยออกแบบขึ้นมีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และคำศัพท์ที่นำมาประยุกต์ใช้แบบเรียนมีความสอดคล้องกับคำศัพท์ YCT เนื่องจากเนื้อหาคำศัพท์ YCT มีการแบ่งความง่ายในแต่ระดับชั้น มีความทันสมัย และเป็นเนื้อหาสากลที่ใช้วัดระดับความรู้ทางภาษาจีนกลางของนักเรียนต่างชาติที่เรียนภาษาจีน

คณะผู้วิจัยได้นำแบบเรียนที่พัฒนาขึ้น และผ่านการตรวจสอบแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปหาประสิทธิภาพกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนเทศบาล 1 (ปากอคำ) จังหวัดเชียงราย หลังการทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีน และได้ผลคะแนนประสิทธิภาพของแบบเรียนทั้ง 3 ระดับชั้นแล้ว คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันอภิปรายผลการทดลองใช้แบบเรียนกับครูผู้สอนภาษาจีนทั้ง 6 โรงเรียน โดยครูผู้สอนได้ร่วมกันเสนอแนะให้มีการปรับเนื้อหาแบบฝึกการเขียนตัวอักษรจีนท้ายบท โดยเพิ่มเลขลำดับการขีดเส้นอักษรจีนเพื่อให้ง่ายต่อการเขียนของผู้เรียน คณะผู้วิจัยแก้ไขแบบเรียนดังกล่าวตามข้อเสนอแนะ และส่งมอบแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 ให้กับโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียน

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการแก้ไขแบบฝึกการเขียนลำดับอักษรจีนโดยมีเลขกำกับการขีดแต่ละเส้น

ขั้นตอนและกระบวนการพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนภาษาจีนในจังหวัดเชียงรายข้างต้นนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดของสัญญา ยีอราน และศิวิไลซ์ วรรัตน์วิจิตร (2561 : 298) มาประยุกต์ใช้ โดยสรุปได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งศึกษาชุมชนด้วยนักวิจัยร่วมกับผู้มีส่วนร่วม ร่วมกันทำงานกันอย่างเป็นระบบ ผ่านวงรอบด้วยการเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล ทุกขั้นตอนมีสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมด้วย ซึ่งการพัฒนาแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีกระบวนการที่ร่วมมือกันระหว่างคณะผู้วิจัยและครูผู้สอนภาษาจีนทั้ง 6 โรงเรียนในทุก ๆ ขั้นตอน โดยแบ่งขั้นตอนเป็น 1.วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการด้านเนื้อหา 2.ออกแบบโครงสร้างเนื้อหาของแบบเรียน 3. พัฒนาแบบเรียนและแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ 4. นำไปทดลองใช้ 5. สรุปประเมินผลเพื่อแก้ไขแบบเรียนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้คณะผู้วิจัยพบว่า กระบวนการดังกล่าวทำให้แบบเรียนที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้งานได้จริง เนื่องจากครูผู้สอนภาษาจีนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ออกแบบ พัฒนาเนื้อหา ตลอดจนการติดตามประเมินผลและแก้ไข ดังนั้นแบบเรียนภาษาจีนดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับความต้องการของครูผู้สอน

2. ผลการหาประสิทธิภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3

ผลการหาประสิทธิภาพแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทั้ง 3 เล่ม คือ ผลประสิทธิภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เท่ากับ 81.04/83.67 ผลประสิทธิภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เท่ากับ 81.38/84.50 และผลประสิทธิภาพของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เท่ากับ 85.17/86.33 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากแบบเรียนภาษาจีนที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยเนื้อหาที่ออกแบบและพัฒนาขึ้นมีแนวคิดจากนักการศึกษาหลายท่าน อาทิ วัชรารมณ์ จุฑะรงค์ (2560:9) ที่ได้สรุปลักษณะหนังสือที่ดีจาก Mahmood (Journal of Research and Reflections in Education: 2011) ไว้ว่าหนังสือเรียนที่ดีควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของผู้เรียน และความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย การใช้ตัวอย่างประกอบการอธิบายควรสอดคล้องกับระดับชั้นที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายในชีวิตประจำวัน โดยเนื้อหาแบบเรียนที่คณะผู้วิจัยออกแบบในแต่ละบทเรียงจากลำดับง่ายไปสู่ลำดับยาก และมีการยกตัวอย่างบทสนทนาตอบโต้สั้น ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง หรือเรื่องใกล้ตัวที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การบอกรายชื่อ อายุ การถามสมาชิกในครอบครัว การบอกรายชื่ออาหารหรือเครื่องดื่มที่ตนเองชื่นชอบ รวมทั้งการบอกรายชื่อสถานที่ที่ต้องการไป เป็นต้น นอกจากนี้การออกแบบเนื้อหาของแบบฝึกหัดท้ายบท คณะผู้วิจัยคำนึงถึงความหลากหลายของแบบฝึกหัด และออกแบบให้มีความครอบคลุมถึงเนื้อหาในบทเรียนนั้น ๆ เช่น แบบฝึกคำศัพท์ แบบฝึกการใช้ประโยค การฝึกเขียนลำดับขีดอักษรจีนที่มีตัวเลขกำกับไว้ที่เส้น เพื่อให้ผู้เรียนเขียนได้ง่ายขึ้น และเข้าใจลักษณะการเขียนตัวอักษรจีนได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดโดยสรุปของ จิรฐา ชิตประสงค์ (2538 : 37) ที่กล่าวถึงความสำคัญของแบบฝึกหัดไว้ว่า การให้นักเรียนได้ทำแบบฝึกหัดมาก ๆ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาได้ดียิ่งขึ้น เพราะนักเรียนมีโอกาสนำความรู้ที่เรียนมาแล้วมาฝึกให้เกิดความเข้าใจกว้างขวางมากขึ้น

ด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ของแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 คณะผู้วิจัยได้ออกแบบเนื้อหาของรูปเล่ม โดยใช้แนวทางการจัดองค์ประกอบของแบบเรียนจาก ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2545: 20) ที่กล่าวโดยสรุปว่า ตัวอักษรที่ใช้ควรมีความชัดเจน เหมาะสมกับสายตาของเด็ก ภาพมีความสดใส ดึงดูดความสนใจได้ และการวางรูป การจัดข้อความของหนังสือควรมีความเหมาะสม ลักษณะปกที่มีสีสวย ตรงกับความเป็นจริง สามารถดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้ ทั้งนี้การออกแบบแบบเรียนดังกล่าว คณะผู้วิจัยมีการเลือกใช้ตัวอักษรที่มีความชัดเจน เช่น เลือกรูปแบบและขนาดตัวอักษรจีนที่อ่านง่าย ชัดเจน และในส่วนแบบฝึกตัวอักษรจีนได้กำกับเส้นลำดับขีดที่เส้นเพื่อให้ผู้เรียนอ่านได้ง่ายขึ้น รวมถึงมีภาพประกอบบทเรียน โดยแต่ละภาพเป็นภาพสีที่ออกแบบและวาดขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับวัยผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจต่อการเรียนมากขึ้น

ด้านการหาประสิทธิภาพแบบเรียน คณะผู้วิจัยใช้หลักการทดสอบประสิทธิภาพของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2554: 7-8) ที่เสนอการหาประสิทธิภาพทั้งหมด 3 รูปแบบ คือ 1.ทดลองใช้แบบหนึ่งต่อหนึ่ง (One to One Tryout) 2.ทดลองใช้กับนักเรียนแบบกลุ่มเล็กหรือกลุ่มย่อย (Small Group Tryout) 3.ทดลองใช้แบบภาคสนาม (Field Tryout) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการหาประสิทธิภาพแบบเรียนทั้ง 3 ขั้นตอน การทดลองใช้แบบเรียนในแต่ละขั้นตอนมีการนำผลที่ได้จากการทดลองใช้แต่ละครั้งไปปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นผลให้แบบเรียนภาษาจีนมีความสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังพบข้อสังเกตว่า ระหว่างดำเนินการทดลองใช้แบบเรียนภาษาจีน หากมีการประยุกต์ใช้กิจกรรมการสอนที่หลากหลายสำหรับผู้เรียนระดับชั้นประถม เช่น การเล่นเกมสลับคู่คำศัพท์ การฝึกโต้ตอบสนทนา

ระหว่างกลุ่ม หรือแข่งขันตอบคำถาม เป็นต้น จะส่งผลให้ผู้เรียนมีความสนใจ และมีความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น ซึ่งเป็นผลให้แบบเรียนที่นำไปทดลองใช้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความพึงพอใจของผู้เรียนที่ได้เรียนแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ กิจกรรม หรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่นำไปบูรณาการกับผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 นอกเหนือจากการหาประสิทธิภาพของแบบเรียน
3. ควรนำแบบเรียนภาษาจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ไปพัฒนาต่อยอดเป็นสื่อวัตกรรมการรูปแบบอื่นที่ทันสมัย และมีการศึกษาผลประสิทธิภาพของสื่อวัตกรรมการที่ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การค้ำของสสค.
- จิรฐา ชิตประสงศ์. (2538). *การหาประสิทธิภาพแบบฝึกการเขียนแบบสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร*. ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ.
- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2545). *วรรณกรรมสำหรับเด็ก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- ฉวีวรรณ สุทธิปาริชาติ. (2548). *การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. กรุงเทพฯ.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ. (2554). *เอกสารประกอบการฝึกอบรม โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปราณี ปราบริปู ปรัชญา ใจภักดี พรทิพย์ รักชาติ และจงบกล เกตมะยู. (2560). *แนวทางการสร้างหนังสือเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติม*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 10(2), 346-359.
- ยุวดี พ่วงรอด เสาวลักษณ์ ลิ้มศิริวงศ์ ศุภสิทธิ์ ตีณา และรสสุคนธ์ ประดิษฐ์. (2564). *รูปแบบการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนหลักบวรเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านคลองเตย ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 15(2), 502-516.
- วัชรภรณ์ จูฑะรงค์. (2560). *หนังสือเรียนภาษาจีนกับการพัฒนาทักษะภาษาจีนของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย*. *วารสารบัณฑิตวิจัย*, 8(1), 1-16.
- สัญญา ยีอราน ศิวไลซ์ วนรัตน์จิตร. (2561). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ*. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 5(2), 288-300.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). รายงานการวิจัยการพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย ระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สายสมร ศักดิ์คำดวง, สุพจน์ ประไพเพชร, สุดสวาสดี ประไพเพชร, วสันต์ แสงเหลา และโกศิษฐ์ เปลรินทร์. (2561). การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวทางการประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา. วารสารครุศาสตร์ปัญญา, 4(3), 36-50.

คำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา: การศึกษาด้านความหมายและโลกทัศน์

เอี่ยมพร ทิพย์เดช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
uampon@hotmail.com

รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2566

แก้ไขบทความ: 8 เมษายน 2566

ตอบรับบทความ: 31 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายและโลกทัศน์ของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา โดยเก็บข้อมูลจากผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาที่อาศัยอยู่ใน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า ด้านความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คำบริภาษความหมายตรง และคำบริภาษความหมายเปรียบเทียบ คำบริภาษความหมายตรง แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ คำบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรม และคำบริภาษเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ ส่วนคำบริภาษความหมายเปรียบเทียบ แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ คำบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรม และคำบริภาษเกี่ยวกับความรู้ความสามารถส่วนด้านโลกทัศน์ พบโลกทัศน์ทั้งหมด 5 โลกทัศน์ ได้แก่ โลกทัศน์เรื่องพ่อแม่และบรรพบุรุษ โลกทัศน์ด้านสติปัญญา โลกทัศน์เรื่องเพศ โลกทัศน์เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย และโลกทัศน์เรื่องการประกอบอาชีพและการทำงาน

คำสำคัญ: คำบริภาษ, ภาษาไทยถิ่นพะเยา, โลกทัศน์

The Invectives in Phayao Dialect Speakers: A Study of Meaning and Worldview

Uamporn Thipdet

Assistant Professor, Ph.D., Lecturer

School of Liberal Arts, University of Phayao

uampon@hotmail.com

Received: February 1, 2023

Revised: April 8, 2023

Accepted: May 31, 2023

Abstract

The purpose of the research was to study the meanings and the worldviews of the invectives spoken in Phayao dialect. The collected data were from the local Phayao people in Dokkhamtai District, Phayao. The results showed that the meanings of the invectives spoken by local Phayao people in Dokkhamtai could be divided into 2 categories: First group was the invectives that gave literal meaning according to the local Phayao dialect's structure of a sentence or phrases and the second was non- literal or connotative meaning. Literal meaning of invectives about physical appearance of a person, second, the invectives on personal behaviors and the last was the invectives of personal ignorance or idiot. Regarding to connotative meanings of invectives, the invective about physical appearance of a person, the invectives on personal behaviors, the invectives of personal ignorance or idiot were also found as mentioned in the literal meaning of the invectives of Phayao dialect, In terms of worldviews relating to the invectives of Phayao dialect, all 5 worldviews were found, They were; the worldview of parents and ancestors, the worldview of Intellectual, the worldview of sex, the worldview of animism and death, and the worldview of occupation and work.

Keywords: Invectives, Phayao Dialect, Worldview

บทนำ (Introduction)

ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชนชาติไทย ดังนั้นการศึกษาภาษาจึงเป็นการศึกษาวัฒนธรรมของชนชาติไทย ภาษาที่ปรากฏในแต่ละถิ่นที่อยู่ของไทยย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทั้งด้านเสียง ถ้อยคำ สำเนียง และการใช้ภาษา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

คำบริภาษ เป็นภาษาอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวันตามถิ่นต่าง ๆ ที่ใช้แตกต่างกันไป ลักษณะของถ้อยคำมักใช้ถ้อยคำแบบตรงไปตรงมาและการใช้ความเปรียบเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน โดยคำว่า “บริภาษ” ตามความหมายพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่ากล่าวติเตียน กล่าวโทษ คำว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) อนึ่ง วิไล ธรรมวาจา (2549) ได้กล่าวไว้ว่าคำบริภาษไม่ใช่คำคำที่หยาบคาย หากแต่เป็นถ้อยคำที่มีการพรรณนาเปรียบเทียบของต่ำ ๆ ให้กระทบผู้ที่ถูกกล่าว ซึ่งจัดว่าเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของคนในสังคมว่าสิ่งใดบ้างที่คนในสังคมไม่ปรารถนาได้พบเห็น นอกจากนี้ แอลัน และเบอร์ริดจ์ (Allan, Burridge, 2006) กล่าวถึงคำบริภาษว่าเป็นการกล่าวคำดูถูกดูหมิ่นผู้อื่นเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกเจ็บปวดหรือเสื่อมเสียชื่อเสียง

ในภาษาไทยถิ่นเหนือมีคำบริภาษปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมาก ซึ่งถ้อยคำเหล่านี้ถือว่าการแสดงออกถึงธรรมชาติของการใช้ภาษาของมนุษย์ กล่าวคือเป็น การระบายอารมณ์ไม่พอใจ โกรธเกลียด ของผู้พูด ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่ออารมณ์และความรู้สึกของผู้ฟัง เป็นที่นาสังเกตว่าลักษณะของคำบริภาษของภาษาไทยถิ่นเหนือ มักจะเกี่ยวข้องกับสัตว์ อวัยวะในร่างกายชาติกำเนิด และความเชื่อ เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น วอก ควายหมา แก่นแดด ฮูซี่ จ้าดหมา ลาว ผีกะ เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้สามารถสะท้อนความรู้สึก ความคิด รวมถึงสะท้อนค่านิยมและวัฒนธรรมของผู้พูดได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ในภาษาไทยถิ่นเหนือ ยังมีการใช้คำว่า “ลาว” ในการบริภาษ เช่น “ตัวยังมาแต่งตัวลาวแต่ตัว” ลาว ในบริบทนี้หมายถึง บ้านนอก ไม่ทันสมัย มีน้ำเสียงในเชิงประชดประชัน และ ดูถูกเหยียดหยามผู้ฟัง แสดงให้เห็นว่ามีการให้ความหมายของคำว่าลาวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งในอดีต คำว่า “ลาว” ในสำนึกของคนล้านนามีความหมายสูงส่ง ใช้เป็นคำนำหน้าชื่อผู้ปกครองเมืองหรือกษัตริย์ที่มีฐานันดรเหนือสังคม ซึ่งต่อมาก็ได้มีคำนำหน้าชื่ออื่นแทน ได้แก่คำว่า พญา ขุน ท้าว และปัจจุบันมีการใช้คำว่า “ลาว” เรียกคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและผู้คนในประเทศลาว แต่ในปัจจุบันเป็นยุคที่คนชนบทนิยมอพยพเข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ เพื่อแสวงหาโอกาสและช่องทางการหารายได้ โดยเฉพาะคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมักถูกเรียกว่าคนลาว ด้วยสภาพของคนอีสานที่อพยพเข้าเมืองกรุงอาจแต่งตัวไม่โก้หรูในมุมมองของคนกรุงเทพฯ จึงทำให้คำว่า “ลาว” ถูกแทนที่ด้วยความหมายว่าเป็นคนจน สะท้อนให้เห็นว่าโลกทัศน์ของคนล้านนาในปัจจุบันมีการให้ความหมายของคำว่าลาวในเชิงดูถูก ดูหมิ่น จนเกิดเป็นคำบริภาษที่มีใช้ในภาษาไทยถิ่นเหนือ

อำเภอดอกคำใต้ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพะเยา อยู่ห่างจากจังหวัดพะเยา ประมาณ 14 กิโลเมตร ตั้งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัดมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ได้แก่ ทิศเหนือติดกับอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ติดกับอำเภอสอง จังหวัดแพร่ และอำเภองาว จังหวัดลำปาง ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอจุน อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองพะเยา และอำเภอภูกามยาว จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่าอำเภอดอกคำใต้มีวัฒนธรรมอันเก่าแก่ ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ประชากรในอำเภอดอกคำใต้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนซึ่งมักเรียกตนเองว่า “คนเมือง” ใช้ภาษาไทยถิ่นพะเยาในชีวิตประจำวัน และมักใช้คำบริภาษเมื่อต้องการเพื่อต่อว่า

คำทอ หรือคำหยาพิศกรรมและความคิดที่ไม่เหมาะสมของผู้อื่น เช่น คำว่า “สับปะหลัง” ใช้กล่าวตำหนิคนที่ จิตใจโหด ไม่อยู่กับร่องกับรอย คำว่า “หมาสะเปา” ใช้กล่าวเพื่อประชดถึงรูปลักษณ์ คำว่า “ผญาปึก” ใช้ กล่าวเพื่อดูถูกสติปัญญาและความสามารถของคนที่ไม่เฉลียว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการใช้คำบริภาษของคนในสังคมแสดงให้เห็นถึงภาษาและความคิดเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน กล่าวคือภาษาสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของผู้ใช้ภาษาผ่านการใช้นาภาษานั้น ๆ ดังที่ ชัยวดี ศรีลัมพ์ (2557) ได้ จำแนกความหมายของคำ เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ความหมายตรง (Denotative meaning/Connotation) หมายถึง ความหมายประจำคำ ที่เป็นความหมายบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมหรือสิ่งที่ป็นนามธรรม 2) ความหมายแฝง (Connotative meaning/Connotation) หมายถึง ความหมายที่เพิ่มขึ้นมานอกเหนือจากความหมายตรง เป็นความหมายอื่น ๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร อาจเกิดจากลักษณะการใช้ภาษาทางสังคม อารมณ์ ความรู้สึก เป็นต้น และ 3) ความหมายเปรียบเทียบ (Figurative meaning) หมายถึง การนำความหมายประจำคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบทำให้เกิดความหมายใหม่

นอกจากนี้ รังสิมา รุ่งเรือง (2560) ได้กล่าวถึงการศึกษาความหมายเปรียบเทียบตามแนวภาษาศาสตร์ ว่าเป็นการศึกษาความหมายของคำที่นำมาใช้เปรียบเทียบ กล่าวคือเป็นการนำความหมายประจำรูปมาใช้ในความหมายใหม่ โดยมีองค์ประกอบทางความหมายบางอย่างร่วมกันกับความหมายประจำรูป เพื่ออธิบายถึงสิ่งที่มีความหมายประจำรูปอธิบายได้ไม่ครอบคลุม เช่น การกล่าวถึงสิ่งที่ผู้รับสารไม่เคยพบมาก่อน หรือป็นสิ่งที่ป็นนามธรรม หรือเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นความหมายของข้อความที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

นักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องภาษากับความคิด ได้แก่ เอ็ดเวิร์ด ซาเพียร์ และเบนจามิน ลี วอร์ฟ (Sapir 1949 and Whorf, 1956 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ 2522: 20-32) ได้ให้แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับภาษาและการมองโลกว่า “มนุษย์มิได้มีชีวิตอยู่ตามลำพังในโลกที่เป็นกลาง (objective) หรือในโลกที่เต็มไปด้วยกิจกรรมทางสังคมอย่างที่เป็นที่เข้าใจกัน แต่มนุษย์ตกอยู่ภายใต้ความเมตตากฎหมายของภาษาที่ตนพูด ซึ่งได้กลายมาป็นสื่อการแสดงออกในสังคมของเขา ความคิดที่ว่ามนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับความจริงในโลกโดยไม่ใช้ภาษาและที่ว่าภาษาเป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหาในการสื่อความหมายหรือการแสดงออกเท่านั้นล้วนแต่ป็นมายา ความจริงแล้วภาษาที่ชนแต่ละกลุ่มใช้เป็นประจําตนเองป็นผู้สร้างโลกที่แท้จริงขึ้นโดยชนกลุ่มนั้น ๆ ไม่รู้สึกตัว เราเห็น เราได้ยิน และรับรู้ประสบการณ์อื่น ๆ อย่างที่เป็นอยู่ เพราะภาษาที่ชุมชนเราใช้อยู่จนป็นนิสัย กำหนดและเลือกตีความหมายของประสบการณ์เหล่านั้นให้เรา โดยเราไม่มีทางเลือก”

จะเห็นได้ว่าทั้งซาเพียร์และวอร์ฟต่างก็ให้ความสำคัญกับเรื่องภาษา วัฒนธรรมและความคิด โดยเชื่อว่าภาษามีส่วนกำหนดระบบคิดของคนเราด้วย ดังนั้นการศึกษาภาษาและโลกทัศน์จะช่วยให้เราเข้าใจว่าผู้ใช้ภาษามองสังคมรอบ ๆ ตัวอย่างไร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความหมายและโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาเพื่อแสดงให้เห็นว่าคำบริภาษมิใช่เป็นเพียงคำด่าหยาบคาย แต่ป็นผลผลิตทางภาษาที่แสดงออกถึงความคิด ความเชื่อ และการมองโลกของคนในสังคมล้านนา

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา
2. เพื่อศึกษาโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

วิธีดำเนินการวิจัยในการศึกษานี้มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) คัดเลือกจุดเก็บข้อมูล 2) คัดเลือกผู้บอกภาษา 3) เก็บข้อมูล 4) วิเคราะห์ข้อมูล และ 5) การสรุปผล

สำหรับการคัดเลือกจุดเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บอกภาษาดังนี้

1. มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปี
2. เป็นเพศชายและเพศหญิง จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คน และเพศหญิง 5 คน
3. มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา (โดยไม่เคยมีการย้ายถิ่นฐาน)
4. มีอาชีพคล้ายคลึงกันคือ อาชีพเกษตรกร ไร่จ้างทั่วไปในชุมชน หรือไม่ประกอบอาชีพ
5. ใช้ภาษาไทยถิ่นพะเยาในชีวิตประจำวัน
6. มีความเต็มใจที่จะให้ข้อมูล

เมื่อได้ผู้บอกภาษาตามเกณฑ์ที่กำหนดแล้ว เก็บรวบรวมข้อมูลคำบริภาษจากผู้บอกภาษาด้วยการใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้คำบริภาษและบันทึกเสียง โดยถ่ายเสียงจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรแบบคำต่อคำ จากนั้นบันทึกถ้อยคำที่เป็นภาษาเดิมของผู้บอกภาษาเป็นภาษาไทยกลาง โดยให้มีสำเนียงใกล้เคียงกับเสียงจริงของผู้บอกภาษามากที่สุด เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจโดยทั่วไป

จากนั้นเมื่อรวบรวมข้อมูลได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องความหมายของคำ เพื่อจัดประเภทคำ (คำบริภาษ) โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนา ที่ผู้บอกภาษาได้ให้ความหมาย การใช้คำบริภาษ และตัวอย่างประโยคมาวิเคราะห์ ได้แก่ ถ้อยคำบริภาษแบบความหมายตรง และถ้อยคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ จากนั้นวิเคราะห์โลกทัศน์ที่สะท้อนจาก คำบริภาษ โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องโลกทัศน์วิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาผ่านคำบริภาษดังกล่าว เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความคิดความเชื่อและการมองโลกของคนล้านนาในบริบทสังคมล้านนา จากนั้นสรุปผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา

ผลและการอภิปรายผลการวิจัย (Results and Discussion)

การศึกษาความหมายและโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือของผู้พูดที่อาศัยอยู่ในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยใช้แนวคิดเรื่องความหมายของคำและโลกทัศน์เป็นแนวทางในการศึกษา ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

ความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา

ผลการศึกษาความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา พบว่าสอดคล้องกับการศึกษาคำบริภาษ ของทิพวัลย์ เหมรา และสุวัฒนา เลี่ยมประวัติ (2563) ที่ศึกษาความหมายของถ้อยคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่ ความหมายของคำบริภาษสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ คำบริภาษแบบความหมายตรง และคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ

1. คำบริภาษแบบความหมายตรง

คำบริภาษแบบความหมายตรง คือ คำที่มีความหมายตามรูปภาษาตามพจนานุกรม และมีความหมายที่เป็นคุณสมบัติประจำคำของรูปภาษาซึ่งเป็นที่เข้าใจและยอมรับในหมู่หรือสังคมของผู้ใช้ภาษาเดียวกัน โดยไม่ต้องมีการตีความ ได้แก่

1.1 คำบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ

รูปร่างลักษณะเป็นบุคลิกภายนอกที่แสดงออกมาให้ผู้อื่นได้เห็น ได้แก่ หน้าตา ผิวพรรณ ความสูง และรูปร่าง ซึ่งคำบริภาษเกี่ยวกับบุคลิกภายนอกเหล่านี้มักเป็นสิ่งที่คนมองว่าไม่ดีหรือผิดไปจากค่านิยมของสังคม ทำให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นจุดบกพร่องและสื่อความหมายไปในทางลบ นำมาใช้พูดล้อเลียน เยาะเย้ย ซึ่งทำให้ผู้ฟังรู้สึกเจ็บช้ำใจ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

ติงบ่าท่าแต่ฮั่นฮอย ดำคี่ลี้จะอ้อ อี้แม่ตึงบไค่หุ่ม
(ดูยังไงก็ดูไม่ดีลูกเอ๋ย ตัวดำขนาดนี้ แม่ไม่ชอบ)

คำว่า “ดำคี่ลี้” หมายถึง สีดำเข้ม โดยมีคำบอกสีคือคำว่า “คี่ลี้” เป็นส่วนขยายเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะใช้บริภาษคนที่มีลักษณะสีผิวดำเข้ม ไม่ชวนมอง จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาตำหนิรูปร่างลักษณะและแสดงความรู้สึกไม่พอใจที่บุตรสาวเลือกคนที่ไม่เหมาะสมกับตัวเอง นอกจากนี้ก็มีคำบริภาษในลักษณะความหมายดังกล่าวอีกเป็นจำนวนมาก เช่น ดำผิดำผืด ดำคึกตัก ดำคิมมิม ดำมุ่มมุ่ม เป็นต้น

1.2 คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรม

พฤติกรรม เป็นการกระทำหรืออาการที่แสดงออก ซึ่งหมายรวมถึงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ และพฤติกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะ ซึ่งคำบริภาษในกลุ่มนี้ส่วนมากเป็น ไปในเชิงต่อว่าและตำหนิ ถึงพฤติกรรมที่เป็นไปในทางลบ และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่

1.2.1 คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรมการพูด

ส่วนใหญ่คำบริภาษที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการพูดมักใช้ต่อว่าคนที่พูดจาไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ พูดจาหยาบค้าย หรือพูดจาโอ้อวด ได้แก่ ซี้โว อู้ววดหลวก ซี้ฮู้ อู้ไหนบ่อมีหั้น ปั้นบ็อก ปั้นแบ็ก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 2

บ้านิไปมาซี้ฮู้ ฮาซี้ค่านฟัง
(เธอไม่ต้องพูดมาก ฉันท้เกลียดฟัง)

จากตัวอย่าง คำว่า “ซี้ฮู้” หมายถึงลักษณะคนที่พูดมาก พูดเกินความจำเป็น มีความหมายกลาง ๆ มักใช้ตำหนิพฤติกรรมการพูดของคนทีพูดมากซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกรำคาญและเบื่อหน่าย

ตัวอย่างที่ 3

อินันเป็นคนหยิ่งจะใด อุโหนบมีหัน

(เธอเป็นคนยังงั้นนะ พูดแล้วไม่รักษาคำพูด)

จากตัวอย่าง คำว่า “อุโหนบมีหัน” หมายถึงลักษณะคนที่พูดหรือสัญญาอะไรไว้แล้วไม่ทำตามในสิ่งที่พูด มีความหมายในเชิงตำหนิคนที่พูดหรือให้คำมั่นสัญญาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วไม่รักษาคำพูด ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกไม่พอใจ

1.2.2 คำบริภาษเกี่ยวกับกิริยามารยาท

คำบริภาษที่เกี่ยวกับกิริยามารยาทมักจะกล่าวถึงพฤติกรรมการแสดงออก เช่น การยืน การเดิน การนั่ง การกิน การวางตัว เป็นต้น ซึ่งคำบริภาษในกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นเชิงต่อว่าและตำหนิถึงพฤติกรรมที่เป็นไปในทางลบ ได้แก่ จะหลัวจะก่วม สลิดตก ซี้กะต่ายกัน เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 4

เป็นลูกแม่ญิงไปยะตัวจะหลัวจะก่วม ไผมาหันใส่มันบ่อดี

(เป็นลูกผู้หญิงอย่าทำตัวกระโดกกระเดก ใครมาเห็นแล้วมันไม่ดี)

จากตัวอย่าง คำว่า “จะหลัวจะก่วม” หมายถึงกิริยามารยาทของคนที่มีกิริยาไม่เรียบร้อย ไม่มีความเป็นกุลสตรี กระโดกกระเดก มีความหมายในเชิงตำหนิคนที่มีความประพฤติและมารยาทไม่เรียบร้อย

ตัวอย่างที่ 5

อินันตึงสลิดตก หื้อทำเป็นดี

(ผู้หญิงคนนี้ชอบให้ทำผู้ชาย)

จากตัวอย่าง คำว่า “สลิดตก” หมายถึงกิริยามารยาทของคนที่ชอบให้ทำฝ่ายตรงข้าม เช่น ส่งสายตาเย้ายวน มีท่าทีที่ดึงดูดเพศตรงข้าม ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้กับผู้หญิงที่มีพฤติกรรมดังกล่าวในเชิงตำหนิถึงกิริยามารยาทที่แสดงออกจนเกินงาม

ตัวอย่างที่ 6

บ้านมันซี้กะต่ายกันแต่ว่า กินจนหมดตึงบ่เหลือหื้อไผ

(ผู้ชายคนนี้ทำไม่ตะกละตะกลาม รับประทานคนเดียวจนหมดไม่เหลือไว้ให้ใครเลย)

จากตัวอย่าง คำว่า “ซี้กะต่ายกัน” หมายถึงกิริยามารยาทของคนที่รับประทานอาหารมูมมาม รับประทานปริมาณมากเกินไป ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้กับคนที่มีความประพฤติดังกล่าวในเชิงตำหนิถึงกิริยามารยาทที่ไม่สุภาพในการรับประทานอาหาร

1.2.3 คำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะนิสัย

คำบริภาษที่เกี่ยวกับลักษณะนิสัยมักจะกล่าวถึงพฤติกรรม การปฏิบัติที่ไม่ควรปฏิบัติ เช่น เป็นคนเกียจคร้าน ทรชนที่เหี้ยม กลับลอก ชอบดื่มสุรา เป็นต้น ซึ่งคำบริภาษในกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นเชิงต่อว่าและตำหนิถึงพฤติกรรมที่เป็นไปในทางลบ ได้แก่ คำว่า ขี้ค่านหลวง ขี้ฉ้อ ขี้โกง สับปะหลี่ ขี้เหล้าเมาแคะ เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 7

บ่าชี้ค่านหลวง บะยะเวียกยะก่าน

(คนไข้เกียจ ไม่ทำการทํางาน)

จากตัวอย่าง คำว่า “ซี้ค่านหลวง” หมายถึงพฤติกรรมของคนที่มีลักษณะนิสัยเกียจคร้าน ไม่ประกอบอาชีพ คำบริการชงดังกล่าวมักกล่าวในเชิงตำหนิถึงคนที่ไม่ทำมาหากิน รักความสบาย

ตัวอย่างที่ 8

มันเป็นคนขี้จี้ขี้ถี้ ลกหลานตึงบ่เข้าไถ่

(เขาเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว ลูกหลานไม่มีใครอยากเข้าหา)

จากตัวอย่าง คำว่า “ขี้จี้ขี้ตี” หมายถึงพฤติกรรมของคนที่มีลักษณะนิสัยขี้เหนียว ไม่เอื้อเฟื้อแบ่งปันผู้อื่น คำบริภาษดังกล่าวมักกล่าวในเชิงตำหนิคนที่ไม่รู้จักแบ่งปัน และตระหนัถึเหนียว

ตัวอย่างที่ 9

คนลับปะหล้อย่างสูติงบมีไเื่อแหมละ

(คนกลับกลอกอย่างคุณไม่มีใครเขาเชื่อหรอก)

จากตัวอย่าง คำว่า “สับปะหลี่” หมายถึงพฤติกรรมของคนที่ชอบกลับกลอก กล่าวคือ
เปลี่ยนใจไปมาจนเอาแน่เอานอนไม่ได้ คำบริภาษดังกล่าวมีความหมายในทางลบ มักกล่าวในเชิงตำหนิถึงคน
ที่จิตใจโลเล ไม่อยู่กับร่องกับรอย

ตัวอย่างที่ 10

คนขี่เหล่าเฒ่า จะไปเอาอย่างมันเน้อ

(อย่าไปเอาเยี่ยงอย่างคนชั่วมา)

จากตัวอย่าง คำว่า “ซีเหล้าเมาแคว” หมายถึงพฤติกรรมของคนที่ชอบดื่มสุราในปริมาณมาก ดื่มเป็นประจำจนติดเป็นนิสัย คำบริภาษดังกล่าวมีความหมายในทางลบ มักกล่าวในเชิงตำหนิถึงคนที่ชอบดื่มสุรา ซึ่งอาจส่งผลเสียต่องานและการดำเนินชีวิตได้

1.3 คำอธิบายเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ

คำบริภาษที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถ กล่าวถึงการประเมินค่าของสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ซึ่งคำบริภาษในกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นไปในเชิงตำหนิถึงพฤติกรรมของคนที่ไม่ฉลาด ซึ่งมีความหมายเป็นไปในทางลบ ได้แก่ ง่าว สิ่งตึง ฌญาปิก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 11

คงหยั่งมาง่าว สอบก็รอบ ๆ ก็ผ่านอย่างเป็น
(ทำไมเธอถึงโง่แบบนี้ สอบก็รอบ ๆ ก็ไม่ผ่านเหมือนคนอื่นสักที)

จากตัวอย่าง คำว่า “ง่าว” หมายถึง โง่ ไม่สามารถสอบผ่านตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้ แม้ว่าจะสอบหลายครั้งก็ตาม เป็นคำบริภาษที่ใช้ดูถูกสติปัญญาและความสามารถของคน ๆ นั้น นอกจากนี้ยังมีคำบริภาษว่า “ง่าวโง่ ง่าวโง่” หมายความว่า โง่มาก ใช้ในกรณีที่ผู้พูดต้องการเน้นย้ำให้ผู้ฟังเข้าใจว่าคนที่ถูกบริภาษนั้นโง่ในระดับมากที่สุด

ตัวอย่างที่ 12

หยั่งมาสิ่งตึงแต่ว่า เป็นวាប់ชอบ ๆ ก่มาไค่หวนเป็นอยู่
(ทำไมถึงโง่อย่างนี้ เขาบอกว่าไม่รักก็ยังไม่ยุ่งเกี่ยวกับเขา)

จากตัวอย่าง คำว่า “สิ่งตึง” หมายถึง โง่ ไม่เข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นบอก เป็นคำบริภาษที่ใช้ดูถูกสติปัญญาและความสามารถของคน ๆ นั้น

ตัวอย่างที่ 13

ไ่อ้หล้ามึงหยั่งมาผญาปึกแต่ว่า
(ลูกเอ๋ยทำไมถึงโง่ขนาดนี้)

จากตัวอย่าง คำว่า “ผญาปึก” หมายถึง โง่ ในระดับมาก มาจากคำคำว่า “ผญา” ที่หมายถึง ปัญญา กับคำว่า “ปึก” ที่หมายถึง โง่ เป็นคำบริภาษที่ใช้ดูถูกสติปัญญาและความสามารถของคนที่มีปัญญาทึบ ไม่สามารถเข้าใจอะไรได้ง่าย ๆ

2. คำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ

คำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ คือ คำที่มีผู้บริภาษเปรียบเทียบหรือเทียบเคียงผู้ถูกบริภาษกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่าคล้ายกันหรือเหมือนกัน ได้แก่ เปรียบเทียบกับ สัตว์ พืช อวัยวะ ผิ ของใช้ หรือความเชื่อ เป็นต้น จากการศึกษาค้นคว้าคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1 คำบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ

การบริภาษรูปร่างลักษณะโดยความหมายเปรียบเทียบเป็นการเปรียบเทียบรูปร่างลักษณะกับสิ่งต่าง ๆ เป็นการให้ความหมายเชิงอุปลักษณ์ที่ทำให้สิ่งที่เป็นามธรรมเห็นเป็นรูปธรรม หรือแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ได้แก่ หมาสะเปา เหล็กหมก สูงเหลือเฟดเหลือผิ สะลิมัดตั้ง อังกัดเมา เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 14

เปิงเต้เต้อ อีนิบได้รางวัลกับเป็นอย่างหมาสะเปามาแล้ว
(ถึงว่า เธอไม่ได้รางวัลอย่างใครเขา เพราะตัวเธอเตี้ยมาก ๆ นี่เอง)

คำว่า “หมาสะเปา” หมายถึง สุนัขพันธุ์เล็กที่มีขนาดเล็กและน้ำหนักตัวน้อยจึงถูกนำมาเปรียบกับรูปลักษณ์ของคนที่มีลักษณะรูปร่างเล็ก ไม่สูงมาก จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อประชดถึงรูปลักษณ์ โดยมีน้ำเสียงเชิงดูถูก

ตัวอย่างที่ 15

ผัว่อสมคำอย่างเหล็กหมก เขาตึงบักล้าไปไกล
(สามีของนางสมตัวดำมาก จนไม่มีใครอยากเข้าใกล้)

คำว่า “เหล็กหมก” หมายถึง ดำมาก เหมือนกับเหล็กที่ไหม้ไฟ ถูกนำมาใช้บริภาษคนที่มีลักษณะผิวดำ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อประชดถึงรูปลักษณ์ของคน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูถูก

ตัวอย่างที่ 16

แอ!!! หน้าอย่างจ๋อน
(ยี้ หน้าตาดูไม่ได้เลย)

คำว่า “จ๋อน” หมายถึง สัตว์ชนิดหนึ่งคล้าย ๆ กับพังพอน อีเห็น ซึ่งใบหน้าของมันจะออกแหลม ๆ มักใช้บริภาษคนที่มีใบหน้าขนาดเล็ก ยาว ซึ่งไม่เหมือนกับผู้หญิงในอุดมคติล้านนาที่ต้องมีใบหน้าที่อัมเิบ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อประชดถึงรูปลักษณ์ของคน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูถูก

ตัวอย่างที่ 17

หุ่นมึงตึงงามอี อย่างสะลิมัดตั้ง
(รูปร่างเธอดีมาก เหมือนกับฟูกที่มัดแล้วตั้งขึ้น)

คำว่า “สะลิมัดตั้ง” หมายถึง ฟูกหรือที่นอนที่มัดแล้วเอาตั้งขึ้น จะมีลักษณะเป็นปล้อง ๆ มักใช้บริภาษคนที่มีรูปร่างอวบอ้วนกว่าคนทั่วไป มองดูเหมือนฟูกเป็นชั้น ๆ มีรูปร่างที่ท้วมตัน คล้ายกับฟูกที่ถูกมัดไว้ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาประชดประชันเพื่อเหยียดหยันถึงรูปลักษณ์ของคนที่มีรูปร่างอ้วน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูหมิ่น

ตัวอย่างที่ 18

ลูกอ้อหล้ามาแอ่วหาแม่มั่นบ้านหั้น ปัดโฮโฮ ธัมโมสังโฆ สูงเหลือเผดเหลือผีก่อน
(ลูกนางหล้ามาเยี่ยมแม่ของเขที่บ้าน สูงมาก ๆ เลย)

คำว่า “สูงเหลือเผดเหลือผีก่อน” หมายถึง สูงมาก สูงกว่าคนธรรมดาทั่วไป สูงเกินงาม มักใช้บริภาษคนที่มีความสูงมากเกินไป เปรียบได้กับผีเปรต ที่มีลักษณะสูง แลดูน่ากลัว จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อบ่งชี้ถึงรูปลักษณ์ของคน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูหมิ่น

ตัวอย่างที่ 19

อึ้งกี้ดเม่า แต่งหย่องจะใดก่อตึงบ่อตือบ่อดัก
(คนอ้วน จะแต่งตัวอย่างไรก็ดูไม่ดี)

คำว่า “อึ้งกี้ดเม่า” หมายถึง คนที่มีรูปร่างอวบอ้วนจนดูไม่ดี มักใช้บริภาษคนที่มีรูปร่างอ้วนอย่างเห็นได้ชัด เปรียบได้กับอู้งางที่กินแมลงเม่าเข้าไปจนเต็มท้อง จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อบ่งชี้ถึงรูปลักษณ์ของคน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูหมิ่น

2.2 คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรม

คำบริภาษที่เกี่ยวกับพฤติกรรมคือการเปรียบเทียบพฤติกรรมการแสดงออกของคนกับสิ่งต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมที่สังคมมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่

2.2.1 คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรมการพูด

คำบริภาษที่เปรียบเทียบกับพฤติกรรมการพูด เป็นการเปรียบเทียบพฤติกรรมการพูดของบุคคลกับสิ่งต่าง ๆ โดยสื่อความถึงคนที่พูดมาก พูดจาไม่ดี พูดไม่ไพเราะ พูดไร้สาระ พูดโกหก เป็นต้น ได้แก่คำว่า ปากอย่างวอก ปากแป้น ปากหมา กำอย่างผีสอน ปากบอนหนองซอก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 20

ปากอย่างวอกกำแล้ว กูตึงบไคร่อยู่ด้วย

(พูดจาไม่ไพเราะเลย ฉันเลยไม่อยากพูดด้วย)

คำว่า “ปากอย่างวอก” หมายถึง การพูดจาที่ไม่ดี หมายถึงลักษณะของคนที่มีปากไม่ดี มีการใช้คำว่า “วอก” ที่หมายถึงสิ่งที่มีพฤติกรรมที่ชอบสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น มาเป็นความเปรียบ โดยใช้ในการเปรียบเทียบเกี่ยวกับพฤติกรรมการพูดของคนที่มีปากไม่ดี จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิถึงพฤติกรรมการพูด โดยมีน้ำเสียงเชิงตำหนิ

ตัวอย่างที่ 21

มึงนียังมาปากแป้นแต่ว่า

(เธอทำไมชอบพูดต่อแหลแบบนี้)

คำว่า “ปากแป้น” หมายถึง การพูดโกหก ตลบตะแลง พูดไม่จริง หมายถึงลักษณะของคนที่มีพูดต่อแหล มีการใช้คำว่า “แป้น” ที่หมายถึงลักษณะของสิ่งที่รูปร่างแบน กล่าวคือผิดไปจากรูปร่างเดิม มาเป็นความเปรียบ โดยใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการพูดของคนที่มีปากแป้นที่ไม่เป็นความจริง พูดแบบใส่สีตีไข่ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิถึงพฤติกรรมการพูด

2.2.2 คำบริภาษเกี่ยวกับลักษณะนิสัย

คำบริภาษที่เปรียบเทียบกับลักษณะนิสัย เป็นการเปรียบเทียบลักษณะนิสัยของบุคคลกับสิ่งต่าง ๆ โดยสื่อความถึงคนที่มีลักษณะนิสัยไม่ดี ได้แก่ ต้อร้น โกหก ชอบแย่งคนรักของผู้อื่น ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ เป็นต้น ได้แก่คำว่า ฝืด ฝึยักซ์ หัววอก กะหรี ลัวะบ่เกยปะ สวอกอย่างหมา สันดานหมา วอกนั๊ก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 22

พ่อบ่าฝึยักซ์หมูนีเลาะ ไปไล่ตีเป็นแหลละ

(ดูเด็กต้อพวกนั้นสิ ไปไล่รุมชกต่อยคนอื่นอีกแล้ว)

จากตัวอย่าง คำว่า “บ่าฝึยักซ์” หมายถึงคนที่ต้อร้น ชอบกระรานผู้อื่น วางตัวเป็นนักเลง โดยการใช้คำว่า “ฝึยักซ์” ที่หมายถึงฝึร่ายที่โหดแถมมนุษย์ มีพฤติกรรมดุร้าย จึงถูกใช้ความหมายในเชิงเปรียบเทียบกับคนที่มีพฤติกรรมชอบความรุนแรง ดุร้าย ต้อร้น ไม่เชื่อฟังใคร จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิคนที่มีความผิดดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 23

คนหัววอกอย่างสู บ่ต้องมาอู้ จะได้อำกอบเจื้อ
(คนที่มีนิสัยชอบโกหกหลอกลวง ไม่ต้องมาพูด ยังใจฉันทก็ไม่เชื่อ)

จากตัวอย่าง คำว่า “หัววอก” หมายถึงคนที่ชอบโกหกหลอกลวงผู้อื่น โดยการใช้คำว่า “วอก” ที่หมายถึงลิง ซึ่งมีพฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง ดูท่าทางไม่น่าไว้วางใจ จึงถูกใช้ความหมายในเชิงเปรียบเทียบกับคนที่มีพฤติกรรมที่น่าไว้วางใจ ชอบโกหกผู้อื่น จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิคนที่มีความผิดดังกล่าว

2.3 คำบริภาษเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ

คำบริภาษที่เปรียบเทียบกับความรู้ ความสามารถ เป็นการเปรียบเทียบความรู้ความสามารถของบุคคลกับสิ่งต่าง ๆ โดยสื่อความถึงคนที่ไม่ฉลาด ได้แก่ ควาย สะตวง ง่าว เหลือควาย บะเต็มบาท บะเต็มแถบ เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 24

บ่ควายสะตวงนี้หนา มันตึงบ่มีกำกิด
(คนโง่แบบนี้ ไม่สามารถคิดทำในสิ่งดี ๆ ได้)

จากตัวอย่าง คำว่า “ควายสะตวง” หมายถึงโง่มาก โดยการใช้คำว่า “ควายสะตวง” ที่หมายถึงรูปปั้นควายที่อยู่ในพิธีกรรมของชาวล้านนา โดยปกติ “ควาย” มักถูกใช้ความหมายในเชิงเปรียบเทียบกับคนโง่อยู่แล้ว เพราะถูกเลี้ยงเอาไว้ใช้งานและถูกกำกับโดยมนุษย์ หากแต่คำว่า “ควายสะตวง” นั้น เป็นควายที่เป็นดินปั้น ไม่สามารถเคลื่อนไหวใด ๆ ได้ ไม่มีสมองเอาไว้คิด จึงใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของคนที่โง่มาก ๆ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อดูถูกคนที่โง่เขลาเบาปัญญา

ตัวอย่างที่ 25

บ้านี้ท่าจะบะเต็มแถบ ชอบแก้ผ้าหือเป็นผ่อ
(คนนี้ท่าจะสติไม่สมประกอบชอบแก้ผ้าต่อหน้าคนอื่น)

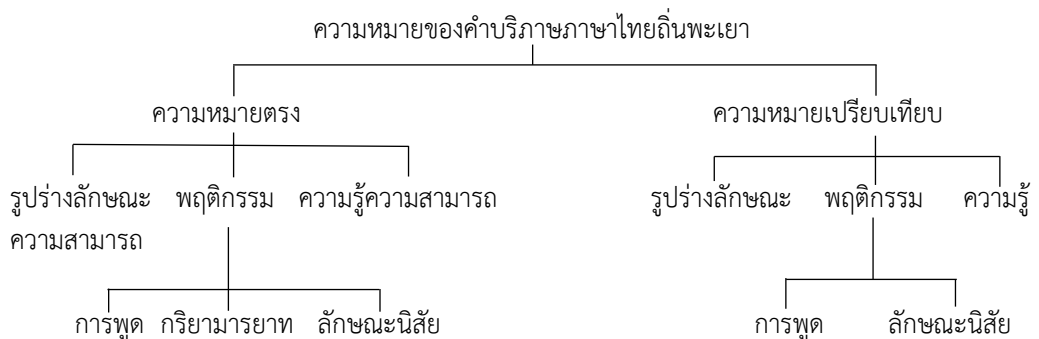
จากตัวอย่าง คำว่า “บะเต็มแถบ” หมายถึงคนที่ทำอะไรผิดแผกไปจากสังคม มีการใช้คำว่า “แถบ” ที่หมายถึง ซีก ด้าน ในลักษณะที่เต็มพื้นที่ เช่น แถบซ้าย ก็คือบริเวณด้านซ้ายทั้งหมด ส่วนคำว่า “บะเต็มแถบ” นั้น ถูกมาใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของคนที่มีสติไม่สมประกอบ กล่าวคือ มักแสดงพฤติกรรมที่แปลก ๆ ผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิคนที่มีความผิดดังกล่าว ซึ่งถูกนำไปใช้ในความหมายเดียวกันกับคำว่า “ไม่เต็มบาท”

ตัวอย่างที่ 26

บ้านี้ท่าจะบะเต็มบาท บ่ต้องไปถ้อสามัน
(คนนี้ท่าจะสติไม่สมประกอบ ไม่ต้องไปเอาความกับมัน)

จากตัวอย่าง คำว่า “บะเต็มบาท” หมายถึงคนที่ทำอะไรผิดแผกไปจากสังคม มีการใช้คำว่า “บาท” ที่หมายถึง มาตรการของเงิน ส่วนคำว่า “บะเต็มบาท” นั้น ถูกนำมาใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับ

กับพฤติกรรมของคนที่มีความไม่สมประกอบ เหมือนกับจำนวนเงินที่ไม่ครบถ้วน กล่าวคือ มักแสดงพฤติกรรมที่แปลก ๆ ผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิคนที่มีความผิดดังกล่าวดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความหมายของคำบริภาษแบ่งได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ คำบริภาษแบบความหมายตรงและคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ ซึ่งคำบริภาษแบบความหมายตรงส่วนใหญ่มักเป็นการบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ และพฤติกรรม ส่วนคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบนั้น นอกจากเป็นการบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ และพฤติกรรมแล้ว ยังใช้บริภาษเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้ภาษาและความคิดของผู้ใช้ภาษา สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

โลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษภาษาไทยถิ่นพะเยา

จากการศึกษาคำบริภาษภาษาไทยถิ่นพะเยา พบว่า คำบริภาษภาษาไทยถิ่นพะเยาได้สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การให้ความเคารพบรรพบุรุษ การให้ความสำคัญกับเรื่องสติปัญญา การให้ความสนใจในเรื่องเพศ การมีความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย และการจัดลำดับความสำคัญในเรื่องของการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมองโลกรอบตัวของผู้ที่พูดผ่านการใช้ภาษา สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภาษากับความคิดของ เอ็ดเวิร์ด ซาเพียร์ และเบนจามิน ลี วอร์ฟ (Sapir 1949 and Whorf, 1956 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ 2522: 20-32) ดังจะอธิบายต่อไปนี้

1. การให้ความเคารพบรรพบุรุษ

คนล้านนาให้ความสำคัญเรื่องการเคารพบุพการีและบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก โดยเปรียบเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเปรียบเสมือนพระในบ้าน ที่ควรแก่การเคารพบูชา หากมีใครนำเอาบุพการีและบรรพบุรุษไปว่ากล่าวในทางเสียหาย อาจสร้างความเจ็บแค้นให้ผู้ฟังเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริภาษที่เกี่ยวข้องไปถึงความตายและการเปรียบเทียบบุพการีให้เป็นเสมือนสัตว์ ก็ยิ่งสร้างความเจ็บแค้นให้กับผู้ฟังเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะดูหมิ่นไม่ให้เกียรติแล้ว ยังหมายถึงการลดคุณค่าของบุพการีของผู้ฟังด้วย ดังตัวอย่างคำบริภาษ เช่น ป้อคิงหยั่งบ่าจาดง่าว ป้อคิงต่าย บ่าหีแม่ ป้อเผ่าคิงกา บ่าจาดหมา บ่มีสกุลรุนชาติ แม่คิงกา ป้อแม่บ่สั่งบ่สอน หาป้อหาแม่คิงหยั่ง บ่าเจ้าหมู่เจ้าหมา เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าคำบริภาษมิได้บริภาษผู้ฟังเพียงคนเดียว แต่บริภาษไปถึงบิดามารดา บรรพบุรุษ รากเหง้าตระกูล เช่น บ่าจาดหมา บ่าเจ้าหมู่เจ้าหมา เป็นต้น ซึ่งการบริภาษลักษณะนี้จะทำให้ผู้ถูกบริภาษรู้สึกเจ็บปวดมากที่สุดกว่าการถูกบริภาษในลักษณะอื่น ๆ

2. การให้ความสำคัญกับเรื่องสติปัญญา

คำบริภาษมักจะกล่าวถึงความบกพร่องของบุคคลในด้านสติปัญญาที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ไม่สามารถเรียนรู้ ไม่สามารถทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความผิดปกติไปจากค่านิยมของสังคม ซึ่งเมื่อนำมาใช้เป็นถ้อยคำบริภาษ ก็ยิ่งเป็นการหมิ่นเกียรติและสร้างความขุ่นแค้นใจให้กับผู้ฟัง อาทิ บำปู้ดซีแลน บัหู้ฟ้าหู้ผี อี้ง่าว บำเต็มบาท บำสิ่งตึง บำเต็มเต็ง บำควายสะตวง ง่าวต่าย บำหน้าเซอะ บมีกำกิด บะหลวก บำผญาปึก ง่าวใบ้ง่าวง่าว เป็นต้น

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการใช้คำบริภาษในลักษณะของความรู้สติปัญญา ซึ่งโดยปกติแล้วการถูกบริภาษด้วยการกล่าวว่าไร้สติปัญญา ก็สามารถสร้างความเจ็บแค้นได้เป็นอย่างมาก แต่การใส่รายละเอียดของความไร้สติปัญญาว่าอยู่ในระดับไหน ก็ยิ่งสร้างระดับความเจ็บแค้นเพิ่มเข้าไปได้มากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าคนล้านนาให้ความสำคัญกับเรื่องของสติปัญญา บุคคลใดที่มีความรู้ความสามารถก็จะได้รับการยกย่อง ในทางตรงข้ามหากบุคคลใดด้อยสติปัญญา หรือมีประพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ก็จะถูกคนในสังคมมองว่าเป็นคนที่ไร้สติปัญญา และไม่น่าคบหา

3. การให้ความสนใจในเรื่องเพศ

โลกทัศน์เรื่องเพศ แสดงให้เห็นถึงความสนใจในเรื่องเพศ และอวัยวะในที่ลับ โดยการกล่าวถึงเรื่องเพศนั้นถือเป็นเรื่องที่หยาบคาย ไม่เหมาะสม อีกทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึกอับอายแก่ผู้ฟัง ดังตัวอย่างคำบริภาษ เช่น บำหัวควย บำแก่นไห้ บำแก่นเตต ฮู้ชู้กุน เป็นต้น

จากตัวอย่างจะแสดงให้เห็นถึงการใช้คำบริภาษที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะเพศ ซึ่งถือเป็นของต่ำและไม่สุภาพเป็นอย่างมาก ผู้ฟังอาจมีความรู้สึกเจ็บแค้นมากยิ่งขึ้นเมื่อถูกบริภาษด้วยคำที่สื่อถึงของต่ำ ตลอดจนสร้างความรู้สึกอับอายขายหน้าให้แก่ผู้ฟังด้วย หากสิ่งที่บริภาษออกมาเป็นการกระทบกระเทียบผู้ฟังโดยตรง

4. การมีความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย

โลกทัศน์เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย คือการพิจารณาว่าชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องผีและความตายสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ ในขณะที่ยังไม่มีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ไม่มีการพิสูจน์ความจริงของเรื่องนั้น ๆ ดังตัวอย่างคำบริภาษ เช่น บำผีเผต บำต่าย-ใช้ต่ายเมย บำผียักซ์ บำต่ายตุ้มปัด บำผีต่าย บำนั่งตายนอนต่าย บำผีดิบ บำต่ายโงง บำผีสิ่ง บำปันท่าย บำหม่อนะฮอก บำผีกินหัว อีพาย บำหน้าผี บำต่ายโก๋ต่ายปอง อีต่ายเหงา บำต่ายกิดต่ายไก่อ๋ บำต่ายหลู เป็นต้น

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการบริภาษถึงผีและความตายเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ดังนั้นการใช้คำบริภาษในกลุ่มนี้ จึงเป็นเสมือนกับการเปรียบเทียบว่าผู้ฟังเป็นพวกที่น่ากลัว มีความแตกต่างจากความเป็นมนุษย์ อีกนัยหนึ่งสะท้อนความคิดที่ว่าเป็นผู้ที่ไม่ได้อยู่ในระดับเดียวกับมนุษย์ ซึ่งเป็นการบริภาษที่สร้างความรู้สึกโกรธแค้นและลดทอนคุณค่าความเป็นคนไปในตัวด้วย

5. การจัดลำดับความสำคัญในเรื่องของการประกอบอาชีพ

โลกทัศน์เรื่องการประกอบอาชีพ ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของอาชีพต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะที่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบ มักจะถูกนำมาใช้ประกอบการบริภาษได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างคำบริภาษ เช่น บำหัวหมอ อี้กะหรี เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเลือกเอาคุณลักษณะเฉพาะของอาชีพต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบของคำบริภาษ ได้ช่วยสะท้อนบุคลิกลักษณะของผู้ฟังไปในตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะด้านลบที่แฝงมากับอาชีพดังกล่าว จะส่งผลให้เกิดเป็นความขุ่นเคืองใจแก่ผู้ฟังได้ เช่น กะหรี เป็นอาชีพที่สังคมมองว่าเป็นอาชีพระดับล่าง ไร้เกียรติ ใช้เรื่อนร่างในการแลกเงิน เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการศึกษาโลกทัศน์ (world view) ผ่านคำบริภาษในภาษาไทยถิ่นพะเยา แสดงให้เห็นภาพของคนในสังคมล้านนาว่าพวกเขามองตัวเองและความสัมพันธ์ของตัวเองกับสภาพรอบตัวอย่างไร ตลอดจนการพยายามทำความเข้าใจว่าเขามองสังคมและโลกรอบตัวอย่างไร โดยผ่านการเลือกภาพด้านลบของสิ่งต่าง ๆ มาใช้เป็นถ้อยคำบริภาษ อาทิ การกล่าวพาดพิงถึงบุพการี การใช้คำศัพท์เกี่ยวกับอวัยวะเพศ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การบริภาษนั้นมีระดับของความรู้สึกเจ็บปวดที่มากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความหมายและโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาของผู้พูดที่อาศัยอยู่ในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยใช้แนวคิดเรื่องความหมายของคำและโลกทัศน์เป็นแนวทางในการศึกษาพบว่าด้านความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คำบริภาษความหมายตรง และคำบริภาษความหมายเปรียบเทียบ ส่วนการศึกษา คำบริภาษภาษาไทยถิ่นพะเยาในด้านโลกทัศน์ พบทั้งสิ้น 5 ประการ ประกอบด้วย ประการแรก โลกทัศน์เรื่องพ่อแม่และบรรพบุรุษ เป็นการพิจารณามุมมองของชาวล้านนาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเคารพต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ โดยถือว่าท่านเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ เปรียบเสมือนพระในบ้าน หากมีใครนำเอาพ่อแม่และบรรพบุรุษไปว่ากล่าวในทางเสียหาย อาจสร้างความเจ็บแค้นให้ผู้ฟังเป็นอันมาก ประการที่สอง โลกทัศน์ด้านสติปัญญา ผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาเห็นอวดแสดงให้เห็นว่าสติปัญญาเป็นเครื่องวัดคุณค่าของคน โดยคนที่มีความบกพร่องของสติปัญญาจะไม่สามารถแก้ไขปัญหา ไม่สามารถเรียนรู้ ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความผิดปกติไปจากค่านิยมของสังคม และเมื่อนำมาใช้กับการบริภาษ ก็จะสร้างความขุ่นแค้นใจให้กับผู้ฟัง ประการที่สาม โลกทัศน์เรื่องเพศ แสดงให้เห็นถึงความสนใจในเรื่องเพศและอวัยวะในที่ลับ ผู้พูดมองว่าการกล่าวถึงเรื่องเพศถือเป็นคำพูดที่หยาบคาย ไม่เหมาะสม อีกทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึกอับอายแก่ผู้ฟัง ประการที่สี่โลกทัศน์เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย โดยความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย คือการพิจารณาว่าชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องผีและความตายสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่ยุคโบราณ ผีในมุมมองของคนล้านนาเป็นสิ่งที่น่ากลัว มองไม่เห็น และสามารถทำร้ายมนุษย์ได้ และประการสุดท้าย คือโลกทัศน์เรื่องการประกอบอาชีพและการทำงาน แสดงให้เห็นถึงลักษณะของอาชีพต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะที่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบ มักจะถูกนำมาใช้ประกอบการบริภาษได้เป็นอย่างดี

การศึกษาคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาในครั้งนี้ ทำให้เข้าใจในระบบความคิดและมองเห็นภาษาที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ดังที่ ทิพวัลย์ เหมรา และสุวัฒนา เลี่ยมประวิติ (2563) ศึกษาเรื่องถ้อยคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสาน: ความหมายของถ้อยคำ พบว่ามีถ้อยคำบริภาษ 2 กลุ่ม ได้แก่ ถ้อยคำบริภาษแบบความหมายตรง และถ้อยคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบบอทยุทธินครพงศ์ (2557) ที่ศึกษาคำคำในภาษาไทยตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์และวัจนปฏิบัติศาสตร์ พบว่ามีการใช้ความหมายอุปลักษณ์ในการด่ามากกว่าความหมายตรง ส่วนด้านโลกทัศน์พบว่าสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ ความเชื่อด้านไสยศาสตร์และศาสนา และยังแสดงให้เห็นถึงโลก

แห่งความไม่เท่าเทียมด้านเพศและอาชีพ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาที่สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ ของคนในสังคม ดังที่ เลคอฟ และ จอห์นสัน (1980) ได้กล่าวว่า การศึกษาระบบความคิดหรือระบบมโนทัศน์ (conceptual system) ของคนที่มีความรู้ เป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบของมนุษย์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้การมองโลก ระบบคิด ค่านิยม และ ประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ของมนุษย์

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

จากการศึกษาเรื่อง “คำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา: การศึกษาด้านความหมายและโลกทัศน์” ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาคำบริภาษในประเด็นอื่น ๆ เช่น เปรียบเทียบคำบริภาษในภาษาถิ่น ตระกูลไท เป็นต้น เพื่อจะได้เห็นถึงลักษณะร่วมและความแตกต่างด้านภาษาและมโนทัศน์ของคนในท้องถิ่น นั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- ซัชวดี ศรีถัมภ์. (2557). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการระบบความหมาย (ภ.603)*. สาขาวิชา ภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิพวัลย์ เหมรา และสุวัฒนาเลี่ยมประวดี. (2563). *ถ้อยคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสาน: ความหมายของถ้อยคำ*. Veridian E-Journal 12, 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์). หน้า 793-810
- รังสิมา รุ่งเรือง. (2560). *ความหมายเปรียบเทียบของสัตว์ในภาษาไทยและภาษาอินโดนีเซีย*. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- วิไล ธรรมวาจา. (2545). *มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี: การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน*. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อรทัย ชินอัครพงศ์. (2557). *อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคำคำในภาษาไทย*. ปรินญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาศาสตร์). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2522). *สมมติฐานชาเพียร์-วอร์ฟ*. อักษรศาสตร์ 11, 2(กรกฎาคม). หน้า 20-32.
- Allan, Keith and Burridge. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of language*. New York: Cambridge University Press.
- Lakoff, G. and M. Johnson. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago and London. The University of Chicago Press.

งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ

วราภรณ์ เกิดพิมาย

นักศึกษาปริญญาโท

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

waraporn64@nu.ac.th

สุภาพร คงศิริรัตน์

รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

supapornk7@yahoo.com

สุวรรณี ทองรอด

อาจารย์ ดร.,

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

suwannee100@hotmail.com

รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2566

แก้ไขบทความ: 3 เมษายน 2566

ตอบรับบทความ: 8 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1.ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ 2.ภาพแทนของธรรมชาติ 3.คุณค่าของนิทาน โดยศึกษาจากนิทานเรื่องงูหงอนทอง ของ มาลา คำจันทร์ ตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ผลการศึกษพบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ และความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียนทำลายธรรมชาติ ส่วนภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในนิทานเรื่องงูหงอนทอง มี 3 ภาพ ได้แก่ ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อ และภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ตกเตือนสั่งสอนมนุษย์ สำหรับคุณค่าของนิทานที่ปรากฏในเรื่องนี้คือการสะท้อนภาพต่าง ๆ อันได้แก่ ด้านความกตัญญูทั้งต่อผู้มีพระคุณที่เป็นมนุษย์และธรรมชาติ ด้านความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่ในสังคมไทย และด้านสังคมที่สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนชนบทในเขตภาคเหนือ ทั้งหมดนี้สื่อให้เห็นว่าธรรมชาติอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ และมนุษย์ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ มนุษย์จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติแต่ไม่ใช่เจ้าของธรรมชาติ มนุษย์จึงควรเคารพและรู้จักธรรมชาติ

คำสำคัญ: งูหงอนทอง, มนุษย์กับธรรมชาติ, วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ

“Ngu Ngon Thong” Tale: The study of the relationship between man and nature based on the Ecocriticism theory

Waraporn Gerdpimai

Master's student

Department of Thai language Faculty of Humanities,
Naresuan University
waraporn64@nu.ac.th

Supaporn Kongsirirat

Associate Professor, Ph.D., Lecturer

Department of Thai language Faculty of Humanities,
Naresuan University
supapornk7@yahoo.com

Suwannee Thaongrod

Ph.D., Lecturer

Department of Thai language Faculty of Humanities,
Naresuan University
suwannee100@hotmail.com

Received: February 1, 2023

Revised: April 3, 2023

Accepted: May 8, 2023

Abstract

This research article aims to examine: 1. The relations between human and nature 2. The representation of nature 3. The literary merit of a tale by investigating Ngu Ngon Thong (gold-crested snake) by Mala Khamchan. The conclusion proved that there are two types of relations between humans and nature: humans being dependent on nature and humans being destructive towards nature. There are 3 types of representations of nature in Ngu Ngon Thong: the representation of nature as a direct or indirect benefactor towards humans, the representation of nature as a belief, and the representation of nature as a teacher to humans. From the investigation, there are 3 literary merits that Ngu Ngon Thong conveys: the value of being grateful towards benefactors, be it human or nature, the value of a supernatural tale

in Thai culture, and the social value that portrays the social inequality of the North Thai minorities. All in all, it can be concluded that nature is woven into the customs of humans; thus, humans are to respect and be grateful to nature.

Keywords: Folktale, Human and Nature, Ecocriticism

บทนำ (Introduction)

วรรณกรรมท้องถิ่น เป็นวรรณกรรมที่เกิดจากการพูดหรือการเขียนของคนในแต่ละพื้นที่ จึงสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประพนธ์ เรืองณรงค์ และเสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2545: 138) ที่กล่าวถึงความสำคัญของวรรณกรรมท้องถิ่นว่า วรรณกรรมท้องถิ่นสะท้อนสภาพสังคม ความเป็นอยู่ ผู้คน และสิ่งแวดล้อมตามที่ผู้แต่งได้สังเกตเห็น

“งูหงอนทอง” เป็นผลงานการประพันธ์ของ มาลา คำจันทร์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2556 และเป็นนักเขียนรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนปี พ.ศ. 2556 จากเรื่อง **เจ้าจันทร์ผมหอม นีราศ พระธาตุอินทร์แขวน** นอกจากนี้ มาลา คำจันทร์ ยังมีผลงานต่าง ๆ มากมาย ทั้งสารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น และนิทานซึ่งผลงานส่วนใหญ่สะท้อนชีวิตของคนภาคเหนือ ทั้งที่เป็นคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยได้อย่างละเอียดและได้บรรยากาศ เพราะ มาลา คำจันทร์ เป็นคนภาคเหนือที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่กำเนิดจึงรับรู้และซึมซับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูลของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่ง “ลักษณะเด่นในงานเขียนของมาลา คำจันทร์ คือการสะท้อนอารมณ์ บรรยากาศ ภาพวิถีชีวิตและตัวตนของคนภาคเหนือได้อย่างชัดเจน” (ไพลิน รุ่งรัตน์ อ้างอิงใน สันติวัฒน์ จันทร์โต, 2550: 3)

งูหงอนทองเป็นหนึ่งในผลงานของมาลา คำจันทร์ จากหนังสือ **นิทานมาลา 1 เหยี่ยวเวทมนตร์** ซึ่งเป็นหนังสือรวมนิทานที่มีทั้งเรื่องที่แต่งขึ้นและเรื่องที่มีการนำเค้าโครงมาจากนิทานพื้นบ้านภาคเหนือ เนื้อเรื่องของนิทานเรื่องงูหงอนทอง กล่าวถึงหมู่บ้านภูคำ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชายป่าใกล้กับเทือกดอยภูคำ เขตเมืองเชียงแสนหลวง เจ้าเมืองเชียงแสนหลวงได้ทำผิดต่อพญานาคในหนองแสนหลวง พญานาคโกรธ จึงลักพาลูกชายที่ยังเล็กของเจ้าเมืองไป นอกจากนี้ หมู่บ้านแห่งนี้ยังถูกผีชนด้าจากดอยภูคำออกอาละวาดจับคนในหมู่บ้านหรือคนที่เข้าไปในป่า ทำให้ชาวบ้านพากันหวาดกลัวอย่างมาก คำหอมเป็นหญิงสาวรูปร่างหน้าตางดงามแต่มีฐานะยากจน คำหอมอาศัยอยู่กับแม่ในกระท่อมเล็ก ๆ ในหมู่บ้านภูคำ วันหนึ่งนางแสงหุงผู้เป็นแม่ถูกไม้ทิมขาเกิดแผลเน่าลูกกลม คำหอมไม่มีเงินรักษาแม่ จึงไปยืมเงินคำห่ม หญิงสาวผู้ร่ำรวยในหมู่บ้านมาให้แก่พ่อหมอเพื่อรักษาแม่ คำห่มให้คำหอมสัญญาว่าหากไม่สามารถนำเงินมาคืนได้ภายในสามปีนางจะต้องตกเป็นข้าทาสของคำห่ม จากนั้นคำหอมก็นำเงินมาให้แก่พ่อหมอแล้วนางก็เดินทางเข้าป่าดอยภูคำเพื่อไปหาว่านไฟ สมุนไพรที่เป็นตัวยาสำคัญเพื่อให้ พ่อหมอใช้รักษานางแสงหุง คำหอมได้เผชิญหน้ากับผีชนด้าที่หมายจะเอาชีวิตนาง แต่งูหงอนทองได้เข้ามาช่วยไว้จนตัวเองได้รับบาดเจ็บ คำหอมจึงชวนนำผ้ามาผูกทำแผลให้ งูหงอนทองได้ขอคำหอมแต่งงานแต่นางปฏิเสธ เมื่อนางแสงหุงได้รับการรักษาจนหาย คำหอมจึงทำงานเก็บเงินและนำไปคืนคำห่มตามกำหนด แต่ถูกคำห่มโกงโดยบอกคำหอมว่ายืมไปสืบทอดถึง ทั้งที่ยืมไปเพียงตำลึงเดียว คำหอมจึงเข้าป่าดอยภูคำไปร้องไห้ขอความช่วยเหลือจากงูหงอนทอง งูหงอนทองได้คาบเอาเสื้อเด็กมาและให้คำหอมนำไปให้เจ้าเมือง เพราะแท้จริงแล้วเสื้อนั้นเป็นของงูหงอนทองเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ แต่ปัจจุบันถูกสาปให้เป็นงูเนื่องจากเจ้าเมืองผู้เป็นพ่อได้ทำผิดต่อพญานาคในหนองแสนหลวง เมื่อพญาเมืองได้เห็นเสื้อตัวนั้นซึ่งเปรียบเสมือนได้สิ่งของชิ้นสุดท้ายที่ติดตัวลูกกลับคืนมา จึงได้มอบเงินทองจำนวนมากให้คำหอมและสร้างเรือนไม้หลังใหญ่ให้เป็นการตอบแทน

เมื่อคำห่มทราบเรื่องจึงบุกเข้าป่าเพื่อไปขอเงินจากงูหงอนทองบ้าง ทำให้ถูกผีชนด้าจับตัวหายเข้าไปในป่าลึกและไม่มีใครได้พบคำห่มอีกเลย ฝ่ายนางคำหอมเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากงูหงอนทองหลายต่อหลายครั้งก็กลับเข้าป่าและยอมแต่งงานกับงูหงอนทอง ทำให้งูหงอนทองพ้นคำสาปและคืนร่างเป็นเจ้าชายรูปงาม จะเห็นได้ว่านิทานเรื่องงูหงอนทองมีความน่าสนใจและสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

กับธรรมชาติซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ที่นอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติทั้งทางตรง เช่น ความรู้เรื่องพืชสมุนไพรแล้วยังเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาธรรมชาติในวรรณกรรมอีกด้วย

วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) มีที่มาจากความสนใจในเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรม ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2559: 237-242) อธิบายว่า

วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ หรือ Ecocriticism เริ่มปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1978 และต่อมา กล๊อตเฟลต์ (Cheryll Glotfelty) นักวิชาการด้านวรรณกรรมที่ให้ความสนใจเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เริ่มเขียนหนังสือและบทความเกี่ยวกับการวิเคราะห์วรรณกรรมแนวนิเวศวิทยา ในปี ค.ศ.1989 โดยการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศจะศึกษาวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ยึดโลกอันหมายถึงธรรมชาติเป็นศูนย์กลางและนำไปสู่การศึกษาในประเด็นต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติที่นำเสนอในวรรณกรรมและบทบาทของฉากธรรมชาติในวรรณกรรม เป็นต้น

งูหงอนทองเป็นนิทานที่อาศัยภาคเหนือของประเทศไทยเป็นฉากในการดำเนินเรื่อง ตัวละครหลักอาศัยอยู่ใกล้เขตธรรมชาติ ทั้งยังต้องพึ่งพิงธรรมชาติในการดำรงชีวิต ดังนั้นผู้เขียนจึงสนใจจะศึกษานิทานเรื่องงูหงอนทอง ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และคุณค่าของนิทานที่ปรากฏในวรรณกรรม ซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ความเป็นธรรมชาติให้คงอยู่กับวิถีชีวิตมนุษย์ตลอดไป

วัตถุประสงค์ (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติจากนิทานเรื่องงูหงอนทอง ของ มาลา คำจันทร์
2. เพื่อศึกษาภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในนิทานเรื่องงูหงอนทอง
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของนิทานที่ปรากฏในนิทานเรื่องงูหงอนทอง

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณค่าของนิทาน หมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ผู้เขียนได้สอดแทรกไว้ในนิทานเรื่องงูหงอนทอง โดยปรากฏเป็นภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ด้านความกตัญญู คือความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ทั้งที่เป็นมนุษย์และสรรพสิ่งในธรรมชาติ ด้านความเชื่อ คือความเชื่อเรื่องผีของสังคมไทย และด้านสังคมของคนในชนบทภาคเหนือ

ขอบเขต

1. ขอบเขตของข้อมูล

การศึกษาเรื่อง งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแนววรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นการศึกษาจากเอกสาร นิทานมาลา 1 เหยี่ยวเวทมนตร์ของ มาลา คำจันทร์ ฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง ปี พ.ศ. 2551

2. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตามแนวการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ กำหนดประเด็นการศึกษาไว้ 3 ประเด็น ได้แก่

1.ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ 2.ภาพแทนของธรรมชาติ และ 3.คุณค่าของนิทานเรื่องงูหงอนทอง

กรอบแนวคิด

บทความวิจัยนี้อาศัยกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาคือ วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) และ แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน (Representation) มาประกอบในการศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism)

แนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) เป็นการศึกษาวรรณกรรมกับธรรมชาติ ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2559: 232-234) ได้สรุปแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาไว้ 3 ประการ ดังนี้

1.1 วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น วัฒนธรรมของมนุษย์ว่าส่งผลกระทบต่อโลกอย่างไร

1.2 ลักษณะสำคัญของการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ คือการบูรณาการกับแนวคิดอื่น ๆ เพื่อนำมาใช้ศึกษาเรื่องธรรมชาติในงานวรรณกรรม การศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศจึงมีความเป็นสหวิทยาการ

1.3 วิธีการของการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ตัวบทและภาพแทนธรรมชาติในวรรณกรรม โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลกธรรมชาติ การศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศทำให้เห็นว่าภาษาไม่สามารถแยกจากโลกธรรมชาติ และเห็นถึงวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดสำคัญทั้ง 3 ประการ จะเห็นได้ว่าการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) มีความเป็นสหวิทยาการสามารถประยุกต์ใช้กับแนวคิดอื่น ๆ ได้ โดยเน้นการศึกษาเรื่องธรรมชาติที่สะท้อนอยู่ในภาษาและวรรณกรรม และมองว่าชีวิตมนุษย์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับธรรมชาติอย่างไร

2. แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน (Representation)

แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน (Representation) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับผลผลิตทางความหมายจากความคิดของมนุษย์ผ่านภาษา เพื่อนำเสนอภาพแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังที่ Stuart Hall (1997 อ้างอิงใน พัทนุช เครือเจริญ, 2557: 16) ได้กล่าวเกี่ยวกับภาพแทนว่าเป็นผลผลิตทางความหมายของภาพในใจของคน มีภาษาเป็นสื่อกลางการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ (Things) แนวคิด (Concepts) และระบบสัญลักษณ์ (Sign) ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นหัวใจสำคัญของการให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ ในโลกความจริง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ ผู้คน เหตุการณ์ หรือแม้กระทั่งความคิดที่เป็นนามธรรม รวมถึงกระบวนการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งสามสิ่งอันประกอบกันแล้ว เรียกว่าภาพแทน หรือภาพตัวแทน (Representation)

จากแนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน (Representation) ข้างต้น อาจสรุปได้ว่าภาพแทนคือผลผลิตจากความคิดของมนุษย์ที่นำเสนอความเป็นจริงและสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยมีภาษาเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ กับแนวคิดและระบบสัญลักษณ์

วิธีดำเนินการศึกษา (Research Methods)

การศึกษานิทานเรื่อง งูหงอนทอง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ตามแนวการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ มีลำดับขั้นตอนของการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation)
2. ขั้นศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในนิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** ของ มาลา คำจันทร์ ตามแนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ
 - 2.2 วิเคราะห์ภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในนิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** ของ มาลา คำจันทร์
 - 2.3 วิเคราะห์คุณค่าของนิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** ของ มาลา คำจันทร์
3. ขั้นสรุป

สรุปอภิปรายและนำเสนอผลในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา (Research Results)

ผลการศึกษาพบว่านิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในเรื่อง และคุณค่าของนิทานที่ปรากฏในนิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

นิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ และความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ

นิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตมนุษย์ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติผ่านตัวละครหลักคือ คำหอมที่อาศัยอยู่กับนางแสงหุ่ยผู้เป็นแม่เพียงสองคนในหมู่บ้านภูค้ำ ซึ่งอยู่ชายป่าใกล้กับเทือกเขาตอยภูค้ำ เมื่อ นางแสงหุ่ยเจ็บป่วยจากการถูกไม้ทิ่มขาเป็นแผลและอักเสบลุกลามอย่างหนัก นางแสงหุ่ยก็นำพืชสมุนไพรธรรมชาติมารักษาตนเอง ตัวบทชี้ให้เห็นว่าสมุนไพรเปรียบเสมือนยาสามัญประจำบ้านที่ชาวบ้านทั่วไปรู้จักและนำมาใช้ก่อนไปพึ่งพาทนาย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ในลักษณะที่มนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ดังข้อความต่อไปนี้

ผลบวมเป่งกลัดหนองมีใบเลื่อยมีนโซลกกับข้าวสารโปะอยู่ ขาข้างนั้นบวมแดง ใหญ่กว่าขาอีกข้างจนเห็นได้ชัด ใกล้กับร่างแม่มีขันบูบู้และน้ำข้าวสารกับหญ้าเจ็ดปล้อง วางอยู่ เป็นยาพื้นบ้านรักษาอาการไข้ทั่วไป

(มาลา คำจันทร์, 2552: 90)

จากตัวบทนางแสงหุ่ยใช้ใบเลื่อยมีนในการรักษาแผลกลัดหนอง ซึ่งใบเลื่อยมีน หรือ ลับมีน เป็นชื่อพื้นเมืองภาษาถิ่นเหนือ ในภาษากลางเรียกว่าใบชุมเห็ดเทศ มีสรรพคุณใช้รักษาโรคผิวหนัง เช่น ผื่น ผื่นพุพอง ผื่นหนังอักเสบ (ตีสไทย, ม.ป.ป.) โดยตำผสมกับข้าวสารหรือน้ำข้าวข้าว กลายเป็นยาสมุนไพรที่ “จัดเป็นสมุนไพร

ฤทธิ์เย็น มีสรรพคุณช่วยลดการอักเสบ... ส่วนน้ำชาชาวยังใช้เป็นยาถอนพิษสำแดง แก้พิษร้อน ใช้เป็นกระสายยา... ทำให้ตำรับยามีประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้น” (บางกอก โลฟนิวส์, ม.ป.ป.)

เมื่ออาการเจ็บป่วยจากผลอักเสบของนางแสงหุงไม่สามารถใช้สมุนไพรพื้นบ้านที่เป็นยากลางบ้านรักษาให้หายได้ คำหอมผู้เป็นลูกจึงต้องขอให้หมอรักษาแม่ของตน หมอยาจำเป็นต้องใช้สมุนไพรที่มีคุณสมบัติพิเศษในการรักษาโรคซึ่งไม่สามารถปลูกหรือหาได้จากในหมู่บ้าน แต่เป็นสมุนไพรที่ขึ้นอยู่เฉพาะในป่าดงดิบ นั่นคือ “ว่านไฟ” ที่มีอยู่ในเทือกดอยภูค่าเท่านั้น เห็นได้จากข้อความดังต่อไปนี้ “ข้ายังขาดตัวยาสำคัญอย่างหนึ่ง ... คือว่านไฟ มีอยู่ในเทือกดอยภูค่า หากขาดยาสำคัญตัวนี้ ต่อให้ครูข้า ครูของครูข้า ก็รักษาสุ่มไม่หาย” (มาลา คำจันทร์, 2552: 92)

“ว่านไฟ” ที่พ่อหมอต้องการก็คือโพลีเลื่อง มีสรรพคุณหลายประการ และหนึ่งในสรรพคุณทางยาคือ “ใช้สำหรับรักษาโรคผิวหนังแก้ผื่น ดูดหนอง สมานแผล ลดอาการอักเสบบวมและลดอาการปวด” (ดีสไทย, ม.ป.ป.) คำหอมจึงต้องเดินทางเข้าไปในป่าดอยภูค่าเพื่อไปเก็บว่านไฟ สมุนไพรที่เป็นตัวยาสำคัญนั้น นอกจากนั้นการที่ มาลา คำจันทร์ กำหนดให้แหล่งที่อยู่ของว่านไฟ ซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีคุณสมบัติพิเศษขึ้นอยู่เฉพาะที่ดอยภูค่าเท่านั้น อีกทั้งชื่อดอยที่แปลว่าภูเขาทองคำก็สื่อความหมายว่าดอยแห่งนี้เป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่ามหาศาล เปรียบประดุจทองคำอันล้ำค่าสำหรับคนในหมู่บ้านซึ่งก็หมายถึงมนุษย์นั่นเอง

ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติว่าธรรมชาติเอื้อประโยชน์มหาศาลให้แก่มนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องพาอาศัยธรรมชาติ ธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและความอยู่รอดของมนุษย์ สอดคล้องกับแนวคิดของธัญญา สังขพันธานนท์ (2556: 107) ที่กล่าวว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดและต่างก็พึ่งพาอาศัยกัน

1.2 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติ

นิทานเรื่องงูทองทองสะท้อนความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติ กล่าวคือ แม้มนุษย์จะพึ่งพาและได้ประโยชน์จากธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็ไม่รู้จักพอ กลับมีความต้องการเพิ่มมากขึ้น และมักคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนก่อนเสมอ ดังปรากฏในตอนคำหอมไปร้องให้ออนวอนขอเงินเพิ่มจากงูทองทอง เนื่องจากถูกคำห่มโกงด้วยการอ้างว่าเงินที่ยืมไปไม่ใช่แค่หนึ่งตำลึงแต่เป็นสิบตำลึง ดังตัวบทว่า

คำหอมขบริมฝีปากแน่น ก้มหน้าหลั่งน้ำตา...เธอเดินทางเข้าดอยภูค่าอีกครั้ง
ก้มหน้าไหว้สาเอาน้ำผากแตะพื้นแล้วพูดว่า

“งูเอ๋ย ข้าเดือดร้อนอีกแล้ว ข้ามาขอพึ่งสุ”

“สุเดือดร้อนเรื่องอะไรอีก สาวน้อย”...

“ข้ายืมเงินสาวคำห่มหนึ่งตำลึง กำหนดใช้คืนสามปี บัดนี้สามปีครบแล้ว ข้าหาเงินหนึ่งตำลึงได้แล้ว แต่สาวคำห่มหาว่าข้ายืมสิบตำลึง”

งูสีเทาเลื้อยแกรกรากจากไป พักใหญ่ก็คาบเสี้ยนน้อยผืนหนึ่งกลับมาวางต่อหน้าเธอ

“เสี้ยนนี้เป็นของเด็กสามขวบ สุเอาไปให้พญาเจ้าเมือง สุจะได้เงินหนึ่งร้อยตำลึง”

(มาลา คำจันทร์, 2552: 104)

ขณะนั้นงูหงอนทองอยู่ในสภาพที่อ่อนล้า เนื่องจากงูหงอนทองได้รับบาดเจ็บตั้งแต่เมื่อครั้งที่ต่อสู้กับ ผีขนดำเพื่อปกป้องนางคำหอม ในครั้งนั้นแม้ว่านางจะพยายามนำผ้ามาพันแผลที่คองไว้แต่ร่างกายงูหงอนทองก็อ่อนแอลงเรื่อย ๆ ดังความว่า “งูสีเทาเลื้อยออกมา ทำทางกะปลกกะเปลี่ยอ่อนล้าเหมือนงูใกล้ตาย ชายผ้าที่เธอฉีกพันแผลให้ยังอยู่ที่คอง” (มาลา คำจันทร์, 2552: 104) การที่ตัวบทกล่าวถึงลำตัวของงูที่เปลี่ยนจากสีทองกลายเป็นสีเทา อีกทั้งสภาพ “อ่อนล้า กะปลกกะเปลี่ย เหมือนงูใกล้ตาย” ของงูหงอนทอง สื่อให้เห็นว่า ธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ดังสีทองบนลำตัวของงูเปลี่ยนเป็นสีเทา และลักษณะอาการของงูหงอนทองที่มีสภาพอ่อนล้ากะปลกกะเปลี่ยใกล้ตาย จึงสื่อว่าธรรมชาติกำลังอยู่ในระยะที่ทรุดโทรมอย่างหนัก ต้องการพักเพื่อฟื้นฟูตัวเอง

นอกจากนี้การที่ตัวบทได้กล่าวถึง “ผ้า” ที่คำหอมใช้ “พันแผลผูกคองงูหงอนทอง” สื่อให้เห็นถึงการที่มนุษย์ถือว่าตนเป็นเจ้าของหรือเจ้าชีวิตที่อยู่เหนือธรรมชาติ ด้วยถือว่าตนเองเป็นผู้ช่วยชีวิตธรรมชาติ ดังความว่า “ชายผ้าที่เธอฉีก พันแผลให้ยังอยู่ที่คอง” (มาลา คำจันทร์, 2552: 104) ทำให้มนุษย์ (คำหอม) คิดว่าตนเองมีสิทธิ์เรียกร้องจากธรรมชาติเพื่อสนองประโยชน์ของตนเอง

นิทานเรื่องงูหงอนทองยังสะท้อนว่ามนุษย์เต็มไปด้วยความโลภ ไม่คำนึงถึงธรรมชาติ แม้ธรรมชาติจะพยายามขอร้องให้มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันผ่านสัญลักษณ์ “การขอแต่งงาน” แต่มนุษย์ก็ปฏิเสธ จากตัวบทตอนที่คำหุ้มนำคำหอมได้เงินมาจากงูหงอนทอง จึงได้เกณฑ์ข้าทาสบริวารบุกไปหางูหงอนทองที่อาศัยอยู่ในป่าดอยภูค่าเพื่อขอเงินทองบ้าง แต่เมื่องูหงอนทองขอคำหุ้มแต่งงานนางกลับปฏิเสธ โดยนัยนี้ การแต่งงานเป็นสัญลักษณ์การอยู่ร่วมกัน ช่วยกันดูแลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้รับความทุกข์เดือดร้อน อีกฝ่ายก็ได้รับผลกระทบด้วย ดังนั้นหากธรรมชาติได้รับความเดือดร้อน สุดท้ายมนุษย์ย่อมได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ การแต่งงานยังสื่อถึงการเพิ่มผลิตผลทางธรรมชาติด้วย การปฏิเสธการแต่งงานของคำหุ้ม (ในตอนแรกคำหุ้มก็ปฏิเสธการร้องขอแต่งงานของงูหงอนทองเช่นเดียวกัน) สะท้อนว่า มนุษย์ขาดสำนึกว่าตนกับธรรมชาติต้องอยู่ร่วมกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโลก แต่มนุษย์กลับมีความอหังการคิดว่าตนมีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเรียกร้องและเอาเปรียบธรรมชาติ ซึ่งผู้แต่งได้สื่อผ่านคำร้องขอของคำหุ้มที่ต้องการเงินทองกองเท่าภูเขา แต่ธรรมชาติได้ต่อรองกับมนุษย์ขอให้อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน ผ่านสัญลักษณ์การขอแต่งงานของงูหงอนทอง ดังความว่า

“งูเอ๋ย ข้าอยากได้ทองกองเท่าเทือกดอย สูงเอาเงินเอาทองมาให้ข้า”

งูสีเทาปรากฏตัวออกมา ขนดสันระริก ถามขึ้นว่า

“ข้าจะเอาเงินเอาทองให้สุ สูงจะแต่งงานกับข้าไหมสาวน้อย”

“ไม่ ข้าไม่แต่งงานกับสุ”

ฉับพลันงูสีทองกลายเป็นงูสีดำ

(มาลา คำจันทร์, 2552: 105)

ตัวบทใช้ “ลำตัวสีทอง” ของงู ซึ่งสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ในขณะเดียวกัน เมื่อธรรมชาติร้องขอให้มนุษย์อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยผ่านสัญลักษณ์การขอแต่งงาน แต่มนุษย์กลับปฏิเสธ งูหงอนทองที่แต่เดิมมีสีทองก็เปลี่ยนสี “กลายเป็นงูสีดำ” ซึ่งสีดำมักใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความทุกข์ความเศร้า ซึ่งสื่อถึงความแร้นแค้นเพราะธรรมชาติถูกมนุษย์ทำลาย

2. ภาพแทนของธรรมชาติ

จากการศึกษานิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** ผลการศึกษาพบว่าภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในเรื่องมีทั้งหมด 3 ภาพ ได้แก่ ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อ และภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ตกเดือนสั่งสอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้

นิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** แสดงให้เห็นภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ทางตรง เช่น การที่มนุษย์นำสมุนไพรรักษาอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ส่วนภาพแทนธรรมชาติของในฐานะผู้ให้ทางอ้อม เห็นจากตัวบทที่คำหอมถูกคำห่มโกงเงิน งูหงอนทองก็ให้ความช่วยเหลือโดยคาบเอาเสื้อเด็กมาและให้คำหอมนำไปให้เจ้าเมือง เมื่อเจ้าเมืองเห็นเสื้อตัวนั้นก็รู้ว่าเป็นของลูกชายที่หายตัวไป การได้เสื้อของลูกชายกลับมาเปรียบเหมือนกับการได้เบาะแสข่าวคราวของลูกชาย ทำให้เกิดความหวังว่าอาจจะได้ลูกชายกลับคืนมา จึงให้เงินทองและสร้างเรือนไม้หลังใหญ่ให้คำหอมเป็นการตอบแทน ดังตัวบทต่อไปนี้

งูสีเทาเลื้อยแกรกรากจากไป พักใหญ่ก็คาบเสื้อน้อยผืนหนึ่งกลับมาวางต่อหน้าเธอ

“เสื้อนี้เป็นเสื้อของเด็กสามขวบ สูเอาไปให้พญาเจ้าเมือง สู่จะได้เงินหนึ่งร้อยตำลึง...

คำหอมกลับมาถึงบ้าน พอวันที่สาม เสียงอีกทีกโกลาหลกึกดังขึ้นที่หน้าบ้าน

ผู้คนมากมายแห่หีบเงินมา พวกเขาตรงเข้ารื้อกระท่อมของเธอ แล้วสร้างบ้านใหม่ให้เป็นเรือนไม้ใหญ่โต

(มาลา คำจันทร์, 2552: 105)

จากตัวบทจะเห็นได้ว่าภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ มีการสื่อผ่านงูหงอนทองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ตามที่มนุษย์ต้องการ

2.2 ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อ

นิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** สะท้อนภาพแทนของอำนาจเหนือธรรมชาติ (supernatural) ในฐานะความเชื่อ กล่าวคือ มีความเชื่อว่าธรรมชาติมีสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีพลังมีอำนาจสิ่งสถิตอยู่ ดังตัวบทตอนที่คำหอมออกเดินทางเข้าป่าเพียงลำพังโดยมีจุดหมายคือดอยภูค่า เพื่อตามหาว่านไฟซึ่งเป็นสมุนไพรรักษาโรคที่นำไปทำยารักษานางแสงหุ้งผู้เป็นแม่ ระหว่างทางคำหอมเกิดความกลัวสัตว์ป่าและผีชนดำ แต่ก็จำต้องเดินทางต่อไปเพื่อเก็บสมุนไพรวานไฟ มารักษาแม่ให้ได้ คำหอมจึงอธิษฐานจิตต่อเทวดาและเจ้าป่าเจ้าเขาขอให้คุ้มครองตนให้รอดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงในป่า ดังตัวบทต่อไปนี้

เทือกเขาตอยภูค่าไผ่ลอยดพันแนวไม้อยู่ลิบ ๆ ใจนั้นก็กลัว แต่ใจก็สั่งตนเต้าด้วยความรักแม่ส่งสารแม่พรำบ่นในใจไปตลอดทางว่าเทวบุตร เทวดา เจ้าป่า เจ้าเขา ผีพ่อผีปู่ย่าบรรพบุรุษ จงมาปกป้องคุ้มครอง ขอด่วนร้ายอันตรายพาดูบาทอันตรายอย่าเพิ่งกรายใกล้ ขอด่วนปลอดภัยจากแรดช้างเสือหมีและงูเงือกเสือกดินขอผีชนดำอย่ามองเห็นกูแต่เทอญ

(มาลา คำจันทร์, 2552: 93)

จากตัวบทจะเห็นว่าพฤติกรรมของคำหอมแสดงให้เห็นภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีสิ่งเหนือธรรมชาติสิงสถิตอยู่ เช่น ตามป่าเขาจะมีเทวดา ผีसावियญาณ หรือสัตว์พิเศษสถิตอยู่มนุษย์จึงมีความเกรงกลัวและให้การเคารพต่อธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในธรรมชาติเหล่านี้ เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ก่อนที่จะพัฒนาเป็นศาสนา สอดคล้องกับคำกล่าวของ สุภาพร คงศิริรัตน์ (2565: 31) ที่กล่าวถึงวิวัฒนาการการนับถือศาสนาของมนุษย์ว่า เริ่มจาก “ศาสนาดั้งเดิม (Primitive Religion) ที่เป็นการนับถือ วิญญาณ ผี โดยมนุษย์เชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริง... อีกทั้งเชื่อว่าสัตว์และสรรพสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติ รวมทั้งปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ก็ล้วนมี วิญญาณมีพลังอำนาจสามารถบันดาลทั้งสิ่งที่ดีและร้ายให้กับมนุษย์ได้” ซึ่งความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีสิ่งที่มีพลังอำนาจสิงสถิตอยู่นี้ปรากฏคู่กับสังคมไทยมาช้านาน สะท้อนจากการปรากฏความเชื่อเหล่านี้ในนิทานหรือวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งยังสอดคล้องกับคำกล่าวของ เสฐียรโกเศศ (2521: 155) ที่กล่าวว่า “การที่ในนิทานพื้นบ้านมักมีเรื่องของผีसावเทวดาเข้าไปเกี่ยวข้องกับเขื่อนนั้น อาจจะสันนิษฐานได้ว่าคนไทยสมัยก่อน เมื่อยังไม่ได้นับถือศาสนา คงมีความเชื่อเรื่องผีसावเทวดากันมาก่อน”

2.3 ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ตกเตือนสั่งสอน

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ตกเตือนสั่งสอน ด้วยการสอนว่าหากมนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติ ธรรมชาติก็จะส่งสัญญาณเตือนให้มนุษย์รู้ตัวไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง รูปแบบการเตือนของธรรมชาติที่ปรากฏในเรื่องได้สื่อผ่านสัญลักษณ์ “พญานาค” ดังตัวบทตอนที่กล่าวถึงเรื่องเล่าของคนในหมู่บ้านภูคำ ว่า ลูกชายของ เจ้าเมืองที่หายตัวไปเพราะพญานาคทำผิดต่อพญานาคในหนองแสหลวง ความว่า

บ้านภูคำขึ้นอยู่กับแคว้นเชียงแสหลวง เจ้าเมืองเชียงแสหลวงมีลูกชายคนหนึ่ง ต่อมาสาบสูญไปในวันที่ลมพัดตลบ ทั้งฟ้าและดินมืดมิดราวกลางคืน ลมหลวงพัดหมุนเป็นเกลียวราวพญานาคม้วนตัว กล่าวกันว่าเจ้าเมืองเชียงแสทำผิดต่อพญานาคในหนองแสหลวง พญานาคโกรธจึงบันดาลให้เกิดลมหลวงหอบเอาลูกชายน้อยสาบสูญไป (มาลา คำจันทร์, 2552: 87)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตัวบทไม่ได้ระบุรายละเอียดว่าเจ้าเมืองทำผิดต่อพญานาคอย่างไร แต่ความผิดนั้นน่าจะรุนแรงมากพอ จึงทำให้พญานาคโกรธจนบันดาลให้เกิดลมที่พัดแรงมากจนสามารถหอบเอาตัวลูกชายผู้เป็นที่รักของเจ้าเมืองไปเพื่อเป็นการตกเตือนสั่งสอนลงโทษเจ้าเมือง แต่ยังไม่ได้ลงโทษอย่างหนักจนถึงขั้นที่ทำให้ทุกคนในเมืองต้องประสบผลเหมือนดังตำนานพญานาคล่มเมืองต่าง ๆ จนเมืองสูญหาย

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**ยังสะท้อนว่า การที่มนุษย์มักคิดว่าตัวเองมีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเหิมเกริมเรียกร้องสิ่งที่ตนเองต้องการจนเกินความจำเป็น ดังตัวบทตอนที่ คำหอมซึ่งเป็นคนที่มีฐานะดีอยู่แล้วแต่โลกอยากได้ทรัพย์สมบัติจากงูหงอนทอง จึงพา “เหล่าข้าทาสบริวาร” ซึ่งสื่อถึงการที่มนุษย์คิดว่าตนเองมีอำนาจเหนือธรรมชาติจึงมั่นใจจนกล้าเข้าไปหวังจะไปขอเงินทองจากงูหงอนทอง เมื่องูหงอนทอง (ธรรมชาติ) เรียกร้องให้นางคำหอม “แต่งงานด้วย” ซึ่งสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแต่นางกลับปฏิเสธ และเมื่อผีชนดำปรากฏตัวขึ้นงูหงอนทองได้เตือนให้คำหอมรีบหนี

ออกจากป่าไป แต่นางมัวแต่ตกใจอะจะจะทำให้ถูกผีชนดำจับตัวไปในที่สุด ตัวบทได้สะท้อนว่าเมื่อมนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติมากขึ้น ตอนแรกธรรมชาติก็จะเริ่มตกเตือนโดยสื่อผ่านการเตือนของงูหงอนทอง

ที่ร้องบอกให้นางหนีไป แต่มนุษย์ก็ยังอหังการคิดว่าตนเองมีอำนาจยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ ในที่สุดผีชนดำซึ่งสื่อถึงพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติได้ลงโทษมนุษย์ ทำให้มนุษย์ตระหนกตกใจเพราะไม่คิดว่าธรรมชาติจะมีพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะคาดได้ โดยสื่อผ่านอาการเงอะงะของคำห่มเมื่อเจอผีชนดำจนถูกจับตัวไปซึ่งสื่อถึงการที่มนุษย์ถูกระดมชาติลงโทษ ดังตัวบทต่อไปนี้

ฉับพลันงูสีทองกลายเป็นงูสีดำ พร้อมกันนั้น ผีชนดำก็กระโจนออกมาจากป่า งูสีดำบอกให้คำห่มรีบหนี แต่คำห่มมัวตกใจเงอะงะ ผีชนดำจึงคว้าตัวเธอไปต่อหน้าต่อตา ขำทาสทั้งหลาย มือหนึ่งมันอุ้มคำห่ม อีกมือก็แหวกพุ่มแหวกพงตรงเข้าป่าลึก พวกขำทาสได้แต่ตกใจ เสี่ยงกริรตร้องขอความช่วยเหลือของคำห่มดังอยู่แว่ว ๆ...

(มาลา คำจันทร์, 2552: 105-106)

3. คุณค่าของนิทานเรื่องงูหงอนทอง

นิทานเรื่องงูหงอนทอง มีคุณค่าในแง่ของการสะท้อนภาพต่าง ๆ ในด้านความกตัญญู ด้านความเชื่อ และด้านภาพสังคมของคนในชนบท รายละเอียดสังเขปดังนี้

3.1 ด้านความกตัญญู

ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณเป็นสิ่งสำคัญและเป็นคุณสมบัติที่มนุษย์ต้องมี โดยสื่อผ่านตัวละครคำห่มที่มีความกตัญญูต่อบุพการีผู้มีพระคุณ กล่าวคือ เมื่อนางแสงหุงผู้เป็นแม่เจ็บป่วย แต่ไม่มีเงินค่ารักษา คำห่มจึงไปขอยืมเงินจากคำห่ม แม้จะมีเงื่อนไขว่าหากหาเงินมาคืนไม่ได้ภายในสามปี คำห่มจะต้องตกเป็นทาสของคำห่ม แต่นางก็ยอมโดยไม่มีข้อแม้ อีกทั้งยังยอมเดินทางบุกป่าฝ่าดงเข้าไปในป่าดอยภูคำเพื่อหาว่านไฟมาให้หมอรักษาแม่ แม้ในป่าจะเต็มไปด้วยอันตรายจากสัตว์ป่าและผีชนดำแต่นางก็ยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อตอบแทนพระคุณแม่ คำห่มจึงเป็นตัวแทนของมนุษย์ที่มีความกตัญญูต่อแม่ผู้มีพระคุณ

ตัวละครอีกตัวหนึ่งคือ คำห่ม สะท้อนให้เห็นคุณค่าด้านความกตัญญูด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในตอนแรกคำห่มจะไม่ให้คำห่มยืมเงินเพราะเป็นเงินจำนวนมาก แต่ก็เห็นแก่บุญคุณที่นางแสงหุงเคยเลี้ยงตนมา จึงให้คำห่มยืมเงินในที่สุด สะท้อนว่าผู้แต่งต้องการสื่อว่า ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนควรมี โดยชี้ให้เห็นว่าคนที่มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เช่นนางคำห่มที่กตัญญูต่อแม่ซึ่งเป็นบุพการี และกตัญญูต่องูหงอนทอง ย่อมประสบแต่ความดีและมีความสุข ส่วนคนที่ไม่กตัญญูต่อผู้มีพระคุณย่อมประสบกับความวิบัติ ตัวอย่างเช่นนางคำห่มที่ขาดความกตัญญูรู้คุณผู้มีพระคุณ แม้ตอนแรกดูเหมือนจะรู้จักบุญคุณของนางแสงหุงที่เลี้ยงตนมา แต่แทนที่คำห่มจะให้เงินช่วยในการรักษากลับโลกให้กู้ยืมแทนและยังโกงอีกด้วย เพราะนางต้องการมีอำนาจเหนือคำห่มด้วยการให้คำห่มยอมเป็นทาสรับใช้หากไม่สามารถหาเงินมาคืนได้ ดังข้อความต่อไปนี้

“สูไม่เ็นดูข้าก็เ็นดูแม่เถิด สาวคำหม รักชามาก็หมอกก็ไม่หาย หมดเปลืองเงิน
ทองก็มากมายน ข้าไหว้สูเอาเงินยืมให้ข้าเถะ ข้าจะไปหาพ่อหมอหัวล้าน”

“สูจะเอาเท่าไร”

“ด้าลึงหนึ่ง”

“เงินตั้งด้าลึง” คำหมลั้งเล “ซื้อควายก็ได้ทั้งตัว ซื้อวัวก็ได้ทั้งคู่ แต่เอาเถะเห็น
แก่แม่สูเคยป้อนข้าวป้อนน้ำเมื่อข้ายัง ข้าไหว้สู พันสามปีสูใช้เงินคืนไม่ได้ สูต้องตกเบ้ข้า
ทาสข้า”

(มาลา คำจันทร์, 2552: 89)

พฤติกรรมของคำหมเชื่อว่าผู้แต่งต้องการให้มนุษย์เห็นโทษของคนอกตัญญูและโลกโมโหสนั่น
จะต้องพบภัยพิบัติ

3.2 ด้านความเชื่อ

นิทานเรื่อง**งูหงอนทอง**สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องผีของคนไทยว่า มีทั้งผีดีและผีร้าย ความเชื่อ
เรื่องผีดีคือผีที่คอยให้ความช่วยเหลือมนุษย์ ซึ่งมีทั้งผีที่มนุษย์นำมาเลี้ยงไว้เพื่อประโยชน์ของตน รวมทั้ง
ผีบรรพบุรุษซึ่งมนุษย์เชื่อว่าคอยดูแลปกป้องลูกหลานของตน เห็นได้จากตอนพ่อหมอผู้รักษานางแสงหุงได้
เลี้ยงผีโหงพรายไว้คอยรับใช้ช่วยเหลือ ดังตัวบทต่อไปนี้

พ่อหมอเป็นชายหัวล้านกระบาลเหม่ง อายุราวห้าสิบ อ้วนพุงพลั้ย ตาหยิบหยี
อารมณ์ดี ชอบพูดคุยอยู่คนเดียว ใครถามแกก็ตอบว่าคุยกับผีโหงพรายที่เลี้ยงไว้ใช้

(มาลา คำจันทร์, 2552: 89)

ผีดีอีกประเภทหนึ่งที่ปรากฏในนิทานเรื่อง**งูหงอนทอง** ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ดังปรากฏในตัวบทตอนที่
นางคำหอมจะเข้าป่าดอยภูคาเพื่อไปหาว่านไผมารักษาแม่ นางได้ระลึกถึงผีบรรพบุรุษและหวังว่าจะช่วยปก
ปักษ์รักษาตนให้รอดพ้นจากภัยอันตราย และคุ้มครองให้รอดพ้นจากผีร้ายในป่าดอยภูคา ดังตัวบทความว่า

“ข้าจะไปเอง” คำหอมตัดสินใจ “ผีพ่อ ผีปู่ผีย่าคงเ็นดูข้า ปกปักษ์รักษาข้าได้
ผีชนด้าคงไม่ลัก ตัวข้าไป”

(มาลา คำจันทร์, 2552: 92)

ความเชื่อเกี่ยวกับผีที่มีทั้งผีดีที่ให้คุณและผีร้ายที่ให้โทษกับมนุษย์นี้ เสฐียรโกเศศ (2515: 307) ได้
อธิบายถึงผีตามความเชื่อในสังคมไทยว่า ผีอาจแบ่งได้เป็นสองประเภทหลัก ๆ คือ ผีดี เป็นผีที่ให้คุณแก่มนุษย์
เช่น เทวดา ผีเรือน ผีปู่ย่าตายาย เป็นต้น และผีร้าย เป็นผีที่ให้โทษแก่มนุษย์ เช่น ผีกองกอย ผีปอบ ผีขมด
เป็นต้น และการที่คำหอมขอให้ผีบรรพบุรุษช่วยคุ้มครองนาง ด้วยเชื่อมั่นและศรัทธาในผีบรรพบุรุษของนาง
ความเชื่อลักษณะนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ สุภาพร คงศิริรัตน์ (2565: 33) ที่กล่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่อง
ผีบรรพบุรุษว่า การที่มนุษย์นับถือผีบรรพบุรุษเพราะเชื่อว่า “บรรพบุรุษที่ตายไปแล้วจะยังคงเป็นห่วง
ลูกหลานจึงคอยช่วยเหลือ คุ้มครองป้องกันลูกหลาน ความเชื่อนี้จะมาจากฐานความคิดว่าบุคคลใน

ครอบครัวเดียวกันย่อมมีความรัก ความห่วงใยและความปรารถนาดีต่อกัน จึงเป็นที่มาของการนับถือ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วในสถานภาพต่าง ๆ”

3.3 ด้านภาพสังคมของคนในชนบท

นิทานเรื่องงูทองส่อง สื่อให้เห็นถึงสภาพสังคมของคนชนบทในภาคเหนือว่ามีความเหลื่อมล้ำอย่างมาก ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากฐานะทางเศรษฐกิจ โดยในสังคมชนบทมีประชาชนที่มีฐานะยากจน เมื่อมีเงินไม่พอใช้จ่ายสิ่งจำเป็นก็ต้องกู้ยืมเงินจากผู้ที่มีฐานะร่ำรวย เห็นได้จากตอนที่คำหอมซึ่งมีฐานะยากจนไปยืมเงินค่ารักษาแม่จากคำห่ม คำห่มนั้นร่ำรวยมากเนื่องจากพ่อของนางเป็นคหบดีมีทรัพย์สินและข้าทาสบริวารมากมาย การที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ก็ทำให้มีฐานะทางสังคมสูงเป็นคนมีอำนาจเหนือคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำต่อยกว่า ดังตัวบทความว่า

“ส่วนคำห่มนั้นมั่งคั่งร่ำรวย พ่อเป็นคหบดีมีไร่นาวัวควายมากมาย มีข้าทาสบริวารผู้อาศัยบุญอยู่มากมาย เป็นคนมั่งมีเสียงดังฟังชัด จนแม้แต่บ้านก็เกรงใจ”

(มาลา คำจันทร์, 2552: 88)

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของคนชนบทในภาคเหนือส่งผลให้ผู้ที่มีสถานภาพและฐานะทางเศรษฐกิจต่ำเสียเปรียบคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า เห็นได้จากตอนที่คำหอมไปยืมเงินค่าห่มจำนวนหนึ่งตำลึง ซึ่งในสมัยก่อนยังไม่มีระบบการค้ำประกันหรือกฎหมายที่ชัดเจน คำหอมจึงถูกหักดอกเบี้ยยืมล่วงหน้า อีกทั้งดอกเบี้ยยังสูงมากทำให้คำหอมได้เงินไปเพียงครึ่งตำลึง คำหอมก็ต้องจำยอมเสียเปรียบคำห่มโดยที่ไม่มีสิทธิ์มีเสียงในการเรียกร้องความเป็นธรรม ดังตัวบทต่อไปนี้

คำห่มให้สาวใช้ประจำตัวเข้าไปหยิบไถ่เงินจากในห้องมาให้ หยิบเงินหลอมเป็นแท่งเรียวน้ำหนักหนึ่งบาทออกมาเป็นสองแท่ง สองบาทมีค่าเท่ากับครึ่งตำลึง สมัยนั้นการหยิบยืมเงินโดยไม่มีทรัพย์สินค้ำประกันต้องหักดอกเบี้ยล่วงหน้าคิดกันเป็นปี หนึ่งปีดอกเบี้ยเศษหนึ่งส่วนสี่ สองปีดอกเบี้ยเศษหนึ่งส่วนสาม สามปีดอกเบี้ยครึ่งหนึ่งคำหอมยืมเงินคำห่มหนึ่งตำลึงถูกหักดอกเบี้ยล่วงหน้าครึ่งหนึ่ง จึงได้เงินไปจริง ๆ เพียงครึ่งตำลึงเท่านั้น

(มาลา คำจันทร์, 2552: 89)

นอกจากนี้ การไม่มีกฎหมายหรือข้อกำหนดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินในสมัยก่อน ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้สามารถโกงและอ้างว่าลูกหนี้ยืมเงินไปเท่าใดก็ได้ ซึ่งลูกหนี้ก็ต้องจำยอม เห็นได้จากตอนที่คำหอมยืมเงินคำห่มไปหนึ่งตำลึงแต่ถูกโกงว่ายืมไปสิบตำลึง แม้คำหอมจะพยายามโต้แย้งแต่ก็ไม่เป็นผลและต้องจำใจยอมเสียเปรียบ แม้แต่พญา จำบ้านก็ยังไม่สามารถให้ความเป็นธรรมแก่คำหอมได้เพราะคำหอมมีสถานภาพและฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่าคำห่มมาก ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำได้อย่างชัดเจน ดังตัวบทความว่า

“อะไรกันสาวคำหอม” คำหอมเอะอะ “สูยืมเงินข้าสิบตำลึง สูชีโกง ข้าจะไปฟ้อง
พญาจำบ้าน”

“ข้ายืมสุตำลึงเดียว ไม่ใช่สิบตำลึง”

“สิบตำลึง มีอย่างไหน ยืมสิบตำลึงใช้คืนตำลึงเดียว ไปหาพญาจำบ้านกับข้า
เดี๋ยวนี้”

คำหอมขบริมฝีปาก ก้มหน้าหลั่งน้ำตาไปกับแผ่นดินด้วยความคับแค้น

(มาลา คำจันทร์, 2552 : 103-104)

สรุปผล

จากการศึกษานิทานเรื่อง **งูหงอนทอง**: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตาม **แนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ** ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ และความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติ ส่วนภาพแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในนิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** มี 3 ภาพ ได้แก่ ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้ให้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภาพแทนของธรรมชาติในฐานะความเชื่อที่สะท้อนความเชื่อที่เป็นศาสนาดั้งเดิม (Primitive Religion) และภาพแทนของธรรมชาติในฐานะผู้สั่งสอนที่ตักเตือนสั่งสอนมนุษย์ว่าหากมนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติหรือหวังแต่ผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติ ในที่สุดมนุษย์ก็จะได้รับบทเรียนจากธรรมชาติ นอกจากนี้ นิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** ยังสะท้อนคุณค่าในแง่ของการสะท้อนภาพต่าง ๆ คือ ด้านความกตัญญู ว่ามนุษย์ควรมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณทั้งที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน และอาจหมายรวมถึงธรรมชาติด้วย ส่วนผู้ใดที่ไร้คุณธรรมคือ ทั้งอกตัญญูและโลกโมโหสันมักจะมีภัยพิบัติ ส่วนด้านความเชื่อ สะท้อนความเชื่อเรื่องผีของคนไทย ทั้งผีร้ายที่โหดร้ายและผีดีอย่างเช่นผีบรรพบุรุษที่คอยปกป้องลูกหลาน ทั้งยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชาวบ้านที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันตามความเหลื่อมล้ำต่ำสูง บ้างร่ำรวย บ้างยากจน คนที่ร่ำรวยก็มักเอารัด เอาเปรียบผู้ที่มีฐานะด้อยกว่า เมื่อมีโอกาสก็ขูดรีดดอกเบี้ย คดโกงโดยแอบเพิ่มจำนวนเงินที่กู้ยืม

อภิปรายผล (Research Discussion)

จากผลการศึกษานิทานเรื่อง **งูหงอนทอง**: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตาม **แนวทางการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ** ทั้ง 3 ประเด็น ประเด็นแรก ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ในลักษณะของการพึ่งพาธรรมชาติและทำลายธรรมชาติ สะท้อนว่า วิถีชีวิตมนุษย์มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ มนุษย์พึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิตแต่มนุษย์ก็ยังเบียดเบียนธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ได้ประโยชน์จากธรรมชาติ กลับไม่เคยรู้สำนึกถึงบุญคุณของธรรมชาติ มนุษย์ยังเต็มไปด้วยความโลภและคำนึงถึงแต่ตนเอง ไม่คำนึงว่าธรรมชาตินั้นเสื่อมโทรมลงและต้องการพักฟื้น ทำให้ธรรมชาติให้บทลงโทษแก่มนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ สุภาพร คงศิริรัตน์ (2564) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ พบว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติใน 4 ระดับ ระดับที่ 1 ความสัมพันธ์ที่มนุษย์ถูกควบคุมโดยธรรมชาติ นิทานเรื่อง **งูหงอนทอง** สะท้อนผ่านการที่พญานาคในหนองแสหลวงบันดาลให้เกิดลมหอบเอาตัวลูกชายของเจ้าเมืองไปและสาปลูกชายเจ้าเมืองให้กลายเป็นงูหงอนทอง เพราะเจ้าเมืองได้ทำผิดต่อพญานาคไว้ ซึ่งพญานาคเป็นสัญลักษณ์แทนธรรมชาติ และจากตอนที่คำหอมเดินทางเข้าป่าและอธิษฐานขอให้เจ้าป่าเจ้าเขาคุ้มครองตน สะท้อนให้

เห็นว่ามนุษย์ก็ถูกควบคุมโดยธรรมชาติ ระดับที่ 2 ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์ปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ สะท้อนผ่านการที่คำหอมแต่งงานกับงูหงอนทอง แม้ว่าในช่วงแรกคำหอมจะปฏิเสธ แต่ท้ายที่สุดคำหอมก็ตกลงแต่งงานและมองข้ามความแตกต่างที่ตอนแรกนางมองว่าตนเป็นมนุษย์ไม่สามารถอยู่ร่วมกับงูได้ งูหงอนทองจึงได้พันคำสาปคืนร่างเป็นเจ้าชายรูปงามและครองรักกับคำหอม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์รู้จักปรับตัวเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติได้มนุษย์ก็จะมีแต่ความสุข ระดับที่ 3 ความสัมพันธ์ในระดับที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติ เห็นได้จากตอนคำหอมเกิดความโลภเมื่อรู้ว่าคำหอมมีเงินทองมากมายและมีเรือนหลังใหญ่ได้เพราะงูหงอนทอง นางจึงพาข้าทาสบริวารเข้าป่าเพื่อไปขอเงินจากงูหงอนทองบ้าง สื่อถึงการที่มนุษย์คิดว่าตัวเองมีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเรียกร้องประโยชน์จากธรรมชาติ ซึ่งก็เปรียบเสมือนมนุษย์ที่ทำลายธรรมชาติเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตน และระดับที่ 4 ความสัมพันธ์ลักษณะที่มนุษย์ถูกธรรมชาติทำลาย สะท้อนจากการที่คำหอมถูกผีขนดำอุ้มหายไป เมื่อมนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติมากขึ้น ธรรมชาติจึงต้องให้บทเรียนไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อให้มนุษย์ไม่ทำลายธรรมชาติและสามารถอยู่ร่วมกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ในฐานะส่วนหนึ่งของโลก

ประเด็นที่สอง ได้แก่ ภาพแทนของธรรมชาติ ตัวบทได้สะท้อนให้เห็นภาพแทนของธรรมชาติทั้งในฐานะผู้ให้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ ภาพแทนในฐานะความเชื่อ จะเห็นว่าเมื่อมนุษย์มีการพึ่งพาธรรมชาติมนุษย์จะมองว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ ภาพแทนของธรรมชาติจึงปรากฏในฐานะความเชื่อ และภาพแทนในฐานะผู้สั่งสอน ตัวบทได้สะท้อนภาพการที่ธรรมชาติตกเตือนมนุษย์สื่อผ่านการที่ลูกชายพญาเมืองเชียงแสนหลงถูกลมที่มีความรุนแรงพัดหอบหายไป เนื่องจากพญาเมืองได้ทำผิดต่อพญานาคที่เป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติ โดยภาพแทนของธรรมชาติทั้ง 3 ภาพ ที่สะท้อนผ่านตัวบทนิทานเรื่องงูหงอนทองนั้น มีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ในสังคมไทยปัจจุบัน ที่ผู้คนยังใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในด้านต่าง ๆ เช่น การดำรงชีวิต การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม เป็นต้น มนุษย์เรามีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิต ซึ่งในสังคมไทยอาจยังไม่เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาธรรมชาติเท่าที่ควร มีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติโดยไร้ขีดจำกัด นำไปสู่ผลกระทบที่ตามมาคือภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ นิทานเรื่องงูหงอนทองสะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนในภาคเหนือมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ธรรมชาติจึงอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ วรณะ สอน และ ราชันย์ นิลวรรณภา (2563) ที่ศึกษาภาพแทนธรรมชาติในนิทานพื้นบ้านเขมร ซึ่งได้กล่าวว่า “ภาพแทนธรรมชาตินักปรากฏอยู่ในวิถีชีวิต...ของมนุษย์ทั้งในระดับพื้นฐานและระดับจิตวิญญาณ” อีกทั้งธรรมชาติยังให้ความรื่นรมย์แก่จิตใจของมนุษย์ทั้งในลักษณะทางกายภาพ สภาพภูมิทัศน์ ภูมิประเทศ และความงามของธรรมชาติ

ประเด็นที่สาม ได้แก่ คุณค่าของนิทานเรื่องงูหงอนทอง ที่ปรากฏคุณค่าด้านการสอนคุณธรรมด้านความกตัญญูทั้งต่อผู้มีพระคุณที่เป็นมนุษย์และธรรมชาติ คุณค่าด้านความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่ในสังคมไทย และคุณค่าด้านภาพของสังคมชนบท ที่สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงตามฐานะทางเศรษฐกิจ การเอาวัดเอาเปรียบที่คนจนเป็นฝ่ายถูกกระทำ ความลำหลังในด้านสาธารณสุข ชาวบ้านจึงต้องพึ่งพาอาศัยอำนาจผีสาธิตเวทมนตร์ พิธีกรรม หมอชาวบ้านและสมุนไพรเป็นต้น ซึ่งคุณค่าเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมประเภทนิทานที่มุ่งให้ความบันเทิง ความเพลิดเพลินเป็นจุดประสงค์หลักแล้ว นิทานยังสอดแทรกแง่คิดและปลูกฝังคุณธรรมแก่ผู้อ่านทางอ้อมอีกด้วย สอดคล้องกับคำกล่าวของ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2551: 75-78) ที่กล่าวถึงบทบาทของนิทานว่า ให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ ตลอดจนปลูกฝัง

จริยธรรมและรักษาบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งคุณค่าที่สำคัญของนิทานที่นอกเหนือจากให้ความเพลิดเพลิน

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ควรศึกษานิทานพื้นบ้านภาคอื่นมาศึกษาตามแนวการศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศในประเด็นอื่น ๆ ด้วย เช่น วาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ดิสรไทย. (ม.ป.ป.). ชุมเห็ดเทศ : งานวิจัยและสรรพคุณ 17 ข้อ. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2565, จาก <https://bit.ly/3fSXzjv>
- ดิสรไทย. (ม.ป.ป.). โพล : งานวิจัยและสรรพคุณ 27 ข้อ. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2565, จาก <https://bit.ly/3fNw2Ql>
- ัญญา สังขพันธานนท์. (2556). *วรรณคดีสี่เซียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย*. ปทุมธานี: นาค.
- ัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *วรรณคดีไทยร่วมสมัย*. ปทุมธานี: นาค.
- บางกอกไลฟ์นิวส์. (ม.ป.ป.). 'แพทย์แผนไทย' เนะ ตักบาตร 'วันมาฆบูชา' ด้วย 'ข้าว' มีสรรพคุณทางยา. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2565, จาก <https://bit.ly/3MfJn04>
- ประคอง นิมนานเหมินท์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่งานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์ และเสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2545). *ภูมิปัญญาทางภาษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- พชนุช เครือเจริญ. (2557). "เมียน้อย" ภาพสตรีชายขอบที่สื่อผ่านเพลงลูกทุ่ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.
- มาลา คำจันทร์. (2551). *นิทานมาลา 1 เจริญเวทมนตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- วรรณะ สอน และราชันย์ นิลวรรณภา. (2563). ภาพแทนธรรมชาติในนิทานพื้นบ้านเขมร. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 5(8), 196-210.
- สันติวัฒน์ จันทรีไธ. (2550). *การใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือในการสร้างสรรค์นวนิยายของมาลา คำจันทร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. (2564). นิบาตชาดกเรื่องพระเจ้า 500 ชาติ: การศึกษาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ. *Proceedings งานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติของเครือข่ายความร่วมมือวิชาการวิจัยสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 14, วันที่ 15-16 กรกฎาคม 2564*. หน้า 537-549. <https://bit.ly/3ZD2NkC>
- สุภาพร คงศิริรัตน์. (2565). ศาสนาที่ปรากฏในชาดกเรื่องพระเจ้า 500 ชาติ ฉบับพิสดาร ของปู่ย แสงฉาย. *วิจิตรวรรณสาร*. 6(2), 25-44. <https://shorturl.asia/PJtxw>
- เสฐียรโกเศศ. (2515). *เมืองสวรรค์ ผีสาว เทวดา*. พระนคร: บรรณาการ.
- เสฐียรโกเศศ. (2521). *การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

ฉันทสังเวทพระมหาเสวตฉัตรในรัชกาลที่ 4: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ณัฐพล ใจเอี่ยม

นักวิชาการอิสระ

nattapolc1999@gmail.com

รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2566

แก้ไขบทความ: 26 มีนาคม 2566

ตอบรับบทความ: 3 เมษายน 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฉันทสังเวทพระมหาเสวตฉัตรในรัชกาลที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า ปรากฏลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งสิ้น 7 ประการ ประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระราชสถานะผู้ปกครอง 2) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวันประกอบพระราชพิธีฉัตรมงคล 3) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเทพเจ้า 4) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบรมวงศานุวงศ์ 5) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับข้าราชการ 6) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับประชาชน และ 7) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับประเทศราช ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวได้สะท้อนพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเต็มเปี่ยม กล่าวคือการทำพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ผู้มีอำนาจ) ทรงใช้หรือควบคุมพระราชอำนาจกับกลุ่มบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ (ผู้รับผลของอำนาจ) โดยมี “พระมหาเสวตฉัตรหรือพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นพระมหากษัตริย์อันชอบธรรมเป็นเงื่อนไขทางสังคม ส่งผลให้ผู้รับผลของอำนาจต้องยินยอมประพฤติดนและปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชอำนาจนั้น (แม้ว่าจะยินยอมหรือขัดขืนก็ตาม) ทั้งนี้ ยังปรากฏการใช้ภาพพจน์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย

คำสำคัญ: ฉันทสังเวทพระมหาเสวตฉัตร, รัชกาลที่ 4, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ, พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร, วรรณกรรมพระราชพิธี

Chan Sangwoei Phra Maha Sawettrachat in the Reign of King Rama IV: Power relations of King Mongkut

Nattapol Chaiaiam
Independent scholar
nattapolc1999@gmail.com

Received: February 1, 2023

Revised: March 26, 2023

Accepted: April 3, 2023

Abstract

This Research aims to study the Power relations between King Rama IV in Chan Sangwoei Phra Maha Sawettrachat during his reign. The results shown 7 Power relations, including; 1) The Power relation of King Rama IV as the ruler, 2) The Power relation of King Rama IV and the ceremonial day, 3) The Power relation of King Rama IV and the god, 4) The Power relation of King Rama IV and his royal families, 5) The Power relation of King Rama IV and the government officials, 6) The Power relation of King Rama IV and the people, and 7) The Power relation of King Rama IV and other colonies. These power relations represent his Majesty charisma to the fullest, as if King Mongkut (The power Weidler) using or controlling his power over his people and surroundings (The one who affected by such power), using “Phra Maha Sawettrachat or The Royal Nine-Tiered Umbrella” which represent his righteous as the King who acknowledged by others, resulting in an absolute power to rule and make people act accordingly. (Either submit or refuse to do so). Additionally, the methods of using figure of speech to honor King Rama IV also shown in the royal ceremony literature.

Keywords: Chan Sangwoei Phra Maha Sawettrachat, Reign of King Rama IV, King Mongkut, Power relation, Royal Nine-Tiered Umbrella, Royal ceremony literature

บทนำ (Introduction)

วรรณกรรมถือเป็นศิลปกรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้ความสุนทรีย์ทางอารมณ์แก่ผู้อ่าน ดังที่ ดวงมน จิตรจำนงค์ (2540: 3) กล่าวว่า “วรรณคดีเป็นวัตถุสุนทรีย์ ความเป็นสุนทรีย์นี้ทำให้วรรณคดีมีลักษณะร่วมกับจิตรกรรม ประติมากรรม คีตศิลป์ และสถาปัตยกรรม ซึ่งรวมเรียกว่า วิจิตรศิลป์ และเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันนันทนาการ” การแสดงออกซึ่งอารมณ์ที่หลากหลายเป็นอาทิว่า รัก โลภ โกรธ หลง ทุกข์ หรือสุข สิ่งเหล่านี้เป็นอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ที่ทุกคนต่างมีเป็นธรรมดา แม้กระทั่งได้เสพศิลปกรรมอย่างวรรณกรรมเพราะวรรณกรรมย่อมสะท้อนสังคม กล่าวคือสะท้อนอารมณ์อันหลากหลายของสังคมที่กวีต้องการให้ปรากฏในวรรณกรรม แต่กวีใช้ว่าวรรณกรรมทุกเรื่องจะตอบสนองอารมณ์แก่ผู้อ่านประการเดียวเสมอไป ยังมีวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีบทบาทเป็นเครื่องมือให้แก่ชนชั้นปกครองหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ การประยุกต์วรรณกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงความชอบธรรมเพื่อสำแดงพระราชอำนาจผ่านการประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ อย่างแยกคาง เช่น พระราชพิธีสมโภชพระมหาเศวตฉัตรหรือพระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ สิ่งเหล่านี้ได้รังสรรค์เป็นวรรณกรรมที่เรียกว่า “วรรณกรรมพระราชพิธี” (Royal ceremony literature)

พระราชอำนาจเป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์จะทรงครอบครองอย่างสมบูรณ์ต่อเมื่อพระองค์ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโบราณราชประเพณี สัญลักษณ์สำคัญประการหนึ่งในเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์¹ ที่พระมหाराชครูพิธีพราหมณ์จะน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายในพระราชพิธีคือ “พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร” หรือ “พระมหาเศวตฉัตร”² ดังข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 (ทิพการวงศมหาโกศาธิบดี (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา, 2563: 45) ที่ว่า “แล้วกราบบังคมทูลถวายสิริราชสมบัติ อันพระมหากษัตริย์จะครอบครองสืบต่อไป เจ้าพนักงานกราบบังคมทูลถวาย พระบรมมหาเศวตฉัตรเป็นที่เฉลิมสิริราชสมบัติสำหรับพระบรมกษัตริย์สืบมา...แล้วทรงรับพระแสงอัฐมาวุธ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ราชูปโภค”³ ข้อความข้างต้นพิจารณาได้ว่า พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรหรือพระมหาเศวตฉัตรมีความสำคัญต่อพระมหากษัตริย์อย่างยิ่งเพราะเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณี เมื่อครบรอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในแต่ละปีจะจัดพระราชพิธีสมโภชพระมหาเศวตฉัตรหรือพระราชพิธีฉัตรมงคล ในพระราชพิธีจะมีการขับอ่านฉันทสวैयाพระมหาเศวตฉัตร เพราะเชื่อ

¹ ประกอบด้วย พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร พระมหาพิชัยมงกุฏ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร พัดวาลวิชนีและพระแสงหางจามรี และฉลองพระบาทเชิงงอน ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่ 2 แนวทาง คือมีฉัตรและไม่ฉัตร ถ้ามีฉัตรจะไม่ใช้ธารพระกร ทั้งนี้ในรัชกาลที่ 4 ได้น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายทั้ง 2 สิ่ง ได้แก่ ฉัตรพระคชาธารซึ่งเป็นสัปตปฎลเศวตฉัตรแทนพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรซึ่งกวางกันเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐ และเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ตามลำดับ (ยุพร แสงทักษิณ, 2539: 12-13)

² พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร เรียกโดยย่อว่า “พระมหาเศวตฉัตร” หมายถึง ฉัตรสีขาว 9 ชั้น เป็นฉัตรชั้นสูงสุด มีรูปทรงชะลูดหุ้มด้วยผ้าขาว แต่ละชั้นมีระบายนลิตทองแผ่ลวดซ้อน 3 ชั้น มียอดชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง (ยุพร แสงทักษิณ, 2539: 17)

³ ในรัชกาลที่ 4 พระมหाराชครูพิธีพราหมณ์น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระบรมมหาเศวตฉัตรที่พระที่นั่งภัทรบิฐภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรซึ่งต่างจากรัชกาลปัจจุบันได้น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรขนาดย่อมที่พระที่นั่งอุทุมพรราชอาสน์ภายใต้สัปตปฎลเศวตฉัตรก่อนที่จะทรงพระดำเนินไปประทับพระที่นั่งภัทรบิฐ ดังข้อความในหมายกำหนดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562 (หมายกำหนดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562, 2562: 15) ความว่า “แล้วเจ้าพนักงานจะได้เชิญพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรมามอบให้พระมหाराชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ ประธานพระครูพราหมณ์ น้อมเกล้าฯ ถวาย ทรงรับ...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ โดยริ้วขบวนไปประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร”

ว่าพระมหาเศวตฉัตรมีเทวดาประจำอยู่⁴ และกวีก็อ้างอำนาจของเทวดาประจำพระมหาเศวตฉัตรช่วยอำนาจพระพรแต่พระมหากษัตริย์ในเรื่องต่าง ๆ (บาหยัน อิ่มสำราญ, 2559: 121)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณี “ครั้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน 6 ขึ้น 15 ค่ำ เวลาเช้าเป็นมหามงคลฤกษ์อันอุดม” หรือ “วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2394” (ทิพากรวงศ์มหาโกศอิบตี (ข้าบุนนาค), เจ้าพระยา, 2563: 42) พระองค์ยังมีพระราชอำนาจในระบบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute monarchy) ผนวกกับบันทึกของหม่อมแอนนา (แอนนา เลียวโนเวนส์, 2562: 181) ที่ว่า “เมื่อวันนั้นมาถึง ประชาชนทุกชั้นวรรณะต่างพากันปลื้มปีติล้นพ้นเพราะพระเจ้าแผ่นดินผู้เคยครองสมณเพศมาก่อนนับว่าศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่านักบวชผู้พิชิตชัย พวกเขารู้สึกถึงสายใยผูกพันร่วมกันในแง่ความเชื่อเรื่องโชคลางรวมกับความภูมิใจและความรัก” รวมถึงการที่มีวรรณกรรมพระราชพิธีสมโภชพระมหาเศวตฉัตรอย่าง “ฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตร” ขับอ่านในพระราชพิธีฉัตรมงคลด้วยแล้ว สิ่งเหล่านี้ยังเน้นย้ำความสมบูรณ์แบบแห่งพระราชอำนาจอันยิ่งใหญ่ภายในพระราชอาณาจักรสยามซึ่งจะให้เห็นในฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรดังที่จะกล่าวต่อไป ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตร 3 บทด้วยกันคือสังเวทพระมหาเศวตฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณ และฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคมซึ่งเป็นบทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

จากการศึกษาเบื้องต้นผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า พระชนูปถัมภ์พระมหาเศวตฉัตรหรือพระมหาเศวตฉัตรมีนัยสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรในรัชกาลที่ 4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวว่ามีลักษณะใดบ้างและสะท้อนทรรศนะของราชสำนักอย่างไร

การทบทวนวรรณกรรม (Literature review)

การทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรในรัชกาลที่ 4 ฉะนั้น จึงทบทวนวรรณกรรมเฉพาะเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจอำนาจ หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของชนชั้นปกครองในวรรณกรรมพระราชพิธีหรือวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ โดยสังเขป ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) นิยามความหมายของคำว่า “สัมพันธ์” หมายถึง ผูกพัน, เกี่ยวข้อง และคำว่า “อำนาจ” หมายถึง สิทธิ, ความสามารถหรือสิ่งที่สามารถทำหรือบันดาลให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้, กำลังหรือพลัง, ความรุนแรง, การบังคับบัญชา, การบังคับ, พลังบังคับให้การเป็นไปหรือไม่เป็นไป หรือให้ต้องปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือส่งผลให้เกิดสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ร้อยตำรวจโท ชาตรี อุตสาหรัณย์ (2560: 206) นิยามความหมายของคำว่า “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” ไว้ว่า “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นศาสตร์แห่งการใช้อำนาจครอบงำระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน

⁴ เทวดาประจำพระมหาเศวตฉัตรคือ พระกำพูนัตถ์ ในวรรณกรรมพระราชพิธีมักปรากฏชื่อหรือใช้นามนัยแทนเทวดาตนนี้ เช่น คำฉันทดุขมิถสังเวทกล่อมช้าง กวีกล่าวถึงเพื่อขอพรให้อำนาจความสวัสดีมงคลในพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญและเป็นสิ่งเฉลิมพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์ด้วย (ณัฐพล ใจเอี่ยม, 2565: 181)

โดยใช้อิทธิพลเหนือจิตใจในรูปแบบความรู้และความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นความผูกพันระหว่างบุคคลซึ่งฝ่ายหนึ่งยอมสละสิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้”

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2556) ศึกษาวรรณคดีสี่เที่ยว: กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณกรรมไทย ได้กล่าวถึง “วาทกรรมข้างเผือก: ธรรมชาติ การเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในคำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมข้าง” สรุปได้ว่า ข้างเผือกเป็นวาทกรรมที่สำคัญของพระมหากษัตริย์คือแสดงถึงความเป็นพระยาจักรพรรดิราชผู้ครอบครอง “หัตถิรัตนะ” หรือ “ข้างแก้ว” ซึ่งคำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมข้างมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระมหากษัตริย์กับข้างเผือกที่เสมือนเป็นการล่าข้างเพื่อเป็นสัญลักษณ์เสริมพระบารมีและโต้ตอบธรรมชาติด้วยการพรรณนาความทุกข์เมื่อข้างอยู่ในป่า แต่กลับกันหากข้างเข้ามาสู่พระบารมีข้างนั้นย่อมสุขสบาย ดังนั้น การคล้องข้างและพิธีกรรมกล่อมข้างเผือกจึงเป็นการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองอันเปรียบเสมือนเสาหลักที่ค้ำชูอำนาจของชนชั้นปกครอง

วรุณญา อัจฉริยบติ (2563) ศึกษา “บทบาทการควบคุม : ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในคำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมข้าง” ซึ่งพบคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ 4 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเทพกับกษัตริย์ กษัตริย์กับขุนนาง ผู้สอนกับผู้ถูกสอน และศูนย์กลางอำนาจ (เมืองหลวง) กับพื้นที่ชายขอบ (ป่า) ทั้งนี้มีงานวิจัยสืบเนื่องจากงานวิจัยดังกล่าวเรื่อง “อุดมการณ์ทางสังคมในคำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมข้าง” (2564) พบอุดมการณ์ทางสังคม 3 ลักษณะ ได้แก่ อุดมการณ์จักรพรรดิราช อุดมการณ์จักรพรรดิราชประกอบกับอุดมการณ์ธรรมราชา และอุดมการณ์เทวราชา ซึ่งอุดมการณ์เหล่านี้เมื่อผนวกกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจข้างต้นยิ่งเสริมสร้างพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้แข็งแกร่งเพื่อใช้ปกครองบ้านเมือง

บาทยัน อิมสำราญ (2559) ศึกษาโนทัศน์เรื่อง “อำนาจ” ในวรรณกรรมพงศาวดารจีนเรื่อง “เลียดก๊ก” โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องอำนาจทางสังคมศาสตร์สรุปได้ว่า อำนาจในเลียดก๊กเกิดจากสงครามประเภทต่าง ๆ เช่น สงครามขยายอำนาจ สงครามรักษาอำนาจ สงครามช่วงชิงอำนาจ ซึ่งเกิดการทำงานของอำนาจ คือ อำนาจมีผู้กระทำ (กษัตริย์, เจ้าเมือง) อำนาจมีผู้ถูกกระทำ (กษัตริย์, เจ้าเมือง, ขุนนางและแม่ทัพ, ไพร่พล, ชาวเมือง) และอำนาจเป็นพลังที่ไม่ตายตัวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ในตอนท้ายกล่าวถึงบทสรุปของอำนาจไว้ว่า “การบริหารจัดการอำนาจให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมจึงเป็นเรื่องสำคัญ ผู้กระทำอำนาจควรตระหนักและต้องใช้สติปัญญา ความรอบรู้ และจิตใจที่กว้างขวาง เพื่อให้อำนาจเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมให้ดำเนินในทิศทางที่สร้างสรรค์”

จากการทบทวนวรรณกรรมโดยสังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อำนาจ หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของชนชั้นปกครองในวรรณกรรมพระราชพิธีหรือวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ อาจสรุปได้ว่า “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” หมายถึง โครงข่ายความสัมพันธ์ของพลังอำนาจที่กระทำต่อบุคคลหรือคณะบุคคลอื่นให้เป็นไปตามความปรารถนาของผู้มีอำนาจ กล่าวคือ อำนาจเป็นสิ่งที่ชนชั้นปกครองมีอภิสิทธิ์ครอบครองอยู่อย่างเต็มเปี่ยมและมีความสัมพันธ์ซับซ้อนกันในสังคมตามสถานภาพของผู้มีอำนาจนั้นได้กระทำต่อผู้ถูกกระทำด้วยอำนาจซึ่งอาจกระทำโดยทางตรง เช่น การทำสงคราม หรือกระทำโดยทางอ้อม เช่น ใช้วรรณกรรมพระราชพิธีแสดงความชอบธรรมของความเป็นอภิสิทธิ์ชนหรือเสริมบารมี อย่างไรก็ตาม อำนาจย่อมแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาซึ่งสิ่งที่ปรากฏอำนาจไปจากผู้กุมอำนาจมีหลายปัจจัย เช่น ถูกลดทอนอำนาจช่วงชิงอำนาจ หรือความตาย ฉะนั้น ผู้กุมอำนาจต้องตระหนักใช้อำนาจโดยชอบธรรมจึงจะอำนาจประโยชน์อย่างถึงที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research objective)

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4

ขอบเขตการวิจัย (Scope of the Research)

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 บทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร จำนวน 3 บท ซึ่งรวบรวมและตีพิมพ์ในหนังสือชุมนุมฉันทสวดย (2503) ได้แก่ 1) ฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท 2) ฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณ และ 3) ฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย และพระที่นั่งอนันตสมาคม⁵

วิธีดำเนินการวิจัย (Research methods)

ในการวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้ 1) รวบรวมฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 2) สืบค้นและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อำนาจ หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของชนชั้นปกครองในวรรณกรรมพระราชพิธีหรือวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ 3) วิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตร และ 4) สรุปและอภิปรายผล

ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption)

ในการวิจัยนี้ “ข้อถกเถียง อัญพนธ์ที่อ้างอิงมา หรือข้อเฉพาะอันใด” ผู้วิจัยจะทำการสะกดตามอักขรวิธีต้นฉบับ

ภูมิหลังของฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4

1. ผู้ประพันธ์

ฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร มีพระนามเดิมว่า “พระองค์เจ้าชายมิ่ง” พระราชโอรสลำดับที่ 15 ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประสูติแต่เจ้าจอมมารดามัน เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2336 และสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2402 พระชันษาได้ 67 ปี ทรงเป็นต้นราชสกุล เดชาดิวงษ์ (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2560: 75-76)

2. ฉันทลักษณะ

ฉันทสวดยพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ประกอบด้วยฉันทลักษณะ ดังนี้

1) กาพย์ ได้แก่ กาพย์ฉบั๊ว ใช้ในลาแรกและลาสุดท้าย

⁵ ในที่นี้หมายถึง พระที่นั่งอนันตสมาคมในหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและรื้อถอนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องจากเสื่อมสภาพลงอย่างรวดเร็ว และไม่ปลอดภัยจะใช้เป็นที่ประทับ (ดิษฐ์ บุญธรรม, 2557)

2) ฉันท มี 2 ชนิด ได้แก่ 1) วสันตติลกฉันท ใช้ในลาที่สอง และ 2) อินทวิเชียรฉันท ใช้ในลาที่สาม

3. ส่วนประกอบของเนื้อหาโดยภาพรวม

ฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 แบ่งส่วนของเนื้อหาหรือลา (การแบ่งส่วนของเนื้อหาตามฉันทลักษณ์) ไว้เป็น 4 ลา ได้แก่

ลาแรก เป็นการพรรณนาถึงพระบรมเดชานุภาพ พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน พระคลังมหาสมบัติ พระคลังแสง กำลังพลแสนยานุภาพ และการตั้งพระราชพิธีฉัตรมงคล ทั้งนี้ ในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตร พระที่นั่งไพศาลทักษิณจะแทรกการกล่าวอัญเชิญเทพเจ้าไว้เป็นประณามบทด้วย

ลาที่สอง เป็นการพรรณนาถึงการกล่าวอัญเชิญเทพเจ้าไว้เป็นประณามบทเพื่อขอให้คุ้มครองดูแลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ข้าราชการฝ่ายหน้าและฝ่ายใน และพระราชอาณาจักร

ลาที่สาม เป็นการพรรณนาถึงการให้ขอเทพเจ้าตรวจตราการปฏิบัติราชการของข้าราชการฝ่ายหน้าและฝ่ายใน และสอดส่องดูแลพระราชอาณาเขตทั้ง 438 เขต

ลาสุดท้าย เป็นการพรรณนาถึงการให้เทพเจ้าปกป้องคุ้มครองพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและขอให้เทพเจ้าบันดาลให้อริราชศัตรูจงเกรงกลัวพระบารมี ตลอดจนการขอให้ประเทศชาติอุดมสมบูรณ์หรือขอให้เกิดสิ่งดีที่เพิ่มพูนพระบารมี ทั้งนี้ ในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณจะแทรกการกล่าวอัญเชิญเทพเจ้าเสด็จมาชมพระราชนิเวศน์มณเฑียรสถานและพระราชอุทยานในพระบรมมหาราชวังด้วย

ผลการวิจัย (Research results)

การศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ปรากฏลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งสิ้น 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระราชสถานะผู้ปกครอง

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระราชสถานะผู้ปกครองเป็นความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชอำนาจจากพระราชสถานะผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ พระราชอำนาจนี้ได้ส่งเสริมความชอบธรรมแห่งการครองสิริราชสมบัติอย่างถูกต้องสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณียังประโยชน์ให้สามารถเป็นผู้ทรงปกครองและบำรุงรักษาพระราชอาณาจักรและทรงมีสิทธิธรรมในการครอบครองสิริราชสมบัติอันประกอบด้วยพระราชบัลลังก์และทรัพย์สินสมบัติ

1.1 ทรงเป็นผู้ปกครองและบำรุงรักษาพระราชอาณาจักร

ในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะนี้ทั้ง 3 บทด้วยกันแสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันบริบูรณ์แห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ด้วยการเป็นผู้ทรงปกครองและบำรุงรักษาพระราชอาณาจักรให้ประชาชนอยู่อย่างผาสุกทั้งกายและใจเสมือนหนึ่งการแผ่ร่มเงาของพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่ว่า “*บังคมบรมบาทวิบูลย์บัง* กษไถ้ธำรง บุรินทราไชสุรย์ คือจอมจักรพรรตยากร บุญฤทธิบริบูรณ์ พระบาทบำรุงกรุงไกร ฉินฉัตรเฉลิมแผ่นไพไทย ร่มเกล้ากล่อมใจ ประชาประชุมขึ้นบาน” (ขุนมนฉันทุชฎีสังเวท, 2503: 63)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีใช้กลวิธีการพรรณนาถึงพระราชอำนาจผ่านพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรด้วยการใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ (metaphor) คือเปรียบพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร (ร่ม) ที่คุ้มเกล้าประชาชนให้ร่มเย็นขึ้นบาน (แม้ว่าตัวบทจะใช้คำว่า “ฉิน” แปลว่า คล้าย, เหมือน ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในภาพพจน์อุปมา (simile) ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากบริบทพบว่าการเปรียบเทียบดังกล่าวเป็นการเปรียบเป็นมากกว่าเปรียบเหมือน กล่าวคือ เปรียบพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร) ดังความว่า “ฉินฉัตรเฉลิมแผ่นไพไทย ร่มเกล้ากล่อมใจ ประชาประชุมขึ้นบาน” ทั้งนี้ แม้ว่าพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรจะเป็นเครื่องกางกั้นแสดงพระบรมเดชานุภาพหรือกันสิ่งต่าง ๆ เหนือพระเศียร (ศีรษะ) เหมือนกับร่มได้ตามปกติ แต่การที่กวีใช้ภาพพจน์อतिพจน์ (hyperbole) ขยายคุณสมบัติหรืออำนาจของพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรให้กางกั้นและแผ่ร่มเงาทอดไปทั่วพระราชอาณาจักรและยัง “ร่มเกล้ากล่อมใจ ประชาประชุมขึ้นบาน” ได้ ย่อมเน้นย้ำพระราชอำนาจผ่านพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรด้วยการใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ยิ่งขึ้นไปอีก

1.2 ทรงมีสิทธิธรรมในการครอบครองสิริราชสมบัติอันประกอบด้วยพระราชบัลลังก์และทรัพย์สินสมบัติ

ในฉันทสังเขปพระมหาเศวตฉัตรในรัชกาลที่ 4 ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะนี้ถือเป็นการแสดงพระบรมเดชานุภาพ แสนยานุภาพ พระราชทรัพย์ เครื่องราชูปโภค และพระราชนิเวศน์มณฑลสถานอันวิจิตรงดงามและยิ่งใหญ่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีสิทธิธรรมในการครอบครองสิริราชสมบัติอันประกอบด้วยพระราชบัลลังก์และทรัพย์สินสมบัติบริบูรณ์ด้วยพระราชอำนาจอย่างเต็มเปี่ยม ดังตัวอย่างในฉันทสังเขปพระมหาเศวตฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ที่ว่า “เสวยรมย์สมภารเพียบภูล เพียบเพ็ญไพบูลย์ สมบัติกระษัตริย์ไคปาน พระมหาวีเชียรชัชวาลย์ มากมีประมาณ จะดวงก็เต็มนาฬิ อื่นอิกมรกตสกลี ไพฑูรย์มณีนี ปัทมราคหลากหลาย ครามครันสุวรรณไม้มากมาย เครื่องแก้วก่องฉาย รัชฎแลฬสตราภรณ์ เครื่องทรงพระแสงศักรดิศร ดาวเวียดบวร พระขรรค์กระบี่ตรีศูล ปิ่นทนต์ไฟไพบูลย์ บรรเจิดจำรูญ ประดับพระยศงดงาม เสด็จเนาพระที่นั่งทั้งสาม องค์หนึ่งทรงนาม ที่นั่งจักรพรรดิพิมาณ อมรินทร์วิจิตรไพศาล ทักษิณสถาน รจิตพิเศษพิงยล” (ชุมนุมฉันทดุสิตสังเขป, 2503: 53-54)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีใช้กลวิธีการเฉลิมพระเกียรติเพื่อส่งเสริมพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “เสวยรมย์สมภารเพียบภูล เพียบเพ็ญไพบูลย์ สมบัติกระษัตริย์ไคปาน” กล่าวคือพระองค์ทรงมีสิทธิธรรมในการครอบครองสิริราชสมบัติที่เหนือและเต็มเปี่ยมกว่ากษัตริย์ทั้งปวงอันประกอบไปด้วยอัญมณีนีค่า พระราชทรัพย์ พระแสงราชศัสตราวุธ และที่ประทับที่พระที่นั่งอันมีนามเสมอด้วยสถานภาพแห่งพระญามาจักรพรรดิราชและเทวราชา ได้แก่ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ และพระที่นั่งอมรินทร์วิจิตรซึ่งเป็นหมู่พระราชนิเวศน์มณฑลสถานและท้องพระโรงออกกว่าราชการที่สำคัญที่สุดในพระบรมมหาราชวัง

2. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวันประกอบพระราชพิธีฉัตรมงคล

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวันประกอบพระราชพิธีฉัตรมงคลเป็นความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชอำนาจจากการประกอบพระราชพิธีฉัตรมงคลอันเป็นพระราชพิธีที่เสริมสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านการสังเวยพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร แต่ทว่าการเสริมสร้างความชอบธรรมนั้นมีนัยสำคัญที่แฝงอยู่ในพระราชพิธีฉัตรมงคลคือวันประกอบพระราชพิธีซึ่งตรงกับ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6

ดังหลักฐานในพระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 (ทิพากรวงศ์มหาโกศาธิบดี (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา, 2563: 38) ความว่า “สมโภชพระสุพรรณบัฏเสร็จแล้ว จึงกำหนดพระฤกษ์ จะได้กระทำการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ วันพฤหัสบดี เดือน 6 ขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันวิสาขบูชาบรมมหาราชวังสมควรยิ่งนัก” อันเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในแง่ของการแสดงพระบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีวันประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันเดียวกันแต่ต่างปี นับว่าเป็นปาฏิหาริย์อันเลิศของผู้มีบุญญาธิการจะหาผู้ใดเสมอได้ยากยิ่ง การประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้นเนื่องจนครบวาระแห่งการพระราชพิธีฉัตรมงคลย่อมแสดงนัยสำคัญของการจัดพระราชพิธีฉัตรมงคลซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชาเสมอที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกประการ ดังตัวอย่างในฉันทสึงเวยพระมหาเสวตฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ที่ว่า “ดลเดือนไพศาวบูชาบรมมหาราชวังสมควรยิ่งนัก” (สนมณณันต์คุชกุสสังเวย, 2503: 54)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีใช้กลวิธีพรรณนาการแต่งตั้งพระราชพิธีฉัตรมงคลเพื่อสังเวยเหล่าเทพยดา แต่หากพิจารณาสามารถตีความนัยสำคัญของการจัดพระราชพิธีฉัตรมงคลซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชาได้ นั่นคือ พระราชพิธีฉัตรมงคลจัดขึ้นในวันวิสาขบูชา (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6) เป็นพระราชพิธีที่มีเหล่าเทวดามาร่วมชุมนุมกัน มีการจัดพระราชอาสน์หรือพระราชมณเฑียรอันเป็นพระที่นั่งที่มีพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรกางกั้นอยู่ จึงสามารถตีความถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ประทับได้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ (พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร) ที่ปูลาดด้วยหญ้ากุสะ⁶ (พระราชบรรณฉัตร) อันงดงามเพื่อเตรียมจะตรัสรู้อนตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและมีเหล่าเทพยดามาร่วมชุมนุมเป็นสักขีพยานในความสวัสดิมงคลนี้ด้วย ทั้งนี้ ยังสามารถตีความสถานภาพความเป็นพระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะ “พุทธราชา” อันเป็นแนวคิดที่ยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อจะได้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในอนาคต (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2549: 15) กอปรกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยครองสมณเพศมาก่อนครองสิริราชสมบัติจึงเป็นการเน้นย้ำทรงชนะของแอนนา เลียวโนเวนส์ (2562: 181) เกี่ยวกับมโนทัศน์การนับถือพระมหากษัตริย์ของชาวสยามที่ว่า “พระเจ้าแผ่นดินผู้เคยครองสมณเพศมาก่อนนับว่าศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่านักพรตผู้พิชิตชัย พวกเขาารู้สึกถึงสายใยผูกพันร่วมกันในแง่ความเชื่อเรื่องโชคกลางรวมกับความภูมิใจและความรัก”

3. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเทพเจ้า

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเทพเจ้าเป็นความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชอำนาจจากการที่ทรงมีสิทธิธรรมในการให้เทพเจ้ากระทำหรือบันดาลสิ่งใด ๆ อันเป็นกรณียกย่องหรือกิจที่เทพเจ้าพึงกระทำต่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชน ตลอดจนประเทศชาติ ทั้งนี้ ยังปรากฏพระราชอำนาจที่ทรงควบคุมคือการขอให้เทพเจ้ากระทำหรือบันดาลสิ่งต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนพระบารมีอันเป็นการสร้างความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์

⁶ มักเข้าใจผิดว่าเป็นหญ้าคา “หญ้ากุสะ (Kusha grass)” มีถิ่นกำเนิดแถบประเทศเนปาลและอินเดีย เป็นพืชวงศ์เดียวกับไม้ไผ่และหญ้าอื่น ๆ ขอบขึ้นทั้งริมฝั่งแม่น้ำและที่แห้งแล้งออกดอกตลอดในช่วงฤดูฝน มักขึ้นเป็นกอ เหง้าใหญ่อวบ ใบมีลักษณะเป็นรูปยาวแหลมเหมือนหอก ขอบใบแหลมคม ออกดอกเป็นช่อ ลักษณะเป็นรูปพืชมดหรือมีลักษณะเป็นแท่งตั้งตรง มีความแข็งและมีสีน้ำตาลอ่อน (108 พรรณไม้ไทย, ม.ป.ป.)

3.1 ทรงมีสิทธิธรรมในการให้เทพเจ้าคุ้มครองดูแลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชน และประเทศชาติ

ในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะนี้ ถือเป็นการแสดงพระราชอำนาจว่าทรงมีสิทธิธรรมที่สามารถให้เทพเจ้ามาคุ้มครองดูแลพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชน และประเทศชาติซึ่งการกระทำเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นกรณีกิจหรือสิ่งที่เทพเจ้าควรปฏิบัติ นอกเหนือจากสิทธิธรรมแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว การให้เทพเจ้าซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือของชนทุกระดับมาคุ้มครองดูแล ย่อมส่งผลให้การควบคุมและใช้พระราชอำนาจกระทำได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กล่าวคือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การประนีประนอมด้วยการอ้างเทวานุภาพแล้ว เหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชนย่อมประพฤติดนและปฏิบัติหน้าที่ตามที่สมควรแก่การเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทหรืออาจเป็นไปโดยพระราชประสงค์ดีกว่าการสั่งหรือบังคับบัญชาโดยตรง

3.1.1 การให้เทพเจ้าคุ้มครองดูแลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ว่า “สี่ท้าวคือจอมจตุรโลก ยภิบาลบวศานุวงศ์ รับเครื่องสักการอนุกุล ประกอบเพิ่มพระพรถวาย ให้ทรงเจริญพระชนมชีพ แลพระวรรณพรรณราย ก่อเกษเกษมสุขสบาย สมบูรณ์ฤทธิแรงรม” (ขุนมนฉันทดุขฎีสังเวท, 2503: 44)

3.1.2 การให้เทพเจ้าคุ้มครองดูแลพระบรมวงศานุวงศ์ ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ว่า “อิกองค์พระโอรสธิดา ครุณีนันนถมถ ให้ทรงเจริญจิรพระชนม์ ทฤษฎายืนนาน ราชนัยแลราชประยุรวงษ์ ทุกองค์จึงเป็นสุขสอาด ชอบใช้ในบาทภูมิบาล บริรักษ์บำรุงถนอม” (ขุนมนฉันทดุขฎีสังเวท, 2503: 44-45)

3.1.3 การให้เทพเจ้าคุ้มครองดูแลข้าราชการ ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ว่า “เสนาพลพลวิจิต จงแรงฤทธิ์อย่าอ่อนอม อาสาสมเด็จพระจอมจุลจักรให้ภักดี อำมาตย์มหาดไทยทั้งปวง ให้รอบรู้คดีปรี ชาชอบบำเรอธรรมา ด้วยสิ่งสัตย์อันซื่อตรง” (ขุนมนฉันทดุขฎีสังเวท, 2503: 45)

3.1.4 การให้เทพเจ้าคุ้มครองดูแลประชาชน ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่ว่า “หนึ่งโสดทวยเทพนิกร อันรักษนครนิคมขอบเขตระชนม์ จงควรคุ้มครองป้องกัน อาพาธภัยอันตรายแห่งชนพลเมือง ทว่าหน้าอย่าข้องเขี้ยวเคืองจ่าเรียวรุ่งเรือง ด้วยทรัพย์สิ่งศฤงฆาร ไทยเทศเศรษฐกิจศาสดา พึงโพธิสมาการ ต่างแต่งสำเภาเกตุรา” (ขุนมนฉันทดุขฎีสังเวท, 2503: 68-69)

3.1.5 การให้เทพเจ้าคุ้มครองดูแลประเทศชาติ ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ว่า “หนึ่งใช้ทั้งสี่เทพ อันตรวจตราในฟ้าดิน ดีชั่วทั่วทุกทีน ก็จำจดกำหนดหมาย จงช่วยระไวเวียง จังหวัดให้ทั่วทุกฝ่าย เอกอุทุตรหลาย จตุรภทนานา...สรุปรวบนิคมคามเขตทั่วทั้งสากล สี่ร้อยทิไสยเศษ สามสิบแปดบุรดาบส แวดล้อมในมณฑล ประเทศด้าวอยุธยา” (ขุนมนฉันทดุขฎีสังเวท, 2503: 45-50) และฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่ว่า “หนึ่งโสดทวยเทพนิกร อันรักษนครนิคมขอบเขตระชนม์...จงช่วยผดุงเดจโทษหา รุณร้ายคือพา ยุพัตพิภกลมแสง คุ่มเขี้ยวคือเพลิงเร้งแรง ชลคลั้งคลั่นแคลง บำราครันท่าจำาย หนึ่งสัตว์จตุบาททั้งหลาย ทวิบาทบังวาย แดแรมมนุษย์จอมผลาญ ชลจรรน้ำหนองท้องธาร จงพันไภยพาน พิบัติประมงลงไทรให้อยู่เย็นสุขสบไสย ในโอฆาโลย สำนัณนิแหล่งแห่งตน” (ขุนมนฉันทดุขฎีสังเวท, 2503: 68-69)

3.2 ทรงมีสิทธิธรรมในการขอให้เทพเจ้ากระทำหรือบันดาลสิ่งต่าง ๆ ตามพระราชประสงค์

ในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะนี้ ซึ่งต่างจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจในข้อ 3.1 ตรงที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีสิทธิธรรมในการขอให้เทพเจ้ากระทำหรือบันดาลสิ่งต่าง ๆ ตามพระราชประสงค์เพื่อเพิ่มพูนพระบารมี ได้แก่ การอัญเชิญเทพเจ้ามาเป็นสักขีพยานในมณฑลพระราชพิธีฉัตรมงคล การขอเทพเจ้าให้น้ำช้างเผือกมาน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายซึ่งเป็นกลวิธีการเฉลิมพระเกียรติด้วยแนวคิดพระญาณมหาจักรพรรดิราช (หัตถิรตนะ หรือช้างแก้ว) การขอเทพเจ้าให้อริราชศัตรูยำเกรงพระบารมี การขอเทพเจ้าเฉพาะองค์เพื่อบันดาลให้เกิดผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งคือการขอพระพรุนเทพบันดาลให้ประเทศชาติอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร การขอเทพเจ้าให้ตรวจตราการปฏิบัติราชการของข้าราชการว่าผู้ใดจงรักภักดีหรือคิดคดทรยศพร้อมแฝงการพระราชทานรางวัลหรืออำนวยการสวัสดิมงคลแก่ผู้จงรักภักดีและการสาปแช่งแก่ผู้คิดคดทรยศต่อพระราชบัลลังก์

3.2.1 การอัญเชิญเทพเจ้ามาเป็นสักขีพยานในมณฑลพระราชพิธีฉัตรมงคล ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ว่า “อาราธนาอารักษ์นิกร เมืองแมนอมร ทุกหมู่แลอยู่คองดง ทราบสารมานใจจาง มายังบรรยงก์ ปราสาทดุสิตสมญา ขึ้นแซมขมฉันทพรรณนาอัญเชิญเทวา นุเทพทั่วจักรวาล” (ขุมนุฉันทดุสิตสังเวท, 2503: 43-44)

3.2.2 การขอเทพเจ้าให้น้ำช้างเผือกมาน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ว่า “ขอเทพช่วยนำหัตถิ เผือกผู้รู้จิ อันเนาในป่ามาถวาย สรรศรีเสวตรภรณ์พราย ด่วนได้ดังหมาย จะนบนิยมนมคุณ” (ขุมนุฉันทดุสิตสังเวท, 2503: 51)

3.2.3 การขอเทพเจ้าให้อริราชศัตรูยำเกรงพระบารมี ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่ว่า “หนึ่งโสดไทเทพทั่วสกล จงมีกมล มั่นคงหมู่บุร บรรดาปจนิกร นานาคร ให้ครั้นคร้ามขามบุญ ยำเริงเกรงเกียรติพระคุณ ในองค์อดุลย์ ดิลกโลกไสวรัย อย่าอาจอวดมีมาประจัญ ต่างคิดมาคัล บังคมด้วยใจไมตรี” (ขุมนุฉันทดุสิตสังเวท, 2503: 69-70)

3.2.4 การขอเทพเจ้าเฉพาะองค์เพื่อบันดาลให้เกิดผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง คือการขอพระพรุนเทพบันดาลให้ประเทศชาติอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ว่า “ขอเทพพรุนบันดาล ฝนดีโดยกาล บเกิบบหย่อน ผ่อนปรน ธัญญาตราจรอ้อวยผล เหลืออ่านอันนต จะน้อมทำนุกทุกปี” (ขุมนุฉันทดุสิตสังเวท, 2503: 51)

3.2.5 การขอเทพเจ้าให้ตรวจตราการปฏิบัติราชการของข้าราชการ ดังตัวอย่างในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่ว่า “หนึ่งช่วยแลเล็งทิพ นยนตรวจสำรวจการ ศิษฐ์ทั่วทวยหาญ แลหมู่มาตยมนตรี ใครใดแลซ้อสัตย์ ประกอบกตเวที ไปคิดคำนึงชีวิตปองสนองคุณ ให้ทรงพระเมตตา เปนพระยายิ่งใหญ่ขุน พัดราปฐตาขุน ทั้งเลื้อส่านประทานหลาย บางผู้บำเหน็จนาง ลำอานโฉมฉวีกาย พานทองไธรองชาย สมบักยศดุงดงาม หนึ่งใช้จ้องส่องเนตร สังเกตเหตุแห่งคนทราม เงื่อนจำบำหายม ประทุสโทษในทรงธรรม จงให้ประจักษ์ทราบ รัชการณกับพระกรรม อาเพศทุกเหตุอัน บชื้อแซให้แพร่หลาย บรรดาพญาผาตย์ ทุกหมื่นขุนแลมุลนาย พึงฉันทที่บรรยาย นุประภทนานา

จงมีโนรธ กำหนดจดในใจจา ฤกสรรด้วยปัญญา ยุบลข้อคดีดี ชื่อตรงดำรงรัก ฟ่านักพักพระบารมี จักขึ้น ประเสริฐศรี สวัสดิศุขสภาพร” (ชุมนุมฉันทะกุฎีสังเวย, 2503: 67-68)

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบรมวงศานุวงศ์ (ฝ่ายหน้าและฝ่ายใน)

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบรมวงศานุวงศ์เป็นความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชอำนาจจากการที่ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาพระบรมวงศานุวงศ์ แม้ว่าจะเป็นพระราชโอรสธิดาหรือพระอนุวงศ์ล้วนแล้วแต่เป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งสิ้น ฉะนั้น การบำรุงขวัญพระบรมวงศานุวงศ์เพื่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการควบคุมหรือแสดงพระราชอำนาจภายในราชสำนักให้เป็นระเบียบเรียบร้อยตามพระราชประสงค์ ดังตัวอย่างในฉันทะกุฎีสังเวยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท (พระราชโอรสธิดาและพระประยูรวงศ์) ที่ว่า “อิกองค์พระโอรสธิดา ครุณีนอันนฤมล ให้ทรงเจริญจิระพระชนม์ ทฤษฎีนิรันดรา ราชัญแลราชประยูรวงศ์ ทุกองค์จงเปนนุสสานต์ ชอบใช้ในบาทภูมิบาล บริรักษ์บำรุงนอม” (ชุมนุมฉันทะกุฎีสังเวย, 2503: 44-45) และ ฉันทะกุฎีสังเวยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณ (พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน) ที่ว่า “เชิญเทพทั้งหลายเสด็จมา บริบาลบำรุงกัน สิ่งใดกล่สิ่งอุปทวัน ตรายโรครรรไรไกล อ้าวองค์อมอมรทิพ ยกรียจอมไกร มาเทอญนอมพนิตไท อีเบศร์ทั้งทั้งวัง อ้าวองค์ไพลักษณ์มิโฉม ทุดิเยศร์พระทรงสังข์ สบไสยเสมอแลก็มีมาย สำนักนี้ภาวนาวยพร” (ชุมนุมฉันทะกุฎีสังเวย, 2503: 56-57)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีใช้การบำรุงขวัญพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในด้วยการอัญเชิญเทพเจ้าเสด็จมาคุ้มครองดูแลรวมถึงอวยพรให้พระราชโอรสธิดาและพระบรมวงศานุวงศ์ทั่วทั้งพระบรมมหาราชวังมีพระชนยนิรมิตและประสบแต่ความสุขสงบ เพราะถ้าพระทัยมีกำลังดีย่อมส่งผลให้พระวรกายดีตามไปด้วยดังจิตเป็นนายกายเป็นบ่าวทำให้การปฏิบัติราชการย่อมมีสัมฤทธิ์ผล กลวิธีดังกล่าวถือเป็นการใช้พระราชอำนาจผ่านเทพเจ้าอันเป็นที่เคารพสักการะของเหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ ส่งผลให้การควบคุมและการใช้พระราชอำนาจของพระองค์ก่อให้เกิดความตระหนักรู้ว่าตนเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทและส่งผลอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการประนีประนอมมากกว่าการสั่งหรือบังคับบัญชาโดยตรง โดยเฉพาะในราชสำนักฝ่ายในเพื่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณ

5. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับข้าราชการ (ฝ่ายหน้าและฝ่ายใน)

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับข้าราชการเป็นความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชอำนาจจากการที่ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในโดยชอบธรรมแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ ข้าราชการจึงตกเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยตรง มิได้มีความสัมพันธ์เชิงพระญาติวงศ์อย่างพระบรมวงศานุวงศ์หรือความสัมพันธ์เชิงเสนาหาเช่นบาทบริจาริกาที่ล้วนต้องเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณ (เว้นเสียแต่โปรดเลือกข้าราชการฝ่ายในเป็นบาทบริจาริกาในที่สุด) เพราะข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในย่อมมีตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ กัน การจะปฏิบัติราชการให้เกิดสัมฤทธิ์ผลได้นั้นย่อมต้องบำรุงขวัญกำลังใจเช่นเดียวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในข้อ 4. จึงต้องใช้ความศรัทธาของเหล่าข้าราชการที่มีต่อองค์กษัตริย์เพื่อจะได้ปฏิบัติราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.1 การบำรุงขวัญข้าราชการเพื่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติราชการ

ในฉันทสัถยพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะนี้ถือเป็นการแสดงพระราชอำนาจผ่านการให้เทพเจ้าดลบันดาลให้ข้าราชการปฏิบัติราชการอย่างเต็มกำลังความสามารถ กล่าวคือ มีใจฮึกเหิมไม่ย่อท้อต่อราชการยอมอาสาไปปฏิบัติราชการ ปราศจากอุปถัมภ์ทราญและให้มีความรอบรู้เรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อราชการด้วยใจที่ซื่อสัตย์และจงรักภักดี ดังตัวอย่างในฉันทสัถยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท (ข้าราชการฝ่ายหน้า): ต่อจากการอัญเชิญเทพเจ้าเสด็จมาในมณฑลพระราชพิธี (ดูเพิ่มเติมได้ในฉันทสัถยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท) ที่ว่า “เสนาพลาวลวิจิต จงแรงฤทธิ์อย่าอ่อนอ้อม อาสาสมเด็จบรมจอม จุลจักรให้ภักดี อำมาตย์มหาดไทยทั้งปวง ใ้รอบรู้คดีปริ ขาขอบำเรอธรรมา ด้วยลึงส์ตั๋ยอันซื่อตรง” (ชุมนุมฉันทสัถย, 2503: 45) และ ฉันทสัถยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณ (ข้าราชการฝ่ายใน) ที่ว่า “อ้าว้าวธิดาอสุรภาพ ภริยอินทบังอร เร็วเร่งบรรเทอรคณจร มารังรักษรักษา หมั่นนางอนงค์บริวาร อย่าพ้องไผ่พาธา สอนอบาทบพิตรมหิศราธิปัตย์ด้วยภักดี” (ชุมนุมฉันทสัถย, 2503: 57)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีใช้การบำรุงขวัญข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในด้วยการอัญเชิญเทพเจ้าเสด็จมาอำนวยการและคุ้มครองดูแลข้าราชการ แต่เพื่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติราชการกวีจึงใช้กลวิธีดังกล่าวแสดงพระราชอำนาจผ่านเทพเจ้าอันเป็นที่เคารพนับถือของข้าราชการทั้งปวง ส่งผลให้การควบคุมและการใช้พระราชอำนาจของพระองค์ก่อให้เกิดความตระหนักรู้ว่าตนเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาท และส่งผลอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการประนีประนอมมากกว่าการสั่งหรือบังคับบัญชาโดยตรง

5.2 การปฏิบัติราชการตามตำแหน่งหน้าที่

ในฉันทสัถยพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะนี้ถือเป็นการแสดงพระราชอำนาจผ่านการที่ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงคือปฏิบัติราชการตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ข้าราชการฝ่ายในมาปฏิบัติราชการส่วนพระองค์เป็นจำนวนมาก (และส่วนมากมักเป็นบาทบริจาริกา) นอกจากนี้ ยังมีข้าราชการฝ่ายในตำแหน่งอื่น ๆ อย่างหลวงแม่เฒ่า จำโชน ทนายเรือน เป็นอาทิ ดังตัวอย่างในฉันทสัถยพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ที่ว่า “เบื้องบนพระมณฑลสถาน ที่พิศาลทักษิณนาม เมืองนองคณานิกรทราญ ประเสริฐลักษณะลาภารณ นางท้าวทั้งสี่ธรรมา พระโอรสธรรมาบังคมคัล พร้อมพรั่งบังอรธรรมา กำนัล ประนตน์มณีนคร เกล้าแก่กะแม่แล็กมาหมอบ บริรักษ์นรินทร์ งานเครื่องสุธารศกัจจร ก็ดั่งตั้งระวีระไว งานสงพระภูษิตประจำ ผจงจีบกุญแจไข งานเครื่องสุคนธธศไกร แลงงานแต่งพระศรีธรรมา โดยหมู่มาเฝ้ายุคลบาท บำเรอราชภริยา นางพื่อนจำเรียงดรรพา ลักหัดสันหัดจริง เทพีพระวงษกุลท้าว ธพีนางแลน่องหญิง สุขเสมอแลมานกมลอิงหมกษุณกิจการ พร้อมพระธิดาตุนุชลัก ชนเลิศล้ำเกาพาล เปนที่จำเริญสุขสำราญ ทวยชื่นทุกคืนวัน” (ชุมนุมฉันทสัถย, 2503: 56)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีพรรณนาถึงตำแหน่งของข้าราชการฝ่ายในผู้รับใช้ส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งข้าราชการฝ่ายในเหล่านี้มีชื่อเรียกว่า “ท้าวนาง” ซึ่งเป็นหญิงซึ่งบรรพราศศักดิ์และมีหน้าที่รับราชการฝ่ายในในพระบรมมหาราชวัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 567) และ “พระสนมสิบสองพระกำนัล” ซึ่งเป็นนางพระกำนัลที่มีหน้าที่รับใช้พระมหากษัตริย์ มี 12 ตำแหน่ง ได้แก่ กำนัลรับพระหัตถ์ กำนัลพระขันหมาก กำนัลน้ำเสวย กำนัลพชนี กำนัลพระสำออง กำนัลพระมาลา กำนัลพระบังคน กำนัลพระไสยาสน์ กำนัลทิพยรส กำนัลพระโภชน กำนัลพระโอรส และกำนัลทาพระองค์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1236) ส่วนหนึ่งในท้าวนางที่ควบคุมดูแลและถวายพระสนมสิบสองพระกำนัล

แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ ท้าววรจันทร์⁷ การที่มีท้าวนาง พระสนมสิบสองพระกำนัล และชาวโขน-ละครมารับใช้ใกล้ชิดนั้นแสดงให้เห็นการมีพระราชอำนาจแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ กล่าวคือมีหญิงสาวคอยรับใช้ปรนนิบัติในทุก ๆ ด้าน เช่น กำนันนำเสวยจัดเตรียมพระสุธารสหรือเครื่องดื่ม ใน “งานเครื่องสุธารส” กำนันพาพระองค์จัดเตรียมเครื่องทรง ใน “งานทรงพระภูษิต” กำนันพระสำอางจัดเตรียมเครื่องพระสำอางเครื่องหอม ใน “งานเครื่องสุคนธธศ” กำนันพระขันหมากจัดเตรียมพานพระศรี ใน “งานแต่งพระศรีสลา” และชาวโขน-ละครมาพ้อนรำถวายเพื่อ “เป็นที่จำเริญสุขสำราญ ทนยขึ้นทุกคืนวัน” และอีกบทที่ว่า “หนึ่งเล่าหลวงแม่เจ้า แลโขนจำบรรดามี ยามค่ำเข้าอัคคี ก็พร้อมพรั่งกันนั่งยาม จำด้านทนายเรือน ต่างตักเตือนให้กวาดสนาม ส่องโคมก็คอยความ บัญชาให้ระไวงาน ชาวคลังประนังหน้า จำเยื่อผ้าพระราชทาน หมู่เสมียนก็เขียนบาย ชียจ่ายจำหน่ายคง หมู่สวดแลกรึงกรอง ด้วยไหมทองอันเจนิผจง พวกย้อมสไบสบง แลช่างเย็บขັນหลาย ช่างเขียนก็เรียนรู้ ฝีมือดูประดุจชาย ชำนาญในการลาย อันพิพิพิจารณ์ ลูกคู่ครรื่อง แลเพราะพร้อมสำเนียงหวาน ปีพาทย์ชำนาญชาญ รนาคฆ้องก็ว่องไว ขับรำบำเรอราช จำเรียงร้องจำเริญใจ บรรยายพระยศไท ธิปกปิ่นประชากร” (ขุนมนฉันทุชฎีสังเวศ, 2503: 57-58)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีพรรณนาถึงตำแหน่งของข้าราชการฝ่ายในผู้รับใช้ทั่วไป เพื่อป้องกันรักษาเขตพระราชฐานชั้นในและประโยชน์ตามพระราชอัธยาศัย ตำแหน่งหน้าที่ที่กล่าวถึงคือหลวงแม่เจ้า (ผู้บังคับบัญชากรมโขน) จำโขน (ผู้ตรวจตราความเรียบร้อยในเขตพระราชฐานชั้นใน) ทนายเรือน (พนักงานฝ่ายในมีหน้าที่ติดต่อกับส่วนราชการต่าง ๆ ในพระราชวัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 540)) พนักงานพระคลังใน (ผู้ควบคุมการแจกจ่ายสิ่งของในเขตพระราชฐานชั้นใน) เสมียน (ผู้ควบคุมบัญชี) ช่างสนะ⁸ (ปักสะดึงกรึงไหม) หรือปัก (สไบและผ้าไตรจีวร) ช่างเขียนลาย ชาวโขน-ละคร ปีพาทย์ การที่มีข้าราชการฝ่ายในจำนวนมากไว้ปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณอย่างเป็นโครงสร้างใหญ่และมีระเบียบแบบแผนเช่นนี้ย่อมแสดงถึงพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงควบคุมและใช้พระราชอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพและกระจายอำนาจให้มีผู้ตรวจตราความสงบเรียบร้อยในเขตพระราชฐานชั้นในนอกเหนือจากพระอัครมเหสีที่ทรงบังคับบัญชาฝ่ายในสูงสุดตามแบบแผนแห่งราชสำนัก เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจจกกว่าราชการฝ่ายหน้าอันเป็นระบบมหัศจรรย์ของพระราชอาณาจัก

6. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับประชาชน

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับประชาชนเป็นความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชอำนาจจากการมีสิทธิธรรมในการปกครองประชาชนโดยชอบธรรมแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ ความชอบธรรมที่ประกอบสร้างขึ้นจากพระราชอำนาจเป็นสิ่งที่เพิ่มพูนพระเกียรติยศได้อีกทางหนึ่งคือการทำประชาชนไว้วางใจเมื่อพระองค์

⁷ ตามธรรมเนียมราชสำนัก เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว จะมีขั้นตอนให้ข้าราชการฝ่ายในถวายตัวซึ่งท้าววรจันทร์มีหน้าที่ถวายพระสนมสิบสองพระกำนัลเพื่อเป็นบาทบริจาริการับใช้ใกล้ชิด ดังเช่นปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 (ทิพากรวงศ์มหาโกศอิบติ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา, 2563: 53) ความว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ เสด็จเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐ พระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อยผู้ใหญ่ ข้าราชการฝ่ายในก็ตั้งดอกไม้ธูปเทียนถวายตัว ท้าววรจันทร์กราบทูลถวาย 12 พระกำนัล”

⁸ สนะ แปลว่า เย็บ ขุน ปะ และเสื่อ งานของช่างสนะ ได้แก่ งานทำเครื่องผ้า เครื่องหนัง และการเย็บปักถักร้อยต่าง ๆ งานช่างสนะแต่โบราณแบ่งออกเป็นช่างสนะไทยและช่างสนะจีน (การทอไหมเป็นลวดลายต่าง ๆ) (กรมศิลปากร, 2555: 25)

ทรงปกครองพระราชอาณาจักรให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ดังตัวอย่างในฉันทสังเขปพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ที่ว่า “ให้จำเริญพระชนมาน อยู่จำเนียรกาล ประกอบด้วยพันพรรษา กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงโลกประชา นฤทุกข์ศุขา นุศุขเกษมเปรมปรีดี” (ขุมนุมฉันทดุขภูสิ่งเวย, 2503: 51)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีใช้กลวิธีการพรรณนาถวายพระพรชัยมงคลด้วยการใช้ภาพพจน์อธิพจน์ที่ว่า “ให้จำเริญพระชนมาน อยู่จำเนียรกาล ประกอบด้วยพันพรรษา” เพื่อเฉลิมพระเกียรติและแสดงพระราชอำนาจคือสามารถดำรงพระชนมชีพอยู่ได้อย่างยาวนานเหนือบุคคลทั่วไปเพื่อทรงปกครองประชาชนให้ปราศจากความทุกข์และประสบความสำเร็จดังที่ว่า “กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงโลกประชา นฤทุกข์ศุขา นุศุขเกษมเปรมปรีดี”

7. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับประเทศราช

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับประเทศราชเป็นความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชอำนาจจากการที่ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาประเทศราชทั้งปวงที่อยู่ใต้อาณัติของพระองค์ผู้ทรงกุมพระราชอำนาจเหนือประเทศราชโดยชอบธรรม ทั้งนี้ ธรรมเนียมการปกครองประเทศราชเมื่อครบกำหนดวาระตามที่ตกลงกันไว้ ประเทศราชเหล่านั้นต้องจัดหาเครื่องราชบรรณาการเป็นของมีค่าของประเทศนั้น เช่น ทองคำ เงิน ส่งมาเพื่อแสดงความสวามิภักดิ์เป็นข้าขอบขัณฑสีมาของราชอาณาจักรสยาม ดังตัวอย่างในฉันทสังเขปพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่ว่า “ร้อยไท้ทูลบาททุกุล ของส่วยทองธนทรพัสสสิ่งถวายมลายูโยนกรอกราย ขอมขุนมุลนาย มลานบุรีสีมา” (ขุมนุมฉันทดุขภูสิ่งเวย, 2503: 63-64)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีใช้กลวิธีการพรรณนาธรรมเนียมการส่งเครื่องราชบรรณาการและพระราชอาณาเขตอันกว้างใหญ่ทั้งมลายู (ภาคใต้) โยนก (ภาคเหนือ) ขอม (ภาคตะวันออก) และเขตอื่น ๆ ที่เป็นประเทศราชของไทยทั้งปวงเพื่อเสริมสร้างพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงเป็นใหญ่เหนือเหล่าประเทศราชด้วยความชอบธรรมและคู่ควรที่ได้รับการน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเครื่องราชบรรณาการอันมีค่าเหล่านี้ (ดูพระราชอาณาเขตและประเทศราชทั้ง 438 เขตเพิ่มเติมได้ที่ฉันทสังเขปพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท (ขุมนุมฉันทดุขภูสิ่งเวย, 2503: 45-50))

สรุปและอภิปรายผล (Discussions and Conclusions)

จากการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฉันทสังเขปพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ของบทความเรื่อง “ฉันทสังเขปพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ผลการศึกษาพบว่า ปรากฏลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระองค์ทั้งสิ้น 7 ประการด้วยกัน ประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระราชสถานะผู้ปกครอง 2) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวันประกอบพระราชพิธีฉัตรมงคล 3) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเทพเจ้า 4) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบรมวงศานุวงศ์ 5) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับข้าราชการ 6) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับประชาชน และ 7) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับประเทศราช ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวได้สะท้อนพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเต็มเปี่ยม กล่าวคือ การที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(ผู้ใช้อำนาจ) ทรงใช้พระราชอำนาจซึ่งสอดคล้องกับนิยามของอำนาจที่ว่า “อำนาจคือพลังหรือความสามารถที่จะกระทำการ (Simple Capacity to Act) คือมองว่ามนุษย์สามารถทำทุกสิ่งบนโลกได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้แม้จะได้รับการต่อต้านหรือขัดขืนก็ตาม” (บาหยัน อิมสำราญ, 2559ก, 28) ไม่มีบุคคลใดหยั่งรู้ได้ว่าพระราชอำนาจที่ทรงควบคุมอยู่จะส่งผลกระทบต่อเหล่าเทพเจ้า พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชน ประเทศชาติ และประเทศราช (ผู้รับผลของอำนาจ) ยินยอมหรือต่อต้าน แต่ด้วยพระราชสถานะแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์อันชอบธรรมด้วยถือว่าทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณีและมี “พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร” ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขทางสังคม ส่งผลให้ผู้รับผลของอำนาจต้องประพฤติตนและปฏิบัติหน้าที่ตามสิทธิธรรมแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์นั้น ดังพรรณนาของ “หม่อมแอนนา” หรือ “แอนนา แอร์เรียด ลีโอโนเวนส์” (แอนนา เลียวโนเวนส์, 2562: 122) ที่กล่าวถึงพระราชอำนาจที่ทรงศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า “ในสยาม พระเจ้าแผ่นดินโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหากษัตริย์ไม่เพียงครองบัลลังก์เท่านั้น แต่พระองค์ยังได้รับการเทิดทูนบูชาด้วย สำหรับผู้สูงศักดิ์พระองค์ทรงศักดิ์และอำนาจทั้งปวง และสำหรับผู้ต่ำต้อย พระองค์เป็นเช่นปรีศนาลัทธิ” ทั้งนี้ พระราชอำนาจดังกล่าวยังปรากฏอยู่ในรูปแบบของการใช้อำนาจของเทพเจ้ามาอำนวยความสะดวกให้การใช้พระราชอำนาจมีประสิทธิภาพมากขึ้นผ่านการประนีประนอมมากกว่าการสั่งหรือบังคับบัญชาโดยตรงคือให้เหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชนตระหนักรู้ตนว่าเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทและผู้ใต้ปกครองคือให้จงรักภักดี ไม่คิดคดทรยศ มิฉะนั้น จะให้เทพเจ้า (เครื่องมือหรือตัวช่วย) สืบแซ่งซึ่งต่างจากผู้ที่จะรักภักดีจะได้รับพระราชทานรางวัลหรือเทพเจ้าอำนวยความสะดวก สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เข้มแข็งและมั่นคงยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ กวีได้สอดแทรกพรรณนาของราชสำนักคือตัวกวีเองที่ได้พรรณนาวิถีการเฉลิมพระเกียรติด้วยการใช้ภาพพจน์ต่าง ๆ เพื่อตีความสอดแทรกอยู่ในบทประพันธ์เพื่อแสดงพระบรมเดชานุภาพของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเป็นที่ประจักษ์เป็นอาทิว่าการกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระราชานิเวศน์มณเฑียรสถาน พระราชทรัพย์ ความผาสุกของประชาชนในพระราชอาณาจักรที่นอกจากจะสะท้อนพระราชอำนาจแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว ยังสะท้อนแง่มุมการปกครองพระราชอาณาจักรให้เจริญไพบูลย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยรัตน์ พลมุข (2552: 232) เรื่องวรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์ : แนวคิดธรรมราชากับกลวิธีทางวรรณศิลป์ ที่อธิบายถึงการเฉลิมพระเกียรติในบทพรรณนาชมเมืองว่า “บทพรรณนาชมเมืองในคำฉันท์ดุขยี้ส่วงเวพระมหาเศวตฉัตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในวาระครบรอบปีแห่งการเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ กวีมักเลือกสรรเนื้อหาด้วยความงามของบ้านเมืองมานำเสนอเพื่อแนะนำว่าพระมหากษัตริย์ทรงปกครองบ้านเมืองให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างเด่นชัด”

อนึ่ง ในผลการวิจัยเกี่ยวกับการกระจายพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในให้ปกครองตามตำแหน่งหน้าที่รวมถึงการให้เทพเจ้าคุ้มครองดูแลกลุ่มบุคคลเหล่านี้เพื่อเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจและให้มีสติปัญญาในการปกครองหรือปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณสะท้อนให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงควบคุมพระราชอำนาจตามความชอบธรรมแห่งพระมหากษัตริย์ไว้แต่เพียงพระองค์เดียว ยังได้กระจายพระราชอำนาจไปทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน กล่าวคือ ฝ่ายหน้าที่ทรงให้ข้าราชการเชี่ยวชาญในงานของตนเพื่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติราชการซึ่งการปฏิบัติราชการอย่างมีประสิทธิภาพมีหลักสำคัญคือความผาสุกของประชาชนภายในพระราชอาณาจักร หากประชาชนเกิดความผาสุกแล้ว ระบบต่าง ๆ ภายในพระราชอาณาจักรย่อมขับเคลื่อน

ประเทศให้เจริญรุ่งเรืองได้ อีกทั้งสามารถติดต่อวิเทศสัมพันธ์เพื่อความสะดวกสบายของเศรษฐกิจและสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย ส่วนฝ่ายในซึ่งตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นในเสมือนการปกครองอีกแห่งหนึ่งที่มีระเบียบแบบแผนต่างจากฝ่ายหน้าหรือพระราชอาณาจักร จึงต้องกระจายพระราชอำนาจนั้นไปให้แก่ผู้หญิงที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลภายในเขตพระราชฐานชั้นใน อาจมองได้ว่าตำแหน่งเหล่านั้นจะมีมายาวนานก่อนรัชสมัยพระองค์ แต่ก็สามารถควบคุมหรือยกเลิกได้โดยพระราชอัธยาศัยแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทุกเมื่อซึ่งการกระจายพระราชอำนาจไปยังเหล่าข้าราชการเช่นนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา พรไชยา (2543: 232-233) เรื่องพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามกฎหมายและธรรมเนียมปฏิบัติทางรัฐธรรมนูญ: ศึกษาเปรียบเทียบประเทศอังกฤษและประเทศไทย ได้กล่าวถึงพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “แม้จะดำรงอยู่ในสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่ก็ยกเลิกฐานะสมมติเทวราชของพระมหากษัตริย์โดยใช้พระราชอำนาจไปในทางอำนวยประโยชน์สุขแก่ราษฎรมากกว่ากระทำตามพระราชหฤทัย ดังจะเห็นได้จากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแนวความคิดในการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ จากการที่ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดสมบูรณ์ทุกประการไปสู่การกระจายพระราชอำนาจและการยอมรับให้ขุนนางหรือข้าราชการทั้งปวงมีสิทธิมีส่วนในการบริหารประเทศร่วมกับพระมหากษัตริย์”

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบการใช้คำไวพจน์หรือการหลกคำ (Synonyms) แทนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อเฉลิมพระเกียรติด้วย ดังที่ปรากฏในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ดังนี้ 1) ฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทปรากฏคำว่า “บรมบพิตรพระเจ้าอยู่ทวยานรธิปกปิ่นปักพิ สมเด็จพระบรมจอมจุลจักร พระบาทจักรพรรดิพงษ์ บพิตรยอดสยามินทร์ และจอมจุลจักรพรรดิ” 2) ฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณปรากฏคำว่า “บพิตรผู้ทรงทศธรรม บพิตรมหิศราธิปัต ไทธิปกปิ่นประชากร บรมนารถเจ้าจุมพล และพระบาทบรมบพิตรเป็นเจ้าจอมสยาม” 3) ฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคมปรากฏคำว่า “ไทธำรงบุรินทราไชสุรย์ จอมจักรพรรตยาญกร พระบาทบำรุงกรุงไกร อิศร์บดีสุร นารถนฤบาลอันทรงพิภพสไบสมย และองค์ดุษฎีดิลกโลกลอสรรย” แทนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อเฉลิมพระเกียรติ คำเหล่านี้แสดงทรรศนะของราชสำนักผ่านตัวกวีคือ การเฉลิมพระเกียรติด้วยแนวคิดเทวราชา (สมมติเทพหรือเทพเจ้า) แนวคิดธรรมราชา (ผู้ทรงธรรม) แนวคิดพระญามหาจักรพรรดิราช (มหาราชานเห็นราชาทั้งปวงและมีสมบัติแห่งพระญามหาจักรพรรดิราช) ทั้งนี้ คำไวพจน์หรือการหลกคำ (Synonyms) ข้างต้นที่ปรากฏในฉันทสังเวทพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 เพื่อเฉลิมพระเกียรติและอาจมีนัยสำคัญประการอื่นต่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าถ้ามีผู้สนใจศึกษาคำเหล่านี้คาดว่าจะเกิดคุณูปการต่อวงการวรรณกรรมไทยในแง่ของการศึกษาในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติด้วย

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

1. ด้านวิชาการทั่วไป

- 1.1 ควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ด้วย
- 1.2 ควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือสิ่งต่าง ๆ เช่น ข้าราชการ สามัญชน หรือธรรมชาติในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ด้วย

2. ด้านประโยชน์ที่สามารถนำไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาชั้นหนังสือพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ เพื่อให้เห็นแนวคิดและกลวิธีการเฉลิมพระเกียรติในรูปแบบต่าง ๆ

2.2 การศึกษาทรงพระนามของราชสำนักที่ปรากฏในชั้นหนังสือพระมหาเสวตรฉัตรในรัชกาลที่ 4 เพื่อให้เห็นถึงทรงพระนามที่กวีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของราชสำนักได้สะท้อนแง่มุมต่าง ๆ เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ตำแหน่งหน้าที่ในราชสำนักฝ่ายใน หรือพระราชอาณาเขตทั้ง 438 เขต

เอกสารอ้างอิง

- 108 พรรณไม้ไทย. (ม.ป.ป.). *หญ้าทุกสระ พรรณไม้ในพุทธประวัติ*. <https://www.panmai.com> กรมศิลปากร. (2555). *งานช่างหลวง*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- เจษฎา พรไชยา. (2543). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามกฎหมายและธรรมเนียมปฏิบัติทางรัฐธรรมนูญ : ศึกษาเปรียบเทียบประเทศอังกฤษและประเทศไทย*. ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2549). ความคิดเรื่อง “พุทธราชา” ในวรรณคดีไทย. ใน ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (บ.ก.), *วรรณคดี รวมบทความวิจัยและบทความวิชาการภาษาและวรรณคดีไทย*. (น.15-49). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยรัตน์ พลมุข. (2552). *วรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์ : แนวคิดธรรมราชากับกลวิธีทางวรรณศิลป์*. ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- ชาติรี อุตสาหรัมย์, ร้อยตำรวจโท. (2560). *พัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทย*. ปริญญาโทการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา.
- ชุมนุมฉันท์ดุขกัสังเว. (2503). กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ณัฐพล ใจเอี่ยม. (2565). ความสำคัญของเทพเจ้าในคำฉันท์ดุขกัสังเวยกล่อมช้าง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 13(1), 158-188.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2540). *คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ตินาร์ บุญธรรม. (2557). *หมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์*. <https://shorturl.asia/1T3Zd>
- ทิพากรรพศมหาโกศอิทธิ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2563). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4*. กรุงเทพฯ : ไทยควอลิตี้บุ๊คส์ (2006).
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). *วรรณคดีสี่เขียว : กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณกรรมไทย*. ปทุมธานี: นาค.
- บาหยัน อิมสำราญ. (2559ก). มโนทัศน์เรื่อง “อำนาจ” ในวรรณกรรมพงศาวดารจีนเรื่อง “เลียดก๊ก” *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 6(3), 26-33.
- บาหยัน อิมสำราญ. (2559ข). *วรรณคดีพระราชพิธี*. นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มูลนิธิตสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2560). *นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 2* ชื่อผู้แต่ง. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มูลนิธิตสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- ยุพร แสงทักษิณ. (2539). *เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องสูง* กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรรณญา อัจฉริยบดี. (2563). บทบาทการควบคุม : ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในคำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมช้าง. *วรรณวิทัศน์*, 20(2), 29-62.
- วรรณญา อัจฉริยบดี. (2564). อุดมการณ์ทางสังคมในคำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมช้าง. *วารสารไทยศึกษา*, 17(2), 73-99.
- หมายกำหนดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562, (2562, พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 13 ข, หน้า 1-69.
- แอนนา เลียวโนเวนส์. (2562). *อ่านสยามตามแอนนา* (สุภัตรา ภูมิประภาส และสุภิดา แก้วสุขสมบัติ แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.

พิธีส่อนขวัญ: พิธีกรรมแห่งความเชื่อของชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี

เอี่ยมพร ทิพย์เดช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
uampon@hotmail.com

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์

รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
premvitv@hotmail.com

สุริยะกาล ทองเหลา

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาภาษาไทย
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2566

แก้ไขบทความ: 8 เมษายน 2566

ตอบรับบทความ: 19 เมษายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี และวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพิธีส่อนขวัญที่ส่งผลต่อคนในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี ด้วยวิธีการทางคดีศึกษา โดยการปฏิบัติงานภาคสนามในพื้นที่วิจัยจากนั้น นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามแนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยม แล้วนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า พิธีส่อนขวัญที่ชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี จัดขึ้น เป็นพิธีกรรมที่มีองค์ประกอบและขั้นตอนการประกอบพิธีตามโครงสร้างที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งใน ขั้นตอนก่อนการประกอบพิธี ขณะประกอบพิธี และหลังการประกอบพิธี โดยในแต่ละขั้นตอนจะมีส่วนสัมพันธ์กับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติตามความเชื่อของคนในชุมชน ซึ่งพิธีส่อนขวัญดังกล่าวนี้ ล้วนมี บทบาทหน้าที่ต่อการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนหนองแวงทั้งในระดับตัวบุคคลและระดับชุมชน อันเป็น คุณูปการต่อชาวชุมชนหนองแวงที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พิธีส่อนขวัญ, บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม, ชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี

Sorn Khwan: The Soul Retrieval Ceremony in Nong-Waeng Community, Ban Phue District, Udon Thani Province

Uamporn Thipdet

Assistant Professor, Ph.D., Lecturer
School of Liberal Arts, University of Phayao
uampon@hotmail.com

Premvit Vivattanaseth

Associate Professor, Ph.D., Lecturer
School of Liberal Arts, University of Phayao
premvitv@hotmail.com

Suriyakan Thonglao

Thai language students
School of Liberal Arts, University of Phayao

Received: February 1, 2023

Revised: April 8, 2023

Accepted: April 19, 2023

Abstract

This study aimed to investigate the composition and the practice of Sorn Khwan and to analyze the roles of the ceremony having an influence on the way of life of the residents in Nong-Waeng community, Ban Phue district, Udon Thani, Thailand. The Folklore methodology was applied to the fieldwork. The collected data were analyzed and presented by using the “structural–functionalism” and descriptive analysis.

The results of the study revealed that Sorn Khwan in Nong-Waeng community, Ban Phue district, Udon Thani, Thailand was considered as a cultural heritage in both the composition and the procedures of the ceremony. The three stages of the procedure of the ceremony; the preparation, the process and the end of the ceremony had shown the relation to supernatural power in accordance with the belief of the folks. Besides, Sorn Khwan also played a crucial role on the way of life in the community from the private to the community. It has been regarded as the supportive phenomena for the community till the present time.

Keywords: Sorn-Khwan, the roles of the ceremony, Nong-Waeng community, Ban Phue district, Udon Thani

บทนำ (Introduction)

พิธีกรรมเป็นประติสัทธิกรรมทางวัฒนธรรมที่ทุกสังคมทั่วโลกต่างประกอบสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างที่ถูกครอบด้วยความคิด โดยมิขึ้นตอนการจัดและกระทำเพื่อก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ความถูกต้องตามขนบปฏิบัติ ตลอดจนทั้งเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่จะช่วยให้คนเข้าถึงความหมายที่สอดแทรกอยู่ พิธีกรรมจึงเป็นแนวทางที่มนุษย์ได้ยึดถือและปฏิบัติ รวมทั้งมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (อุมารณ วังศ์วิสุทธิศักดิ์, 2547, หน้า 56) ทั้งนี้พิธีกรรมจะเกิดขึ้นด้วยการที่คนในกลุ่มชนมีความเชื่อร่วมกันเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยความเชื่อดังกล่าวจะเป็นการยอมรับนับถือ เชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิด โดยมีเหตุผลที่พิสูจน์ได้ หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับ ศรัทธา โดยปราศจากเหตุผลหรือการพิสูจน์ใด ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจเชื่อ ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติ โดยความเชื่อดังกล่าวจะมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคลและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรมที่จำเป็นอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างความจำเป็นของวิถีชีวิตมนุษย์กับความเชื่อมีอยู่หลายประการ อันได้แก่

1. มนุษย์อยู่ได้เพราะความเชื่อ เนื่องจากไม่รู้จักตัวเอง ความเชื่อจึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้
2. มนุษย์เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น เรื่องของอนาคตเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น ผี เทวดา เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น ความรัก ความซึ้ง ความดี ความชั่ว เป็นสิ่งที่ไม่สามารถวัดได้ มนุษย์จึงต้องอาศัยความเชื่อหรือสร้างความคิดเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นไว้เป็นทุนจะได้ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง
3. เมื่อมนุษย์มีความเชื่อก็ก่อให้เกิดความมั่นใจ สามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้
4. ความเชื่อก่อให้เกิดความสบายใจในการดำเนินชีวิต (วิทยา ภูครองหิน, 2553, หน้า 30-31)

แม้ว่าในปัจจุบันสังคมจะเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ผู้คนต่างได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง วิทยาการทางเทคโนโลยีเข้ามามามีอิทธิพลในวิถีชีวิตและช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตอย่างมากมาย แต่ความเชื่อในเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติยังคงได้รับการสืบทอดและถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง ไม่เว้นแม้จังหวัดใหญ่ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ดังเช่นจังหวัดอุดรธานี ในสังคมของชาวอุดรธานีแม้ความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างจะเลือนหายไปกับวิทยาการสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ก็ยังมีหลายท้องถิ่นที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตและความเชื่อแบบดั้งเดิม การดำเนินชีวิตของชาวอุดรธานีในหลายพื้นที่ยังคงมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งได้สืบทอดความเชื่อดังกล่าวผ่านวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และพิธีกรรมต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบัน พิธีส่อนขวัญหรือช้อนขวัญ เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวอุดรธานียังคงมีความเชื่อ ศรัทธา และถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเชื่อกันว่า “ขวัญ” เป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจอันลึกลับที่แฝงอยู่ในร่างกายของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ มาตั้งแต่เกิด ในยามปกติที่ขวัญสถิตอยู่ประจำในร่างกาย บุคคลผู้นั้นก็จะดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สุขภาพพลานามัยแข็งแรง แต่เมื่อใดที่บุคคลประสบกับสภาวะการณ์ผิดปกติที่ทำให้เกิดความรู้สึกหวั่นไหว วิทกกังวล จิตใจไม่เป็นปกติ ขวัญก็จะหลุดหายไปจากร่างกาย หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ขวัญหาย ขวัญเสีย (เสียขวัญ) อันจะทำให้ผู้เป็นเจ้าของขวัญดำรงชีวิตอย่างไม่เป็นปกติสุข มีอาการไม่สบายกายไม่สบายใจ จนถึงเจ็บไข้ได้ป่วย หากจะให้ชีวิตดำเนินต่อไปอย่างราบรื่นและมีความสุข ก็จะต้องจัดพิธีส่อนขวัญ อันเป็นพิธีเรียกขวัญให้กลับเข้ามาสถิตอยู่ในร่างกายของบุคคลผู้เป็นเจ้าของขวัญดังเดิม

พิธีส่อนขวัญ ได้ปรากฏในหมู่บ้านต่าง ๆ ของชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ และเป็นชุมชนที่ถือปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษ

มาอย่างต่อเนื่อง จนนับได้ว่าเป็นชุมชนแห่งหนึ่งที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ดังที่คำมูล ทองเหลา (ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2564) ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีส่อนขวัญที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษว่า ขวัญเป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับเนื้อหนังของมนุษย์ ขวัญถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย คนปกติจะมีขวัญทั้งหมด 32 ขวัญ ถ้าหากว่าขวัญหายไปโดยเกิดจากเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้บุคคลได้รับการกระทบกระเทือนทางร่างกายหรือจิตใจ ก็จำเป็นต้องมีพิธีเรียกขวัญหรือที่ชาวอุดรธานีเรียกว่า ส่อนขวัญ ขึ้น ซึ่งพิธีส่อนขวัญจะแตกต่างกันไปตามความเชื่อของคน ในแต่ละท้องถิ่น โดยชาวชุมชนหนองแวงมีความเชื่อว่า ในพิธีส่อนขวัญจะต้องใช้สวิงเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการช้อนขวัญ เพื่อที่จะได้ขวัญนั้นกลับคืนสู่ตัวเจ้าของขวัญให้เร็วที่สุด ซึ่งหากใช้ดาบขยี้ไปทางดักขวัญก็เกรงว่าจะได้ขวัญของคนอื่นติดมาด้วย จึงจำเป็นต้องใช้สวิงมากวดแกว่งในลักษณะของการช้อนปลา เพื่อดักขวัญของ บุคคลนั้น เมื่อได้ขวัญมาแล้วจะนำไปผูกมัดข้อมือของผู้ที่ขวัญหลุดหาย และมีการให้ศีลให้พร จึงจะถือว่าพิธี ส่อนขวัญเสร็จสมบูรณ์

ด้วยเหตุที่พิธีส่อนขวัญเป็นพิธีกรรมที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนหนองแวง ในอันที่จะทำให้ชาวชุมชนหนองแวงดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุขด้วยพิธีกรรมพื้นถิ่นของชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง หากแต่ไม่อาจคาดเดาได้ว่าพิธีส่อนขวัญของชาวชุมชนหนองแวงจะถูกกลืนไปด้วยวิถีชีวิตใหม่และจะเลือนหายไปเมื่อใด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี ด้วยวิธีการทางคดีชนวิทยา โดยจะศึกษาในประเด็นองค์ประกอบของพิธีกรรม ขั้นตอนของพิธีกรรม ตลอดจนทั้งบทบาทหน้าที่ของพิธีส่อนขวัญที่ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี ตามแนวคิดโครงสร้าง - หน้าที่นิยม โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ได้ทราบถึงรายละเอียดด้านต่าง ๆ ของพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวงและคุณูปการของพิธีส่อนขวัญที่มีต่อชุมชนหนองแวงแล้ว ยังจะเป็นการอนุรักษ์พิธีส่อนขวัญ ซึ่งเป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนหนองแวงมานานให้คงอยู่และสืบทอดต่อไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ (Research objective)

1. ศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี
2. วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพิธีส่อนขวัญที่ส่งผลต่อชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตของการวิจัย (Scope of the Research)

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

แหล่งข้อมูลในการศึกษาพิธีส่อนขวัญครั้งนี้ เป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยปรากฏพิธีกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเชื่ออย่างเด่นชัดได้แก่ ชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี อันประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านหนองแวงน้อย หมู่ที่ 2 บ้านสันติสุข หมู่ที่ 8 บ้านหนองแวง และหมู่ที่ 10 บ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาพิธีส่อนขวัญครั้งนี้ ศึกษาใน 2 ประเด็นคือ

2.1 องค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

2.2 บทบาทหน้าที่ของพิธีส่อนขวัญที่ส่งผลต่อชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

3. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

วิทยาการผู้ให้ข้อมูลเพื่อการศึกษาพิธีส่อนขวัญในครั้งนี้ มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

3.1 มีภูมิลำเนาและปัจจุบันยังคงอาศัยอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านหนองแวงน้อย หมู่ที่ 2 บ้านสันติสุข หมู่ที่ 8 บ้านหนองแวง และหมู่ที่ 10 บ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

3.2 มีประสบการณ์การเข้าร่วมพิธีส่อนขวัญในพื้นที่ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง หรือเป็นผู้ประกอบพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง

3.3 ได้รับการยอมรับจากกลุ่มชนในพื้นที่ว่ามีความรู้อย่างแท้จริงในเรื่องพิธีส่อนขวัญ ที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษในชุมชนหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

4. ขอบเขตด้านเวลา

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้กระทำอย่างต่อเนื่องในระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน 2564 – 20 กุมภาพันธ์ 2565

นิยามศัพท์เฉพาะ

พิธีส่อนขวัญ หมายถึง พิธีกรรมที่ชุมชนหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี จัดขึ้นตามที่ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากบรรพบุรุษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเชิญขวัญที่ออกจากร่างของผู้เป็นเจ้าของขวัญด้วยสาเหตุต่าง ๆ ให้กลับเข้าสู่ร่างดั้งเดิม

กรอบแนวคิด

การศึกษาเรื่อง พิธีส่อนขวัญ: พิธีกรรมแห่งความเชื่อของชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดจากทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม ของนักวิชาการหลายท่านมาทำการสังเคราะห์เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

การศึกษาตามแนวคิดจากทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม เป็นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่กับโครงสร้างของสังคม ซึ่งโครงสร้างของสังคมจะต้องอยู่ควบคู่กับบทบาทหน้าที่ เพราะโครงสร้างทุกส่วนของสังคมจะต้องมีบทบาทหน้าที่เสมอ ทั้งนี้ โครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของสังคมจะเกิดจากความจำเป็นพื้นฐานของมวลมนุษย์ ดังนั้น โครงสร้างทุกส่วนของสังคมจึงต้องทำหน้าที่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ (สนิท สมักรการ, 2538, หน้า 18) เช่นเดียวกับพิธีกรรม พิธีกรรมเป็นเรื่องของกลุ่มชน เป็นกิจกรรมการรวมพลังของคนในสังคม พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นโครงสร้างของสังคมที่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างน้อย 2 ด้านคือ ด้านจิตใต้และด้านสังคม (ศิริพร ณ ถลาง, 2548, หน้า 321-322)

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในเรื่องพิธีเรี่ยขวัญ (ส่อนขวัญ) ทฤษฎีและแนวคิดในการศึกษาข้อมูลทางคติชนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยคือ ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม และพื้นที่ที่เป็นแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุดรธานี เพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2. สืบหาแหล่งข้อมูล สืบหาและตรวจสอบบุคคลที่จะคัดเลือกเป็นวิทยากรตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้คือ

2.1 มีภูมิลำเนาและปัจจุบันยังคงอาศัยอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านหนองแวงน้อย หมู่ที่ 2 บ้านสันติสุข หมู่ที่ 8 บ้านหนองแวง และหมู่ที่ 10 บ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

2.2 มีประสบการณ์การเข้าร่วมพิธีส่อนขวัญในพื้นที่ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง หรือเป็นผู้ประกอบพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง

2.3 ได้รับการยอมรับจากกลุ่มชนในพื้นที่ว่ามีความรู้อย่างแท้จริงในเรื่องพิธีส่อนขวัญ ที่สืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษในชุมชนหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ตลอดทั้งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนในพื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ศึกษาและเก็บข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านด้านภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ทั้งผู้นำชุมชนและชาวชุมชนหนองแวง ตลอดจนทั้งคณาจารย์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. ผู้วิจัยสัมภาษณ์วิทยากรที่ได้รับการคัดเลือกไว้ จำนวน 12 คนโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและแบบบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานภาคสนามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อให้ได้รายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบพิธีส่อนขวัญ ตั้งแต่การจัดเตรียมพิธี การประกอบพิธี จนถึงเสร็จสิ้นพิธี

5. ผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีส่อนขวัญ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การจดบันทึก ตลอดจนทั้งบันทึกภาพ (ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว) และเสียงในขณะประกอบพิธีซึ่งทำให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลในองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีได้อย่างครบถ้วน

6. ถ่ายถอดข้อมูลจากกล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหวและเครื่องบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษร โดยยังคงสำเนียงให้ใกล้เคียงกับเสียงจริงของวิทยากรมากที่สุด และบันทึกข้อมูลเป็นภาษาไทยกลาง เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งสะดวกต่อการเผยแพร่ข้อมูล

7. ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของข้อมูลที่ถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร โดยขอความอนุเคราะห์จากวิทยากรบางท่านเป็นผู้ตรวจสอบ และสัมภาษณ์วิทยากรบางท่านเพิ่มเติมในกรณีที่ข้อมูลบางส่วนยังไม่ชัดเจน

8. นำข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบจากวิทยากรมาทำการเรียบเรียงและศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม และวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพิธีส่อนขวัญที่ส่งผลต่อชุมชนหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี จากข้อมูลและบริบทของข้อมูล โดยใช้แนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยมเป็นแนวทางการวิเคราะห์

9. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา โดยนำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย (Research results)

การศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลพิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวง โดยแบ่งตามลักษณะโครงสร้างของพิธีกรรมออกเป็น 2 ส่วนคือ องค์ประกอบของพิธีกรรมและขั้นตอนของพิธีกรรม ดังนี้

1. องค์ประกอบของพิธีกรรม ประกอบด้วย

1.1 จุดประสงค์ของพิธีกรรม พิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวงมีจุดประสงค์หลัก 2 ประการ คือ เพื่อเป็นการเรียกขวัญที่หลุดหายจากร่างกายให้กลับเข้ามาอยู่ประจำกายของผู้เจ็บป่วย กับทั้งสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้เจ็บป่วย รวมถึงญาติของผู้เจ็บป่วยและคนในชุมชน

1.2 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีส่อนขวัญ ประกอบด้วย ผู้ประกอบพิธี ผู้เจ็บป่วยหรือเจ้าของขวัญ และเจ้าภาพซึ่งเป็นญาติผู้เจ็บป่วย (หม่าแก่)

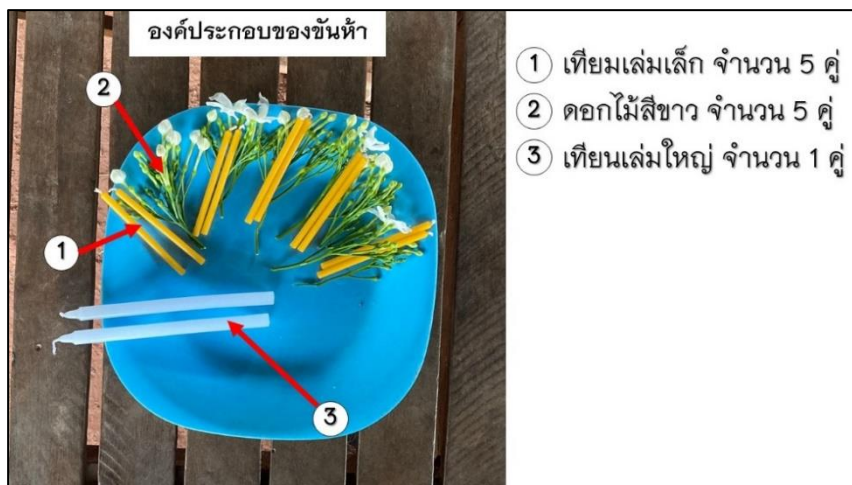
1.3 อุปกรณ์ที่ประกอบในพิธีกรรม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1.3.1 คาย คือ เครื่องประกอบพิธีกรรมที่ใช้เป็นเครื่องบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวอีสาน อันประกอบด้วย ไข่ไก่ต้มสุก น้ำเปล่า ข้าวต้มมัด ข้าวปั้น (ข้าวเหนียวนึ่งสุก) กล้วยน้ำว่านสุก บุหรี่ (ยาสูบ) คำหมาก (ใบพลูที่ทาด้วยปูนขาวแล้วมวนคล้ายบุหรี่ จากนั้นนำสีเสียด แก่นคูณและยาเส้นแปะลงบนบริเวณตรงกลางของมวนพลู) กระจก (แว่น) หวี หน้่าไซ หน้่าแพรก ฝ้ายผูกแขน (สายสิญจน์มงคล) ช้อง (เส้นผมของผู้เจ็บป่วยซึ่งเป็นเจ้าของขวัญ) และมีด

ภาพที่ 1 คายนส่อนขวัญ

1.3.2 ชันห้่า คือ เครื่องประกอบพิธีกรรมที่ใช้เป็นเครื่องบูชาครูบาอาจารย์ของผู้ประกอบพิธี ประกอบด้วย ดอกไม้จำนวน 5 คู่ เทียนเล่มเล็กจำนวน 5 คู่ และเทียนเล่มใหญ่สำหรับใช้จุดไฟจำนวน 1 คู่

ภาพที่ 2 ชั้นห่าในพิธีส่อนขวัญ

1.3.3 สวิง อุปกรณ์ส่อนขวัญ ซึ่งมีลักษณะคล้ายอุปกรณ์จับปลา

ภาพที่ 3 สวิงส่อนขวัญ

1.4 สถานที่ประกอบพิธีกรรม การประกอบพิธีส่อนขวัญมิได้กำหนดสถานที่ที่แน่นอนว่าจะเป็นที่ใด จะขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ประกอบพิธีและเจ้าภาพ ซึ่งสถานที่ประกอบพิธีกรรมจะมี 2 ลักษณะ คือ ในกรณีที่ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าภาพ (เผ่าแก่) สามารถเดินทางไปยังจุดเกิดเหตุได้ ให้ประกอบพิธียังจุดเกิดเหตุที่ทำให้เจ็บป่วยหรือตกใจ เพราะเชื่อว่าขวัญได้ตกลงในบริเวณนั้น และในกรณีที่ผู้ประกอบพิธีและเผ่าแก่ไม่สามารถเดินทางไปยังจุดเกิดเหตุได้ ให้ประกอบพิธียังบริเวณที่ผู้เจ็บป่วยหรือเจ้าของขวัญพักอาศัยอยู่

1.5 กำหนดเวลาการประกอบพิธีกรรม การประกอบพิธีส่อนขวัญมิได้มีหลักเกณฑ์กำหนดเวลาไว้อย่างแน่นอน หากแต่ถือเอาเวลาที่ผู้ประกอบพิธีสะดวก โดยเชื่อว่าเวลาที่เหมาะสมแก่การประกอบพิธีคือ ช่วงเวลาประมาณ 17.00 - 18.00 น. ทั้งนี้ จะงดเว้นวันที่ไม่ควรประกอบพิธีอันประกอบด้วย วันพระ วันอังคาร และวันเสีย (วันไม่ดี) ในแต่ละเดือนตามความเชื่อของคนในพื้นที่

2. ขั้นตอนของพิธีกรรม

2.1 เตรียมการก่อนประกอบพิธีกรรม มีการดำเนินการดังนี้

2.1.1 ญาติผู้เจ็บป่วยติดต่อกับผู้ประกอบพิธีส่นขวัญเพื่อนัดหมายตามวันสะดวกของทั้งสองฝ่าย

2.1.2 เจ้าภาพเตรียมค้ายและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับส่นขวัญ ในกรณีทีประกอบพิธีภายในวันที่เกิดเหตุ ให้จัดเตรียมค้ายที่มีส่วนประกอบเพียง ข้าวปั้น กล้วยน้ำว่า ไข่ไก่ต้ม ฝ้ายผูกแขน เรียกว่า “ส่นขวัญดอ” ทั้งนี้ หากเกิดเหตุข้ามหนึ่งคืนไปแล้วให้จัดเตรียมค้ายส่นขวัญที่มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์

2.1.3 เจ้าภาพทำความสะอาดบ้านหรือบริเวณที่ผู้เจ็บป่วยพักอาศัยอยู่เพื่อเตรียมต้อนรับขวัญ

2.1.4 เมื่อถึงกำหนดเวลานัดหมาย ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีเดินทางไปยังสถานที่ประกอบพิธี ซึ่งอาจเป็นสถานที่เกิดเหตุ หรือสถานที่ที่ผู้เจ็บป่วยพักอาศัยอยู่ เพื่อประกอบพิธีส่นขวัญ ทั้งนี้หากประกอบพิธีบริเวณสถานที่ที่ผู้เจ็บป่วยพักอาศัยอยู่ ให้ประกอบพิธีบริเวณรอบ ๆ บ้านที่ผู้เจ็บป่วยหรือ เจ้าของขวัญพักอาศัยอยู่ตามความเหมาะสมของสถานที่

2.1.5 เมื่อไปถึงยังสถานที่ประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีนั่งลงบนพื้นดินโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ห้ามนำเสื่อไปนั่ง ด้วยเหตุผลที่ว่าถ้าหากนั่งบนเสื่อจะทำให้อยู่สูงกว่าพระแม่ธรณี จะไม่เป็นมงคล

2.2 ขณะประกอบพิธีกรรม มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

2.2.1 เฒ่าแก่วางมิดที่ปักติดตัวมาด้วย ขณะเดียวกันผู้ประกอบพิธีเปิดขวดน้ำวางไว้กับค้ายซึ่งตั้งไว้บริเวณด้านขวามือของผู้ประกอบพิธี

2.2.2 ผู้ประกอบพิธีจุดเทียนเล่มใหญ่ 2 เล่มบนจานขันห้า จากนั้นยกจานขันห้าขึ้นพร้อมพนมมือให้อยู่ระดับหน้าอก

2.2.3 ผู้ประกอบพิธีกล่าวบทสรรเสริญพระพุทธรเจ้า

นะโม ตัสสะ ะกะวะโตะ อะระหะโตะ สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 จบ)

และกล่าวคำบูชาพระ

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ

2.2.4 ผู้ประกอบพิธีวางจานขันห้าลงที่ด้านหน้า จากนั้นพนมมือไว้ระดับหน้าอกแล้วกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ะกะวะ พุทธัง ะกะวะณัง อภิวิเทมิ (กราบ)

สวะคะโตะ ะกะวะตา ธัมโม ธัมมัง นมัสสามิ (กราบ)

สุปฏิปันโน ะกะวะโตะ สวะกะสังโฆ สังฆะณามะมิ (กราบ)

2.2.5 ผู้ประกอบพิธีกล่าวคำอัญเชิญเทพบุตร เทพธิดา

อุกาสะ อุกาสะ อุกาสะ ข้าพเจ้าทั้งหลายขออัญเชิญชวนเทพธิดาทั้งหลายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายถึง 16 ชั้นฟ้าสุราลัย ตลอดจนกระทั้งภูเขาลากา ภูมิสถานที่อยู่ของข้าพเจ้า ล้วนคนดีมีวิเศษ จงลงมาปกป้องพิทักษ์รักษาโดยภัยอันตรายใด ๆ ข้าพเจ้าปรารถนาสิ่งใด อย่าขัดข้องในใจนับตั้งแต่นั้นนี้นิจทุกโข โหมิ

2.2.6 ผู้ประกอบพิธีกล่าวคำสอนขวัญและอารัมภบทเกี่ยวกับพิธีสอนขวัญที่ได้จัดขึ้น พุทธัง ชีวติง ยาวะนิพพานัง สาระณังคัทธามิ ไฟในร่างกายของข้าพเจ้า ล้วนคนดีมีวิเศษ จงลงมาปกป้องพิทักษ์รักษาโพยภัยอันตรายใด ๆ ข้าพเจ้าปรารถนาสิ่งใด อย่าขัดข้องในใจ นับตั้งแต่วันนี้

ธัมมัง ชีวติง ยาวะนิพพานัง สาระณังคัทธามิ ลมหายใจเข้าออกคงชื่อไว้ว่า ... (บอกชื่อ-นามสกุลผู้เจ็บป่วย)... บอกชื่อตัวที่ได้กล่าวนามไปแล้วนี้ ขอถวายแด่พระพุทธรเจ้า เข้าถึงพระนิพพาน บาปทั้งหลาย กรรมทั้งหลาย ศัตรูทั้งหลาย อย่ามีมาผจญ ขอเดชะพระกุศลจงมาบังเกิด สิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลให้เจริญรุ่งเรือง มีทรัพย์สินมหาศาลเป็นทานธารณะ ข้าพเจ้าทำความสำเร็จมหัสจรรย์เหนือมนุษย์ทั้งปวง

สังฆัง ชีวติง ยาวะนิพพานัง สาระณังคัทธามิ (ผู้ประกอบพิธีอธิษฐานถึงความปรารถนาและอายุขัยที่ยืนยาว โดยห้ามอธิษฐานอายุขัยต่ำกว่า 80 ปี ให้อธิษฐานอายุขัยมากกว่า 80 ปี ขึ้นไป) อนาคต ปัจจุบันของข้าพเจ้า คงชื่อไว้ว่า ... (บอกชื่อ-นามสกุลผู้เจ็บป่วย)... บอกชื่อตัวที่ได้กล่าวนามไปแล้วนี้ ขอถวายแด่พระสงฆ์เจ้า เข้าถึงพระนิพพาน วิตกเศร้าหมองอย่ามีมาผจญ ขอเดชะพระกุศลจงมาบังเกิด สิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลให้เจริญรุ่งเรือง มีทรัพย์สินมหาศาลเป็นทานธารณะ ข้าพเจ้าทำความสำเร็จมหัสจรรย์เหนือมนุษย์ทั้งปวง สาธุ สาธุ สาธุ

2.2.7 ผู้ประกอบพิธีกล่าวคำบูชาพระแม่ธรณี

ข้าพเจ้าขออัญเชิญชวนเทพบุตร เทพธิดา เทวดา พระอินทร์ พระพรหม พระอัมรินทร์ราช ท้าวบุญสมกรมรี พระแม่ธรณี ผู้อยู่ลุ่มผู้หยั่งน้ำให้กิน ผู้ค้ำดินให้อยู่ จงปกป้องรักษาผู้เจ็บป่วย ผู้เฒ่าผู้ท้อให้มีความเจริญใจ เทพธิดา พระอินทร์ พระพรหม ผู้อยู่สูง หนึ่งธาตุดิน สองน้ำ สามลม สี่ไฟ ธาตุทั้งสี่ ขอให้เทพบุตร เทวดา พระอินทร์ พระพรหม จงปกป้องรักษาลูกฟุ้งคนเหิน ให้ตลอดตลอดดี

นะมะ อะอุ นะโมพุทธานะ (3 จบ)

2.2.8 ผู้ประกอบพิธีปิดคาย เก็บดอกไม้ออกจากจานขันห้าไปบูชาพระแม่ธรณี โดยให้นำไปวางไว้บริเวณที่สูง เช่น ก้อนดิน โคนจอมปลวก เป็นต้น

2.2.9 ผู้ประกอบพิธีกล่าวคำกรวดน้ำอุทิศแด่พระแม่ธรณีพร้อมทั้งหยาดน้ำลงบนพื้นดิน

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ ขอเดชะพระกุศล จงมาบังเกิด สิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลให้ เจริญรุ่งเรือง มีทรัพย์สินมหาศาลเป็นทานธารณะ ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จในโลกนี้ จงประสบแต่ความสุข ความ เจริญ พระแม่ธรณี พระแม่คงคา พญามัจจุราช นายพันธุเสนาบดี ศิริครุฑอำมาตย์ กับท้าวจุลโลกบาล ทั้งสี่ ชันจตุมหาราชิกาเปื้องบนจนสุดมหาพรหม เบื้องต่ำตั้งแต่เวจ้ขึ้นไปจนถึงมนุษยโลก โดยรอบสุดขอบจักรวาล โดยท่านทั้งหลายที่ได้ทุกข์ ขอให้ท่านมีความสุข ถ้าท่านทั้งหลายที่ท่านได้สุข ขอให้สุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป เดชะพระกุศลผลบุญแห่งนี้ จงประสบแต่ความสุขความเจริญ เทอญ

2.2.10 ผู้ประกอบพิธีเอาคายใส่สรวงแล้วสอน (ช้อน) เอาขวัญ โดยเริ่มสอนจากทิศ ตะวัน ออกก่อน แล้วค่อยหันหน้าไปสอนทางทิศตะวันตก สุดท้ายหันหน้ากลับมาสอนทางทิศตะวันออกอีก หนึ่งรอบ

ภาพที่ 4 ผู้ประกอบพิธีส่อนเอาขวัญโดยหันหน้าไปยังทิศตะวันออก

2.2.11 เมื่อส่อนขวัญเสร็จแล้วใช้ฝ้ายสายสิญจน์มัดเครื่องคายเข้ากับสวิง นำมากอดไว้กับตัวผู้ประกอบพิธี เรียกขั้นตอนนี้ว่า “รับขวัญ” ทั้งนี้ ผู้ประกอบพิธี ซึ่งเป็นผู้รับขวัญ ห้ามพูดคุยกับใคร จนกว่าจะนำเครื่องคายกลับไปถึงบ้านของเจ้าของขวัญซึ่งเป็นผู้เจ็บป่วยนั้น

2.3 หลังจากการประกอบพิธีกรรม มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

2.3.1 ผู้ประกอบพิธีนำคายออกจากสวิง ซึ่งประกอบด้วย กล้วยน้ำว่าสุก ข้าวต้มมัด ไข่ไก่ต้มสุก และข้าวปั้น แล้วนำมาใส่่มือผู้เจ็บป่วย ซึ่งเป็นเจ้าของขวัญ

2.3.2 ผู้ประกอบพิธีนำฝ้ายผูกแขนจากคาย 1 เส้น มาผูกข้อมือให้ผู้เจ็บป่วยซึ่งเป็นเจ้าของขวัญ หากผู้ประกอบพิธีเป็นเพศชาย ให้ผูกข้อมือขวาของผู้เจ็บป่วย หากผู้ประกอบพิธีเป็นเพศหญิง จะเลือกผูกข้อมือข้างใดก็ได้ พร้อมกับกล่าวคำผูกแขน

ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรอันประเสริฐ ฝ้ายแก้วเกิดมิ่งกุล ปูนกันมาเป็นเส้นสามห่อบ เอามาผูกแขนซ้ายให้เจ้าได้วางผืนอ่อน คำคำผ่อนให้พอแสน หัวแหวนให้ทงเทศ ครอบขอบเขตให้หังสา ไหลนองมาแต่ไธมนขันทีอย่าได้ขาด เหมือนดั่งหาดทรายท่ากว้าง ทุกที่ที่ก้าหนดแห่งขมภู ศัตรูอย่าได้มาบังเบียด อย่าได้มีผู้เคียดต่อเจ้าจักคน เอามาผูกแขนขวาให้เจ้ามีอายุมั่นขวัญเย็น อย่าสุ่ได้ถอยช้า ให้เจ้าเจริญหน้าอยู่สวัสดิ์ ใหญ่ถ่อเล่าพอบให้หัก ใหญ่ถ่อหลักพอบให้โค่น บให้หม่นเหมือนตอง บให้หมองเหมือนถ้ำ ให้เจ้าใหญ่เพียงลุง ให้เจ้าสูงเพียงป่า ให้เจ้าจำเริญหน้าอยู่สวัสดิ์ มีอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ

ภาพที่ 5 ผู้ประกอบพิธีผูกข้อมือให้ผู้เจ็บป่วย

2.3.3 ผู้ประกอบพิธีนำเอาไข่ไก่ต้มสุกที่อยู่ในมือของผู้เจ็บป่วยมาปอกแล้วผ่าเสี่ยงทาย โดยใช้เส้นผม ให้ผ่าครึ่งแนวตัด หากไข่เหลืองเต็มไม่แฉ่ว ไม่แห้ว แสดงว่าอาการเจ็บป่วยจะหายในเร็ววัน หากไข่เหลืองแห้วหรือแฉ่ว แสดงว่าอาการเจ็บป่วยจะต้องใช้เวลานานกว่าจะรักษาหาย จากนั้นนำไข่ไก่ให้เจ้าของขวัญกิน หากเจ้าของขวัญเป็นเพศชายให้กินไข่ส่วนกัน (ด้านแหลม) หากเจ้าของขวัญเป็นเพศหญิงให้กินไข่ส่วนปลาย (ด้านทื่อ)

ภาพที่ 6 ผู้ประกอบพิธีนำไข่ต้มในมือผู้เจ็บป่วยผ่าครึ่งเพื่อเสี่ยงทาย

2.3.4 เจ้าภาพ ซึ่งเป็นญาติผู้เจ็บป่วย (แม่แก่) ทอยเข้ามาผูกข้อมือให้ผู้เจ็บป่วยจนฝ่ายผูกแขนครบทั้ง 9 เส้น หากมีญาติผู้เจ็บป่วยมาร่วมมากกว่า 9 คน ให้เจ้าภาพเตรียมฝ่ายผูกแขนเพิ่มอีกนอกเหนือจาก 9 เส้นในกาย

2.3.5 หลังจากพิธีผูกแขนเสร็จสิ้นเรียบร้อย จะเป็นการดูแลกายโดยผู้เจ็บป่วยจะนำจานมาใส่คายที่เหลือ ซึ่งประกอบด้วยข้าวต้มมัด คำหมาก ยาสูบ กลัวย่น้ำว่าสุกแล้วนำไปวางไว้บริเวณหัวเตียง หรือหัวเสาที่นอนของผู้เจ็บป่วย ในแต่ละวันให้เจ้าของคายเป็นผู้เจ็บป่วยจะต้องนำข้าวสุก 3 ปั้น และน้ำดื่ม 1 แก้วหรือขวด มาเปลี่ยนใส่คายใหม่ในทุกเช้า ทำให้ครบ 3 วัน โดยนับวันประกอบพิธีสอนขวัญเป็นวันที่หนึ่ง เมื่อครบกำหนดวันแล้วให้นำคายไปวางไว้บริเวณมุมบ้านหรือโคนต้นไม้ ซึ่งเรียกว่า “ปลงคาย” ถือเป็นการเสร็จสิ้นพิธีสอนขวัญ

ภาพที่ 7 ผู้เจ็บป่วยทำการ “ปลงคาย” โดยนำคายไปวางไว้บริเวณมุมบ้านหรือโคนต้นไม้

บทบาทหน้าที่ของพิธีสอนขวัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ผู้วิจัยได้ศึกษาพิธีสอนขวัญในชุมชนหนองแวง โดยได้นำแนวคิดโครงสร้าง - หน้าที่นิยมมาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีสอนขวัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนพบว่า พิธีสอนขวัญมีบทบาทหน้าที่ต่อการดำเนินชีวิตชาวชุมชนหนองแวงใน 2 ระดับ คือ ระดับตัวบุคคลและระดับชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ของพิธีสอนขวัญที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตชาวชุมชนหนองแวงในระดับตัวบุคคล

พิธีสอนขวัญเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวชุมชนหนองแวงเชื่อว่าจะช่วยในการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ที่ผู้ป่วยประสบอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจ็บป่วยที่ไม่สามารถหาสาเหตุได้อย่างชัดเจนหรือไม่สามารถรักษาได้ด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งผู้ป่วยย่อมจะหมดกำลังใจในการต่อสู้กับอาการเจ็บป่วย พิธีสอนขวัญจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาที่จะช่วยให้ผู้ป่วยมีกำลังใจในการต่อสู้กับอาการเจ็บป่วยนั้นด้วยผู้ป่วยเชื่อว่า พิธีสอนขวัญได้แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมในแต่ละขั้นตอนและอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมล้วนเป็นสิ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติกับมนุษย์ที่เคารพศรัทธาในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังเช่นเครื่องประกอบพิธีและบทสวดต่าง ๆ อันเป็นการสร้างความหวังว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติจะบันดาลให้ผู้เจ็บป่วยหายจากอาการเจ็บป่วยที่ประสบอยู่ พิธีสอนขวัญจึงเป็นเสมือนการแพทย์ทางเลือกแขนงหนึ่งที่แฝงไว้ซึ่งความเชื่อพื้นบ้านที่ชาวชุมชนหนองแวงมีความศรัทธาในวิธีการรักษาและพร้อมที่จะเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในยามที่เจ็บป่วย

นอกจากนั้น การสอนขวัญยังเป็นการแพทย์ทางเลือกที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนหนองแวงเป็นอย่างมาก เนื่องจากชุมชนหนองแวงเป็นชุมชนขนาดเล็ก ชาวชุมชนหนองแวงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่ เวลาส่วนใหญ่จึงอยู่ในชุมชน จะออกนอกพื้นที่เฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะชุมชนหนองแวงอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง การเดินทางแต่ละครั้งจึงไม่สะดวกนัก เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยหากจะเดินทางไปรักษาที่สถานพยาบาลในเมือง นอกจากจะต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งในส่วนของค่าเดินทางและการรักษาพยาบาล ซึ่งมีผลกระทบต่อประกอบอาชีพและระบบเศรษฐกิจของครอบครัวแล้ว ในบางครั้งยังต้องเผชิญกับระบบการให้บริการของสถานพยาบาลที่สร้างความไม่พึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการอีกด้วยด้วยเหตุนี้ ชาวชุมชนหนองแวงส่วนใหญ่เมื่อมีอาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรง จึงมักจะเข้ารับการศึกษาด้วยการสอนขวัญ ซึ่งจะประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการรักษา รวมทั้งความสะดวกใจที่จะเลือกระบบการรักษาอีกด้วย

2. บทบาทหน้าที่ของพิธีสอนขวัญที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตชาวชุมชนหนองแวงในระดับชุมชน

2.1 การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในครอบครัว และคนในครอบครัวกับชาวชุมชน พิธีสอนขวัญเกิดขึ้นด้วยความร่วมมือของผู้ประกอบพิธี ผู้อาวุโส (เฒ่าแก่) ญาติของผู้เจ็บป่วย และอาจรวมถึงคนในชุมชนที่มาร่วมพิธี ซึ่งมีส่วนร่วมในการจัดพิธีทุกขั้นตอน โดยกระบวนการดังกล่าวนี้ได้สร้างความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ส่งผลให้คนในชุมชนมีความรัก ความสมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กระทั่งชุมชนหนองแวงได้กลายเป็นชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

2.2 การสร้างวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ พิธีสอนขวัญในชุมชนหนองแวงได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นวัฒนธรรมชุมชน แม้ว่าในปัจจุบันวิทยาการทางการแพทย์จะเจริญ

ก้าวหน้าไปมากเพียงใดก็ตาม แต่ชาวชุมชนหนองแวงก็ยังคงสืบทอดรูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ของพิธีส่อนขวัญมาใช้ในการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ และโรคที่หาสาเหตุไม่ได้อย่างต่อเนื่องตลอดมา

2.3 สะท้อนภาพชีวิตในชุมชน พิธีส่อนขวัญได้สะท้อนภาพชุมชนหนองแวงในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ที่ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ ความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและการอยู่ร่วมกันในชุมชนแบบครอบครัวใหญ่ มีความเอื้ออาทรและพร้อมที่จะหยิบยื่นความช่วยเหลือให้แก่กัน ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมความเป็นอยู่ก็ได้สะท้อนผ่านการประกอบพิธีกรรมส่อนขวัญ ทั้งในด้านความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาหาร และการประกอบอาชีพ อย่างชัดเจน

2.4 สืบทอดมรดกทางภูมิปัญญาในการรักษาโรค พิธีส่อนขวัญในชุมชนหนองแวงเป็นวิธีการรักษาโรควิธีหนึ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาและความชาญฉลาดของบรรพบุรุษชาวชุมชนหนองแวง ซึ่งชาวชุมชนหนองแวงได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและได้พัฒนากระบวนการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทด้านเวลาและพื้นที่ชุมชนหนองแวง จนกลายเป็นมรดกทางภูมิปัญญาในการรักษาโรคของชุมชนหนองแวงที่ควรอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่สืบไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย (Discussions and Conclusions)

สรุปผลการวิจัย

พิธีส่อนขวัญที่ชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี จัดขึ้น เป็นพิธีกรรมแห่งความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีโครงสร้างหลักของพิธีกรรม 2 ส่วน ส่วนแรกคือ องค์ประกอบของพิธีกรรม ประกอบด้วย จุดประสงค์ของพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม และอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม ส่วนที่สองคือ ขั้นตอนของพิธีกรรม ประกอบด้วย ขั้นตอนก่อนประกอบพิธี ขณะประกอบพิธี และหลังการประกอบพิธี ซึ่งโครงสร้างของพิธีกรรมดังกล่าวล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมที่มีบทบาทหน้าที่ต่อการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ทั้งในระดับบุคคลที่จะช่วยสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ป่วย และระดับชุมชน ที่นอกจากจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในครอบครัวและคนในครอบครัวกับชาวชุมชน สร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และสะท้อนภาพชีวิตในชุมชนแล้ว ยังเป็นการสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาโรคอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

นับตั้งแต่บรรพบุรุษได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ในปัจจุบัน คนในชุมชนหนองแวงต่างก็มีความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อเหล่านั้นได้ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการประกอบพิธีกรรม และหนึ่งในพิธีกรรมที่ชาวชุมชนหนองแวงได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง คือ พิธีเรียกขวัญ หรือชาวชุมชนหนองแวงเรียกพิธีนี้ว่า พิธีส่อนขวัญ โดยพิธีนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์ทุกคนมีกายเนื้อที่ประกอบด้วยขวัญ 32 ขวัญ ซึ่งขวัญทั้ง 32 ขวัญ มีลักษณะคล้ายวิญญาณ ไม่มีรูปร่างไม่มีตัวตน ไม่สามารถมองเห็นได้ แต่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ หากขวัญในร่างกายของบุคคลใดหลุดหายไป อันมีสาเหตุมาจากสิ่งใดก็ตาม เช่น อุบัติเหตุ ความสะเทือนใจที่มากกว่าปกติ ทั้งสอเคราะห์เสียใจ ตกใจ หรือแม้กระทั่งอาการดื้อกตใจ อาจทำให้บุคคลนั้นมีอาการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อเป็นการรักษาอาการดังกล่าวให้ร่างกายกลับมาเป็นปกติ จำเป็นจะต้องประกอบพิธีเรียกขวัญทั้ง 32 ให้กลับคืนสู่ร่างกาย ซึ่งสอดคล้องกับสาระสำคัญในบทสวดมนต์แม่บทวัตตังสาการปาฐะ ว่าด้วยอาการ 32 ที่กล่าวถึงองค์ประกอบทั้ง 32 ในร่างกายของมนุษย์ที่จะทำให้มนุษย์มีความเป็นปกติมีความสุขสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

แต่เดิมพิธีส่อนขวัญที่ปรากฏในชุมชนหนองแขวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เป็นเพียงการประกอบพิธีขนาดเล็กที่จัดขึ้นภายในครอบครัว โดยมีผู้อาวุโสที่เป็นญาติผู้ใหญ่เป็นผู้นำในการประกอบพิธี จึงได้นำวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ภายในครัวเรือนมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม และได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้อาวุโสในครอบครัวสู่รุ่นลูกและหลานตามลำดับ ต่อมาในยุคที่ผู้คนมีความคิดที่เป็นระบบมากขึ้นและการเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ มีความสะดวกมากยิ่งขึ้น จึงมีความคิดและค่านิยมใหม่เกิดขึ้น โดยเชื่อว่าหากได้เข้าพิธีกรรมใด ๆ ซึ่งรวมทั้งพิธีส่อนขวัญโดยผู้ประกอบพิธีเป็นบุคคลที่มีวิชาความรู้ ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม จะมีส่วนช่วยให้พิธีกรรมเหล่านั้นมีความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และมีความเป็นสิริมงคลมากยิ่งขึ้นกว่าการประกอบพิธีกรรมที่จัดขึ้นเองภายในครอบครัว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความนิยมในการประกอบพิธีโดยผู้อาวุโสในครอบครัวลดลงเป็นลำดับและนิยมให้บุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าว เป็นผู้ประกอบพิธี

พิธีส่อนขวัญเป็นพิธีกรรมที่ชาวชุมชนหนองแขวงยังคงปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถพบเห็นได้ในทุกพื้นที่ของชุมชนหนองแขวง ทั้งนี้เนื่องจากชาวชุมชนหนองแขวงยังคงมีความเชื่อเรื่องขวัญและสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังที่ปรากฏในพิธีส่อนขวัญที่แสดงถึงความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะพบว่า ในขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีได้กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยเป็นคำกล่าวภาษาบาลี โดยบทสวดมนต์ดังกล่าวในทางพระพุทธศาสนาถือเป็นบทสวดที่มีความศักดิ์สิทธิ์ การที่ผู้ประกอบพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยก่อนเริ่มพิธี ก็เพื่อเป็นการเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และศรัทธา นำเชื่อถือให้กับพิธีกรรม อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้ประกอบพิธีและชุมชนที่ประกอบพิธีอีกด้วย นอกจากความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ผู้ประกอบพิธียังอารัมภบทโดยกล่าวอัญเชิญเทวดา รวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ มาร่วมในพิธีอันเป็นการสร้างความมั่นใจในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมอีกด้วย ขั้นตอนของพิธีกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนความเชื่อและความเคารพศรัทธาในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นการนำความเชื่อที่มีต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติมาผสมกลมกลืนกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้อย่างลงตัว ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นจะเป็นการสร้างกำลังใจให้กับบุคคลที่ประสบกับอาการเจ็บป่วยที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ช่วยให้บุคคลนั้นมีกำลังใจในการต่อสู้กับอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ และยังเป็นการสร้างความสบายใจในการดำเนินชีวิต พิธีส่อนขวัญจึงเป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนภายในชุมชน เมื่อเกิดเหตุอันตรายที่ทำให้ได้รับอาการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ก็สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้โดยวิธีการส่อนขวัญ ในขณะเดียวกันการประกอบพิธีส่อนขวัญยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยพิธีส่อนขวัญจะจัดขึ้นได้ด้วยความร่วมมือจาก ผู้ประกอบพิธี เจ้าภาพ เฒ่าแก่ ญาติผู้เจ็บป่วย รวมถึงคนในชุมชน ซึ่งจะร่วมมือกันนับตั้งแต่ขั้นเตรียมการก่อนการประกอบพิธีกรรม จนกระทั่งขั้นตอนหลังการประกอบพิธีกรรม กระบวนการเหล่านี้ได้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนที่มีช่วงวัยต่างกันให้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันหล่อหลอมให้เกิดความรักใคร่สามัคคี เป็นผลทำให้ชุมชนหนองแขวงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งของวัฒนธรรม เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้บุคคลใดประสบกับความเจ็บป่วย คนในชุมชนก็จะเห็นอกเห็นใจและให้ความช่วยเหลือกันด้วยวิธีการในรูปแบบต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมพิธีส่อนขวัญในฐานะผู้เจ็บป่วย กับทั้งได้ศึกษาผลงานวิจัยเรื่องต่าง ๆ พบว่า พิธีส่อนขวัญ จะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่เช่น พิธีสู่ขวัญ พิธีอ้อขวัญ พิธีเรียกขวัญ ฯลฯ และสามารถที่จะจัดได้ในทุกโอกาส ไม่ว่าจะเป็นโอกาสอันดี มีความสุข หรือโอกาสที่เป็นประสบเคราะห์กรรม ซึ่งผลของพิธีกรรมจะทำให้สภาพจิตใจของผู้รับการสู่ขวัญเข้มแข็งและมีกำลังใจมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง บทบาทหมอสู่ขวัญ กรณีศึกษาอำเภอบางบาล จังหวัดเลย ของ อนุศาสน์

ป้อมศิริ (2548) ที่พบว่า พิธีกรรมสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อว่าร่างกายของคนประกอบด้วยขวัญ เมื่อใดที่ขวัญได้ออกจากร่างด้วยสาเหตุใด ๆ จะทำให้เจ้าของขวัญไม่สบาย เจ็บ ป่วย อาจถึงแก่ชีวิตได้ พิธีกรรมสู่ขวัญกระทำขึ้นทั้งเหตุดีเพื่อการรับขวัญ บำรุงขวัญ และเหตุร้ายเพื่อเรียกขวัญกลับสู่ร่าง และสอดคล้องกับการศึกษาพิธีสู่ขวัญการอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมจรรโลงใจของคนสังคมอีสาน ของ วิทยา ภูครองหิน (2553) ซึ่งพบว่า พิธีกรรมการสู่ขวัญในสังคมอีสาน ยังไม่เป็นที่ชัดเจนว่าพิธีกรรมการสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคสมัยใด รู้แต่เพียงว่าบรรพบุรุษที่นับถือทั้งพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี เป็นผู้สร้างพิธีกรรมนี้จนกลายเป็นพฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อนและเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวอีสานมาตั้งแต่ยุคโบราณถึงปัจจุบัน ตามปกติแล้วพิธีสู่ขวัญทำกันแทบทุกโอกาส ทั้งในช่วงเวลาแห่งความโชคดีและโชคไม่ดี ชาวอีสานถือว่าเป็นประเพณีเรียกขวัญให้มาอยู่กับตัว พิธีสู่ขวัญนี้ เป็นได้ทั้งการแสดงความรักชื่นชมยินดี และเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากคณะญาติมิตรและบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยอีกหลายเรื่อง อาทิ การสู่ขวัญของหมอสวดมนต์บ้านดู่สันติสุข ตำบลเขวาสาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ของ อุดม พลเสน (2547) การศึกษารูปทรงแห่งพิธีทำขวัญ ของ ปริญา ธิญะพิพงค์ (2551) ฯลฯ ซึ่งศึกษาถึงพิธีเรียกขวัญ อันเป็นพิธีที่ใช้เรียกขวัญที่หลุดหายไปให้กลับคืนสู่ร่างเดิม

นอกจากบทบาทของพิธีสู่ขวัญในเรื่องดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยพบว่า พิธีสู่ขวัญยังเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สะท้อนภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสาน ในชุมชนหนองแวง ทั้งยังสะท้อนความเชื่อของคนในชุมชนที่มีความเคารพนับถือในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ (2555) ที่พบว่า พิธีสู่ขวัญของชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา นอกจากจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและพลังใจในการดำเนินชีวิตให้แก่บุคคลแล้ว ยังเป็นแหล่งรวมความรู้ ความเชื่อ ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชน ตลอดทั้งเป็นเครื่องมือประสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในกลุ่มชนอีกด้วย ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พิธีสู่ขวัญในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ยังคงดำรงอยู่และถูกสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่ถึงกระนั้น ด้วยความเจริญในวิทยาการด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน จึงส่งผลกระทบต่อความเชื่อและการประกอบพิธีสู่ขวัญในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทำให้พิธีสู่ขวัญในชุมชนหนองแวงมีการเปลี่ยนแปลงและอาจสูญสลายไป ผลการศึกษาครั้งนี้นอกจากจะเป็นส่วนกระตุ้นให้เกิดความสำนึกรักในวัฒนธรรมของตนเองแล้ว ยังเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาอนุรักษ์ และสืบสานการประกอบพิธีสู่ขวัญของชุมชนหนองแวงให้ยังคงอยู่ อันจะเป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวอีสานในชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ให้คงอยู่สืบต่อไปอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- คงอมร เหมรัตน์รักษ์. (2559). *ความเชื่อและพิธีกรรมเลี้ยงผี: กรณีศึกษา ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: รามการพิมพ์.
- จรรยา เรียงไธสง. (2545). *ความคิดเห็น ความเชื่อและค่านิยมต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานของวัยทำงานและวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

- ปริญญญา ธัญเทพพิพงศ์. (2551). *รูปทรงแห่งพิธีกรรมทำขวัญ*. วิทยานิพนธ์ ศป.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาสารคาม.
- ปรีดี นุชิต. (2549). *พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมเลี้ยงบ้านศาลหลักเมืองพระวอพระตา อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- เปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ์. (2555). *การสู่ขวัญ: พิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทยลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา*. งานวิจัย, มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- ภคินิตย์ เพชรปานีวงศ์. (2545). *ขวัญ: มิติทางจริยธรรมของสังคมไทย*. *มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 20(1), 30-40.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วิทยา ภูครองหิน. (2553). *พิธีสู่ขวัญ: การอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมจรรโลงใจของคนในสังคมอีสาน*. วิทยานิพนธ์ ปรัช.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ศิราพร ณ ถลาง. (2548). *ทฤษฎีคติชนวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธิ สมักรการ. (2538). *วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). *ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*, (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุศาสน์ ป้องศิริ. (2548). *บทบาทหมอสู่ขวัญ: กรณีศึกษาอำเภอบางบาล จังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- อุดม พลเสน. (2547). *ศึกษาการสู่ขวัญของหมอสวดมนต์บ้านดิวสันติสุข ต.เขาว อ.เมือง จ.มหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.บ., สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- อุมาภรณ์ วงศ์วิสิฐศักดิ์. (2547). *ประเพณีและพิธีกรรมของชาวคลอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม.

พิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ เพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ.2000 และปัญหากฎหมาย

คณิสันท์ สุนทรวินิจ
ร้อยตำรวจเอกหญิง, นักรังสีการแพทย์ (สป1)
กลุ่มงานรังสีวิทยา โรงพยาบาลตำรวจ
towvava@hotmail.com

รับบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2566

แก้ไขบทความ: 24 มีนาคม 2566

ตอบรับบทความ: 3 เมษายน 2566

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ ซึ่งพบว่าพิธีสารนี้มีปัญหาทางกฎหมายต่อการปรับใช้ในแต่ละรัฐภาคี จึงต้องหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขพิธีสารพร้อมเสนอแนวทางในการอนุวัติการกฎหมายภายในประเทศให้รองรับพิธีสาร ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นการค้นคว้าจากหนังสือ และบทความจากฐานข้อมูลทั้งใน และต่างประเทศเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่าสถานการณ์ของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานยังคงมีแนวโน้มที่สูงขึ้น โดยการกระทำความผิดมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่มีความเชื่อมโยงทั่วโลก ซึ่งพบว่าพิธีสารนี้มีปัญหาทางกฎหมายทั้งเรื่องตัวบทบัญญัติ เช่น การกำหนดคำนิยามของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน นอกจากนี้ยังพบปัญหาในทางปฏิบัติ เช่น เรื่องมาตรการป้องกัน และมาตรการความร่วมมือ เรื่องการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหาย และเรื่องการใช้พิธีสาร สำหรับกรณีประเทศไทยนั้นได้ร่วมลงนามในพิธีสารหากแต่ยังมีได้ให้สัตยาบัน จึงมีความจำเป็นต้องตรวจสอบ และแก้ไขปัญหากฎหมายภายในประเทศ ทั้งนี้ปัจจุบันประเทศไทยได้มีร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน พ.ศ.... ซึ่งอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาความเห็นชอบ จึงไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ได้ทำการเปรียบเทียบกฎหมายเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุง หรือแก้ไขกฎหมายทั้งร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน พ.ศ.... และพระราชบัญญัติตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 โดยปัจจุบันประเทศไทยใช้พระราชบัญญัติตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ในการพิจารณาคดีความผิด ทั้งนี้ผู้เขียนได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายแต่ละฉบับให้สมบูรณ์ที่สุด พร้อมทั้งเลือกฉบับกฎหมายที่จะใช้ปรับปรุงแก้ไขให้เป็นกฎหมายภายในประเทศเพื่ออนุวัติการกฎหมายให้สอดคล้องกับพิธีสาร

คำสำคัญ: การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน, พิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศเพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร, องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

The Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea, and Air, Supplementing the 2000 Un Convention Against Transnational Organized Crime and Its Legal Problems

Kanassanun Soontornvipart

Police Captain, Radiological Technologist
Department of Radiology, General Police Hospital
towwava@hotmail.com

Received: February 14, 2023

Revised: March 24, 2023

Accepted: April 3, 2023

Abstract

The study focuses on the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea, and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime (UNTOC). The enforcement in States parties to this Protocol has encountered certain difficulties. Then, it is necessary to amend different provisions of the Protocol and some relevant implementing legislation of States parties. The analysis of this thesis is based on documents and information from books and articles of international and domestic laws.

This thesis reveals that the smuggling is characterized as transnational organized crime that has occurred around the world. The legal problems of the Protocol have been, for example, the definition of the smuggling of migrants. In addition, the terms used in the Protocol have caused an ambiguity in the application, while an interpretation of these terms has generated the disparity between the States parties' practices. Moreover, there have been other problems relating to preventive and cooperative measures, victim protection and support, etc. Thailand has already signed this Protocol but has not yet ratified. Consequently, Thailand is not bound by this Protocol. However in case where it decides to become party to this Protocol, it is essential to consider and solve domestic law problems for example, an implementation of domestic laws in accordance with the Protocol. Currently, Thailand has prepared a draft of Protection and Suppressing the Smuggling of Migrants Act, B.E..... This thesis has studied comparative law to suggest the improvement or amendment of the Protection and Suppressing the Smuggling of Migrants Act, B.E..... and the Immigration Act B.E. 2522 (1979), which has still been applied in recent case.

Keywords: Smuggling of Migrants, Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Transnational Organized Crime

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างประเทศ (Migration) มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทั่วโลก เนื่องจากการไหลบ่าของกระแสโลกไร้พรมแดนทำให้มีอิสระในการเคลื่อนย้ายของประชากรระหว่างรัฐ และการพัฒนาของระบบคมนาคมขนส่งทำให้เกิดความสะดวกในการเคลื่อนย้ายประชากร จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนการเคลื่อนย้ายของผู้คนระหว่างรัฐเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างประเทศต้นทาง และประเทศปลายทางเท่านั้น หากแต่ยังมีประเทศอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นประเทศทางผ่าน หรือ ประเทศที่สามก็ได้ ซึ่งการได้รับอนุญาตของบุคคลที่มีสัญชาติจากอีกประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง เป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก เพราะแต่ละประเทศมีการกำหนดคุณสมบัติและหลักเกณฑ์เฉพาะที่เกี่ยวกับการอนุญาตเข้าเมืองไว้ จึงนำไปสู่การนำพาหรือขนคนเข้าเมืองโดยอาศัยความช่วยเหลือเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานให้เข้าเมืองโดยไม่ได้รับอนุญาต เรียกว่า การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน หรือ การลักลอบขนคนเข้าเมือง (Smuggling of Illegal Migrants) ทั้งนี้ความเจริญและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทำให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น ภายใต้การเดินทางคมนาคมทั้งทางบก ทางทะเล และทางอากาศ ยิ่งไปกว่านั้นในยุคโลกาภิวัตน์มีทั้งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร ทำให้มนุษยชาติติดต่อกันง่ายขึ้น เกิดการรับรู้ มีทัศนคติ และเกิดค่านิยมที่มุ่งใจต่อการอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยผลักดัน และ ปัจจัยดึงดูด (Push and Pull Factors) (Natalia Ollus, 2004: 31)

จากปัจจัยข้างต้นทำให้เกิดการอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน (Migration) เพื่อหาโอกาสการทำงานในอีกประเทศที่มีอัตราเงินสูงกว่าโดยการเข้ามาเป็นแรงงาน จึงทำให้เกิดการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานที่ผิดกฎหมาย (Illegal Migrants) โดยใช้บริการของผู้ลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน หรือผู้ลักลอบนำเข้าเมือง (Smugglers) ในการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน จนเกิดเป็นกลุ่มอาชญากรที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (Organized Criminal Group) ซึ่งถือเป็นความผิดที่มีลักษณะข้ามชาติ และเป็นความผิดต่อรัฐ (สำนักงานคดีค้ามนุษย์, 2562) จึงเป็นปัญหาที่นานาชาติต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ลดน้อยลง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (United Nation Convention Against Transnational Organized Crime, UNTOC) ที่มุ่งส่งเสริมประสิทธิภาพความร่วมมือในการป้องกันและต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ประกอบด้วยพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญา 3 ฉบับ ได้แก่ พิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children หรือ TIP protocol), พิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ (Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air หรือ MSP) และพิธีสารเพื่อต่อต้านการผลิต และค้าอาวุธปืน ชิ้นส่วนอุปกรณ์ และเครื่องกระสุนปืน โดยผิดกฎหมาย (Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition) ภายใต้วัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน 3 พิธีสาร

สำหรับพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ เป็นพิธีสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกัน และต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน รวมถึงคุ้มครองสิทธิของผู้โยกย้ายถิ่นฐานที่ถูกลักลอบขน แม้ว่าปัจจุบันจะมีหลายประเทศที่ได้ลงนาม และให้สัตยาบันเพื่อเป็นรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (UNTOC) และพิธีสารฉบับนี้เพิ่มมากขึ้น หากแต่สถานการณ์ของการลักลอบขนผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานกลับมีแนวโน้ม

เพิ่มสูงขึ้นในทุก ๆ ภูมิภาคทั่วโลก (Milan Remac and Gertrud Malmersjo, 2016: 2) สะท้อนให้เห็นว่า พิธีสารนี้ไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในทางกฎหมายระหว่างประเทศที่แก้ปัญหาเรื่องการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน หรือ การลักลอบขนคนเข้าเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากพิธีสารมีปัญหาทางกฎหมายที่เป็นช่องโหว่ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในเรื่องบทบัญญัติ เช่น การกำหนดคำนิยามของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ความคลุมเครือของบทบัญญัติที่ต้องอาศัยการตีความ แสดงให้เห็นถึงความไม่สมดุลของพิธีสาร ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติตามมา เช่น มาตรการในเรื่องการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน การส่งกลับผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น รวมไปถึงปัญหาในทางปฏิบัติของ ประเทศไทย แม้ว่าขณะนี้ประเทศไทยได้ลงนามในพิธีสารแล้ว แต่ยังคงต้องปรับปรุงแก้ไข หรือออกกฎหมายภายในเพื่ออนุวัติการตามพันธกรณีของพิธีสาร ในการเตรียมให้สัตยาบันเป็นรัฐภาคีของพิธีสารนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับพิธีสาร เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขพิธีสารทั้งในระดับระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับภายในประเทศ เพื่อลดความรุนแรงของสถานการณ์การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน โดยในส่วนท้ายของบทความนี้ผู้เขียนได้เสนอความคิดเห็นให้แก่พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 แทนการออกกฎหมายใหม่เพื่ออนุวัติการตามพันธกรณีของพิธีสาร ซึ่งปัจจุบันยังคงเป็นร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน พ.ศ... โดยอยู่ระหว่างรับฟังความเห็นทั้งนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าด้วยสถานการณ์ปัจจุบันมีการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานที่รุนแรงเพิ่มขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องรีบเร่งให้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ที่มีอยู่ปรับปรุงแก้ไขเพื่อขจัดปัญหาการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานให้เร็วที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาและพิจารณาถึงลักษณะ รวมถึงที่มาของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานโดยศึกษารูปแบบ และวิธีการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ตลอดจนเหตุผลในการจัดทำพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน
2. เพื่อศึกษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งในระดับกฎหมายภายในของรัฐอื่น ๆ และระดับภูมิภาค ที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน โดยค้นหารูปแบบการดำเนินการเพื่อนำมาปรับใช้ ปรับปรุงแก้ไขพิธีสาร และเป็นแนวทางสำหรับประเทศไทยในการออกกฎหมายหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในเพื่ออนุวัติการตามพิธีสารที่ได้เข้าเป็นภาคี
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาต่าง ๆ ของพิธีสาร รวมถึงอุปสรรคในการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของพิธีสารเพื่อต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทั้งในเรื่องบทบัญญัติของพิธีสาร และปัญหาในทางปฏิบัติ เพื่อนำมาเป็นบทเรียนในการแก้ไขปรับปรุงพิธีสารเดิมให้ดีขึ้น และเป็นแนวทางสำหรับประเทศไทยในการออกกฎหมายอนุวัติการตามพิธีสารหลังจากที่ได้เข้าเป็นภาคี
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหา และอุปสรรคในทางปฏิบัติตามพิธีสารและแนวทางต่าง ๆ ในการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานรวมถึงมาตรการด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การศึกษาวิจัยเรื่องพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ เพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ.2000 และปัญหากฎหมาย เป็นการศึกษาลักษณะที่มาของพิธีสาร หลักการของพิธีสาร อันมีผลต่อการปฏิบัติตามของรัฐภาคีทั้งในเรื่องบทบัญญัติของพิธีสาร และปัญหาในทางปฏิบัติ ผู้เขียนจึงทำวิจัยโดยศึกษาจากบทความเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไขโดยเน้นข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research) ตั้งแต่เหตุปัจจัยการย้ายถิ่นฐาน ความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานตามพิธีสารเอง ตามกฎหมายในระดับภูมิภาค และตามกฎหมายภายในประเทศเพื่อวิเคราะห์ตั้งแต่ตัวบทบัญญัติจนมาถึงปัญหาการบังคับใช้ของพิธีสาร และการปรับใช้ของรัฐภาคี โดยผู้เขียนได้ศึกษาความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทั้งในระดับพิธีสารเองซึ่งถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายในระดับภูมิภาค และกฎหมายระดับภายในประเทศ เพื่อหาแนวทางแก้ไข หรือปรับปรุงพิธีสารให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานควรมีบทบัญญัติ และแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกัน เพื่อลดการตีความ และช่องว่างทางกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ โดยการศึกษาทำให้ทราบถึงปัญหากฎหมายเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับประเทศไทยในการออกกฎหมายเพื่ออนุวัติการตามพิธีสาร หากเข้าร่วมเป็นภาคีพิธีสารฉบับนี้ ผู้เขียนจึงแบ่งการศึกษาวิจัย ออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

สำหรับส่วนแรกของวิจัย อธิบายเกี่ยวกับข้อพิจารณาทั่วไปเกี่ยวกับการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานที่มาของพิธีสาร เหตุปัจจัยการย้ายถิ่นฐาน อันนำไปสู่ผลกระทบที่เกิดจากการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานพร้อมทั้งอธิบายสถานะของพิธีสาร พันธกรณีภายใต้พิธีสาร และการปรับใช้ในระดับพิธีสาร ระดับภูมิภาค และระดับกฎหมายภายใน ทั้งนี้ได้มีผู้ศึกษาในเรื่องข้อพิจารณาทั่วไปเกี่ยวกับการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานที่มาของพิธีสาร และหลักการของพิธีสาร ได้แก่ คุณธนวรรณ เตชะวิจิตร (ธนวรรณ เตชะวิจิตร, 2552: 27) ซึ่งทำให้ผู้เขียนได้ศึกษาต่อยอดในเรื่องความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน โดยศึกษาเปรียบเทียบความหมายทั้งในระดับพิธีสารเอง รวมถึงกฎหมายในระดับภูมิภาค และกฎหมายระดับภายในประเทศ โดยทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากบทความต่างประเทศของ Dr.Natalia Ollus (Natalia Ollus, 2004: 33-34) Dr.Andreas Schloenhardt (Andreas Schloenhardt, 2016: 4) ซึ่งเป็นการศึกษาความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานตามพิธีสาร และความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานในระดับภูมิภาค โดยผู้เขียนได้ศึกษา Directive 2002/90/EC ซึ่งเป็นกฎหมายการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานของสหภาพยุโรป โดยเปรียบเทียบความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานตามกรอบกระบวนการบาห์ลี (Bali Process) และปฏิญญากรุงเทพว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานที่ไม่ปกติ ค.ศ.1999 (The Bangkok Declaration on Irregular Migration) นอกจากนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานตามกฎหมายภายในประเทศ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกอธิบายความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานจากประเทศที่กำหนดความหมายคล้ายพิธีสาร และกลุ่มที่สองอธิบายความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานจากประเทศที่กำหนดความหมายแตกต่างจากพิธีสาร ทั้งนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (นริศ วงศ์ตระกูล, 2556: 1-13) และบทความต่างประเทศเพื่ออธิบายหลักในการปรับใช้พิธีสาร และการปรับใช้กฎหมายระดับภูมิภาคอีกด้วย

สำหรับส่วนที่สองของวิจัยเป็นการวิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของพิธีสารโดยผู้เขียนได้รวบรวมจากหลายเอกสารจึงเกิดเป็นงานวิจัยเรื่องใหม่นี้ พร้อมวิเคราะห์ปัญหาการปรับใช้กฎหมายภายในประเทศไทย ซึ่งผู้เขียนทำการศึกษาจากบทความต่างประเทศเป็นหลักเพื่อวิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้

พิธีสารตั้งแต่ปัญหาการกำหนดค่านิยมของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน (Abdelnaser Aljehani, 2015: 136) ปัญหาการป้องกัน และมาตรการความร่วมมือจากเอกสารของ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC, 2012: 44) ปัญหาในการคุ้มครอง และช่วยเหลือผู้เสียหายที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ (Freddy Gazan et al., 2004: 324) และปัญหาการปรับใช้พิธีสาร เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของปัญหาการปรับใช้กฎหมายภายในของประเทศไทย และอนุวัติการกฎหมายเมื่อประเทศไทยเข้าเป็นภาคี งานวิจัยนี้ได้รวบรวมปัญหากฎหมายภายในของประเทศไทยที่ต้องการแนวทางการปรับปรุงแก้ไขทั้งเพื่ออนุวัติการหากเข้าร่วมเป็นภาคีโดยผู้เขียนได้เพิ่มความทันสมัยให้กับงานวิจัยด้วยการเสนอแนวทางแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ซึ่งเป็นกฎหมายภายในที่บังคับใช้อยู่ปัจจุบัน และเพิ่มข้อเสนอแนะให้กับร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน พ.ศ.... ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาความเห็นจึงไม่มีผลบังคับใช้ นอกจากนี้ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์ปัญหาทั้งจากตัวพิธีสาร และการปรับใช้ในประเทศไทยเพื่อหาทางออกในการแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับพิธีสารหากไทยเข้าร่วมเป็นภาคี

บทความฉบับนี้จึงเป็นการสรุปเนื้อหาได้เพียงบางส่วนของวิทยานิพนธ์ โดยศึกษาข้อพิจารณาทั่วไปที่เป็นมูลเหตุให้เกิดการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน เพื่ออธิบายพันธกรณีของพิธีสารพอสังเขป พร้อมวิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของพิธีสาร และการปรับใช้กฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่ออนุวัติการกฎหมายหากประเทศไทยเข้าเป็นภาคี ทั้งนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ปัญหาจากการปรับใช้กฎหมายภายในของประเทศไทย โดยเสนอเป็นทางเลือกระหว่างการพิจารณาแก้ไขจากพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และพิจารณาแก้ไขจากร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน พ.ศ.... ซึ่งท้ายบทความนี้ได้เสนอแนวทางในการเลือกแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 เพื่ออนุวัติการกฎหมายให้สอดคล้องกับพิธีสาร ซึ่งจะอธิบายเหตุผลในลำดับถัดไป

ผลการวิจัย (Research Result)

ผลการศึกษาของผู้เขียนแบ่งออกเป็นประเด็นการศึกษาซึ่งผู้เขียนกำหนดขึ้นตั้งแต่เริ่มทำวิจัยเพื่อหาคำตอบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ได้แก่ ลักษณะ และที่มาของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน หลักการของพิธีสาร และหลักในการปรับใช้กฎหมายระดับพิธีสาร กฎหมายระดับภูมิภาค และระดับกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของพิธีสาร และปัญหาการปรับใช้กฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่ออนุวัติการกฎหมายเมื่อประเทศไทยเข้าเป็นภาคี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ลักษณะ และที่มาของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน

การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน หรือการลักลอบเข้าเมืองถือเป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นองค์ประกอบอาชญากรรม เนื่องจากเป็นการกระทำของบุคคลตั้งแต่สามคนขึ้นไป รวมกลุ่มกันในระยะเวลาหนึ่งเพื่อร่วมมือกันก่ออาชญากรรมร้ายแรงตั้งแต่หนึ่งฐานความผิดขึ้นไปในประเภทที่ระบุไว้ตามอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ และเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการเงินหรือทางวัตถุอย่างอื่นอย่างใด ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม โดยมีลักษณะ “ข้ามชาติ” ซึ่งตามอนุสัญญาได้กำหนดลักษณะความผิดที่มีลักษณะข้ามชาติ ตามข้อ 3 แห่งอนุสัญญา ดังนี้

- 1) เป็นการกระทำความผิดในรัฐที่มากกว่าหนึ่งรัฐ
- 2) มีการกระทำความผิดในรัฐใดรัฐหนึ่ง แต่มีส่วนสำคัญในการเตรียมการ การวางแผนการสั่งการ หรือการควบคุมเกิดขึ้นในอีกรัฐหนึ่ง

3) ความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่งแต่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอาชญากรที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เป็นความผิดอาญาในรัฐมากกว่าหนึ่งรัฐ

4) เป็นความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่งแต่มีผลกระทบอย่างสำคัญในอีกรัฐหนึ่ง

โดยสาเหตุของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานเกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศเป็นหลัก ซึ่งทำให้เกิดการลักลอบเข้าเมืองโดยไม่ผ่านช่องทาง หรือวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายของประเทศ โดยปัจจัยการย้ายถิ่นฐานประกอบด้วยปัจจัยผลักดัน (Push Factor) จากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศต้นทางสู่ประเทศปลายทาง เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ จนต้องดิ้นรนเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวที่อยู่ประเทศต้นทาง รวมถึงประสบปัญหาการเมืองการปกครองทำให้ต้องย้ายออก และปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) ทำให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายเข้าไปทำงานยังประเทศปลายทางที่พัฒนาแล้ว (สิริรัฐ สุกันธา, 2557: 52) เนื่องจากมีค่าจ้างแรงงานสูงทำให้เป็นปัจจัยดึงดูดให้มีการเคลื่อนย้ายเข้ามา อีกทั้งในบางประเทศมีปัจจัยทางสังคม และการเมืองภายในประเทศที่พัฒนาแล้วมักไม่มีการกีดกันทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว รวมถึงให้เสรีภาพในระดับสูง จึงทำให้ผู้โยกย้ายถิ่นฐานให้ความสนใจ และมีทัศนคติตรงกับประเทศปลายทาง

เมื่อการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานเป็นอาชญากรรมที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งมีการจัดบริการให้ผู้โยกย้ายถิ่นฐานหลบหนีการควบคุมตัวตามชายแดน หรือหลีกเลี่ยงกฎหมายการเข้าเมือง ทำให้ผู้ถูกลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานตกเป็นผู้ถูกระงับจากการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ถูกคุกคามต่อชีวิต และถูกแสวงหาผลประโยชน์ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ลี้ภัย หรือผู้แสวงหาที่ลี้ภัยมักถูกหลอกลวงโดยขบวนการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน (กรวิไล เทพพันธุ์วิไล, 2558) อย่างไรก็ตามเมื่อจำนวนผู้ลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศปลายทาง และประเทศต้นทาง โดยผลกระทบที่ตามมาจากปัญหาข้างต้นแบ่งออกเป็นผลกระทบด้านความมั่นคงภายในประเทศ ด้านการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสาธารณสุข

เหตุผลในการจัดทำพิธีสารเกิดจากสหประชาชาติได้ทราบถึงปัญหาการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานอันนำไปสู่การค้ำมนุษย์ ซึ่งถือเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่ส่งผลกระทบต่อรัฐโดยเฉพาะรัฐปลายทาง ที่ต้องรับภาระต่อกลุ่มผู้ลักลอบเข้าเมืองที่ผิดกฎหมายเพิ่มขึ้น ในขณะที่รัฐไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนทำให้ยากต่อการควบคุมจึงก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมอื่น ๆ ดังนั้นสหประชาชาติจึงพยายามหาแนวทางแก้ไขเพื่อขจัดปัญหา ด้วยการสร้างเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ทำให้เกิดเป็นอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ โดยมีพิธีสารส่วนเพิ่มเติมอีก 3 ฉบับ ได้แก่ พิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก พิธีสารต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทะเล และอากาศ และพิธีสารเพื่อต่อต้านการผลิต และการค้าอาวุธปืน ชิ้นส่วนอุปกรณ์ และเครื่องกระสุนปืนโดยผิดกฎหมาย

สำหรับปัญหาการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานเป็นเรื่องที่ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกำหนดบทบัญญัติให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากมีแรงงานจำนวนมากอาศัยขบวนการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานซึ่งมีความเสี่ยงต่อชีวิต พิธีสารฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ (ประธาน วัฒนาวณิชย์, 2548: 18) ดังนี้

1) เพื่อปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน โดยใช้มาตรการป้องกัน การดำเนินการสืบสวน และดำเนินคดีต่อการกระทำความผิด และส่งเสริมสนับสนุนความร่วมมือระหว่างรัฐภาคี

2) เพื่อป้องกันสิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์ประการอื่นของผู้โยกย้ายถิ่นฐานโดยการสนับสนุนส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการหยุดยั้งการกระทำดังกล่าว

2. หลักการของพิธีสาร และหลักในการปรับใช้กฎหมายระดับพิธีสาร กฎหมายระดับภูมิภาค และระดับกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ

พิธีสารมีสถานะเป็นสนธิสัญญา ซึ่งตามปกติสนธิสัญญาส่วนมากจะมีลักษณะเป็นฉบับเดียว แต่ก็มีการจัดทำสนธิสัญญาต่อท้ายสนธิสัญญฉบับแม่เพื่อขยายความ โดยใช้ชื่อเรียกว่า พิธีสาร (Protocol) ทำให้ต้องอ่านทั้งสนธิสัญญฉบับแม่ และพิธีสารต่อท้ายเพื่อความเข้าใจครบถ้วน ทั้งที่พิธีสารต่อท้ายนี้มีลักษณะเป็นสนธิสัญญาในตัวเอง (เพชรณพัฒน์ ศรีวิฑูรย์ประภา, 2561: 121)

สำหรับพันธกรณีของพิธีสาร แบ่งเป็น 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การกำหนดความผิดอาญา และมาตรการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ประการที่สอง การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน และประการสุดท้าย มาตรการป้องกัน มาตรการความช่วยเหลือ และมาตรการอื่น ๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประการแรก เรื่องการกำหนดความผิดอาญา และมาตรการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน โดยกำหนดให้การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานเป็นความผิดทางอาญาตามข้อ 6 วรรค 1 (ก) ของพิธีสาร และมีการกำหนดฐานความผิดเกี่ยวกับเอกสารที่ก่อให้เกิดการกระทำการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ตามข้อ 6 วรรค 1 (ข) ของพิธีสาร นอกจากนี้มีการกำหนดให้รัฐภาคีร่วมมือกันป้องกัน และปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางทะเลโดยเฉพาะ ตามข้อ 7, 8 และ 9 ของพิธีสาร รวมถึงมาตรการด้านชายแดนตามข้อ 11 ของพิธีสาร

ประการที่สอง เรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน กำหนดให้รัฐภาคีมีมาตรการคุ้มครองผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจากการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อทั้งเด็ก และสตรีเป็นพิเศษ ตามข้อ 16 วรรค 4 ของพิธีสาร ทั้งนี้สถานะของผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐานไม่ต้องรับผิดจากการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ตามข้อ 5 ของพิธีสาร เพราะตกเป็นผู้ถูกกระทำจากการกระทำ และสำหรับมาตรการส่งกลับผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน ตามข้อ 18 ของพิธีสาร กำหนดให้รัฐภาคีอำนวยความสะดวกในการส่งกลับบุคคลภายใต้ระเบียบ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย และศักดิ์ศรีบุคคลนั้น

ประการสุดท้าย เรื่องมาตรการป้องกัน มาตรการความช่วยเหลือ และมาตรการอื่น ๆ เป็นเรื่องความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อสนเทศ ความปลอดภัย และการควบคุมเอกสาร ความชอบด้วยกฎหมาย และความสมบูรณ์ตามกฎหมายของเอกสาร และความร่วมมือด้านการฝึกอบรมและวิชาการ

สำหรับหลักในการปรับใช้กฎหมายระดับพิธีสาร กฎหมายระดับภูมิภาค และระดับกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ พบว่าพิธีสารมีข้อกำหนดในเรื่องหลักเกณฑ์การระงับข้อพิพาท ตามข้อ 20 ของพิธีสาร ในกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างภาคีตั้งแต่สองรัฐขึ้นไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องการตีความ หรือการใช้บังคับพิธีสารที่หาข้อยุติไม่ได้ ให้อนุญาตตุลาการ หรือศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมีอำนาจชี้ขาด นอกจากนี้รัฐภาคีอาจประกาศไม่ผูกพันตามข้อชี้ขาดนั้นได้ จึงเป็นการเปิดช่องให้รัฐภาคีตั้งข้อสงวน อย่างไรก็ตามในเรื่องกลไกการควบคุมการปฏิบัติตามพันธกรณีของพิธีสาร พบว่าพิธีสารไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกลไกในการติดตามรัฐภาคีเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพันธกรณี จึงไม่มีบทลงโทษกรณีที่รัฐภาคีไม่ปฏิบัติตามพิธีสาร ทำให้พิธีสารขาดอำนาจการบังคับใช้

สำหรับหลักในการปรับใช้กฎหมายระดับภูมิภาค พบว่า ในสหภาพยุโรปมีการรวมกลุ่มกันหลายรัฐโดยสละอำนาจอธิปไตยบางข้อของรัฐตน เพื่อมี Directive 2002/90/EC ซึ่งเป็นการดำเนินการทางกฎหมายเกี่ยวกับการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานของสหภาพยุโรป โดยรัฐสมาชิกเป็นผู้กำหนดรูปแบบ จึงมีผลบังคับ

ทางกฎหมาย และควรสอดคล้องตามพิธีสาร สำหรับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ได้มีการรวมกลุ่มกันของรัฐสมาชิกทำให้เกิดกระบวนการบาห์ลี (Bali process) ซึ่งเป็นกระบวนการให้คำปรึกษาระดับภูมิภาคเพื่อการพัฒนาการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน และช่วยรัฐสมาชิกในการพัฒนาออกกฎหมายภายในประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ (Andreas Schloenhardt, 2017: 29) กระบวนการบาห์ลีจึงไม่มีผลบังคับและผลผูกพันกับสถานะของพิธีสาร นอกจากนี้ยังมีปฏิญญากรุงเทพฯด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานที่ไม่ปกติ ค.ศ.1999 (The Bangkok Declaration on Irregular Migration) เป็นอีกหนึ่งแนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานที่ไม่ปกติ มิได้มีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศจึงไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายเพราะไม่ถือเป็นสนธิสัญญา ไม่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับ เป็นเพียงการกำหนดทิศทางในกรอบภูมิภาคเพื่อใช้ปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับพิธีสารนี้

นอกจากนี้ความหมายของ “การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน”(Smuggling of Migrants) หมายถึง การจัดให้มีการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายของบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งมีสัญชาติของ หรือผู้มีถิ่นที่อยู่ถาวรในรัฐภาคีที่เข้าป้อนั้น เพื่อให้ได้ซึ่งผลประโยชน์ทางการเงิน หรือผลประโยชน์ทางวัตถุอื่นจากการนั้น ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ตามข้อ 3(a) ของพิธีสาร ซึ่งพบว่ามีการปรับใช้กฎหมายภายในของบางประเทศ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ กำหนดความหมายคล้ายพิธีสาร ขณะที่บางประเทศ เช่น ออสเตรเลีย อังกฤษ และไทย ถึงแม้จะกำหนดความหมายแตกต่างจากพิธีสารก็ตาม แต่ย่อมมีแนวทางปรับใช้กฎหมายภายในสอดคล้องตามพิธีสารอย่างแน่นอน

3. ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของพิธีสาร

พิธีสารฉบับนี้ถือเป็นเครื่องมือของกฎหมายระหว่างประเทศ (Anne Gallagher, 2002: 25) เพื่อต่อต้านขบวนการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน หากแต่ปัญหาดังกล่าวยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อรัฐ งานวิจัยนี้จึงต้องพิจารณาจากบทบัญญัติของพิธีสารเองเสียก่อน พร้อมวิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของพิธีสาร โดยผู้เขียนได้หยิบยกเพียงบางประเด็นปัญหาอธิบายในบทความนี้ พร้อมเสนอแนะแนวทางแก้ไขพิธีสารให้เกิดข้อบกพร่องน้อยที่สุด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางกฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3.1 นิยามของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน (Smuggling of Migrants)

จากคำนิยามของ “การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน”(Smuggling of Migrants) ตามข้อ 3(a) ของพิธีสาร ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น พบว่าคำนิยามขาดความชัดเจนของคำว่า “การจัดให้มี (Procurement)” และขาดการกำหนดคำอธิบายที่เฉพาะเจาะจงในพิธีสาร ส่งผลให้เกิดความสับสนต่อการปฏิบัติตามพันธกรณีของรัฐภาคี (C. Brolan, 2002: 594) ดังนั้นแนวทางแก้ไขพิธีสารนี้ต้องเพิ่มบทบัญญัติข้อ 3(d) เพื่อกำหนดความหมายของ “การจัดให้มี (Procurement)” ลงในพิธีสาร มิเช่นนั้นย่อมเกิดการตีความแตกต่างกันของแต่ละรัฐ มีผลต่อความรับผิดชอบในการกระทำของผู้ลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน (Abdelnaser Aljehani, 2015: 124) ทั้งนี้ควรกำหนดความหมายของ “การจัดให้มี (Procurement)” หมายถึง การกระทำให้คนไปสู่การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเท่านั้น โดยไม่ครอบคลุมถึงการดำเนินการเตรียม หรืออำนวยความสะดวก หรือส่งเสริมให้มีการข้ามแดน

นอกจากนี้คำนิยามความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ไม่ได้กำหนดความหมายที่ชัดเจนของถ้อยคำว่า “ผลประโยชน์ (Benefit)” จึงทำให้มีความคลุมเครือ (J. Kelly, 2010: 10-11) เกิดเป็นจุดอ่อนของพิธีสารหากมีการตีความ ทำให้กลุ่มผู้กระทำการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานใช้เป็นข้ออ้างในศาลว่าตนไม่ได้รับผลประโยชน์ใด ๆ ในการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน เป็นเหตุให้หลีกเลี่ยง

ความผิดทางอาญาสำเร็จ ดังนั้นผู้เขียนเสนอว่าควรนำถ้อยคำว่า “ผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์ด้านวัตถุอื่น (A financial or Other Material Benefit” ออกจากบทบัญญัติข้อ 3(a) ของพิธีสารเช่นเดียวกับมาตรา 1 วรรคแรก (a) ของ Council Directive 2002/90/EC โดยกำหนดให้คำนิยามของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน หมายถึง การจงใจให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลอื่นซึ่งมีใช้คนชาติของรัฐสมาชิกในการเข้าไป หรือผ่านแดนอาณาเขตของรัฐสมาชิกเข้าไป และแทรกวรรคตามข้อ 1 วรรคสอง ของ Council Directive 2002/90/EC เกี่ยวกับการยกเว้นโทษโดยพิจารณาเป็นรายกรณีที่มีการช่วยเหลือทางมนุษยธรรมแก่บุคคลในสภาวะอันตราย ทั้งนี้เพื่อเป็นการเน้นย้ำความผิดแก่ผู้กระทำการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานที่ได้รับกำไร

3.2 ปัญหามาตรการป้องกัน และมาตรการความร่วมมือ

พิธีสารฉบับนี้มีบทบัญญัติป้องกันการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางทะเลโดยเฉพาะเนื่องจากการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางทะเลไม่ปลอดภัย และเสี่ยงสูงมากกว่ารูปแบบวิธีอื่น แต่เป็นที่นิยมมากที่สุด เพราะผู้อพยพสามารถเข้าฝั่งรัฐผู้รับได้ทุกที่ จึงตกเป็นหน้าที่ของรัฐผู้รับที่ต้องให้ความร่วมมือในการป้องกัน และปราบปรามปัญหาการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งพบปัญหาการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันของรัฐผู้รับนี้ เกิดความเหลื่อมล้ำจากเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของรัฐภาคี (UNODC, 2011: 3) ดังนั้นแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ควรจัดให้มีการวางแผนนโยบายระหว่างรัฐ จัดทำข้อตกลงต่างหาก เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของรัฐภาคีในการลดความเหลื่อมล้ำเชิงปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะรัฐที่อยู่ติดกันต้องรับผิดชอบร่วมกัน มีรัฐผู้รับเป็นผู้รับผิดชอบฝ่ายเดียว

3.3 ปัญหาในการคุ้มครอง และช่วยเหลือผู้เสียหาย

ตามข้อ 16 วรรคแรก ของพิธีสาร กำหนดให้รัฐภาคีปกป้อง และคุ้มครองสิทธิผู้ถูกลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน แต่ไม่ได้กำหนดถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน ทั้งที่ผู้เสียหายมีสถานะตกเป็นเหยื่อทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐภาคี หรืออาจได้รับการคุ้มครองแต่เพียงบางรัฐภาคี ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในทางปฏิบัติ ผู้เขียนจึงเสนอให้มีการแก้ไขบทบัญญัติโดยเปรียบเทียบกับพิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็กซึ่งให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหาย (ปิยวรรณ สัซทอง, 2549: 53) โดยมีกำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานไว้อยู่แล้ว ฉะนั้นจึงควรปรับบทบัญญัติจาก ข้อ 6 วรรค 3 ของพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก ซึ่งมีข้อความว่า “ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐนำมาตราการไปปฏิบัติเพื่อจัดให้มีการฟื้นฟูสภาพทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางสังคม โดยเฉพาะการจัดหาสิ่งต่อไปนี้ การจัดหาที่พักที่เหมาะสม การให้คำปรึกษาและข้อสนเทศโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมายของบุคคลเหล่านั้นในภาษาที่ผู้เสียหายจากการโยกย้ายถิ่นฐานสามารถเข้าใจได้ การให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ ทางจิตวิทยา และทางวัตถุ รวมถึงให้โอกาสในการทำงาน การศึกษา และการฝึกอบรม” โดยนำข้อความข้างต้นเพิ่มเติมลงใน ข้อ 16 วรรค 6 ของพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ เพื่อเป็นการกำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เสียหาย

4. ปัญหาการปรับใช้กฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่อนวัตกรรมกฎหมายเมื่อเข้าเป็นรัฐภาคี

สำหรับประเทศไทยหากเข้าร่วมเป็นภาคีของพิธีสารฉบับนี้ต้องแก้ไขกฎหมายภายในประเทศเดิมเสียก่อน หรือออกกฎหมายใหม่เพื่อนวัตกรรมกฎหมายให้สอดคล้องกับพิธีสาร ทั้งนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ในบทความนี้เพียงบางประเด็นเท่านั้นเพื่อเสนอแนวทางแก้ไขกฎหมายระหว่างพระราชบัญญัติ คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ซึ่งบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน กับร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้าย

ถิ่นฐาน พ.ศ.... ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาความคิดเห็นของประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงไม่มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย

4.1 ปัญหาการปรับใช้คำนิยามของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน

เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 พบว่าไม่มีบทบัญญัติคำนิยามของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน แต่สามารถตีความจาก ม.63 วรรคแรก ของพระราชบัญญัติฯ เรื่องการกำหนดโทษของการกระทำความผิดฐานการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งถือว่าอธิบายความหมายเพียงพอแล้ว แม้ว่าจะขาดความชัดเจนในทางปฏิบัติ ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นให้กำหนดความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานโดยเฉพาะ เพื่อลดความสับสนของผู้ปฏิบัติงานในการแยกแยะฐานความผิด

เมื่อพิจารณาตามร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน พ.ศ.... พบว่ามีการกำหนดความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ในมาตรา 5 ของร่างพระราชบัญญัติฯ ชัดเจนแล้ว เช่นเดียวกับ ข้อ3(a) ของพิธีสาร อย่างไรก็ตามจากคำนิยามดังกล่าว ผู้เขียนได้เสนอให้ตัดข้อความคำว่า “ผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์ด้านวัตถุอื่น (A financial or Other Material Benefit)” ออกจากร่างพระราชบัญญัติฯ ตามที่ได้อธิบายแล้วในหัวข้อ 3.1

4.2 ปัญหาในการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหายที่ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน

เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 พบว่า ไม่มีบทบัญญัติการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ หรือผู้เสียหายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานโดยเฉพาะ แต่มีบทบัญญัติใกล้เคียงเรื่องการให้ความช่วยเหลือคนต่างด้าวที่เป็นสตรีและเด็ก ตามมาตรา 19 วรรค 3 ของพระราชบัญญัติฯ ทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายไทยในการให้ความช่วยเหลือ และคุ้มครองผู้เสียหาย ดังนั้นพระราชบัญญัติฯ นี้ ควรบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายโดยตรง เพื่อให้สอดคล้องตามพิธีสาร โดยไม่ต้องนำกฎหมายที่ใกล้เคียง มาตรา 19 วรรค 3 ของพระราชบัญญัติฯ มาปรับใช้

เมื่อพิจารณาตามร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน พ.ศ.... พบว่ามีบทบัญญัติให้ความคุ้มครอง และช่วยเหลือผู้โยกย้ายถิ่นฐานจากการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานโดยไม่จำกัดเพศอยู่แล้วตาม ม.18 ของร่างพระราชบัญญัติฯ แต่ขาดการกำหนดขั้นตอน หน้าที่เฉพาะหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบเป็นมาตรการที่ชัดเจน ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าควรกำหนดนโยบาย มาตรการขั้นตอนรวมถึงฝ่ายราชการที่รับผิดชอบ เพื่อให้เกิดสิทธิคุ้มครองแก่ผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

สำหรับประเด็นปัญหาการวิจัยในเรื่องปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของพิธีสาร และปัญหาการปรับใช้กฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่ออนุวัติการกฎหมายเมื่อเข้าเป็นรัฐภาคี ถือเป็นหัวใจสำคัญสำหรับงานวิจัยนี้ โดยบทความนี้ผู้เขียนได้หยิบยกเพียงบางประเด็นปัญหา และเสนอความเห็นเพื่อแก้ไขพิธีสาร อีกทั้งเสนอทางเลือกในการปรับแก้กฎหมายภายในของประเทศไทยที่มีอยู่เดิมแล้ว พร้อมให้เหตุผลประกอบดังนี้

สำหรับประเด็นปัญหาแรกเรื่องกำหนดคำนิยามของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานของพิธีสาร พบว่ามีข้อบกพร่องของคำว่า “การจัดให้มี (Procurement)” ตามข้อ 3(a) ของพิธีสาร ทำให้กฎหมายภายในของรัฐภาคีตีความแตกต่างกัน จนเกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องการกำหนดโทษ ดังนั้นผู้เขียนจึงเสนอให้เพิ่มบทบัญญัติข้อ 3(d) ของพิธีสาร เพื่อกำหนดความหมายของคำว่า “การจัดให้มี (Procurement)” หมายถึงการกระทำอันนำไปสู่การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเท่านั้น โดยไม่ครอบคลุมถึงการดำเนินการเตรียม หรือ

อำนวยความสะดวก หรือส่งเสริมให้มีการข้ามแดน นอกจากนี้การตัดถ้อยคำว่า “ผลประโยชน์ทางการเงิน หรือ ผลประโยชน์ด้านวัตถุอื่น (A Financial or Other Material Benefit)” ออกจากข้อ 3(a) ของพิธีสาร เพื่อให้ผู้กระทำการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน และทนายความใช้เป็นข้ออ้างในการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบทางอาญาจึงเป็นการกำหนดความหมายที่ดีแล้วเช่นเดียวกับ ข้อ 1 วรรคแรก (a) ของ Council Directive 2002/90/EC และควรมีการแทรกบทบัญญัติ ตามข้อ 1 วรรคสอง ของ Council Directive 2002/90/EC ในข้อ 3 ของพิธีสาร ในอีกรวรรคความหมายของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งเป็นการยกเว้นโทษโดยพิจารณาเป็นรายกรณีไปในกิจกรรมที่ให้ความช่วยเหลืออพยพข้ามพรมแดนด้วยเหตุผลทางมนุษยธรรม สำหรับการแก้ไขพิธีสารรัฐภาคีของพิธีสารต้องยื่นเรื่องไปยังเลขาธิการสหประชาชาติ และต้องส่งร่างที่เสนอไปยังรัฐภาคีอื่น เพื่อรอการประชุมให้มีการพิจารณาและตัดสินใจในข้อเสนอนั้นๆ โดยใช้เวลาพยายามสูงสุดเพื่อให้บรรลุข้อตกลง

ประเด็นปัญหาที่สอง การป้องกันการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานนั้นผู้เขียนมีข้อเสนอแนะให้รัฐภาคีวางแผนนโยบายระหว่างรัฐเพื่อทำข้อตกลงต่างหากให้เป็นแนวทางปฏิบัติของรัฐภาคีนั้น โดยเฉพาะรัฐที่อยู่ติดกัน ให้รับผิดชอบร่วมกัน มิใช่ให้รัฐผู้รับตกเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ให้ถือเป็นพันธกรณีร่วมกัน

ประเด็นปัญหาท้ายสุด เรื่องปัญหาในการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหาย พบว่าพิธีสารฉบับนี้ไม่ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานให้กับผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน ทั้งที่ผู้เสียหายตกเป็นเหยื่อ ผู้เขียนจึงเสนอความเห็นให้นำถ้อยคำของบทบัญญัติตาม ข้อ 6 วรรค 3 จากพิธีสารเพื่อป้องกัน ปรามปราม และลงโทษ การค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก เพิ่มลงใน ข้อ 16 วรรค 6 ของพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ ซึ่งได้อธิบายรายละเอียดในหัว ข้อ 3.3 แล้ว

อย่างไรก็ตามองค์การสหประชาชาติได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการต่อต้านการค้ามนุษย์ และการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานซึ่งไม่ได้มีแค่พิธีสารเพื่อป้องกัน ปรามปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก และพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศเป็นเครื่องมือทางกฎหมายเท่านั้น หากแต่มีการจัดทำแผนเป้าหมายและเป้าประสงค์การพัฒนาที่ยั่งยืน (The Sustainable Development Goals หรือ SDGs) เพื่อให้นานาชาติประเทศมีเป้าหมายพัฒนาโลกให้ดีขึ้น ภายในปี พ.ศ. 2573 โดยมีเป้าหมายเรียกร้องให้มีการดำเนินการเพื่อยุติความยากจน ปกป้องโลก และทำให้ทุกคนมีความสุขและความมั่งคั่ง ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีแนวทางและเป้าหมายชัดเจนสำหรับทุกประเทศด้วยการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน มีการจ้างงาน และการมีงานอันเหมาะสมสำหรับทุกคนตามเป้าหมายข้อ 8 ทั้งนี้มีเป้าประสงค์ในข้อ 8.7 ว่าด้วยการดำเนินมาตรการโดยทันที และมีประสิทธิภาพ เพื่อขจัดแรงงานที่ถูกบังคับ ยุติความเป็นทาส และการค้ามนุษย์ ยับยั้งและกำจัดแรงงานเด็กในรูปแบบเลวร้าย รวมถึงการเกณฑ์ทหารเด็ก โดยยุติการใช้แรงงานเด็กในทุกรูปแบบให้ได้ ในปี พ.ศ. 2568 (UNODC, 2015)

สำหรับการปรับใช้กฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่อบูรณาการกฎหมายเมื่อเข้าเป็นรัฐภาคี ผู้เขียนมีความเห็นว่าพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ที่บังคับใช้ในปัจจุบัน มีบทบัญญัติที่รองรับพิธีสารใน ระดับหนึ่ง เพียงแต่ต้องมีการปรับแก้เพื่อให้ทันสมัยต่อสถานการณ์ และลดความเหลื่อมล้ำจากการตีความของแต่ละรัฐภาคี บทความนี้จะจึงหยิบยกเพียงบางประเด็นปัญหาของพระราชบัญญัติฯ ที่ต้องแก้ไข ดังนี้

สำหรับประเด็นปัญหาแรก เรื่องปัญหาการปรับใช้คำนิยามของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ถือเป็นสิ่งสำคัญของพิธีสาร และกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ เนื่องจากมีผลต่อการลงโทษผู้กระทำความผิดฐานการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน การตีความที่แตกต่างกันของรัฐภาคีย่อมทำให้เกิดความเหลื่อม

ล้ำ เช่น ในบางรัฐผู้ที่ให้การช่วยเหลือ ตระเตรียมการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานต้องรับผิดชอบการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานเสียเอง ในขณะที่บางรัฐถือว่าเป็นผู้ร่วมให้การสนับสนุนกระทำการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ฉะนั้นค่านิยมของการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน เป็นสิ่งสำคัญที่กฎหมายภายในของแต่ละรัฐภาคีต้องสอดคล้องกับพิธีสาร

สำหรับประเด็นปัญหาท้ายสุด เรื่องปัญหาในการคุ้มครอง และช่วยเหลือผู้เสียหายที่ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน แม้ว่าพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะในเรื่องการคุ้มครองผู้เสียหาย แต่มีบทบัญญัติให้การช่วยเหลือคนต่างด้าวที่เป็นสตรีและเด็ก สะท้อนให้เห็นว่าพิธีสารฉบับนี้มีวัตถุประสงค์คุ้มครองผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อจากการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานอยู่แล้ว เพียงแต่ขาดบทบัญญัติที่เฉพาะสำหรับคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. แม้ว่าพิธีสารกำหนดให้ผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐานไม่ต้องรับผิดชอบจากการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา เนื่องจากตกเป็นผู้ถูกระทำจากการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ตามข้อ 5 ของพิธีสาร หากแต่พิธีสารได้เปิดช่องให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการกฎหมายภายในเพื่อลงโทษผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐานที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายตามฐานความผิด อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่เพียงพอต่อผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐานเท่านั้นที่ต้องรับโทษจากกฎหมายภายในแต่ละรัฐ แต่ควรรวมถึงผู้ที่ลักลอบเข้าเมืองด้วยตนเองด้วยจะต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน เพื่อไม่เป็นการสนับสนุนให้เกิดการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานซ้ำ ซึ่งสอดคล้องตาม ข้อ 6 วรรค 4 ของพิธีสาร ทั้งนี้ควรพิจารณาเจตนาของผู้ถูกลักลอบขนโยกย้ายถิ่นฐาน และความร้ายแรง

2. สำหรับการปรับใช้กฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่อนำมาตรการกฎหมายเมื่อเข้าเป็นรัฐภาคี ผู้เขียนสนับสนุนให้เลือกแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 มากกว่าที่จะเลือกใช้ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน พ.ศ.... ซึ่งอยู่ระหว่างพิจารณาความคิดเห็น เนื่องจากต้องการความรวดเร็วให้ทันต่อสถานการณ์อาชญากรรมข้ามชาติอย่างเร่งด่วน อีกทั้งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 มีบทบัญญัติที่มีวัตถุประสงค์เดียวกับพิธีสารตั้งแต่แรก

เอกสารอ้างอิง

- กรวิไล เทพพันธุ์ไธ. (2558). *ความผิดฐานปลอมหนังสือเดินทางในมิติป้องกันปราบปรามและคุ้มครอง*, 6 กันยายน 2563. <https://prachatai.com/journal/2014/07/54792>
- ธนวรรณ เตชะวิจิตร. (2552). *พันธกรณีของประเทศไทยในกรณีที่เข้าเป็นภาคีพิธีสารเพื่อการต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ ค.ศ. 2000 เพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งขึ้นในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000. ปริญญาานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- นริศ วงศ์ตระกูล. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายสหภาพยุโรปกับกฎหมายของประเทศสมาชิก และการยอมรับกฎหมายสหภาพยุโรปของเบลเยียมและเยอรมัน*, 5 กุมภาพันธ์ 2564. <http://oia.coj.go.th/th/file/get/file/20190208e4da3b7fbbce2345d7772b0674a318d5133451.pdf>

- ประธาน วัฒนวานิชย์. (2548). รายงานสรุปผลการวิจัยเรื่องการใช้ย้อยคำในอนุสัญญาสหประชาชาติ เพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรและพิธีสารแนบท้าย. กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด.
- ปิยวรรณ สัชทอง. (2549). *เหยื่อในความผิดฐานค้ามนุษย์*. นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- เพชรณพัฒน์ ศรีสุทธิยประภา. (2561). หลักเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นสนธิสัญญา ของตราสาร ระหว่างประเทศ. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 16(3), 116-127.
- สิริรัฐ สุกันธา. (2557). *การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามสัญชาติพม่าในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคดีค้ามนุษย์ สำนักงานอัยการสูงสุด. (2562). *เปรียบเทียบการค้ามนุษย์ และการลักลอบ ขนผู้ย้ายถิ่นฐาน*, 30 กันยายน 2562. <http://www.caht.ago.go.th/index.php/22?showall=&limitstart=>
- Abdelnaser Aljehani. (2015). The Legal Definition of the Smuggling of Migrants in Light of the Provisions of the Migrant Smuggling Protocol. *The Journal of Criminal Law*, 79(2), 122-137.
- Andreas Schloenhardt. (2017). Barriers to Ratification of the United Nations Protocol Against the Smuggling of Migrants. *Asian Journal of International Law*, 7(1), 13-38.
- Andreas Schloenhardt. (2016). *National Laws Relating to Smuggling of Migrants In Council of Europe Member States*. European Committee on Crime Problems, 27-30 June 2016. Council of Europe. Strasbourg: CDPC.
- Anne Gallagher. (2002). *Trafficking Smuggling and human rights: tricks and treaties*, 10 November 2022. <https://www.fmreview.org/development-induced-displacement/Gallagher>.
- C. Brolan. (2002). An Analysis of the Human Smuggling Trade and the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea (2000) from a Refugee Protection Perspective. *International Journal of Refugee Law*, 14(4), 561-596.
- Freddy Gazan and others. (2004). *LEGISLATIVE GUIDES FOR THE IMPLEMENTATION OF THE UNITED NATIONS CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME AND THE PROTOCOLS THERETO*. New York: United Nations
- J. Kelly. (2010). *People Smugglers: Saviours or Criminals? A Report on 16 Convicted People Smugglers in Australia between 2001-2006*. Sydney: Australian Lawyers for Human Rights.
- Milan Remac and Gertrud Malmersjo. (2016). *Combating migrant smuggling into the EU Briefing Implementation Appraisal*. European Parliamentary Research Service, April 2016. Brussels: European Parliamentary.

- Natalia Ollus. (2004). *Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime: A Tool for Criminal Justice Personnel*. WORK PRODUCT OF THE 122ND INTERNATIONAL TRAINING COURSE, 2 September-24 October 2004. UNAFEI Tokyo. Tokyo: UN.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2011). *In-Depth Training Manual on Investigating and Prosecuting the Smuggling of Migrants*. Vienna: United Nations.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2012). *International Framework for Action To Implement the Smuggling of Migrants Protocol*. Vienna: Vienna International Center.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2015). *UNODC AND THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS*, 23 มีนาคม 2566. https://www.unodc.org/documents/SDGs/UNODC-SDG_brochure_LORES.pdf

มังรายสาร

Mangrai Saan Journal

วารสารมังรายสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อาคาร 39 สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
80 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100 โทร. 053-776031